บทที่ 3
รัฐ (state)

รัฐ เป็นบุคคลตามกฎหมายระหว่างประเทศที่สำคัญที่สุด เพราะกฎหมายระหว่างประเทศ วางกฎเกณฑ์และข้อบังคับ ควบคุมการกระทำของรัฐซึ่งในสมัยก่อนลัทธิคล้าสสิค ถือว่ารัฐเท่านั้นที่เป็นบุคคลตามกฎหมายระหว่างประเทศ แต่ปัจจุบันบุคคลในกฎหมายระหว่างประเทศยังขยายไปถึงองค์การระหว่างประเทศด้วย

รัฐ คือคณะบุคคลที่รวมกันอยู่เป็นปึกแผ่นถาวรในอาณาเขตที่แน่นอน มีการปกครองเป็นระเบียบ มีอำนาจอธิปไตยเป็นของตนเอง เป็นอิสระไม่ขึ้นแก่ใคร

องค์ประกอบที่สำคัญของรัฐ

1. พลเมือง
2. อาณาเขต
3. การปกครอง
5. อำนาจอิสระ

1. พลเมือง พลเมืองเป็นปัจจัยสำคัญที่จะประกอบเป็นรัฐ จำนวนพลเมืองที่จะประกอบเป็นรัฐนั้น ไม่มีกำหนดแน่นอนตายตัว อาจจะมีมากหรือน้อยก็ได้ แต่ก็ต้องมีจำนวนมากพอสมควรที่จะสามารถดำรงความเป็นอยู่ได้ด้วยตนเอง จีนมีพลเมืองร่วมพันล้านคนกับสาธารณรัฐ Saint-Marin ซึ่งมีพลเมืองหมื่นกว่าคนก็เป็นรัฐด้วยกัน แต่ครอบครัวเพียงครอบครัวเดียวย่อมไม่สามารถเป็นรัฐได้ นักปราชญ์สมัยก่อน เช่น อริสโตเติล ก็มีความเห็นเช่นเดียวกัน อนึ่ง พลเมืองที่มารวมกันอาจมีเชื้อชาติ ศาสนา ประเพณีแตกต่างกันแต่ผูกพันทางนิตินัยกับรัฐโดยมีสัญชาติเดียวกัน การได้สัญชาติย่อมเป็นไปตามกฎหมายภายในของแต่ละรัฐ

LW 403 101

ไปตามกฎหมายภายในของแต่ละรัฐ

2. **อาณาเขต** การเป็นรัฐ นั้นจะต้องมีดินแดนให้ประชาชนได้อยู่อาศัย ดินแดนจะเล็กหรือใหญ่ จะมั่นคงด้วยทรัพยากรธรรมชาติหรือไม่ไม่สำคัญ รัสเซียมีเนื้อที่เกือบ 9 ล้านตารางไมล์ กับโมนาโคซึ่งมีเนื้อที่เพียงเล็กน้อย ต่างก็เป็นรัฐ และดินแดนไม่จำเป็นต้องเป็นผืนเดียวติดต่อกัน อาจจะเป็นดินแดนโพ้นทะเลก็ได้ เช่น อังกฤษมีอาณานิคมอยู่ทั่วโลก กลุ่มชนที่เร่ร่อน เช่น พวกยิปซี ย่อมไม่สามารถเป็นรัฐได้ เพราะไม่มีดินแดนเป็นของตนเอง หรือปาเลสไตน์ซึ่งปัจจุบันยังไม่มีดินแดนของตัวเองก็ยังเป็นรัฐไม่ได้

3. **มีการปกครองหรือรัฐบาล** การดำรงสภาพเป็นรัฐนั้นนอกจากจะมีดินแดนแล้ว จะต้องมีการจัดวางระเบียบการปกครองของตนเอง ในรูปของรัฐบาล ทำการบริหารงานทั้งภายในและภายนอกของรัฐ จัดบริการสาธารณะให้แก่ประชาชน รักษาความสงบเรียบร้อยในดินแดนของตน และจัดระเบียบการปกครองภายในของตน ส่งเสริมความเจริญของประเทศและรักษาสิทธิป้องกันผลประโยชน์ของประชาชนของตน

อนึ่งอำนาจในการปกครองต้องมีประสิทธิภาพอย่างแท้จริง รัฐบาลพลัดถิ่นของประเทศต่าง ๆ ในยุโรปที่ถูกเยอรมันยึดครองและมาตั้งรัฐบาลที่อังกฤษ ระหว่างสงครามโลกครั้งที่ 2 ยังไม่ถือว่าเป็นรัฐบาลที่แท้จริง เพราะไม่มีอำนาจแท้จริงในการปกครอง การปกครองจะเป็นในรูปใด ระบอบใดไม่สำคัญ อาจจะเป็นประชาธิปไตย, ระบอบเผด็จการ สังคมนิยม หรือสมบูรณาญาสิทธิราช ก็ได้

4. **มีอำนาจอิสระ**[1] รัฐจะต้องมีอำนาจอิสระทั้งภายในและภายนอก อำนาจอิสระภายในของรัฐ หมายถึง อำนาจของรัฐในการจัดการกิจการภายในประเทศในทุกสาขาแต่ผู้เดียว โดยปราศจากการแทรกแซงจากภายนอก ซึ่งผิดกับองค์การปกครองภายในของรัฐ เช่น จังหวัด อำเภอหรือเทศบาล ซึ่งกระทำกิจการภายในอาณาเขตของตนโดยได้รับมอบอำนาจจากรัฐ รัฐมีอำนาจอิสระที่จะกระทำการใด ๆ ในอาณาเขตของรัฐ พลเมืองที่อยู่ในอาณาเขตของรัฐย่อมต้องอยู่ใต้กฎหมายและการปกครองของรัฐ แต่อาจมีข้อยกเว้น

---

[1] Ch. Rousseau L' independence de l'Etat dans l'ordre international. Rec des cours, 1948 II page 171

บางกรณีที่ไม่อยู่ในอำนาจของรัฐเจ้าของอาณาเขต เช่น ปัญหาเรื่องสิทธิสภาพนอกอาณาเขต (extraterritoriality) ซึ่งหมายถึงสิทธิบางอย่างซึ่งให้แก่บุคคลบางคนหรือสิ่งของบางอย่างที่ไม่ต้องอยู่ใต้อำนาจศาลของรัฐ เช่น ประมุขหรือผู้แทนของรัฐต่างประเทศ เจ้าหน้าที่ขององค์การระหว่างประเทศ กองทหารของรัฐต่างประเทศและเรือรบของรัฐต่างประเทศ

อำนาจอิสระภายนอก แสดงออกโดยการที่รัฐสามารถติดต่อสัมพันธ์กับรัฐอื่นได้อย่างอิสระโดยไม่ต้องฟังคำสั่งจากรัฐอื่นและได้รับการปฏิบัติอย่างเสมอภาคกับรัฐอื่น ศาลของรัฐอื่นไม่มีสิทธิที่จะพิจารณาคดีที่รัฐตกเป็นจำเลย ยกเว้นคดีเกี่ยวกับการค้า แต่เนื่องจากรัฐเป็นหน่วยหนึ่งของสังคมระหว่างประเทศ อำนาจอิสระของรัฐอาจถูกจำกัดโดยกฎหมายระหว่างประเทศ เช่น สิทธิในการทำสงครามซึ่งเป็นอำนาจอธิปไตยของรัฐ ปัจจุบันถูกห้ามโดยกฎบัตรสหประชาชาติที่ห้ามรัฐต่าง ๆ ทำสงครามยกเว้นสงครามป้องกันตัว

รัฐต่างกับชาติ ชาติ (Nation) ไม่ใช่บุคคลตามกฎหมายระหว่างประเทศ แต่เป็นกลุ่มชนที่มีเชื้อชาติเดียวกัน พูดภาษาและนับถือศาสนาเดียวกัน มีขนบธรรมเนียมประเพณีและความเป็นมาทางประวัติศาสตร์อย่างเดียวกัน รัฐอาจประกอบด้วยคนหลายชาติ เช่น ประเทศออสเตรีย-ฮังการี ประกอบด้วยชาวเยอรมัน, อิตาลี, รูมาเนีย, โปแลนด์ และเชคโกสโลวาเกีย พอสรุปได้ว่ารัฐอาศัยความผูกพันทางการเมืองระหว่างหมู่ชนที่อยู่รวมกันจัดตั้งขึ้นเพื่อป้องกันสิทธิและผลประโยชน์ของหมู่คณะ แต่ชาติผูกพันทางจิตใจและวัฒนธรรมมากกว่า

ประเทศ หมายถึง อาณาเขตทั้งหมดของรัฐ

รูปของรัฐ

รูปของรัฐอาจแบ่งแยกออกเป็น 2 ประเภท คือ รัฐเดี่ยว และรัฐรวม

1. รัฐเดี่ยว หมายถึงรัฐซึ่งมีการปกครองเป็นเอกภาพไม่ได้แบ่งแยกออกจากกัน มีรัฐบาลกลางปกครองประเทศเพียงรัฐบาลเดียว แม้ว่าจะมีการกระจายอำนาจปกครองให้แก่ท้องถิ่นแต่ก็ยังอยู่ในความควบคุมของรัฐบาลกลาง มีประมุขของรัฐแต่เพียงผู้เดียวและองค์การนิติบัญญัติองค์การเดียว

เช่น ประเทศไทยรัฐธรรมนูญทุกฉบับมักจะระบุว่าประเทศไทยเป็นราช-อาณาจักรอันหนึ่งอันเดียวจะแบ่งแยกมิได้ ฝรั่งเศส เบลเยี่ยม ฮอลแลนด์ ญี่ปุ่น สเปญ และปอร์ตุเกส ก็อยู่ในรูปของรัฐเดี่ยวทั้งนั้น

2. **รัฐรวม** หมายถึง รัฐสองรัฐหรือหลายรัฐมารวมกันโดยเหตุการณ์หรือผลประโยชน์ร่วมกันบางอย่าง รัฐรวมมีหลายประเภท

ก. รัฐรวมระหว่างสองรัฐมี 2 ประเภท

(1) รัฐรวมที่มีประมุขคนเดียวร่วมกันแต่กิจการภายในและภายนอกเป็นอิสระแก่กัน รัฐรวมประเภทนี้เกิดจากเหตุบังเอิญโดยกฎหมายว่าด้วยการสืบราชสมบัติของรัฐหนึ่ง ระบุว่าผู้จะสืบราชบัลลังก์องค์ต่อไป ได้แก่ผู้เป็นกษัตริย์ของประเทศหนึ่งอยู่แล้ว ฉะนั้นกษัตริย์องค์เดียวจึงเป็นประมุขของสองรัฐในเวลาเดียวกัน การรวมเช่นนี้รัฐที่เข้ามารวมกันไม่มีความสัมพันธ์ในด้านกฎหมายแต่อย่างใดเพียงแต่มีกษัตริย์องค์เดียวกันเท่านั้น แต่ในทางปฏิบัติเนื่องจากมีประมุขคนเดียวกันการดำเนินนโยบายต่างประเทศก็มักจะเป็นไปในแนวทางเดียวกันด้วย รัฐที่เข้ามารวมกันยังคงมีสภาพบุคคลตามกฎหมายระหว่างประเทศอยู่ครบถ้วนสมบูรณ์ มีอิสระภาพทั้งภายในและภายนอก แต่รูปการปกครองของรัฐที่เข้ามารวมอาจจะแตกต่างกันได้ เช่น ประเทศหนึ่งมีการปกครองแบบสมบูรณาญาสิทธิราช แต่อีกประเทศหนึ่งมีการปกครองแบบประชาธิปไตย ตัวอย่างเช่น คองโกกับเบลเยี่ยม ซึ่งเป็นรัฐรวมระหว่าง ค.ศ. 1885-1908 ในประวัติศาสตร์ได้เคยมีรัฐรวมชนิดดังกล่าว เช่น โปแลนด์กับลิทัวเนีย (ค.ศ. 1385-1569) ปรัสเซียกับเนยชาเตล (ค.ศ. 1707-1857) อังกฤษกับแฮนโนเวอร์ (ค.ศ. 1714-1837) ฮอลแลนด์กับลักซัมเบอร์ก (ค.ศ. 1815-1890)

ปัจจุบันรัฐรวมชนิดนี้ไม่มีแล้ว โดยปกติเป็นการรวมที่มีลักษณะชั่วคราวไม่ถาวรและสลายตัวได้ง่าย เพราะเป็นการรวมกันในตัวกษัตริย์แต่ผู้เดียว ฉะนั้นเพียงแต่กฎหมายภายในของอีกรัฐหนึ่งห้ามสตรีขึ้นครองราชย์หรือกษัตริย์สวรรคตก็อาจจะทำให้รัฐรวมรูปนี้สลายตัวได้

(2) รัฐรวมที่มีประมุขคนเดียวกันแต่กิจการภายนอกร่วมกันส่วนกิจการภายในเป็นอิสระซึ่งกันและกัน รัฐรวมชนิดนี้เกิดขึ้นเมื่อรัฐสองรัฐมารวมกันภายใต้กษัตริย์องค์เดียวกัน เกิดการรวมกันเข้าเป็นบุคคลระหว่างประเทศ

บุคคลเดียว ประกอบลักษณะสำคัญดังต่อไปนี้

(ก) มีอาณาเขตติดต่อใกล้เคียงกัน

(ข) รวมกันโดยบทบัญญัติของกฎหมายในหรือสนธิสัญญา

(ค) มีประมุขเป็นกษัตริย์ร่วมกัน

(ง) มีองค์การร่วมกันซึ่งรับผิดชอบเกี่ยวกับกิจการต่าง ๆ เช่น กิจการต่างประเทศ การป้องกันประเทศ สำหรับกิจการภายในอย่างอื่นรัฐที่เข้ามารวมกันมีอำนาจอิสระ มีกฎหมายภายในของตนเอง มีศาลของตนเอง แต่สูญสภาพบุคคลตามกฎหมายระหว่างประเทศ การรวมอาจจะสลายตัวได้โดยการตกลงทั้งสองฝ่าย

ในประวัติศาสตร์ได้เคยมีการรวมรัฐชนิดนี้หลายครั้ง เช่น รัฐรวมระหว่างสวีเดนกับนอรเวย์ ในปี ค.ศ. 1815 - 1905 รวมกันโดยสนธิสัญญาม็อส วันที่ 6 สิงหาคม 1815 มีประมุขร่วมกัน คือ กษัตริย์สวีเดนเป็นกษัตรย์ของนอรเวย์ด้วย นอรเวย์และสวีเดนมีรัฐมนตรีต่างประเทศคนเดียวดำเนินกิจการต่างประเทศของทั้งสองประเทศ แต่สำหรับกิจการภายใน รัฐบาลของทั้งสองประเทศแยกออกจากกัน แต่ละประเทศมีอิสระในกิจการภายในของตนโดยสมบูรณ์ แต่ในสายตาของรัฐภายนอก นอรเวย์และสวีเดนรวมกันเป็นรัฐเดียว

รัฐรวมระหว่างออสเตรีย-ฮังการี ในปี ค.ศ. 1867-1918 มีประมุขเป็นกษัตริย์ร่วมกันโดยจักรพรรดิของออสเตรียเป็นกษัตริย์ของฮังการีด้วย มีรัฐมนตรีร่วมกันจัดการกิจการต่างประเทศ การคลัง การทหาร แต่สำหรับกิจการภายในอย่างอื่นรัฐที่เข้ามารวมยังเป็นอิสระ มีคณะรัฐบาล สภา การปกครอง และกฎหมายของตน

รัฐรวมระหว่างเดนมาร์ก-ไอซ์แลนด์ ในปี ค.ศ. 1918-1944 กษัตริย์ของเดนมาร์กคือษัตริย์ของไอซ์แลนด์ รัฐมนตรีต่างประเทศเดนมาร์กมีหน้าที่ติดต่อสัมพันธ์กับต่างประเทศ แทนไอซ์แลนด์ด้วย แต่กิจการภายในของรัฐทั้งสองต่างเป็นอิสระต่อกัน

รัฐรวมชนิดนี้ ปัจจุบันหมดสิ้นไปแล้ว ในปี ค.ศ. 1947 ฮอลแลนด์ได้พยายามจะจัดตั้งรัฐรวมชนิดดังกล่าวกับอินโดนีเซีย แต่อินโดนีเซียไม่ยอมรับและได้เกิดข้อพิพาทระหว่างประเทศทั้งสองเสียก่อน

ข. รัฐรวมระหว่างหลายรัฐ มี

1. สมาพันธรัฐ (Confederation of State) สมาพันธรัฐเป็นการรวมกลุ่มระหว่างรัฐหลายรัฐโดยสนธิสัญญาเพื่อวัตถุประสงค์ในการป้องกันผลประโยชน์ร่วมกันบางอย่าง เช่น การป้องกันประเทศ มีลักษณะการรวมคล้ายสมาคมของรัฐ การรวมกันดังกล่าวไม่ก่อให้เกิดฐานะเป็นรัฐใหม่ขึ้นอีก ไม่มีรัฐบาลกลาง แต่มีองค์การกลางทำหน้าที่ป้องกันผลประโยชน์ร่วมกันบางอย่างตามที่กำหนดไว้ในสนธิสัญญา

ลักษณะสำคัญของสมาพันธรัฐประกอบด้วย

ก. รัฐที่เข้ามารวมยังมีสภาพบุคคลตามกฎหมายระหว่างประเทศ มีสิทธิทำสนธิสัญญาส่งและรับทูต สิทธิในการทำสงคราม สงครามระหว่างรัฐที่เข้ามารวมเป็นสมาพันธรัฐถือว่าเป็นสงครามระหว่างประเทศ เช่น สงครามระหว่างปรัสเซียกับออสเตรีย ในปี ค.ศ. 1866

ข. รัฐที่เข้ามารวมเป็นสมาพันธรัฐเกิดจากข้อตกลงระหว่างประเทศหรือสนธิสัญญาซึ่งจะกำหนดจุดประสงค์และขอบเขตอำนาจขององค์การกลางของสมาพันธรัฐ แต่รัฐสมาชิกสมาพันธรัฐยังมีอำนาจอิสระอย่างสมบูรณ์ในกิจการที่ไม่ได้มอบหมายหน้าที่ให้องค์การกลางกระทำ

ค. สนธิสัญญาหรือข้อตกลงจะระบุขอบเขตหน้าที่ขององค์การกลางหรือสภาผู้แทนของรัฐที่เป็นสมาชิก เรียกว่า La Diete ซึ่งมีลักษณะคล้ายที่ประชุมผู้แทนรัฐมากกว่ารัฐสภา การลงมติขององค์การกลางจะต้องเป็นเอกฉันท์และรัฐสมาชิกต้องให้ความยินยอมด้วยจึงจะถือปฏิบัติได้

ง. สมาพันธรัฐไม่มีอำนาจโดยตรงเหนือประชาชนของประเทศสมาชิกของสมาพันธรัฐ มติขององค์การกลางจะใช้บังคับประชาชนของประเทศสมาชิกได้ ก็ต่อเมื่อประเทศสมาชิกนำมตินั้นมาออกเป็นกฎหมายภายในของรัฐตน หมายถึงว่า รัฐภาคีต้องนำมติไปปฏิบัติอีกชั้นหนึ่ง

ลักษณะสำคัญของสมาพันธรัฐดังกล่าวก่อให้เกิดผล กล่าวคือ

1. รัฐสมาชิกสามารถถอนตัวออกจากสมาพันธรัฐได้ ในระหว่างสงครามกลางเมืองของสหรัฐอเมริกาในกลางศตวรรษที่ 19 รัฐฝ่ายใต้ที่ก่อ

การกบฏต้องการแยกตัวออกจากสหรัฐโดยอ้างว่า สหรัฐอเมริกาเป็นรูปการรวมของสมาพันธรัฐ ซึ่งมีผลให้สมาชิกมีสิทธิขอแยกตัวออกได้

2. การเข้าเป็นสมาชิกของสมาพันธรัฐไม่กระทบกระเทือนอำนาจอธิปไตยทั้งภายในและภายนอกของรัฐ และการเข้าเป็นสมาชิกไม่จำเป็นต้องแก้ไขบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญ เพียงแต่ออกกฎหมายธรรมดาเท่านั้นก็พอแล้ว

3. การเข้ารวมเป็นสมาพันธรัฐ ตั้งอยู่บนรากฐานของสนธิสัญญา และรัฐทุกรัฐมีสิทธิเท่าเทียมกันในสมาพันธรัฐ

สมาพันธรัฐ ปัจจุบันหมดสิ้นไปแล้ว เพราะกลไกของการบริหารงานในรูปสมาพันธรัฐยากแก่การปฏิบัติ ดังจะเห็นได้จากมติขององค์การกลางจะนำไปปฏิบัติได้ต้องได้รับการยินยอมเป็นเอกฉันท์ ถ้าผู้แทนของรัฐเพียงรัฐเดียวไม่ยินยอม มตินั้นก็ถือว่าไม่ได้รับการอนุมัติ และทั้งยังต้องได้รับการยินยอมจากรัฐสมาชิกอีกต่อหนึ่ง ดังนั้นในประวัติศาสตร์การรวมในรูปสมาพันธรัฐจึงไม่ถาวร รัฐที่รวมกันในรูปนี้จะค่อย ๆ เปลี่ยนแปลงเป็นรวมกันในรูปสหรัฐในที่สุด

ในประวัติศาสตร์ สหรัฐอเมริกาเคยเป็นสมาพันธรัฐระหว่าง ค.ศ. 1781-1787 ต่อมาจึงได้รวมกันในรูปของสหรัฐ สมาพันธรัฐสวิสเซอร์แลนด์เป็นสมาพันธรัฐระหว่าง ค.ศ. 1815-1848 และได้กลายเป็นรูปสหรัฐ แต่ปัจจุบันสวิสเซอร์แลนด์ก็ยังใช้ชื่อสมาพันธรัฐอยู่ สมาพันธรัฐเยอรมันเป็นสมาพันธรัฐตั้งแต่ ค.ศ. 1815-1866 จึงกลายเป็นรูปสหรัฐ สมาพันธรัฐ Provinces-Unies ของฮอลแลนด์ ตั้งแต่ ค.ศ. 1581-1795

2. สหรัฐ (Federal of State) สหรัฐเกิดขึ้นเมื่อรัฐหลายรัฐมารวมกันทำให้เกิดรัฐใหม่ขึ้นอีกรัฐหนึ่ง โดยรัฐที่มารวมกันสูญเสียอำนาจอธิปไตยบางส่วน เพราะได้สละอำนาจอธิปไตยส่วนหนึ่งให้แก่รัฐบาลกลาง รัฐรวมในรูปนี้มีลักษณะสำคัญ คือ

ก. การรวมในรูปสหรัฐไม่ใช่เป็นการรวมแบบสมาคมระหว่างรัฐ แต่เป็นการรวมเป็นรัฐเดียว อันมีรากฐานทางกฎหมายจากรัฐธรรมนูญของ

สหรัฐ มิได้เกิดจากสนธิสัญญาเหมือนสมาพันธรัฐ รัฐธรรมนูญของสหรัฐจะกำหนดหน้าที่ของรัฐบาลกลางและหน้าที่ของรัฐสมาชิก

ข. รัฐที่มารวมหมดสภาพบุคคลตามกฎหมายระหว่างประเทศ รัฐใหม่ที่เกิดขึ้นเพราะการรวมมีสภาพเป็นบุคคลตามกฎหมายระหว่างประเทศเพียงรัฐเดียว มีประมุขของรัฐแต่เพียงผู้เดียว

ค. อำนาจการติดต่อภายนอก เช่น การทำสนธิสัญญาส่งหรือรับทูตต่างประเทศ การประกาศสงครามเป็นหน้าที่ของรัฐบาลกลางแต่ผู้เดียว แต่รัฐสมาชิกก็ยังมีอำนาจอธิปไตยอย่างสมบูรณ์ในกิจการภายในของตนเอง ตามขอบเขตที่รัฐธรรมนูญของสหรัฐกำหนดไว้ยังมีดินแดน ศาล และมีสัญชาติของมลรัฐของตนเองด้วย ในแต่ละมลรัฐมีรัฐธรรมนูญ สภาและรัฐบาลของมลรัฐ แต่รัฐธรรมนูญของมลรัฐจะขัดกับรัฐธรรมนูญของสหรัฐไม่ได้

ง. มลรัฐมีส่วนในการบริหารงานของสหรัฐ โดยสภาสูงซึ่งประกอบด้วยผู้แทนของมลรัฐ นอกจากนั้นรัฐธรรมนูญของสหรัฐจะแก้ไขได้ก็โดยการยินยอมของมลรัฐ หรืออย่างน้อย ส่วนใหญ่ของมลรัฐต้องเห็นชอบด้วย ศาลสูงสุดของสหรัฐมีหน้าที่ตีความและบังคับให้มีการปฏิบัติตามรัฐธรรมนูญของสหรัฐทั้งยังมีอำนาจวินิจฉัยข้อพิพาทระหว่างมลรัฐด้วย

ในด้านความรับผิดชอบระหว่างประเทศในกรณีความเสียหายที่มลรัฐก่อให้เกิดขึ้นแก่รัฐต่างประเทศ สหรัฐจะต้องเป็นผู้รับผิดชอบแต่ผู้เดียว

การเกิดของสหรัฐอาจจะเกิดขึ้นได้หลายรูปแบบ เช่น เกิดขึ้นจากรัฐอิสระหลายรัฐมารวมกันและกำหนดเจตนาในการรวมกันในรัฐธรรมนูญของสหรัฐ ดังกรณีของสหรัฐอเมริกาและสมาพันธรัฐสวิสเซอร์แลนด์ หรืออาจจะเกิดจากรัฐซึ่งเมื่อก่อนเป็นรูปของรัฐเดี่ยวแต่ต่อมาได้มีการเคลื่อนไหวแยกตัวเปลี่ยนรูปเป็นสหรัฐ เช่นกรณีเม็กซิโก ค.ศ. 1857 บราซิลใน ค.ศ. 1891 และรัสเซีย ใน ค.ศ. 1918

โดยปกติแล้วรัฐในรูปสหรัฐไม่สามารถแยกตัวออกไปได้ แต่ก็ยังมีรัฐธรรมนูญบางฉบับยอมให้รัฐสมาชิกแยกตัวออกไปได้ เช่น รัฐธรรมนูญรัสเซีย วันที่ 5 ธันวาคม 1936 มาตรา 13[1]

---

[1] Annuaire de L'Institut International du Droit public V. sur La federation Russe

ในปัจจุบันมีรัฐเป็นจำนวนมากที่มีรูปการปกครองแบบสหรัฐ เช่น คานาดา สหรัฐอเมริกา เม็กซิโก เวเนซูเอลล่า บราซิล อาเยนตินา่ อินเดีย ปากีสถาน อินโดนีเซีย และออสเตรเลีย ในยุโรปก็มี สวิสเซอร์แลนด์ โซเวียต-รัสเซีย ยูโกสลาเวีย เยอรมันตะวันออก และเยอรมันตะวันตก

รัฐใต้อารักขา (State under Protectorate)

รัฐใต้อารักขาเกิดขึ้นเมื่อมีสนธิสัญญาระหว่างรัฐสองรัฐโดยรัฐฝ่ายหนึ่งที่อ่อนแอยอมให้รัฐคู่สัญญาอีกฝ่ายหนึ่งทำการคุ้มครองตนในสนธิสัญญาจะระบุถึงความสัมพันธ์ระหว่างรัฐที่ให้ความอารักขากับรัฐที่อยู่ใต้อารักขา แต่เคยมีการให้ความอารักขาซึ่งมิได้มีรากฐานทางกฎหมายจากสนธิสัญญา ถือว่าเป็นกรณีผิดหลักเกณฑ์ของระบบอารักขา เช่น อังกฤษประกาศระบบอารักขา ต่ออิยิปต์โดยกฎหมายภายใน ค.ศ. 1914 และเยอรมันให้ความอารักขา Boheme Moravie โดยกฤษฎีกา วันที่ 16 มีนาคม 1939 โดยปกติเมื่อมีการทำสนธิสัญญาอารักขาจะต้องแจ้งไปให้ประเทศอื่นทราบด้วย

เพื่อแลกเปลี่ยนกับการให้การคุ้มครอง รัฐใต้อารักขาจะต้องสละอำนาจอธิปไตยส่วนหนึ่งของตนซึ่งได้แก่ การติดต่อสัมพันธ์ระหว่างประเทศ โดยรัฐผู้ให้ความอารักขาจะเป็นผู้กระทำแทนรัฐใต้อารักขา รวมทั้งการให้ความคุ้มครองในการป้องกันประเทศในส่วนที่เกี่ยวกับกิจการภายในของรัฐใต้อารักขา โดยปกติก็อยู่ในความควบคุมของรัฐที่ให้ความอารักขา รัฐที่ให้ความอารักขาจะตั้งข้าหลวงซึ่งเป็นตัวแทนของตนไปประจำอยู่ในรัฐใต้อารักขา สิทธิการควบคุมในกิจการของรัฐใต้อารักขาจะมากหรือน้อยก็แล้วแต่บทบัญญัติที่กำหนดไว้ในสนธิสัญญา ซึ่งโดยหลักการแล้ว สนธิสัญญาให้ความอารักขาส่วนใหญ่จะให้อำนาจรัฐที่ให้ความอารักขาเป็นผู้ดำเนินการในการติดต่อกับต่างประเทศ เช่น การทำสนธิสัญญา แต่ในบางกรณีก็อาจจะยอมให้รัฐใต้อารักขาทำเองได้ โดยต้องได้รับอนุมัติจากรัฐผู้ให้ความอารักขาก่อน หรือระบุให้รัฐผู้ให้ความอารักขามีสิทธิที่จะยับยั้งได้ เช่น กรณีระหว่างอังกฤษกับ Transvaal ในบางกรณีสนธิสัญญาอาจจะยอมให้รัฐใต้อารักขาดำเนินกิจการติดต่อกับต่างประเทศเองได้ แต่จะต้องไม่กระทำให้เกิดการเสียหายต่อผล-

ประโยชน์ของรัฐผู้ให้ความอารักขา โดยต้องแจ้งให้รัฐผู้ให้ความอารักขาทราบ แต่รัฐผู้ให้ความอารักขาอาจจะคัดค้านได้ อียิปต์ซึ่งเป็นรัฐใต้อารักขาของอังกฤษในปี ค.ศ. 1918 ก็เคยทำสนธิสัญญากับกรีก

คณะทูตของรัฐผู้ให้ความอารักขาจะเป็นผู้ติดต่อกับต่างประเทศแทนรัฐใต้อารักขา กระทำสนธิสัญญาและคุ้มครองคนสัญชาติของรัฐใต้อารักขา

ในด้านความรับผิดชอบระหว่างประเทศ รัฐผู้ให้ความอารักขาจะต้องรับผิดชอบต่อการกระทำของรัฐใต้อารักขา[1] ถ้าเกิดความเสียหายรัฐต่างประเทศจะต้องแจ้งและยื่นข้อเรียกร้องต่อรัฐผู้ให้ความอารักขา อังกฤษเคยขอให้สเปนชดใช้ค่าเสียหายที่เกิดขึ้นแก่พลเมืองของอังกฤษเนื่องจากการจราจลในเขตใต้อารักขาของสเปนในมอรอคโค

ในด้านกิจการภายในของรัฐใต้อารักขา เนื่องจากรัฐผู้ให้ความอารักขามีหน้าที่ที่จะต้องก่อให้เกิดความสงบเรียบร้อยในดินแดนใต้อารักขา ดังนั้นรัฐที่ให้ความอารักขาจึงจำเป็นต้องมีอำนาจที่จะควบคุมกิจการภายในของรัฐใต้อารักขา มีอำนาจตั้งกองทหารในดินแดนใต้อารักขาประกาศภาวะฉุกเฉิน การควบคุมกิจการภายในของรัฐใต้อารักขาจะมากหรือน้อยสุดแต่สนธิสัญญาที่ให้ความอารักขาจะกำหนดไว้ เช่น อังกฤษเคยเข้าไปควบคุมเกี่ยวกับการสืบราชสมบัติของ Zanzibar ซึ่งเป็นรัฐใต้อารักขาของอังกฤษในปี ค.ศ. 1896 การให้ความอารักขานั้น โดยปกติเป็นการที่รัฐหนึ่งให้ความคุ้มครองแก่อีกรัฐหนึ่งซึ่งอ่อนแอกว่า แต่ปรากฏว่า เคยมีรัฐหลายรัฐที่ให้ความอารักขาแก่รัฐเดียว เช่น ในปี ค.ศ. 1815 คองเกรส กรุงเวียนนา ให้สาธารณรัฐคราโกเวียอยู่ภายใต้อารักขาร่วมกันของรัสเซีย ปรัสเซีย และออสเตรีย หมู่เกาะ Samoa อยู่ภายใต้อารักขาร่วมกันของเยอรมัน อังกฤษ และสหรัฐ โดยสนธิสัญญาเบอร์ลิน วันที่ 14 มิถุนายน 1889

มีปัญหาเกี่ยวกับสภาพบุคคลตามกฎหมายระหว่างประเทศของรัฐใต้อารักขาว่ายังคงดำรงอยู่หรือไม่ นักนิติศาสตร์ เช่น A de La Pradelle มีความเห็นว่ารัฐใต้อารักขาได้สูญเสียสภาพบุคคลตามกฎหมายระหว่างประเทศ เพราะขาดอำนาจอิสระในการดำเนินกิจการภายในและภายนอกของตนเอง

[1] Rapport Max-Hubert 23 Octobre 1924

Reclamations britanique au Maroc.

ถ้ารัฐใต้อารักขาไม่มีสภาพบุคคลตามกฎหมายระหว่างประเทศ การรบระหว่างรัฐใต้อารักขากับรัฐผู้ให้ความอารักขาก็ไม่ใช่สงครามตามกฎหมายระหว่างประเทศ แต่เป็นการปราบปรามการจราจลเท่านั้น โดยไม่ต้องนำกฎหมายสงครามมาบังคับใช้ แต่ก็ยังมีนักนิติศาสตร์อีกพวกหนึ่งที่มีความเห็นว่า รัฐที่อยู่ใต้อารักขายังมีสภาพเป็นรัฐและมีสภาพบุคคลตามกฎหมายระหว่างประเทศอยู่ เพราะเหตุผลกล่าวคือ

1. การที่รัฐใต้อารักขายินยอมให้รัฐผู้ให้ความอารักขามีอำนาจในกิจการของตน ก็โดยข้อตกลงซึ่งตนยินยอมโดยสมัครใจในการโอนอำนาจอธิปไตยบางส่วนในรูปของสนธิสัญญา

2. ในบางกรณีจะเห็นได้ว่า รัฐใต้อารักขาสามารถทำสนธิสัญญาด้วยตนเองได้ เป็นการแสดงว่ายังคงมีสภาพบุคคลตามกฎหมายระหว่างประเทศอยู่

3. ประมุขของรัฐใต้อารักขา ยังได้รับการยอมรับว่าเป็นประมุขของรัฐ ในกรณีเดินทางไปต่างประเทศก็ได้รับสิทธิคุ้มครองและเคารพเช่นประมุขของรัฐอื่น

4. ในทางปฏิบัติดินแดนของรัฐใต้อารักขายังไม่กลายเป็นดินแดนของรัฐผู้ให้ความอารักขา เช่น ตูนิเซีย สมัยยังเป็นรัฐใต้อารักขาของฝรั่งเศส ก็ยังสามารถเนรเทศชาวฝรั่งเศส ออกจากตูนิเซียได้ อนึ่งการใช้อำนาจของรัฐอารักขาในดินแดนของรัฐใต้อารักขาอยู่ในขอบเขตจำกัด

5. พลเมืองของรัฐใต้อารักขายังมีสัญชาติของตนเองอยู่

ศาลอนุญาโตตุลาการผสม กรีก-บัลกาเรีย ได้ประกาศเมื่อวันที่ 23 กรกฎาคม 1926 ว่า Samos ซึ่งอยู่ใต้อารักขาของตุรกี ยังมีสภาพบุคคลตามกฎหมายระหว่างประเทศ และศาลประจำยุติธรรมระหว่างประเทศมีความเห็นเช่นเดียวกันในคดี Decrets tunisiens และคดี Phosphates marocains แต่ศาลอียิปต์เคยตัดสินเมื่อวันที่ 29 พฤษภาคม 1923 ว่าอียิปต์ซึ่งเป็นรัฐใต้อารักขาของอังกฤษเป็นดินแดนส่วนหนึ่งของอังกฤษ[1]

---

[1] L. Cavare. Le droit international public positif T.I. 1961 p. 550

ในประวัติศาสตร์ได้เคยมีระบบอารักขามากมาย เช่น เอธิโอเปีย เคยอยู่ใต้อารักขาของอิตาลี ในปี ค.ศ. 1889 เกาหลีอยู่ใต้อารักขาของญี่ปุ่น ใน ค.ศ. 1905 อียิปต์อยู่ใต้อารักขาของอังกฤษ ค.ศ. 1914 ตูนิเซียอยู่ใต้อารักขาของฝรั่งเศส ค.ศ. 1881 มอรอคโคอยู่ใต้อารักขาของฝรั่งเศส ค.ศ. 1912 คิวบาก็เคยอยู่ใต้อารักขาของสหรัฐ

ปัจจุบันรัฐใต้อารักขาดังกล่าว ต่างก็ได้รับอิสระไปหมดสิ้นแล้ว

รัฐเป็นกลางถาวร

การเป็นกลางถาวรเป็นสภาวะทางกฎหมายของประเทศหนึ่งซึ่งผูกพันโดยสนธิสัญญาให้อยู่เป็นกลางในกรณีเกิดสงครามโดยได้รับการค้ำประกันในความเป็นกลางของตนจากนานาชาติ รัฐที่เป็นกลางยังมีสภาพบุคคลตามกฎหมายระหว่างประเทศอยู่ แต่ไม่มีสิทธิทำสงครามได้ นอกจากสงครามป้องกันตัว หรือทำสนธิสัญญาที่อาจกระทบกระเทือนสภาพความเป็นกลางของตน เช่น สนธิสัญญาพันธมิตรทางทหาร ประเทศเป็นกลางถาวร ในปัจจุบันได้แก่ สวิสเซอร์แลนด์ ซึ่งได้รับสภาพความเป็นกลางโดยสนธิสัญญากรุงเวียนนา ค.ศ. 1815 สวิสเซอร์แลนด์เคยเป็นสมาชิกของสันนิบาตชาติ แต่ได้รับการยกเว้นไม่ต้องร่วมมือทางทหารหรือทางเศรษฐกิจในกรณีที่องค์การสันนิบาตชาติกระทำการลงโทษสมาชิกที่ละเมิดกติกาสันนิบาตชาติ และเพื่อมิให้ขัดกับสภาพความเป็นกลางถาวร สวิสเซอร์แลนด์ไม่ยอมเป็นสมาชิกของสหประชาชาติ แต่ยอมเป็นสมาชิกขององค์การชำนัญพิเศษ หรือองค์การระหว่างประเทศที่มีวัตถุประสงค์ส่งเสริมความร่วมมือทางเศรษฐกิจ วัฒนธรรม และวิทยาศาสตร์ เช่น องค์การแรงงานระหว่างประเทศ องค์การช่วยเหลือผู้ลี้ภัย องค์การอนามัยโลก องค์การยูเนสโก และองค์การอาหารและเกษตร

ในอดีตเบลเยี่ยมเคยได้รับสภาพเป็นกลางถาวร โดยสนธิสัญญา ค.ศ. 1831 และในปี ค.ศ. 1919 ได้ประกาศสละความเป็นกลางของตนโดยเข้าเป็นสมาชิกของสันนิบาตชาติ ปัจจุบันเบลเยี่ยมเป็นสมาชิกของสหประชาชาติ

ลักซัมเบอร์ก เคยเป็นรัฐเป็นกลางถาวร โดยสนธิสัญญาลอนดอน ค.ศ. 1867 แต่ต่อมาได้สละความเป็นกลางโดยเข้าเป็นสมาชิกของสันนิบาตชาติปัจจุบันเป็นสมาชิกองค์การสหประชาชาติ

ออสเตรียเป็นอีกรัฐหนึ่งซึ่งต้องการเป็นกลางถาวรเหมือนสวิสเซอร์แลนด์ ในอดีตออสเตรียได้ถูกผนวกเข้าเป็นของเยอรมันในปี ค.ศ. 1938 ภายหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 จึงได้รับอิสรภาพ ต่อมาออสเตรียจึงประกาศความเป็นกลางถาวรโดยกฎหมายรัฐธรรมนูญ วันที่ 26 ตุลาคม 1955 ระบุว่าจะคงไว้และป้องกันความเป็นกลางของตนและจะไม่ร่วมเป็นพันธมิตรทางทหารกับรัฐใด ไม่ยอมให้ดินแดนของตนเป็นฐานทัพต่างชาติ และได้เข้าเป็นสมาชิกของสหประชาชาติ

สำนักวาติกัน

สำนักวาติกัน มีสภาพเป็นรัฐตามข้อตกลง Latran ลงวันที่ 11 กุมภาพันธ์ 1929 ระหว่างอิตาลีภายใต้การปกครองของมุสโซลินี กับสำนักวาติกันในสมัยโป๊ป Pie ที่ 2 โป๊ปเป็นประมุขของรัฐได้รับสิทธิในความคุ้มกันและล่วงละเมิดมิได้เสมือนกษัตริย์ของอิตาลี ข้อตกลง Latran ได้ยอมรับสภาพความเป็นรัฐของสำนักวาติกันโดยอิตาลีแบ่งเนื้อที่ในกรุงโรมยกให้เป็นดินแดนของสำนักวาติกัน 44 เฮกตา ถ้าจะย้อนหลังไปดูในอดีตสำนักวาติกันก็เคยมีสภาพเป็นรัฐมาแล้วก่อน ค.ศ. 1870 ซึ่งขณะนั้นโป๊ปมีอำนาจมาก มีดินแดน (กรุงโรม) พลเมือง และกองทัพของตนเอง สามารถทำสนธิสัญญาส่งและรับผู้แทนทางการทูตได้ นอกจากอำนาจทางศาสนาแล้ว โป๊ปยังมีอำนาจในทางการเมืองด้วย ในสมัยกลางเมื่อมีการขัดแย้งระหว่างประเทศโป๊ปก็ได้รับการขอร้องจากรัฐคู่พิพาทให้เป็นผู้ทำหน้าที่ไกล่เกลี่ย ซึ่งในขณะนั้นสภาพความเป็นรัฐของสำนักวาติกัน มีอยู่อย่างสมบูรณ์ ต่อมาอำนาจทางการเมืองของโป๊ปได้เสื่อมลงไปนับตั้งแต่เกิดการขัดแย้งระหว่างโป๊ป Boniface ที่ 8 กับกษัตริย์ฟิลลิป เลอร์เบล ในปี ค.ศ. 1303 ซึ่งฝ่ายศาสนาเป็นฝ่ายพ่ายแพ้อำนาจทางศาสนาที่มีอยู่เหนือกษัตริย์ก็หมดสิ้นไป ทำให้โป๊ปเหลือแต่อำนาจทางศาสนาอย่างเดียว ในปี ค.ศ. 1870 ราชอาณาจักรอิตาลี ได้ผนวกกรุงโรมเข้าเป็นดินแดนของอิตาลี ความเป็นรัฐของสำนักวาติกันก็สลายไปเพราะไม่มีดินแดนเป็นของตนเอง แต่โป๊ปก็ยังเป็นประมุขของศาสนาคาธอริค ยังมีสิทธิทำสนธิสัญญา ส่งและรับผู้แทนทางการทูตได้ ยังได้รับ

ความคุ้มกันและล่วงละเมิดมิได้ เช่นประมุขของรัฐโดยทั่วไป และแม้ว่าจะประทับอยู่ในกรุงโรม แต่ก็ไม่ได้เป็นพลเมืองของอิตาลีและไม่อยู่ใต้อำนาจศาลของอิตาลี โป๊ปยังคงมีอิทธิพลทางการเมืองอยู่บ้าง จะเห็นได้จากบ่อยครั้งที่โป๊ปได้รับการขอร้องให้เป็นผู้ไกล่เกลี่ยหรือตัดสินในคดีพิพาทระหว่างประเทศ เช่น ในคดีเกาะ Carolines ใน ค.ศ. 1885 ระหว่างเยอรมันกับสเปน หลังจากสนธิสัญญา Latran วันที่ 11 กุมภาพันธ์ 1929 ซึ่งอิตาลีได้ยอมรับความเป็นรัฐของสำนักวาติกัน สำนักวาติกันจึงมีสภาพบุคคลตามกฎหมายระหว่างประเทศ สามารถทำสนธิสัญญา เรียกว่า Concordat ส่งและรับทูตต่างประเทศ แม้ว่าจะไม่ใช่ประเทศที่นับถือศาสนาคาธอริคก็ตาม แต่สำนักวาติกันไม่มีสิทธิทำการสงคราม นักนิติศาสตร์บางท่านไม่ยอมรับความเป็นรัฐของสำนักวาติกัน โดยให้เหตุผลว่า สำนักวาติกันมีดินแดนเพียงเล็กน้อย (44 เฮกต้า) มีพลเมืองเป็นจำนวนน้อยมาก (ในปี ค.ศ. 1966 มีพลเมืองสัญชาติวาติกันที่พำนักในวาติกันเพียง 890 คน) นอกจากนั้นข้าราชการของสำนักวาติกันมี 2 สัญชาติ คือสัญชาติเดิมและสัญชาติของวาติกัน ถ้าไม่ได้ปฏิบัติงานและไม่ได้อาศัยในวาติกันก็ถือว่าสูญสัญชาติวาติกัน สำนักวาติกันไม่ได้เป็นสมาชิกของสหประชาชาติ แต่ยังส่งผู้สังเกตการณ์ไปประจำยังองค์การต่าง ๆ เช่น องค์การอาหารและเกษตร องค์การยูเนสโก และในบางครั้งก็เข้าร่วมประชุมในการประชุมนานาชาติด้วย เช่น การประชุมที่เจนีวา เกี่ยวกับกฎหมายทะเล ในปี ค.ศ. 1958 เป็นต้น

ดินแดนในอาณัติของสันนิบาตชาติและภาวะทรัสตีสหประชาชาติ

ดินแดนในอาณัติของสันนิบาตชาติ ได้ถูกกำหนดขึ้นโดยมาตรา 22 ของกติกาสันนิบาตชาติ โดยมุ่งประสงค์ที่จะขจัดปัญหาอาณานิคมและส่งเสริมให้ดินแดนใต้อาณัติ ซึ่งยังไม่สามารถปกครองตนเองได้ ได้มีโอกาสเป็นอิสระในโอกาสต่อไป ดินแดนเหล่านี้ เมื่อก่อนเป็นอาณานิคมของเยอรมันและดินแดนที่แยกมาจากอาณาจักรอ็อกโตมัน กติกาสันนิบาตชาติแบ่งดินแดนใต้อาณัติออกเป็น 3 ประเภท

ประเภทแรก เป็นดินแดนที่เคยขึ้นอยู่ในอำนาจของอาณาจักร

อ๊อตโตมัน (ตุรกี) และมีความเจริญเพียงพอที่จะได้รับอิสรภาพโดยเร็ว ได้แก่ อิรัก ปาเลสไตน์ Transjordan ซึ่งตกอยู่ในอาณัติของอังกฤษ ซีเรียและเลบานอน อยู่ในอาณัติของฝรั่งเศส

ประเภท 2 ดินแดนในอาฟริกากลางซึ่งเคยเป็นอาณานิคมของเยอรมัน แต่ยังมีความเจริญไม่เพียงพอที่จะได้รับอิสรภาพโดยเร็ว ได้แก่ โตโก แคเมอรูน แทนแกนยิกา รอนดา-อูรันดี

ประเภท 3 ดินแดนที่โดดเดี่ยวและห่างไกลไม่มีฐานะทางกิจการระหว่างประเทศ ได้แก่ เกาะบางเกาะในมหาสมุทรแปซิฟิค เช่น Samoa Naura และนิวกินี

ดินแดนได้อาณัติถูกแบ่งให้อยู่ในอาณัติของมหาอำนาจชาติต่าง ๆ โดยอยู่ในความควบคุมดูแลของคณะกรรมาธิการอาณัติสันนิบาตชาติ อิรักเท่านั้นที่ได้รับอิสรภาพก่อนสงครามโลกครั้งที่ 2 โดยสนธิสัญญาระหว่างอังกฤษกับอิรัก วันที่ 30 มิถุนายน 1930 ส่วนซีเรีย เลบานอน และปาเลสไตน์หลุดพ้นจากระบบอาณัติระหว่าง ค.ศ. 1945-1948

หลังจากสงครามโลกครั้งที่ 2 เมื่อได้มีการตั้งองค์การสหประชาชาติ กฎบัตรสหประชาชาติได้จัดตั้งระบบภาวะทรัสตีขึ้นมาแทนที่ระบบอาณัติของสันนิบาตชาติ มาตรา 77 ได้แบ่งดินแดนภายใต้ภาวะทรัสตีออกเป็น 3 ประเภท คือ

ประเภทแรก ได้แก่ดินแดนได้อาณัติของสันนิบาตชาติ ซึ่งยังไม่ได้รับอิสรภาพ

ประเภทสอง ดินแดนซึ่งแยกมาจากรัฐที่เป็นศัตรู (เยอรมัน อิตาลี ญี่ปุ่น) โดยผลแห่งสงครามโลกครั้งที่ 2 เช่น เกาะ Mariannes Marshall และ Caroline ซึ่งตกอยู่ใต้ภาวะทรัสตีของสหรัฐ

ประเภทที่สาม ได้แก่ ดินแดนซึ่งรัฐที่รับผิดชอบในการปกครองอยู่ได้นำเข้ามาอยู่ภายใต้ระบบนี้โดยสมัครใจ

ภาวะทรัสตีอยู่ในความควบคุมของคณะมนตรีภาวะทรัสตีซึ่งกระทำภายใต้อำนาจของสมัชชาสหประชาชาติ ภาวะทรัสตีไม่ได้กำหนดระยะเวลา

ที่จะให้ดินแดนภายใต้ภาวะทรัสตีได้รับอิสรภาพเมื่อใด แต่เพื่อจะไม่ให้ระบบภาวะทรัสตีดำรงต่อไปโดยไม่มีวันสิ้นสุด สมัชชาสหประชาชาติจึงได้ลงมติเมื่อ 27 มกราคม 1957 ขอร้องให้รัฐที่ปกครองดินแดนทรัสตีแจ้งต่อสหประชาชาติถึงวันที่คาดคะเนว่าจะให้ดินแดนที่ตนปกครองได้รับอิสรภาพ ขณะนี้ดินแดนภายใต้ภาวะทรัสตีได้รับอิสรภาพไปเกือบหมดแล้ว ต่อมาเมื่อ 22 ธันวาคม 2533 คณะมนตรีความมั่นคงได้ยกเลิกภาวะทรัสตีหมู่เกาะ 3 แห่ง ในมหาสมุทรแปซิฟิก ได้แก่ หมู่เกาะมาเรียนาเหนือ เกาะมาร์แชล และไมโครนิเซีย และในวันที่ 1 ตุลาคม 2537 ก็ได้ยกเลิกภาวะทรัสตีเกาะปาลัว ซึ่งเป็นดินแดนสุดท้ายที่อยู่ใต้อาณัติของคณะมนตรีภาวะทรัสตี ดินแดนในภาวะทรัสตียังไม่ได้รับอิสรภาพไม่มีสภาพเป็นรัฐ และไม่มีสภาพบุคคลตามกฎหมายระหว่างประเทศ

การรับรองรัฐ

เนื่องจากรัฐเป็นหน่วยหนึ่งในสังคมระหว่างประเทศจึงจำเป็นที่จะต้องมีการติดต่อสัมพันธ์กับประเทศอื่น ๆ ในด้านการทูต การค้า การเศรษฐกิจ การติดต่อสัมพันธ์ดังกล่าวจะกระทำได้โดยสะดวกก็ต่อเมื่อได้รับการรับรองสภาพความเป็นรัฐจากรัฐที่ตนเข้าไปทำการติดต่อด้วย สถาบันกฎหมายระหว่างประเทศในการประชุมที่กรุงบรัสเซลส์ เบลเยี่ยม ในปี ค.ศ. 1936 ได้ให้คำจำกัดความของการรับรองไว้ว่า การรับรองคือการกระทำซึ่งรัฐกล่าวยืนยันสภาพหน่วยสังคมทางการเมืองใหม่ที่เป็นอิสระ สามารถที่จะปฏิบัติพันธและหน้าที่ตามกฎหมายระหว่างประเทศ และแสดงเจตนาที่จะถือว่าหน่วยสังคมทางการเมืองนั้นเป็นสมาชิกของสังคมระหว่างประเทศ[1]

โดยหลักการแล้วเมื่อมีรัฐใหม่เกิดขึ้น มีคุณสมบัติครบถ้วนตามองค์ประกอบของความเป็นรัฐแล้ว ไม่ว่ารัฐนั้นจะแยกตัวมาจากรัฐอื่น หรือเกิดจากข้อตกลงระหว่างประเทศ เช่น ข้อตกลงระหว่างอังกฤษกับอียิปต์ที่คาทูม ใน ค.ศ. 1955 ให้อิสรภาพแก่ซูดาน หรือจากสนธิสัญญาสันติภาพ เช่น สนธิสัญญาสันติภาพ ค.ศ. 1919 ให้กำเนิดยูโกสลาเวีย เชคโกสโลวาเกีย และโปแลนด์ หรือโดยมติขององค์การสหประชาชาติได้ให้กำเนิดรัฐอิสราเอล

[1] L. Delbez. Les principes generaux du Droit interantional public 1964 p. 158.

ในปี ค.ศ. 1947 และลิเบีย ใน ค.ศ. 1951 รัฐอื่นก็มักจะให้ความรับรองแก่รัฐที่เกิดขึ้นใหม่โดยไม่ชักช้า เว้นแต่การเกิดของรัฐนั้นก่อให้เกิดการเสียประโยชน์ทางการเมืองแก่รัฐที่จะรับรอง

ได้มีทฤษฎีเกี่ยวกับการรับรองรัฐแตกต่างกันอยู่ 2 ทฤษฎี คือ

1. ทฤษฎีที่ว่าสภาพของรัฐจะเกิดขึ้นได้ โดยได้รับการรับรองจากรัฐอื่น การรับรองของรัฐอื่นเป็นการก่อให้เกิดสภาพของรัฐ สภาพบุคคลตามกฎหมายระหว่างประเทศ นักนิติศาสตร์เช่น Anzilotti, Cavaglieri, Triepel และ Jellinek ต่างให้เหตุผลว่า สิทธิตามกฎหมายระหว่างประเทศจะเกิดขึ้นได้ก็เพราะเจตนาของรัฐ ฉะนั้นการที่หน่วยสังคมการเมืองใหม่จะเข้ามามีสิทธิและหน้าที่ตามกฎหมายระหว่างประเทศก็จะต้องได้รับการรับรองจากรัฐอื่นก่อน เพื่อเปลี่ยนสภาพจากสภาพทางพฤตินัยมาเป็นรัฐ สภาพตามนิตินัย เรียกว่า หลัก Constitutuive

2. ทฤษฎีที่ถือว่าการรับรองนั้นไม่ก่อให้เกิดสภาพของรัฐ เป็นแต่เพียงยืนยันหรือประกาศสภาพความเป็นจริงที่เป็นอยู่แล้ว เพราะเมื่อรัฐมีองค์ประกอบความเป็นรัฐอย่างสมบูรณ์ ก็ย่อมจะต้องถือว่าเป็นรัฐ แม้ว่าจะไม่ได้รับการรับรองจากรัฐอื่น รัฐนั้นก็ยังมีสิทธิและหน้าที่ตามกฎหมายระหว่างประเทศ ในกรณีที่รัฐซึ่งยังไม่ได้รับการรับรองกระทำการก่อให้เกิดความเสียหายแก่รัฐอื่น รัฐนั้นยังมีหน้าที่จะต้องชดใช้ค่าเสียหายทดแทนแก่รัฐที่ได้รับความเสียหาย เช่นกรณีที่เรือชักธงชาติของตนกระทำให้เกิดความเสียหายแก่ชาติอื่นในทะเลหลวง การรับรองเป็นแต่เพียงการยืนยันสภาพทางพฤตินัยของรัฐเท่านั้น เรียกว่าหลัก Declaratory ศาลภายในของสหรัฐได้เคยพิพากษาในคดี Ilvaine ใน ค.ศ. 1808 ว่าอำนาจอธิปไตยของรัฐใหม่มีอยู่ก่อนสนธิสัญญารับรองรัฐ และอนุญาโตตุลาการผสมระหว่างประเทศ ในคดี Loy และ Markus เมื่อวันที่ 27 เมษายน 1923 ได้ยอมรับว่าเชคโกสโลวาเกียมีสภาพเป็นรัฐก่อนสนธิสัญญาแวร์ซายส์ ที่ให้การรับรองรัฐเชคโกสโลวาเกีย

นักนิติศาสตร์ส่วนใหญ่ และสถาบันกฎหมายระหว่างประเทศใน ปี ค.ศ. 1936 พร้อมทั้งคณะกรรมการนักกฎหมายระหว่างประเทศอเมริกัน ใน ค.ศ. 1927 มีความเห็นคล้อยตามหลักที่สอง ที่ถือว่าการรับรองเป็นแต่เพียงการยืนยันสภาพการดำรงอยู่ของรัฐเท่านั้น ถ้าถือตามหลักที่หนึ่งที่รัฐที่ไม่ได้รับการรับรองก็ย่อมไม่มีสภาพบุคคลตามกฎหมายระหว่างประเทศ ทรัพย์สินของรัฐนั้นก็ต้องถือเป็นทรัพย์สินไม่มีเจ้าของ และถ้ารัฐนั้นไปก่อให้เกิดความเสียหายแก่รัฐอื่นก็ย่อมพ้นความรับผิดชอบ ซึ่งขัดแย้งกันในทางปฏิบัติที่ได้เคยยึดถือปฏิบัติกันมาระหว่างประเทศ เมื่อรัฐมีองค์ประกอบครบถ้วนความเป็นรัฐแล้วก็ต้องถือว่าเป็นรัฐ ซึ่งรัฐอื่นควรจะให้การรับรอง ถ้ารัฐขาดองค์ประกอบความเป็นรัฐ รัฐนั้นก็ย่อมสูญสิ้นความเป็นรัฐไปเอง การรับรองเป็นสิทธิของรัฐที่จะให้การรับรองความเป็นรัฐแก่รัฐใหม่ที่เกิดขึ้นหรือไม่ก็ได้ โดยปกติรัฐอื่นก็จะรับรองโดยเร็ว เว้นแต่กรณีการรับรองนั้นจะก่อให้เกิดการเสียประโยชน์แก่ตน เช่น ในปี ค.ศ. 1776 สหรัฐประกาศอิสรภาพจากอังกฤษ อังกฤษไม่ยอมรับรอง จนกระทั่งถึงปี ค.ศ. 1783 เบลเยี่ยมได้อิสระจากฮอลแลนด์ โดยสนธิสัญญาลอนดอน 1831 ฮอลแลนด์ยอมรับรอง ในปี ค.ศ. 1839 สเปนได้ยืดการรับรองเปรูไปถึง 70 ปี

แม้จะถือว่าการรับรองเป็นการยืนยันสภาพการดำรงอยู่ของรัฐ แต่การรับรองก็มีประโยชน์ เพราะจะทำให้มีการติดต่อสัมพันธ์กับรัฐอื่นได้โดยสะดวก ตัวแทนทางการของรัฐที่ไม่ได้รับการรับรองย่อมถูกถือเสมือนบุคคลธรรมดา ไม่ได้รับสิทธิการคุ้มกันทางการทูตแต่อย่างใด นอกจากนั้นยังไม่สามารถป้องกันผลประโยชน์พลเมืองของตนในต่างประเทศโดยทางการทูตได้ แต่ในทางตรงกันข้าม ถ้าไปก่อให้เกิดความเสียหายแก่รัฐอื่น ก็จำต้องรับผิดชอบตามกฎหมายระหว่างประเทศ

การรับรองโดยพฤตินัยและนิตินัย

การรับรองโดยพฤตินัย หมายถึงรัฐไม่ได้ประกาศเป็นทางการหรือกระทำอย่างชัดแจ้ง รับรองรัฐใหม่ เนื่องจากยังไม่แน่ใจว่ารัฐนั้นมีสภาพความเป็นรัฐโดยสมบูรณ์หรือไม่ แต่อาจจะเข้าไปทำความสัมพันธ์กับรัฐใหม่ ใน

ลักษณะอย่างไม่เป็นทางการ เช่นการทำข้อตกลงชั่วคราวหรือทำความสัมพันธ์ทางการทูตอย่างไม่เป็นทางการ โดยส่งผู้แทนพิเศษไปประจำ แทนที่จะเป็นผู้แทนทางการทูตที่แท้จริงมีลักษณะเป็นการรับรองชั่วคราวไม่ถาวร แต่เป็นขั้นตอนขั้นแรกในการที่จะรับรองโดยนิตินัยในโอกาสต่อไป

การรับรองโดยนิตินัย หมายถึง การรับรองถาวรซึ่งรัฐแสดงออกมาชัดแจ้งที่จะเข้าทำความสัมพันธ์กับรัฐใหม่ เป็นจุดเริ่มต้นในการดำเนินความสัมพันธภาพโดยปกติกับรัฐนั้น

มีบ่อยครั้งที่รัฐมักจะรับรองโดยพฤตินัยก่อนจะรับรองโดยนิตินัย เช่น กรณีอังกฤษ สหรัฐ รับรองอิสราเอล

เนื่องจากหลักการที่ถือว่าการรับรองรัฐเป็นแต่เพียงการยืนยันสภาพความเป็นรัฐเท่านั้น มิใช่เป็นการก่อตั้งรัฐ ฉะนั้นเมื่อรัฐประกาศการรับรองรัฐใหม่แล้ว ในภายหลังจะถอนการรับรองไม่ได้ เว้นแต่รัฐนั้นจะขาดองค์ประ-ประกอบสภาพความเป็นรัฐไปเอง

การรับรองรัฐใหม่ไม่มีแบบพิธีเป็นพิเศษ อาจจะกระทำได้โดยตรงหรือโดยปริยาย

การรับรองโดยตรงเป็นการรับรองอย่างเป็นทางการโดยอาจจะทำได้ในรูปสนธิสัญญาหลายฝ่าย เช่น สนธิสัญญาเบอร์ลิน ค.ศ. 1878 รับรองรูมาเนีย และบุลกาเรีย สนธิสัญญาแวร์ซายส์ ก็ได้รับรองความเป็นรัฐหลายรัฐ หรือสนธิสัญญาสองฝ่าย เช่น สนธิสัญญาระหว่างอังกฤษกับโปรตุเกส วันที่ 29 สิงหาคม 1825 รับรองบราซิล ฝรั่งเศสรับรองเยเมน โดยสนธิสัญญา วันที่ 25 เมษายน 1936 นอกจากการทำสนธิสัญญาแล้ว รัฐอาจจะทำโดยการประกาศรับรองหรือกระทำอย่างหนึ่งอย่างใด เช่น ส่งสาร โทรเลขแจ้งให้รัฐใหม่ทราบถึงเจตนาที่จะมีความสัมพันธไมตรีด้วย นอกจากนั้นการรับรองอาจจะออกมาในรูปของมติที่ประชุมนานาชาติ เช่น มติของการประชุมเอกอัครราชทูตของประ-เทศต่าง ๆ วันที่ 23 กรกฎาคม 1913 รับรองประเทศอัลบาเนีย

การรับรองโดยปริยาย หมายถึงรัฐไม่ได้ประกาศหรือกระทำอย่างหนึ่งอย่างใดเป็นทางการ แต่เข้าไปมีความสัมพันธ์กับรัฐใหม่ เช่น ทำสนธิสัญญากับรัฐใหม่ หรือเข้าไปมีความสัมพันธ์ทางการทูตกับรัฐใหม่ ยอมให้กงสุลของรัฐใหม่มาประจำในรัฐของตน แต่ในบางครั้งการส่งกงสุลไปประจำยังรัฐใหม่อาจจะยังไม่ถือว่าเป็นการรับรองรัฐใหม่ เพราะถือว่ากระทำไปโดยเจตนาป้องกันผลประโยชน์ของประชาชนของตนเท่านั้น ในระหว่างปี ค.ศ. 1932-1939 ประเทศในยุโรปหลายประเทศได้ส่งกงสุลของตนไปประจำที่แมนจูเรีย โดยไม่มีเจตนาจะรับรองรัฐนั้น

ในกรณีที่รัฐใหม่ได้เข้าเป็นภาคีของสนธิสัญญาหลายฝ่าย โดยที่รัฐภาคีสมาชิกไม่ได้คัดค้าน เช่น การเข้าเป็นสมาชิกของสันนิบาตชาติหรือสหประชาชาติ มิได้หมายความว่า รัฐสมาชิกขององค์การได้ให้คำรับรองรัฐใหม่ รัฐสมาชิกขององค์การไม่จำเป็นจะต้องเข้าไปมีความสัมพันธ์ทางการทูตกับรัฐที่เข้าเป็นสมาชิก เช่น รัฐอิสราเอลเป็นสมาชิกของสหประชาชาติ แต่ก็ไม่ถือว่ารัฐอาหรับได้ให้การรับรองหรือจำเป็นต้องมีความสัมพันธ์ทางการทูตด้วย

การเปิดการเจรจาติดต่อกันเป็นทางการในด้านการค้า การเศรษฐกิจ และอื่น ๆ ก็อนุโลมได้ว่าเป็นการรับรองโดยปริยาย เช่นกัน

มีปัญหาว่า การรับรองนั้นจะมีเงื่อนไขได้หรือไม่ เคยมีสนธิสัญญาบางฉบับ เช่นสนธิสัญญาเบอร์ลิน ค.ศ. 1878 กำหนดว่า จะรับรองรูมาเนียเป็นรัฐก็ต่อเมื่อรูมาเนียให้สิทธิเสมอภาคแก่ประชาชนโดยไม่แบ่งแยกศาสนา นักนิติศาสตร์ส่วนใหญ่มีความเห็นว่าเนื่องจากการรับรองเป็นแต่เพียงการประกาศสภาพความเป็นรัฐเท่านั้น ฉะนั้นจะกำหนดเงื่อนไขในการรับรองไม่ได้ เพราะแม้ไม่ได้รับการรับรองสภาพความเป็นรัฐก็เกิดขึ้นโดยตัวของมันเองอยู่แล้ว

การรับรองรัฐจะกระทำในเวลาใดโดยปกติรัฐที่เกิดขึ้นใหม่เมื่อมีองค์ประกอบสมบูรณ์ รัฐอื่นก็อาจจะรับรองโดยเร็วได้ แต่ถ้ารัฐนั้นเกิดขึ้นโดยการแยกตัวออกมาจากรัฐอื่น หรือกำลังมีสงครามกันอยู่ การรับรองรัฐใหม่ก็จะต้องใช้ความระมัดระวังเป็นพิเศษ เพราะอาจถูกถือว่าเป็นการสนับสนุนฝ่ายกบฏได้ อังกฤษเคยประกาศสงครามกับฝรั่งเศสในปี ค.ศ. 1776 เพราะ

ฝรั่งเศสรีบรับรองสหรัฐซึ่งประกาศแยกตัวออกจากอังกฤษ ฉะนั้นเพื่อมิให้เสียสัมพันธไมตรีกับรัฐที่ถูกแยกตัวออกไป ก็จะต้องรอให้ฝ่ายกบฏชนะเด็ดขาดเสียก่อน หรือรัฐใหม่ได้รับการรับรองจากรัฐที่ตนแยกตัวออกมา

ได้มีทฤษฎี Stimson ซึ่งเป็นชื่อรัฐมนตรีต่างประเทศสหรัฐในขณะนั้น ได้ประกาศเมื่อวันที่ 7 มกราคม 1932 ไม่ยอมให้การรับรองแก่รัฐที่ก่อตั้งขึ้นโดยวิธีการรุนแรงหรือรุกรานและสหรัฐได้ประกาศไม่ยอมรับรองรัฐแมนจูเรียซึ่งตั้งขึ้นโดยญี่ปุ่น สันนิบาตชาติได้ยึดหลัก Stimson โดยลงมติเมื่อวันที่ 11 มีนาคม 1932 ให้สมาชิกของสันนิบาตชาติงดเว้นการรับรองแก่รัฐใหม่ ซึ่งเกิดขึ้นโดยวิธีการใช้กำลังหรือโดยการรุกราน

การรับรองรัฐบาล

ถ้าเป็นกรณีการรับรองรัฐบาลของรัฐใหม่ที่ได้รับการรับรองก็ถือเสมือนหนึ่งว่าการรับรองมีผลเท่ากับรับรองรัฐบาลของรัฐใหม่ไปในตัวด้วย การรับรองรัฐบาลใหม่จะเกิดขึ้นก็ต่อเมื่อ

1. รัฐบาลใหม่ไม่ได้ขึ้นมาปกครองประเทศตามวิถีทางของกฎหมาย โดยปกติก็มาจากการปฏิวัติรัฐประหาร อันไม่ชอบธรรมตามรัฐธรรมนูญหรืออาจกล่าวได้ว่าเป็นการได้อำนาจรัฐโดยการใช้กำลังบังคับ หรือ

2. มีการตั้งรัฐบาลในส่วนหนึ่งของดินแดนของประเทศหนึ่งปกครองดินแดนส่วนนั้น ซึ่งทำให้เกิดมีรัฐบาล 2 รัฐบาลในรัฐเดียวกัน โดยหลักการแล้วการเปลี่ยนแปลงรัฐบาลไม่ก่อให้เกิดผลกระทบกระเทือนถึงความเป็นบุคคลระหว่างประเทศของรัฐ แต่ในฐานะที่รัฐบาลเป็นผู้ใช้อำนาจแทนรัฐ ฉะนั้นรัฐบาลที่ตั้งขึ้นในกรณีดังกล่าวเรียกได้ว่าเป็นรัฐบาลโดยพฤตินัย จึงสมควรที่จะต้องได้รับการรับรองจากรัฐอื่น

เงื่อนไขในการรับรองรัฐบาล ได้มีทฤษฎีหลายทฤษฎีเกี่ยวกับการรับรองรัฐบาล

1. ทฤษฎี Estrada ซึ่งเป็นรัฐมนตรีต่างประเทศเม็กซิโกเขามีความเห็นว่า รัฐต่างประเทศไม่มีสิทธิที่จะพิจารณาความถูกต้องตามกฎหมายของรัฐบาลใหม่ เพราะรัฐทุกรัฐย่อมมีอำนาจอธิปไตยของตนเอง ถ้ารัฐบาลใหม่

มีอำนาจแท้จริงที่จะรักษาความสงบเรียบร้อยภายในประเทศและปฏิบัติตามพันธะระหว่างประเทศก็เพียงพอที่จะเป็นรัฐบาลได้สมบูรณ์ ซึ่งทฤษฎีดังกล่าวมีความหมายเท่ากับว่า รัฐอื่นไม่มีหน้าที่จะต้องให้คำรับรองแก่รัฐบาลใหม่ เพราะเป็นกิจการภายในของรัฐนั้น

ทฤษฎี Estrada ไม่เป็นที่รับรองกันในทางปฏิบัติระหว่างประเทศ

2. ทฤษฎี Tobar เพื่อป้องกันการปฏิวัติซึ่งเกิดขึ้นบ่อยครั้งในทวีปอเมริกากลางและใต้ รัฐมนตรีประเทศอีคัวดอร์ ชื่อ Tobar เห็นว่ารัฐในอเมริกาใต้ไม่ควรรับรองรัฐบาลที่ได้อำนาจมาจากการปฏิวัติ เว้นเสียแต่ว่ารัฐบาลใหม่จะทำให้ถูกต้องตามขั้นตอนของรัฐธรรมนูญโดยได้รับความยินยอมจากสภาที่มาจากการเลือกตั้งเสียก่อน หลักการดังกล่าวได้ระบุไว้ในสนธิสัญญาวอชิงตัน ลงวันที่ 20 ธันวาคม 1907 มีอายุ 10 ปี ซึ่งมีรัฐ 5 รัฐในทวีปอเมริกาเป็นภาคีมีคอสตาริกา กัวติมาลา ฮอนดูรัส นิคารากัว และเอลซาวาดอร์ ประธานาธิบดีวิลสันของสหรัฐอเมริกา ก็ยึดถือทฤษฎีนี้เป็นหลักการในการพิจารณารับรองรัฐบาลใหม่โดยปฏิเสธไม่ยอมรับรองรัฐบาลปฏิวัติของเม็กซิโกในปี ค.ศ. 1913 และรัฐบาลคอสตาริกา ในปี ค.ศ. 1917 รัฐบาลคอมมิวนิสต์ของรัสเซียในครั้งแรกซึ่งต่อมาประธานาธิบดีโรสเวลล์ได้ให้การรับรองภายหลังได้มีการทำสนธิสัญญาวอชิงตัน วันที่ 7 กุมภาพันธ์ 1923 โดยมีภาคีและข้อความเช่นเดียวกับสนธิสัญญา ค.ศ. 1907

ทฤษฎี Tobar ใช้เฉพาะในทวีปอเมริกาเท่านั้น ประเทศในทวีปยุโรปไม่ยอมรับนับถือปฏิบัติ โดยหลักการแล้วทฤษฎีดังกล่าวขัดแย้งกับข้อเท็จจริง เพราะการรับรองรัฐบาลใหม่ก็เหมือนกับการรับรองรัฐซึ่งเป็นการยืนยัน หรือประกาศสภาพของรัฐบาล ซึ่งรัฐที่รับรองจะเข้าไปมีความสัมพันธ์ด้วยเท่านั้น สภาพของรัฐบาลมิได้เกิดขึ้นโดยการรับรองของรัฐต่างประเทศ ดังนั้นทฤษฎี Tobar จึงไม่ได้รับการยึดถือปฏิบัติตั้งแต่ปลายปี ค.ศ. 1932 ซึ่งในปีนั้น คอสตาริกา และเอลซาวาดอร์ ได้บอกเลิกสัญญาแต่สหรัฐและภาคีสนธิสัญญาวอชิงตันก็ยังให้การรับรองรัฐบาลของประเทศเอลซาวาดอร์ ที่ตั้งขึ้นโดยการปฏิวัติ รัฐบาลสหรัฐได้ประกาศหลักการรับรองรัฐบาลใหม่ในโอกาสที่ทำการ

รับรองรัฐบาลใหม่ของอาเยนตินว่าจะต้องประกอบด้วยหลักการ 3 ประการ คือ

1. ได้รับการสนับสนุนจากประชาชน
2. ควบคุมประเทศได้ทั้งหมด
3. พร้อมที่จะปฏิบัติพันธะกรณีระหว่างประเทศ

ในปี ค.ศ. 1943 คณะกรรมการเกี่ยวกับการเมืองของรัฐในทวีปอเมริกาได้ลงมติเสนอแนะให้รัฐต่าง ๆ ในทวีปอเมริกาปรึกษาซึ่งกันและกันก่อนที่จะให้การรับรองรัฐบาลที่ตั้งขึ้นโดยการปฏิวัติ

เป็นที่ยอมรับกันในปัจจุบันว่าเงื่อนไขสำคัญในการรับรองรัฐบาลใหม่ที่การเกิดมิได้เป็นไปตามวิถีทางรัฐธรรมนูญนั้นอยู่ที่ความมั่นคงและอำนาจอันแท้จริงของรัฐบาลใหม่ ถ้ารัฐบาลใหม่มีอำนาจปกครองประเทศโดยแท้จริงและมีความมั่นคงในการจัดความสงบเรียบร้อยภายในประเทศ รัฐอื่นก็ควรจะทำการรับรองได้โดยไม่ต้องพิจารณาถึงความถูกต้องตามรัฐธรรมนูญ หรือการได้มาโดยใช้กำลังของรัฐบาลนั้น การรับรองรัฐบาลเป็นแต่เพียงการยืนยันว่ารัฐบาลใหม่เป็นตัวแทนของรัฐในการติดต่อสัมพันธ์กับต่างประเทศเท่านั้น นักนิติศาสตร์เช่น Vattel ก็มีความเห็นเช่นเดียวกัน นอกจากนั้นอนุญาโตตุลาการระหว่างประเทศได้เคยติดสินคดีระหว่างอังกฤษกับคอสต้าริกา เมื่อวันที่ 18 ตุลาคม 1923 ได้กล่าวว่า การไม่ยอมรับรองรัฐบาลที่ตั้งขึ้นโดยไม่ถูกต้องตามรัฐธรรมนูญไม่ได้เป็นหลักการของกฎหมายระหว่างประเทศหรือได้รับความยินยอมโดยทั่วไป การรับรองเป็นแต่เพียงยืนยันความเป็นรัฐบาลเท่านั้น

เมื่อรัฐบาลที่ตั้งขึ้นใหม่มีความมั่นคง มีอำนาจที่แท้จริงในดินแดนของรัฐนั้น รัฐอื่นก็ควรจะรับรองรัฐบาลใหม่ได้โดยมิชักช้า แต่เนื่องจากการรับรองรัฐบาลเป็นอำนาจอิสระของรัฐ ฉะนั้นในทางปฏิบัติถ้ารัฐบาลที่ตั้งขึ้นใหม่มีความโน้มเอียงในทางการเมืองแนวเดียวกับรัฐอื่น รัฐนั้นก็อาจให้การรับรองทันที แต่ถ้ามีความคิดเห็นหรือแนวโน้มทางการเมืองตรงข้าม รัฐนั้นคงจะถ่วงเวลาการรับรองรัฐบาลใหม่ไป เช่น ในปี ค.ศ. 1936 เยอรมันและอิตาลีได้ให้การรับรองรัฐบาลเผด็จการของนายพลฟรังโกแห่งสเปน ก่อนทำการยึดเมืองหลวงได้ แต่ฝรั่งเศสและอังกฤษให้การรับรองในปี ค.ศ. 1939 รัฐบาลโปแลนด์

ซึ่งตั้งขึ้นในปี ค.ศ. 1944 ได้รับการรับรองทันทีจากรัสเซีย ฝรั่งเศส อังกฤษ และสหรัฐ รับรองในปี ค.ศ. 1945 สหรัฐรับรองรัฐบาลรัสเซีย ในปี ค.ศ. 1933

การรับรองรัฐบาลใหม่เป็นสิทธิของรัฐที่จะรับรองหรือไม่หรือจะรับรอง โดยมีเงื่อนไขก็ได้ เช่น ฝ่ายสัมพันธมิตรได้ประกาศเมื่อวันที่ 6 มกราคม 1922 ไม่ยอมรับรู้รัฐบาลคอมมิวนิสต์ของรัสเซีย เว้นเสียแต่ว่ารัฐบาลใหม่ยอมรับรู้หนี้สินรับหลักการคุ้มครองสิทธิมนุษยชนไม่เผยแพร่ลัทธิคอมมิวนิสต์และยอมปฏิบัติตามสนธิสัญญาที่รัสเซียทำไว้ก่อนเปลี่ยนระบบการปกครอง

รัฐบาลที่ยังไม่ได้รับการรับรองย่อมมีฐานะและสิทธิแตกต่างจากรัฐบาลที่ได้รับการรับรอง แต่ถึงกระนั้นก็ยังมีสิทธิและหน้าที่ตามกฎหมายระหว่างประเทศ กล่าวคือ

1. มีสิทธิทำสนธิสัญญาได้ (คำตัดสินของศาลอนุญาโตตุลาการฝรั่งเศส-ชิลี วันที่ 5 กรกฎาคม 1901)

2. มีสิทธิส่งและรับผู้แทนทางการทูต

3. มีหน้าที่ต้องรับผิดชอบต่อการกระทำของรัฐตนที่ก่อให้เกิดความเสียหายแก่รัฐอื่น

ผลเสียของรัฐบาลไม่ที่ไม่ได้รับการรับรองอาจจะเกิดขึ้นได้ในกรณี

1. กิจการภายใน (กฎหมายการกระทำของฝ่ายปกครอง คำพิพากษาของศาล) หรือกิจการภายนอก (ข้อตกลง สนธิสัญญา) อาจจะไม่สมบูรณ์ในสายตาของรัฐที่ไม่ได้ให้การรับรอง

2. ประเทศที่ไม่ได้ให้การรับรองจะไม่ทำการติดต่อสัมพันธ์ด้วย

3. สิทธิในทางศาลถูกปฏิเสธในรัฐที่ไม่ได้ให้การรับรอง ศาลสหรัฐเคยปฏิเสธไม่ให้สิทธิทางศาลแก่รัฐบาลโซเวียตในขณะที่สหรัฐยังไม่ได้รับรอง อังกฤษ ฝรั่งเศสก็ยึดถือเช่นเดียวกัน

4. สิทธิในทรัพย์สมบัติในประเทศที่ไม่ได้ให้การรับรองอาจถูกปฏิเสธ หรือถูกปฏิเสธสิทธิที่จะเรียกร้องทรัพย์สมบัติในประเทศที่ไม่ได้ให้การรับรอง สหรัฐเคยปฏิเสธที่จะส่งทองของฝรั่งเศสซึ่งมีอยู่ในสหรัฐให้แก่รัฐบาลฝรั่งเศสในขณะที่สหรัฐยังไม่ได้ให้การรับรองรัฐบาลใหม่ของฝรั่งเศส

รูปของการรับรอง การรับรองอาจจะกระทำโดยตรงหรือโดยปริยาย

การรับรองโดยตรง อาจกระทำได้โดยส่งโทรเลข จดหมาย การสื่อสารทางการทูต ประธานาธิบดีโรสเวลส่งจดหมายเมื่อวันที่ 16 พฤศจิกายน 1933 ให้แก่ Litvinov. แจ้งให้ทราบว่า สหรัฐรับรองรัฐบาลคอมมิวนิสต์โซเวียตฝรั่งเศส ส่งโทรเลขรับรองรัฐบาลโซเวียต เมื่อวันที่ 28 ตุลาคม 1924 ในบางกรณีรัฐบาล 2 รัฐบาลต่างรับรองซึ่งกันและกัน เช่น รัฐบาลโซเวียตและสเปนต่างประกาศรับรองเมื่อวันที่ 28 กรกฎาคม 1933

การรับรองอาจจะทำโดยสนธิสัญญารับรองโดยตรง เช่นจีนรับรองรัฐบาลโซเวียตโดยสนธิสัญญา วันที่ 31 พฤษภาคม 1924

การรับรองอาจจะเป็นในรูปของกลุ่มประเทศต่าง ๆ ทำการรับรอง เช่น รัฐบาลออสเตรีย ได้รับการรับรองจากฝรั่งเศส อังกฤษ สหรัฐ และรัสเซีย เมื่อวันที 20 ตุลาคม 1945

การรับรองโดยปริยาย

อาจกระทำในรูปต่าง ๆ เช่น

ก. มีการติดต่อสัมพันธ์ทางการทูต โดยการตั้งทูตไปประจำหรือแลกเปลี่ยนทูตซึ่งกันและกัน หรือไม่เรียกทูตของตนกลับเมื่อมีรัฐบาลใหม่ แต่ในกรณีที่มีการส่งกงสุลไปประจำหรือแลกเปลี่ยนกงสุลยังไม่ถือว่าเป็นการให้การรับรองรัฐบาลใหม่ เพราะการส่งกงสุลไปประจำเป็นแต่เพียงเจตนาของรัฐที่จะปกป้องคุ้มครองบุคคลสัญชาติของตนเท่านั้น อังกฤษเคยส่งผู้แทนไปประจำที่ Burgos โดยที่ไม่ได้รับรองรัฐบาลใหม่

ข. การทำสนธิสัญญากับรัฐบาลใหม่ ก็มีผลเท่ากับยอมรับรองโดยปริยาย เช่น โปแลนด์ทำสนธิสัญญาเกี่ยวกับการกำหนดเขตแดนกับรัฐบาลโซเวียตเมื่อวันที่ 18 มีนาคม 1921 มีผลเท่ากับรับรองรัฐบาลโซเวียตโดยปริยาย

แต่ในบางกรณีรัฐที่เข้าทำสนธิสัญญาก็เคยประกาศว่า การทำสนธิสัญญากับรัฐบาลใหม่ไม่ถือว่าเป็นการรับรอง ฝรั่งเศสเคยแถลงว่า ข้อตกลงระหว่างฝรั่งเศสกับรัสเซียเมื่อวันที่ 20 เมษายน 1920 ไม่ถือว่าเป็นการรับรองรัฐบาลใหม่ของรัสเซีย

ความรับผิดชอบของรัฐ

เนื่องจากรัฐมีสภาพบุคคลตามกฎหมายระหว่างประเทศ ฉะนั้นจึงมีสิทธิและหน้าที่ที่จะต้องปฏิบัติตามกฎหมายระหว่างประเทศ เมื่อรัฐละเมิดกฎหมายระหว่างประเทศและก่อให้เกิดความเสียหายแก่รัฐอื่น รัฐนั้นจึงต้องมีหน้าที่และความรับผิดชอบโดยการต้องชดใช้ค่าเสียหายต่อรัฐที่ได้รับความเสียหาย การที่รัฐจะรับผิดชอบตามกฎหมายระหว่างประเทศ จะต้องประกอบด้วยลักษณะสำคัญ 2 ประการ

1. การกระทำนั้นไม่ชอบด้วยกฎหมายระหว่างประเทศ
2. การกระทำนั้นถือได้ว่าเป็นความผิดชอบของรัฐ

1. การกระทำนั้นไม่ชอบด้วยกฎหมายระหว่างประเทศ หมายถึงการกระทำนั้นละเมิดกฎหมายระหว่างประเทศ นักนิติศาสตร์บางท่านเช่น N.Politis เห็นว่า การละเมิดกฎหมายระหว่างประเทศควรจะรวมถึงการใช้สิทธิในลักษณะที่เกินขอบเขตหรือรุนแรงเกินไปด้วย แต่นักนิติศาสตร์ส่วนใหญ่เห็นว่า การละเมิดกฎหมายระหว่างประเทศเท่านั้นที่ถือเป็นการกระทำที่ไม่ชอบ การกระทำที่ไม่ชอบนั้นอาจจะพิจารณาในแง่ผู้เสียหายหรือผู้กระทำผิด

ในแง่ผู้เสียหายอาจจะเป็นรัฐหรือเอกชนเป็นผู้กระทำ ถ้าเป็นรัฐ เช่น มีการกระทำการเพื่อล้มรัฐบาลหรือก่อให้เกิดความไม่สงบภายในประเทศ เป็นเหตุให้เกิดความเสียหายแก่รัฐ หรือจมเรือสงครามของรัฐ ถ้าเป็นเอกชนเป็นผู้เสียหาย เช่น บุคคลในสัญชาติของรัฐนั้นอาศัยในต่างประเทศและถูกกระทำการอันไม่เป็นธรรมในตัวบุคคลหรือทรัพย์สิน ก็เท่ากับรัฐเจ้าของสัญชาติบุคคลนั้น ได้รับการเสียหายโดยทางอ้อม เช่นถูกการปฏิเสธไม่ให้ความยุติธรรม (denial of Justice) ซึ่งหมายถึง องค์กรของรัฐที่คนต่างด้าวอาศัย ไม่เปิดโอกาสให้คนต่างด้าวเรียกร้องสิทธิที่ตนถูกละเมิดได้ หรือมีการปฏิบัติผิดพลาดอย่างร้ายแรงในด้านขบวนการยุติธรรม หรือการไม่สามารถให้หลักประกันความ

ยุติธรรม หรือการตัดสินที่ขาดความยุติธรรม หรือมีการยึดทรัยพ์สินของคนต่างด้าวโดยไม่จ่ายค่าทดแทน

พิจารณาในด้านผู้กระทำผิดซึ่งก่อให้เกิดความเสียหายอาจจะเป็นรัฐหรือเอกชน รัฐอาจจะเป็นผู้กระทำผิดโดยตัวแทนของตนเป็นผู้กระทำซึ่งตกเป็นความรับผิดชอบของรัฐ เช่นตัวแทนทางการทูตของตนที่ประจำอยู่ในรัฐอื่น วางแผนหรือสมคบกันเพื่อล้มล้างรัฐบาล หรือระบบการปกครองหรืออาจเป็นการกระทำในกิจการภายในของตนเช่นในด้านนิติบัญญัติ บริหารและตุลาการ

ในด้านนิติบัญญัติความรับผิดชอบของรัฐอาจจะเกิดขึ้นโดยการกระทำหรือละเว้นกระทำ โดยการกระทำเช่นองค์การนิติบัญญัติออกกฎหมายที่ขัดกับกฎหมายระหว่างประเทศ หรือขัดต่อข้อผูกพันระหว่างประเทศที่ตนได้กระทำไว้ เช่น สนธิสัญญา โดยการละเว้น เช่น ไม่ออกกฎหมายหรือข้อบังคับให้เป็นไปตามสนธิสัญญา หรือข้อตกลงที่กระทำไว้

ในด้านบริหาร รัฐต้องรับผิดชอบในการกระทำของฝ่ายปกครองไม่ว่าจะเป็นข้าราชการชั้นผู้ใหญ่หรือผู้น้อย ถ้าการกระทำนั้นก่อให้เกิดความเสียหายแก่รัฐต่างประเทศ

ในด้านตุลาการ รัฐต้องรับผิดชอบในการกระทำของฝ่ายตุลาการถ้าการตัดสินบกพร่องหรือไม่ยุติธรรม หรือศาลปฏิเสธไม่ยอมตัดสินคดีของชาวต่างประเทศ ก่อให้เกิดความเสียหาย รัฐก็ต้องรับผิดชอบ

2. การกระทำนั้นถือได้ว่าเป็นความรับผิดชอบของรัฐ หมายความว่า ความเสียหายนั้นเกิดขึ้นอันเป็นผลจากการกระทำที่ไม่ชอบด้วยกฎหมายซึ่งถือว่าอยู่ในความรับผิดชอบของรัฐ โดยแยกพิจารณาว่าการกระทำที่ไม่ชอบด้วยกฎหมายนั้นเป็นการกระทำของเอกชนธรรมดาหรือตัวแทนของรัฐ

ในกรณีที่การกระทำที่ก่อให้เกิดความเสียหายเกิดจากเอกชนซึ่งเป็นคนในสัญชาติของรัฐ โดยหลักการแล้วการกระทำของคนในสัญชาติของรัฐย่อมไม่ผูกพันความรับผิดชอบของรัฐ อนุญาโตตุลาการได้เคยตัดสินในคดี Castewerth กับ Powel ระหว่างอังกฤษกับโคลอมเบีย กล่าวว่า รัฐไม่ต้องรับผิดชอบการกระทำของเอกชนหรือตัวแทนของรัฐที่กระทำความผิดอาญา

Grotius มีความเห็นว่า รัฐอาจจะต้องรับผิดชอบในกรณีที่รัฐละเลยที่จะป้องกันมิให้การกระทำความผิดเกิดขึ้น หรือพยายามช่วยเหลือให้ผู้กระทำผิดไม่ต้องรับโทษ

ในกรณีที่การกระทำที่ก่อให้เกิดความเสียหายเกิดจากข้าราชการหรือตัวแทนของรัฐ ตามหลักแล้วรัฐย่อมต้องรับผิดชอบอย่างแน่นอน เพราะเข้าลักษณะตัวการต้องรับผิดชอบต่อการกระทำของตัวแทน เว้นแต่ตัวแทนนั้นกระทำนอกเหนืออำนาจหน้าที่ของตนก็ไม่ผูกพันความรับผิดชอบของรัฐแต่อย่างใด แต่ถ้าการกระทำนั้นแม้ว่าจะเกินอำนาจที่ได้รับมอบหมาย แต่โดยลักษณะภายนอกเป็นการกระทำตามหน้าที่ในฐานะองค์กรของรัฐ รัฐก็อาจจะต้องรับผิดชอบ เพราะถือว่ารัฐต่างประเทศย่อมไม่สามารถทราบขอบเขตอำนาจของเจ้าหน้าที่ของรัฐอื่นได้ เป็นเรื่องกฎหมายภายในของรัฐนั้นที่จะกำหนดขอบเขตของอำนาจของเจ้าหน้าที่ของตนซึ่งรัฐต่างประเทศไม่ได้มีส่วนรู้เห็นด้วย

ในกรณีความรับผิดชอบของรัฐที่มีกับคนต่างด้าว มีหลักการอยู่ว่าก่อนที่จะขอให้รัฐของตนใช้สิทธิคุ้มครองทางการทูต คนต่างด้าวนั้นจะต้องใช้วิถีทางเรียกร้องค่าเสียหายของตนต่อศาลหรือเจ้าหน้าที่ฝ่ายปกครอง เช่น ยื่นเรื่องราวร้องทุกข์ในประเทศนั้นเสียก่อน ถ้าไม่ได้ผลเพราะมีการปฏิเสธไม่ให้ความยุติธรรมจึงจะสามารถร้องขอให้รัฐของตนเข้าดำเนินการเรียกร้องค่าเสียหายทางการทูตต่อไปได้ สิทธิที่จะให้ความคุ้มครองแก่ประชาชนของตนในต่างประเทศนั้นเป็นสิทธิของรัฐจะให้หรือไม่ให้ก็ได้ โดยคำนึงถึงความเหมาะสมทางการเมืองประกอบด้วย เพราะความรับผิดชอบระหว่างประเทศถือว่าเป็นความสัมพันธ์ระหว่างรัฐต่อรัฐ พลเมืองไม่มีสิทธิร้องขอด้วยตนเองต้องให้รัฐซึ่งเป็นบุคคลตามกฎหมายระหว่างประเทศเป็นผู้ร้องขอแทนตน แต่เคยมีรัฐธรรมนูญบางฉบับกำหนดให้สิทธิแก่พลเมืองในการที่จะรับการคุ้มครองทางการทูตจากรัฐบาลของเขา ในกรณีเกิดการเสียหาย เช่น รัฐธรรมนูญไวมาร์ของเยอรมัน มาตรา 112 วันที่ 11 สิงหาคม 1919 เกี่ยวกับการใช้สิทธิคุ้มครองทางการทูตนั้น รัฐจะให้ได้ก็แต่คนในสัญชาติของตนเท่านั้น คนสัญชาติอื่นรัฐไม่อาจจะให้ความคุ้มครองได้ ศาลประจำยุติธรรมระหว่างประเทศได้เคยตัดสินในคดี Panevezys-Saldutiskis ระหว่างเอสโทเนีย กับลิทูเนีย ใน ค.ศ. 1939

กล่าวว่า ในกรณีที่ไม่มีข้อตกลงพิเศษ สิทธิในการให้ความคุ้มครองทางการทูตของรัฐ จะให้ได้ก็แต่คนในสัญชาติของตนเท่านั้น สัญชาติของผู้เสียหายจะต้องมีอยู่ในเวลาที่ได้รับการเสียหาย และในเวลาที่ขอให้รัฐบาลของตนให้ความคุ้มครองในทางการทูต ถ้าผู้เสียหายสูญเสียสัญชาติ หรือเปลี่ยนแปลงสัญชาติซึ่งอาจจะเป็นการแปลงชาติหรือโดยการแต่งงาน สิทธิที่จะได้รับการคุ้มครองทางการทูตก็หมดไป

ในกรณีที่บุคคลมีสองสัญชาติ ปัญหาอาจจะเกิดขึ้นเพราะสองรัฐอาจใช้สิทธิคุ้มครองพร้อมกัน แต่มีหลักการอยู่ว่า รัฐหนึ่งไม่อาจใช้สิทธิคุ้มครองของตนต่ออีกรัฐหนึ่ง ซึ่งบุคคลนั้นก็มีสัญชาติเดียวกัน เคยมีคำตัดสินของอนุญาโตตุลาการ เวเนซูเอล่า ในปี ค.ศ. 1903 และความเห็นของศาลยุติธรรมระหว่างประเทศ เมื่อวันที่ 11 เมษายน 1949 ได้ยืนยันหลักการดังกล่าว

อนึ่ง รัฐจะให้ความคุ้มครองต่อคนในสัญชาติของคนก็ต่อเมื่อบุคคลนั้นประพฤติตนสุจริตถูกต้อง ถ้าความเสียหายนั้น เกิดจากบุคคลนั้นทำการละเมิดกฎหมายภายในของรัฐที่ตนอาศัยอยู่ หรือกระทำการอันขัดต่อหลักกฎหมายระหว่างประเทศ รัฐก็ไม่อาจจะใช้สิทธิความคุ้มครองทางการทูตให้แก่คนสัญชาติของตนได้ เคยมีคดีระหว่างคานาดากับสหรัฐอเมริกาในปี ค.ศ. 1935 เรื่องมีอยู่ว่า เรือ I'a alone ของคานาดากระทำการค้าสุราและได้ถูกเรือยามฝั่งของสหรัฐโจมตีจมลง เรื่องได้ขึ้นสู่คณะกรรมาธิการอนุญาโตตุลาการ คณะกรรมาธิการได้ตัดสินว่า เรือคานาดาได้กระทำความผิด โดยค้าสุราซึ่งขณะนั้นกฎหมายสหรัฐห้ามการค้าสุราและกล่าวว่า จารีตประเพณีในกฎหมายระหว่างประเทศไม่ให้สิทธิรัฐที่จะให้ความคุ้มครองทางการทูตและเรียกร้องค่าเสียหายให้แก่บุคคลสัญชาติของตนที่กระทำความผิดได้

ได้เคยมีความพยายามที่จะตัดความคุ้มครองทางการทูตโดยระบุไว้ในสัญญาทางแพ่ง ส่วนใหญ่เป็นสัญญาที่รัฐในอเมริกาใต้ทำกับคนต่างด้าว เช่น สัญญาให้สัปทานโดยระบุไว้ในสัญญาว่า ถ้าเกิดกรณีพิพาทเกี่ยวกับสัญญาผู้เสียหายจะไม่ร้องขอสิทธิคุ้มครองจากรัฐของตน ซึ่งเรียกว่า "Calvo clause" (calvo เป็นนักการเมืองและนักกฎหมายชาวอาเยนติน่า เกิดในปี ค.ศ. 1824 และตายในปี ค.ศ. 1906) แต่นักกฎหมายระหว่างประเทศส่วนใหญ่มีความเห็นว่า ข้อความดังกล่าวไม่ชอบด้วยเหตุผล เพราะเอกชนไม่มีสิทธิที่จะจำกัดสิทธิ

ของรัฐในการใช้สิทธิคุ้มครองทางการทูตต่อพลเมืองของตน การที่รัฐเข้ามาใช้สิทธิคุ้มครองนั้นเป็นการใช้สิทธิของรัฐเอง ไม่ใช่สิทธิของผู้เสียหาย สัญญาที่ผู้เสียหายทำกับรัฐต่างประเทศยกเว้นสิทธิคุ้มครองทางการทูตจึงไม่มีผลผูกพันรัฐที่บุคคลนั้นมีสัญชาติ ศาลยุติธรรมระหว่างประเทศเคยตัดสินในคดี Mavrommatis ระหว่างอังกฤษกับกรีก ในปี ค.ศ. 1924 และในคดี chorzow ระหว่างเยอรมันกับโปแลนด์ ว่า ข้อความดังกล่าวที่ระบุในสัญญาไม่ตัดสิทธิของรัฐที่จะให้ความคุ้มครองทางการทูตแก่พลเมืองของตน

ความรับผิดชอบของรัฐในสงครามกลางเมือง

เมื่อเกิดสงครามกลางเมืองขึ้น การกระทำของฝ่ายกบฏหรือฝ่ายรัฐบาลที่กระทำการต่อสู้กันอยู่ อาจก่อให้เกิดความเสียหายแก่รัฐต่างประเทศหรือคนสัญชาติของรัฐต่างประเทศได้ จึงมีปัญหาว่า รัฐจำเป็นต้องรับผิดชอบในความเสียหายที่เกิดขึ้นเนื่องจากสงครามกลางเมืองหรือไม่ ในเรื่องนี้จำเป็นต้องแยกพิจารณาว่าความเสียหายนั้นเกิดจากการกระทำของฝ่ายรัฐบาลหรือฝ่ายกบฏ

ถ้าความเสียหายเกิดขึ้นจากการกระทำของฝ่ายรัฐบาลกฎหมายระหว่างประเทศยอมรับหลักการว่า รัฐไม่ต้องรับผิดชอบต่อความเสียหายที่บุคคลต่างชาติได้รับอันเป็นผลจากการต่อสู้ในสงครามกลางเมือง เพราะถือว่า สงครามกลางเมืองก็เหมือนกับสงคราม ความเสียหายที่ได้รับอนุโลมได้ว่าเกิดจากเหตุสุดวิสัย และรัฐไม่ต้องรับผิดชอบในคดีระหว่างอังกฤษกับสเปน เรื่องมีอยู่ว่าสเปนไปมีเมืองขึ้นในดินแดนโมรอคโค และเกิดสงครามกลางเมือง ก่อให้เกิดความเสียหายแก่ชาวอังกฤษที่อยู่ในดินแดนนั้น อังกฤษจึงเรียกร้องให้สเปนชดใช้ค่าเสียหาย ได้มีการนำเรื่องให้อนุญาโตตุลาการตัดสิน อนุญาโตตุลาการได้ตัดสินเมื่อวันที่ 1 พฤษภาคม 1925 ระบุว่า รัฐไม่จำเป็นต้องรับผิดชอบความเสียหายที่เกิดจากการกระทำเพื่อรักษาความสงบเรียบร้อย หรือในการต่อสู้กับฝ่ายศัตรู นอกจากนั้ มติของคณะกรรมาธิการอนุญาโตตุลาการฝรั่งเศส-เม็กซิโก ในคดี Georges Pinson ก็ได้ยืนยันหลักการดังกล่าวเมื่อวันที่ 19 ตุลาคม 1928 โดยกล่าวว่า รัฐไม่ต้องรับผิดชอบความเสียหายที่ชาวต่างประเทศได้รับเนื่องจากการปราบปรามจลาจลหรือการปฏิวัติ

หลักการดังกล่าวข้างต้นมีข้อยกเว้น ถ้าความเสียหายที่รัฐบาลก่อให้เกิดแก่ชาวต่างประเทศมิได้เกิดจากการต่อสู้ เช่นทำลายบ้านเรือนของเอกชนโดยไม่มีความจำเป็นทางทหาร ปล้น ทารุณ หรือฆาตรกรรม เคยมีคดีระหว่างเบลเยี่ยมกับสเปน ในปี ค.ศ. 1936 เลขาสถานทูตเบลเยี่ยมในสเปนถูกทหารรัฐบาลสเปนฆ่าตาย. เบลเยี่ยมได้เรียกร้องค่าเสียหายในตอนแรก รัฐบาลสเปนปฏิเสธ เบลเยี่ยมจึงนำคดีขึ้นสู่ศาลประจำยุติธรรมระหว่างประเทศ แต่ต่อมาสเปนขอให้ถอนคดีและยินยอมชดใช้ค่าเสียหายให้แก่เบลเยี่ยม 1 ล้านฟรังค์

สำหรับความเสียหายที่ก่อให้เกิดขึ้นจากการกระทำของฝ่ายกบฏจะต้องแยกพิจารณาเป็น 2 กรณี

1. กรณีที่ฝ่ายกบฏเป็นฝ่ายแพ้ในสงครามกลางเมือง ถือว่ารัฐไม่ต้องรับผิดชอบต่อความเสียหายที่ฝ่ายกบฏได้ก่อขึ้น ในคดี Sambiaggio คณะกรรมาธิการอนุญาโตตุลาการ อิตาลี-เวเนซูเอลล่า ได้ตัดสินในปี ค.ศ. 1903 กล่าวว่า โดยหลักทั่วไปรัฐบาลเหมือนกับเอกชนจะต้องรับผิดชอบเฉพาะการกระทำของตนหรือของตัวแทนของตนเท่านั้น แต่ฝ่ายกบฏไม่ใช่ตัวแทนของรัฐบาล รัฐบาลจึงพ้นความรับผิดชอบ

ในบางกรณีรัฐอาจจะต้องรับผิดชอบในการกระทำของฝ่ายกบฏ ถ้า

ก. รัฐไม่ได้ดำเนินการอย่างใดเพื่อคุ้มครองชาวต่างประเทศซึ่งโดยปกติรัฐควรจะได้กระทำอย่างนั้น หมายถึงว่า รัฐได้ทราบอยู่แล้วว่าจะมีอันตรายแก่ชาวต่างประเทศและรัฐมีกำลังเพียงพอที่จะป้องกันได้ แต่ละเลยไม่กระทำการป้องกัน เคยมีคดีระหว่างสหรัฐกับเปรู ในปี ค.ศ. 1870 พลเมืองชาวเปรูได้บุกรุกและทำลายเทือกสวนไร่นาของชาวสหรัฐซึ่งพำนักอยู่ในเปรู รัฐบาลเปรูในขณะนั้น ไม่ได้ทำการป้องกันแต่อย่างใด ทั้งยังมีทหารของรัฐบาลร่วมปล้นดมภ์ด้วย หรือ

ข. กรณีที่รัฐได้ยอมยกโทษให้ฝ่ายกบฏหรืออาจยอมให้ฝ่ายกบฏเข้าร่วมในคณะรัฐบาลเท่ากับแสดงว่ารัฐยอมรับรู้การกระทำของฝ่ายกบฏ

2. ฝ่ายกบฏเป็นฝ่ายชนะในสงครามถือว่าฝ่ายกบฏต้องรับผิดชอบความเสียหายทั้งหมดไม่ว่าความเสียหายนั้น จะเกิดจากการกระทำของตนหรือ

ของฝ่ายรัฐบาล สนธิสัญญาหรือข้อตกลงที่ฝ่ายกบฏทำไว้ย่อมมีผลสมบูรณ์ เช่น ในสงครามกลางเมืองสเปน ปี ค.ศ. 1936 รัฐบาลฝ่ายกบฏของนายพลฟรังโกเป็นผู้ชนะ

แม้ว่าตามกฎหมายรัฐไม่จำเป็นต้องรับผิดชอบต่อความเสียหายที่เกิดขึ้นแก่ชาวต่างประเทศ แต่ในทางปฏิบัติบางทีรัฐเล็กซึ่งอยู่ภายใต้อำนาจทางเศรษฐกิจของรัฐที่ใหญ่กว่า หรือบางทีก็ด้วยเหตุผลทางมนุษยธรรม รัฐที่ความเสียหายได้เกิดขึ้นก็เคยยินยอมจ่ายให้ เช่นฝรั่งเศสเคยออกกฎหมายวันที่ 24 ธันวาคม 1851 ยอมชดใช้ค่าเสียหายแก่ชาวต่างประเทศในการจลาจลที่เกิดขึ้นในปี ค.ศ. 1848 ซึ่งโดยหลักกฎหมายแล้วฝรั่งเศสไม่จำเป็นต้องชดใช้ แต่อ้างว่าให้เพื่อความยุติธรรม ในสงครามกลางเมืองรัสเซีย รัสเซียเสนอจ่ายค่าทดแทนให้แก่ฝรั่งเศส 60 ล้านฟรังค์ โดยผ่อนจ่าย 62 ปี แต่ฝรั่งเศสไม่ยอมรับ เพราะเห็นว่าไม่เพียงพอกับค่าเสียหายที่ตนได้รับ ในที่สุดรัสเซียไม่ได้จ่ายค่าทดแทนความเสียหายในสงครามกลางเมืองให้แก่ประเทศใดเลย

ได้เคยมีสนธิสัญญาระหว่างประเทศระบุว่า รัฐไม่ต้องรับผิดชอบต่อการชดใช้ค่าเสียหายในสงครามกลางเมือง เช่นสนธิสัญญาระหว่างเยอรมันกับรัสเซีย ใน ค.ศ. 1922 ในปี ค.ศ. 1951 สเปนได้ประกาศว่า การเรียกร้องค่าเสียหายซึ่งเกิดจากสงครามกลางเมืองของชาวต่างประเทศไม่ถูกต้องตามกฎหมายของสเปน

เคยปรากฏบ่อยครั้งที่รัฐต้องรับผิดชอบความเสียหายที่เกิดขึ้น ปฏิเสธที่จะชดใช้ค่าเสียหายโดยอ้างหลักการป้องกันตัวเองหรือเหตุสุดวิสัย เช่น การอ้างหลักป้องกันตัวเอง ในคดี Caroline ของอังกฤษ เรื่องมีอยู่ว่า ในปี ค.ศ. 1838 กบฏคานาดาซึ่งต่อสู้กับอังกฤษ (ในขณะนั้นคานาดาเป็นเมืองขึ้นของอังกฤษ) ได้ลี้ภัยไปอยู่ในสหรัฐ ต่อมาได้นำเรือบรรทุกอุปกรณ์ทางทหารเพื่อไปช่วยพวกตนในคานาดา ขณะที่เรืออยู่ในน่านน้ำอาณาเขตของสหรัฐอังกฤษได้ทำการจับและจมเรือลำนั้น สหรัฐได้ประท้วงอังกฤษว่ากระทำการในน่านน้ำอาณาเขตของตน แต่อังกฤษอ้างสิทธิการป้องกันตัว ในที่สุดรัฐบาลทั้งสองได้ตกลงกันว่าการใช้สิทธิป้องกันตัวต้องเป็นลักษณะที่จำเป็นอย่างยิ่งและไม่มีทางอื่นที่จะเลือกได้ สำหรับการอ้างเหตุสุดวิสัยเพื่อปัดความรับผิดชอบ นัก

นิติศาสตร์เช่น J.Basdevant เห็นว่าการพ้นความรับผิดชอบของรัฐเพราะเหตุสุดวิสัยเป็นหลักการทั่วไปที่ยอมรับในกฎหมายระหว่างประเทศ ศาลอนุญาโตตุลาการในคดีค่าเสียหายรัสเซียคัดสินเมื่อ 11 พ.ย. 1912 ได้ยอมรับว่าเหตุสุดวิสัยทำให้รัฐพ้นความรับผิดชอบ

การสืบเนื่องของรัฐ

ดินแดนของรัฐอาจเปลี่ยนแปลงไปได้โดยรัฐอาจได้ดินแดนเพิ่มขึ้น หรือเสียดินแดนของตนส่วนหนึ่งให้แก่รัฐอื่น หรือถูกผนวกดินแดนของตนทั้งหมดเข้ากับรัฐอื่น ทำให้รัฐเดิมสิ้นสุดลง สูญสภาพบุคคลตามกฎหมายระหว่างประเทศ หรือรัฐของตนสูญสิ้นไปโดยถูกแยกเป็นรัฐหลายรัฐ ปัญหาที่เกิดขึ้นเกี่ยวกับการสืบทอดข้อผูกพันระหว่างประเทศของดินแดนที่ถูกผนวกหรือที่แยกตัวออกมา ในกรณีนี้จะต้องแยกพิจารณาเป็น 2 กรณี

1. กรณีที่รัฐเดิมยังคงอยู่ หลักทั่วไปถือว่าสนธิสัญญาที่รัฐทำขึ้นย่อมใช้กับดินแดนที่ตนได้รับเพิ่มขึ้น และระงับการใช้กับดินแดนที่เสียไป แต่มีข้อยกเว้นถ้าเป็นสนธิสัญญาประเภทกฎหมาย ก็อาจจะใช้บังคับแก่ดินแดนที่แยกตัวไปได้ เช่น เมื่อเบลเยี่ยมแยกตัวออกจากฮอลแลนด์ สนธิสัญญาปี ค.ศ. 1815 ยังคงใช้บังคับกับเบลเยี่ยม การประชุมที่ลอนดอนของประเทศต่าง ๆ บังคับให้เบลเยี่ยมเคารพสัญญาดังกล่าว

สำหรับสนธิสัญญาที่มีลักษณะทางเศรษฐกิจ เช่น สนธิสัญญาการค้า การเดินเรือ ก็ยังใช้บังคับเช่นเดียวกัน เมื่ออีกัวดอร์และปานามา แยกตัวมาจากโคลอมเบีย ทั้งสองประเทศก็ยอมรับสนธิสัญญาการค้าที่โคลอมเบียทำไว้กับฝรั่งเศสก่อนการแยกตัวของตน

ในด้านสนธิสัญญาประเภทสัญญาที่มีลักษณะเกี่ยวกับพันธะที่ติดกับดินแดนที่แยกตัวออกไป ซึ่งกระทำขึ้นเพื่อผลประโยชน์ของดินแดนนั้น ถือว่าสืบเนื่องต่อไป เช่น สนธิสัญญาเกี่ยวกับพันธะในการเดินเรือในแม่น้ำ สนธิสัญญาเกี่ยวกับพรมแดน การตั้งฐานทัพ นอกจากนั้นสนธิสัญญาที่สำนักวาติกันทำไว้ก็ยังคงใช้อยู่เช่นเดียวกัน สนธิสัญญาซึ่งฝรั่งเศสทำไว้กับโป๊ป ในปี ค.ศ. 1801 ยังคงใช้กับแคว้นอัลซาซ-ลอเรน ซึ่งต่อมาตกเป็นของเยอรมัน

เกี่ยวกับสนธิสัญญาที่มีลักษณะทางการเมือง เช่น สนธิสัญญาค้ำประกันเอกราชของรัฐอื่น สนธิสัญญาพันธมิตร สนธิสัญญาความเป็นกลาง สนธิสัญญาอนุญาโตตุลาการ ถือว่าไม่สืบเนื่องไม่มีผลใช้บังคับต่อไป เช่น สนธิสัญญา วันที่ 21 พฤศจิกายน 1855 ซึ่งฝรั่งเศสและอังกฤษค้ำประกันรัฐรวม สวีเดน-นอรเวย์ ถือว่าสิ้นสุดนับจากวันที่รัฐรวมได้ยุบไปโดยการแยกตัวของประเทศทั้งสอง

2. กรณีที่รัฐเดิมสูญสภาพความเป็นรัฐ โดยหลักการแล้วสำหรับสนธิสัญญาสองฝ่ายถือว่าไม่ผูกพันอีกต่อไป เว้นแต่รัฐที่ได้ดินแดนหรือรัฐที่ได้แยกตัวออกมานำสนธิสัญญานั้นมาใช้เอง แต่ในบางกรณีก่อนที่รัฐอื่นจะรับรองรัฐที่เกิดขึ้นใหม่ ก็อาจจะวางเงื่อนไขการรับรองให้รัฐใหม่สัญญาว่าจะปฏิบัติตามพันธะในสนธิสัญญาซึ่งรัฐที่สูญเสียสภาพบุคคลกระทำไว้

มีข้อยกเว้นในบางกรณีซึ่งจารีตประเพณีระหว่างประเทศบังคับให้รัฐที่แยกตัวปฏิบัติตามพันธะบางอย่างต่อไป เช่น พันธะที่เกิดจากสนธิสัญญาที่มีลักษณะเกี่ยวกับดินแดน เช่น สนธิสัญญากำหนดเขตแดน เส้นทางการคมนาคมทางบกและทางน้ำ และพันธะที่เกิดจากสนธิสัญญาประเภทกฎหมายซึ่งมีลักษณะเป็นจารีตประเพณีระหว่างประเทศ เช่น สนธิสัญญากรุงเฮก ค.ศ. 1907 เกี่ยวกับจารีตประเพณีในการทำสงคราม ย่อมผูกพันรัฐที่เกิดขึ้นใหม่หลังสงครามโลกครั้งที่ 2

สำหรับความรับผิดชอบที่รัฐเก่าทำไว้ รัฐที่เกิดใหม่ไม่จำเป็นต้องรับผิดชอบ ในคดี Brown (A.J. 1925) ศาลตัดสินว่า อังกฤษไม่ต้องรับผิดชอบการกระทำที่ปฏิเสธไม่ให้ความยุติธรรมซึ่งก่อให้เกิดความเสียหายแก่คนต่างชาติในอาฟริกาใต้ ในขณะอาฟริกาใต้ยังเป็นอิสระอยู่ ยังไม่ได้เป็นของอังกฤษ ในคดี Reclamations Hawaiennes สหรัฐปฏิเสธที่จะชดใช้ค่าเสียหายให้แก่อังกฤษซึ่งเจ้าหน้าที่ฮาวายได้กระทำขึ้นก่อให้เกิดความเสียหายแก่อังกฤษก่อนที่ฮาวายจะเข้ามาเป็นของสหรัฐ

ในกรณีกลับกัน ถ้ารัฐที่สูญสิ้นสภาพบุคคลตามกฎหมายระหว่างประเทศ มีสิทธิ เรียกร้องค่าเสียหาย รัฐที่แยกตัวออกมาก็ไม่มีสิทธิที่จะฟ้องร้องได้ แม้ว่าบุคคลของรัฐที่สูญสิ้นสภาพบุคคลตามกฎหมายระหว่างประเทศ

มีสิทธิเรียกร้อง รัฐที่แยกตัวออกมาก็ไม่อาจใช้สิทธิทางการทูตทำการเรียกร้องแทนให้

ในเรื่องเกี่ยวกับหนี้สินที่รัฐเดิมก่อไว้ รัฐที่ได้ดินแดนของรัฐเดิมจะต้องรับผิดชอบใช้หนี้สินหรือไม่ ในศตวรรษที่ 19 ยังมีความเห็นของนักนิติศาสตร์ส่วนใหญ่ว่า รัฐจะต้องรับผิดชอบต่อหนี้สินของรัฐเดิมที่ก่อไว้ โดยอ้างหลักทางกฎหมายแพ่งหรือหลักความยุติธรรม แต่ในปัจจุบันนักนิติศาสตร์ เช่น Jeze, Feilchenfeld และ Deith[1] ไม่เห็นด้วยกับหลักการดังกล่าว เขามีความเห็นว่ารัฐไม่มีพันธะทางกฎหมายที่จำเป็นจะต้องจ่ายหนี้สินของรัฐเดิม ฝรั่งเศสเมื่อผนวกดินแดนมาดากัสกา ก็ปฏิเสธไม่ยอมรับรู้หนี้สินของดินแดนนั้น เช่นเดียวกันเยอรมันก็ไม่รับรู้หนี้สินของออสเตรียหลังจากผนวกออสเตรียในปี ค.ศ. 1938 คำตัดสินของอนุญาโตตุลาการในคดีเกี่ยวกับหนี้สินของอาณาจักรออตโตมัน เมื่อวันที่ 18 เมษายน 1925 ได้ยืนยันความเห็นดังกล่าว

แต่ถ้ามีสนธิสัญญากำหนดให้รัฐที่ได้ดินแดนต้องชำระหนี้สินของรัฐเดิมก็ต้องเป็นไปตามสนธิสัญญา เช่น สนธิสัญญาระหว่างฝรั่งเศสกับ Coted' ivoire วันที่ 24 เมษายน 1961 ข้อตกลงระหว่างฝรั่งเศสกับอัลจิเรีย วันที่ 23 ธันวาคม 1966

ในกรณีดินแดนโพ้นทะเลที่แยกตัวเป็นอิสระจากเมืองแม่ โดยกฎหมายแล้ว รัฐที่แยกตัวไม่มีหน้าที่ต้องรับผิดชอบหนี้สินของรัฐเมืองแม่ ในปี ค.ศ. 1776 เมืองขึ้นของอังกฤษในทวีปอเมริกา เมื่อได้รับอิสรภาพก็ไม่ยอมรับรู้หนี้สินของอังกฤษสำหรับดินแดนที่ไม่ใช่ดินแดนโพ้นทะเลต้องพิจารณาว่าหนี้สินนั้นได้เกิดขึ้นเพื่อประโยชน์ของดินแดนที่แยกตัวไปหรือไม่ ถ้าเป็นประโยชน์ของดินแดนนั้นรัฐใหม่ก็ต้องรับผิดชอบแต่ถ้าเป็นหนี้สินทั่วไป รัฐที่แยกตัวออกไปไม่ต้องรับผิดชอบ ในสนธิสัญญาแซงค์ แชร์แมง วันที่ 10 กันยายน 1919 มาตรา 203 ระบุว่า รัฐที่เกิดจากการแยกตัวจากอาณาจักรออสเตรีย-ฮังการี จะต้องรับผิดชอบหนี้สินส่วนหนึ่งของรัฐบาลเก่า แต่เมื่อฟินแลนด์แยกตัวจากรัสเซีย สนธิสัญญาลงวันที่ 14 ตุลาคม 1920 ระบุว่า ทั้งสองประเทศไม่ต้องรับผิดชอบในหนี้สินของกันและกัน

---

[1] The Theory of State succession A.D. Keith London 1970

การสิ้นสภาพความเป็นรัฐ

ความเป็นรัฐย่อมสิ้นสุดไปถ้าขาดองค์ประกอบอย่างใดอย่างหนึ่งของความเป็นรัฐซึ่งอาจจะเป็นกรณีดังต่อไปนี้

1. โดยการถูกรวมเข้ากับรัฐอื่นจะด้วยความประสงค์ของตนหรือถูกบังคับด้วยกำลังก็ตาม ถือว่าสูญสิ้นความเป็นรัฐและสิ้นสภาพบุคคลตามกฎหมายระหว่างประเทศ เช่น ในปี ค.ศ. 1975 ดินแดนโปแลนด์ได้ถูกแบ่งออกเป็น 3 ส่วน ผนวกเข้ากับ ปรัสเซีย ออสเตรีย และรัสเซีย ออสเตรียถูกผนวกเข้าเป็นอาณาจักรของเยอรมัน เมื่อ ปี ค.ศ. 1938

2. สภาพของรัฐอาจสูญสิ้นไปถ้ารัฐนั้นเข้ารวมอยู่ในสหรัฐ หรือรัฐรวม รัฐที่เข้าไปรวมย่อมไม่มีสภาพเป็นรัฐอีกต่อไป เพราะขาดอิสระภายนอกโดยต้องมอบให้องค์การกลางของสหรัฐ หรือรัฐรวมเป็นผู้ดำเนินการแทนทำให้สภาพความเป็นรัฐตกอยู่แก่สหรัฐ หรือรัฐรวมนั้น ปรากฏบ่อยครั้งที่รัฐในสมาพันธ์รัฐได้รวมกันเป็นสหรัฐ แต่ถ้ารัฐเดียวเปลี่ยนแปลงตัวเองเป็นรูปการปกครองแบบสหรัฐ ย่อมไม่กระทบกระเทือนความเป็นรัฐของตน เช่น บราซิล ได้กลายเป็นสหรัฐในปี ค.ศ. 1891 เม็กซิโกเปลี่ยนการปกครองเป็นสหรัฐในปี ค.ศ. 1837 และรัสเซียเปลี่ยนสหรัฐในปี ค.ศ. 1919

3. เมื่อรัฐเดิมได้แบ่งแยกตัวเองออกเป็นรัฐใหม่หลายรัฐ รัฐเดิมก็ย่อมหมดสภาพความเป็นรัฐโดยมีรัฐใหม่เข้ามาแทนที่ เช่น ในปี ค.ศ. 1919 ออสเตรีย-ฮังการี ได้ถูกแบ่งแยกออกเป็น 3 รัฐ คือ รัฐเชคโกสโลวาเกีย รัฐออสเตรีย และรัฐฮังการี

เมื่อสิ้นสภาพความเป็นรัฐ สิทธิและหน้าที่ของรัฐนั้นก็สิ้นสุด สนธิสัญญาที่ทำไว้ก็ใช้บังคับไม่ได้

การได้ดินแดนของรัฐ

รัฐอาจได้ดินแดนโดยวิธีต่าง ๆ หลายวิธีซึ่งอาจจะเป็นการครอบครองดินแดนที่ไม่มีเจ้าของ หรือได้ดินแดนบางส่วน หรือทั้งหมดของรัฐอื่น ในกรณีหลังรัฐที่เสียดินแดนก็หมดสภาพความเป็นรัฐ เพราะถูกผนวกเข้ากับรัฐที่ได้ดินแดน การได้ดินแดนของรัฐอาจแยกออกเป็น

1. โดยการใช้กำลัง

2. การถูกยกให้

3. การครอบครองดินแดนที่ไม่มีเจ้าของ

4. การได้ดินแดนโดยธรรมชาติ

5. การครอบครองโดยปรปักษ์

6. การได้โดยคำพิพากษาของศาล อนุญาโตตุลาการ หรือมติขององค์การระหว่างประเทศ

1. โดยการใช้กำลัง ในครั้งโบราณการได้ดินแดนของรัฐส่วนใหญ่มักจะได้มาจากการรบ ซึ่งรัฐที่มีชัยชนะก็มีสิทธิจะทำการผนวกดินแดนของรัฐที่พ่ายแพ้มาเป็นของตน ในประวัติศาสตร์มีการได้ดินแดนโดยวิธีนี้มากมาย เช่น อิตาลีผนวกเอธิโอเปีย ใน ค.ศ. 1936 แต่ปัจจุบันกฎหมายระหว่างประเทศไม่ยอมรับความชอบธรรมในการได้ดินแดนโดยการใช้กำลัง ซึ่งความคิดดังกล่าวเริ่มปรากฏขึ้นในปี ค.ศ. 1899 ในการประชุมครั้งแรกของกลุ่มประเทศในทวีปอเมริกาที่วอชิงตัน ได้ลงมติว่าการยกดินแดนให้แก่รัฐอื่นที่กระทำภายใต้การคุกคามหรือข่มขู่ด้วยกำลังทหารถือว่าเป็นโมฆะ นอกจากนั้นในปี ค.ศ. 1933 ประเทศในทวีปอเมริกาได้ทำสนธิสัญญาไม่รุกรานซึ่งกันและกัน โดยระบุว่าการผนวกหรือได้ดินแดนโดยวิธีการทำสงครามหรือคุกควมที่จะใช้กำลังถือว่าเป็นโมฆะ กฎบัตร Bogota วันที่ 30 เมษายน 1948 ก็ปฏิเสธไม่ยอมรับความชอบธรรมของการได้ดินแดนโดยการใช้กำลัง การครอบครองดินแดนด้วยกำลังทางทหาร ปัจจุบันถือว่าไม่ก่อให้เกิดการโอนอำนาจอธิปไตยอย่างเด็ดขาด การได้ดินแดนโดยชอบธรรมจะต้องมีการทำสนธิสัญญายกดินแดนให้ มาตรา 52 อนุสัญญากรุงเวียนนาเกี่ยวกับกฎหมายสนธิสัญญา ระบุว่าสนธิสัญญาที่เกิดจากการข่มขู่ หรือใช้กำลังโดยละเมิดต่อกฎบัตรสหประชาชาติถือว่าไม่มีผล

2. การยกให้ โดยปกติการได้ดินแดนของรัฐอื่นจะสมบูรณ์ได้ก็ต่อเมื่อได้มีสนธิสัญญายกดินแดนให้จากรัฐที่เป็นเจ้าของซึ่งอาจเป็นการยกให้โดยเสน่หาหรือขายดินแดนหรือแลกเปลี่ยนดินแดนกันก็ได้ โดยสนธิสัญญาจะกำหนดกระบวนการต่าง ๆ ในอันที่จะมอบดินแดนนั้นให้อยู่ในความครอบครองของรัฐที่ได้รับ ซึ่งอาจจะกำหนดถึงอาณาเขตของดินแดนนั้นวันที่จะทำการมอบดินแดนให้อยู่ภายใต้ความปกครองของรัฐที่จะรับ และบางทีอาจจะกำหนด

หลักประกันเกี่ยวกับสิทธิและเสรีภาพของประชาชนในดินแดนที่ถูกยกให้ด้วย ในประวัติศาสตร์ได้มีการยกดินแดนให้แก่รัฐอื่นโดย

ก. โดยผลแห่งสนธิสัญญาสันติภาพ เช่น สนธิสัญญาแฟรงค์เฟิรต วันที่ 10 พฤษภาคม 1871 ฝรั่งเศสยกอัลซ๊าซ-ลอเรน ให้เยอรมัน สนธิสัญญาแวร์ซายส์ ค.ศ. 1919 เยอรมันคืนอัลซ๊าซ-ลอเรนให้ฝรั่งเศส

ข. ยกให้เพื่อเป็นการตอบแทนการช่วยเหลือ เช่น Sardaigne ยกซาร์วัว และนีซ ให้ฝรั่งเศส เพื่อตอบแทนการช่วยเหลือทางทหาร และสนับสนุนทางการเมืองที่ฝรั่งเศสให้แก่ตนในการต่อสู้กับออสเตรีย

ค. โดยการซื้อขาย ฝรั่งเศสขายหลุยส์เซียน่า ให้สหรัฐ 60 ล้านฟรังค์ โดยสนธิสัญญา ปี ค.ศ. 1803 โมนาโกขาย Menton และ Roquebrume แก่ฝรั่งเศส ในปี ค.ศ. 1861 รัสเซียขายอลาสก้าแก่สหรัฐเป็นเงินเจ็ดล้านสองแสนดอลล่าร์ ในปี ค.ศ. 1867 สเปนขายเกาะ Carolines, Mariames และ Palaos แก่เยอรมัน ในปี ค.ศ. 1899

ง. โดยการแลกเปลี่ยน เยอรมันและเชคโกสโลวาเกียแลกเปลี่ยนดินแดนใกล้เขตแดนของประะเทศทั้งสอง ในปี ค.ศ. 1930 สวิสเซอร์แลนด์กับไลท์เช่นสไตน์ แลกดินแดนแถบ Rhin-Wurznerhorn รูมาเนียแลก Bessarabia กับ Dobrudja ใน ค.ศ. 1878 ให้รัสเซีย อังกฤษแลก Helzgtoland กับดินแดนอาฟริกาตะวันออกของเยอรมัน

3. การครอบครองดินแดนที่ไม่มีเจ้าของ คือการเข้าครอบครองดินแดนที่ยังไม่ได้อยู่ภายใต้อำนาจอธิปไตยของรัฐใด หรืออาจจะเคยอยู่ภายใต้อธิปไตยของรัฐอื่นมาก่อนแต่รัฐนั้นได้ทอดทิ้งไปแล้ว ซึ่งการเข้าครอบครองต้องกระทำโดยรัฐหรือในนามของรัฐ เอกชนที่เข้าครอบครองไม่มีสิทธิที่จะอ้างอำนาจอธิไตยเหนือดินแดนนั้นได้ นอรเวย์เคยผนวกเกาะ Jan Mayen ซึ่งชาวนอรเวย์ผู้หนึ่งยึดครองอยู่ ในปี ค.ศ. 1929 ในประวัติศาสตร์รัฐบางรัฐได้มอบให้บริษัทการค้าของอาณานิคมทำการครอบครองดินแดนที่ไม่มีเจ้าของ เช่น บริษัทอังกฤษอินเดียตะวันออก บริษัทฮอลแลนด์อินเดียตะวันออก บริษัทฝรั่งเศสอินเดียตะวันออก บริษัทอังกฤษบอร์เนียวเหนือ บริษัทเหล่านี้ได้มอบหมายจากมหาอำนาจที่ต้องการล่าอาณานิคมในขณะนั้นให้ทำการยึดครองดินแดนที่ไม่มีเจ้าของในนามของรัฐนั้น

ในศตวรรษที่ 14 และ 15 เมื่อมีการค้นพบดินแดนใหม่ เช่น ทวีปอเมริกา โป๊ปเล็กซานเดอร์ที่ 6 ถือว่าตนมีอำนาจจะยกดินแดนที่ค้นพบนั้นให้แก่รัฐใดก็ได้ แต่เนื่องจากโป๊ปขาดความยุติธรรมจึงทำการยกดินแดนที่ค้นพบใหม่ให้แก่โปรตุเกสและสเปนเสียหมดโดยแบ่งโลกออกเป็น 2 ส่วน นับจากทางใต้ของกรีนแลนด์ไปจนถึงปากแม่น้ำอเมซอน และกำหนดว่าดินแดนทางด้านตะวันตกของเส้นแบ่งเขตเป็นของสเปน ด้านตะวันออกเป็นของโปรตุเกส ประเทศอื่น ๆ ที่ไม่ได้รับแบ่งส่วนดินแดน เช่น อังกฤษ ฝรั่งเศส ฮอลแลนด์ ซึ่งเป็นมหาอำนาจอยู่ในขณะนั้น ได้ประกาศไม่ยอมรับการกระทำของโป๊ป Grotius ก็ไม่เห็นด้วยกับการกระทำของโป๊ป ต่อมาเกิดมีความคิดเห็นที่ยอมรับกันว่า รัฐใดได้พบดินแดนก่อนโดยแสดงเจตนาจะเป็นเจ้าของซึ่งอาจทำเครื่องหมายไว้ เช่น ตั้งไม้กางเขน หรือเครื่องหมายอย่างอื่นก็เป็นสิทธิของรัฐนั้น ในปี ค.ศ. 1764 ได้เกิดข้อพิพาทระหว่างสเปนกับฝรั่งเศส โดยสเปนเป็นผู้ค้นพบเกาะก่อน แต่ไม่ได้ครอบครองและฝรั่งเศสได้เข้าไปครอบครองในปี ค.ศ. 1764 ต่อมาจึงได้มีการทำสนธิสัญญา วันที่ 28 ตุลาคม 1790 กำหนดว่าการได้ดินแดนที่ไม่มีเจ้าของนอกจากจะมีเจตนาเป็นเจ้าของแล้วจะต้องมีการเข้าครอบครองด้วย เพียงแต่ทำเครื่องหมายอย่างเดียว ยังไม่เพียงพอที่จะถือกรรมสิทธิ์ได้ อนุญาโตตุลาการได้ยึดหลักการดังกล่าวเป็นแนวทางในการตัดสินข้อพิพาทหลายราย เช่น ข้อพิพาทระหว่างอังกฤษกับโปรตุเกส ในปี ค.ศ. 1870 เกี่ยวกับ เกาะ Bulama ข้อพิพาทเกี่ยวกับดินแดน Angra-Pequena ระหว่างเยอรมันกับอังกฤษ ใน ค.ศ. 1886 นอกจากนั้นยังได้มีการทำสนธิสัญญาที่กรุงเบอร์ลิน เมื่อวันที่ 26 กุมภาพันธ์ 1885 ระหว่างประเทศในทวีปยุโรปเกี่ยวกับการครอบครองดินแดนที่ไม่มีเจ้าของในทวีปอาฟริกาโดยกำหนดเงื่อนไข 2 ประการ คือ

1. ต้องแจ้งการครอบครองดินแดนต่อรัฐอื่น

2. ต้องมีการครอบครองอย่างแท้จริง โดยสามารถที่จะรักษาความสงบเรียบร้อย และสิทธิต่าง ๆ เหนือดินแดนดังกล่าว ใช้อำนาจอธิปไตยบนดินแดนนั้น และสามารถให้บริการสาธารณะที่จำเป็นแก่ประชาชนด้วย

การครอบครองดินแดนต้องกระทำโดยองค์การของรัฐ เอกชนหรือองค์การของเอกชน และบริษัทการค้าไม่สามารถเข้าครอบครองดินแดนได้ อนึ่งการครอบครองต้องกระทำติดต่อมีลักษณะถาวร ไม่ใช่ชั่วคราว

ต่อมาได้มีการทำอนุสัญญาแซงค์-แชร์แมงค์ วันที่ 10 สิงหาคม 1919 ยกเลิกสัญญากรุงเบอร์ลินดังกล่าวข้างต้น เพราะไม่มีดินแดนที่ไม่มีเจ้าของ ในในทวีปอาฟริกาให้ครอบครองอีกแล้ว แต่หลักการในสนธิสัญญาเบอร์ลินที่กำหนดว่าต้องมีการครอบครองดินแดนอย่างแท้จริงยังคงเป็นหลักเกณฑ์ที่ยอมรับถือเป็นจารีตประเพณีระหว่างประเทศ แต่สำหรับการแจ้งการครอบครองของดินแดนต่อรัฐอื่น กฎหมายระหว่างประเทศยังไม่ถือว่าเป็นการบังคับที่รัฐซึ่งครอบครองดินแดนจำเป็นจะต้องแจ้งการครอบครองดินแดนต่อรัฐอื่นจึงจะถือว่าสมบูรณ์ สำหรับทะเลหลวง Grotius เห็นว่าการครอบครองทะเลหลวงเป็นสิ่งที่กระทำมิได้

4. การได้ดินแดนโดยธรรมชาติ รัฐอาจจะได้ดินแดนโดยผลของธรรมชาติ เช่น ที่งอกริมตลิ่ง ริมแม่น้ำ หรือฝั่งทะเล ตามหลักกฎหมายโรมันถือว่าสิ่งที่เพิ่มเติมเข้ากับสิ่งที่เป็นประธานยอมเป็นทรัพย์ของผู้ที่เป็นเจ้าของทรัพย์ที่เป็นประธาน เช่นเดียวกับประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ของไทย มาตรา 1308 ระบุว่า ที่ดินแปลงใดเกิดที่งอก ริมตลิ่ง ที่งอกย่อมเป็นทรัพย์สินของเจ้าของที่แปลงนั้น นอกจากนั้นรัฐอาจจะได้ดินแดนโดยการกระทำของรัฐเอง เช่น ถมที่ดินขยายพื้นที่ออกไป หรือทำพื้นที่ในทะเลให้แห้งเป็นพื้นดินได้ ในปี ค.ศ. 1933 ฮอลแลนด์เคยทำเขื่อนกั้นอ่าว Zuy-dersee จากน้ำทะเลทำให้พื้นที่ของอ่าวแห้ง และฮอลแลนด์ได้ที่ดินเพิ่มขึ้น

5. การครอบครองโดยปรปักษ์ (Prescription) เป็นวิธีการที่รัฐได้ดินแดนโดยการครอบครองและใช้อำนาจอธิปไตยเหนือดินแดนนั้นมาเป็นเวลานาน โดยดินแดนนั้นเคยเป็นของรัฐอื่นมาก่อน แต่รัฐนั้นได้ทอดทิ้งไปและรัฐที่ได้ดินแดนได้ทำการครอบครองโดยรัฐที่เป็นเจ้าของเดิมไม่ได้คัดค้าน อีกทั้งรัฐอื่นก็ไม่ได้โต้แย้ง การครอบครองจะต้องติดต่อกันเป็นระยะเวลานานและมีสภาพที่เห็นได้ชัดคล้ายกับการครอบครองโดยปรปักษ์ตามกฎหมายแพ่งพาณิชย์ของไทย กฎหมายระหว่างประเทศไม่ได้กำหนดระยะเวลาของการครอบครอง

เอาไว้ตายตัว แต่โดยปกติรัฐก็จะต้องครอบครองดินแดนนั้นเป็นเวลานาน อาจจะเป็น 30 ปี-400 ปี Grotius มีความเห็นว่าระยะเวลาที่รัฐเข้าครอบครองนั้นจะต้องนานจนจำไม่ได้ สำหรับ Vattel คิดว่าผู้ครอบครองจะได้กรรมสิทธิ์ในดินแดนนั้น ก็ต่อเมื่อเจ้าของเก่าไม่ใช้สิทธิหรือเฉยอยู่เป็นเวลาหลายปี

6. ได้ดินแดนโดยคำพิพากษาของศาลหรืออนุญาโตตุลาการหรือองค์การระหว่างประเทศ เช่น คำพิพากษาของศาลประจำยุติธรรมระหว่างประเทศในคดีกรีนแลนด์ตะวันออก และมติของสมัชชาสหประชาชาติเกี่ยวกับการตั้งรัฐอิสราเอลใน ค.ศ. 1947

หลักการป้องกันตนเองของรัฐ

สิทธิในการป้องกันตนเอง (self defence) เป็นที่ยอมรับทั้งในกฎหมายภายในและกฎหมายระหว่างประเทศ ในศตวรรษที่ 19 ถือว่ารัฐอาจใช้กำลังในกรณีที่ความมั่นคงถูกคุกคาม หรือผลประโยชน์ของชาติถูกกระทบกระเทือนภายใต้ข้ออ้างของการป้องกันตนเอง เงื่อนไขในการใช้สิทธิป้องกันตนเองตามจารีตประเพณีระหว่างประเทศที่ยอมรับเกิดจากคดี Caroline กรณีพิพาทระหว่างสหรัฐอังกฤษในปี ค.ศ. 1837 ซึ่งเรือของสหรัฐอเมริกาได้บรรทุกชาวคานาดาที่ลี้ภัยไปอยู่ในสหรัฐอเมริกาและอาวุธ ไปช่วยกบฏคานาดา ซึ่งขณะนั้นอยู่ภายใต้ปกครองของอังกฤษ ขณะที่เรือจอดอยู่ใกล้น้ำตกแองการาได้ถูกทหารคานาดาโจมตียึดอาวุธและปล่อยให้เรือลอยตามน้ำไปตกในน้ำตกเป็นเหตุให้มีผู้เสียชีวิตและบาดเจ็บหลายคน สหรัฐได้ประท้วงอังกฤษกล่าวหาว่าอังกฤษละเมิดอำนาจอธิปไตยเหนือดินแดนแต่อังกฤษอ้างว่าทำเพื่อป้องกันตนเอง รัฐมนตรีต่างประเทศสหรัฐ Webster จึงได้ส่งบันทึกไปยังรัฐบาลอังกฤษ วางหลักเกณฑ์การป้องกันตัวว่า การป้องกันตนจะกระทำได้

1. เพราะมีความจำเป็นรีบด่วน ขัดขืนไม่ได้
2. ไม่มีทางอื่นให้เลือก และไม่มีเวลาให้พิจารณา

อนึ่ง การกระทำที่ดำเนินการนั้นจะอยู่ในลักษณะที่พอเหมาะพอควรกับสถานะการณ์และอยู่ในขอบเขตของความจำเป็น หลักการของ Webster เป็นที่ยอมรับกันว่าไม่ใช่กฎหมาย แต่เป็นเพียงหลักปฏิบัติที่รัฐยอมรับเท่านั้น นอกจากนั้นในคดี Virginius ระหว่างอังกฤษ - สเปญในปี ค.ศ. 1873 ก็ยอมรับกันว่า

เรือรบสเปญสามารถจับเรือสหรัฐอเมริกา Virginius ซึ่งให้ความช่วยเหลือแก่ชาวคิวบาที่ต่อสู้กับสเปญเพื่อเป็นอิสระในทะเลหลวงได้โดยอ้างหลักการป้องกันตนเอง แต่ไม่มีสิทธิพิพากษาหรือประหารชีวิตลูกเรือ เรื่องมีอยู่ว่า ในปี ค.ศ. 1873 ได้มีกรณีพิพาทระหว่างอังกฤษ-สเปญ กล่าวคือเรือสหรัฐอเมริกา Virginius บรรทุกกบฏชาวคิวบาและคนอังกฤษซึ่งเป็นที่ปรึกษา เรือถูกจับกลางทะเลโดยเรือรบสเปญ le tornado (ขณะนั้นคิวบายังเป็นเมืองขึ้นของสเปญ) เจ้าหน้าที่สเปญได้ทำการประหารชีวิตบุคคลบางคนซึ่งมีคนอังกฤษรวมอยู่ด้วยในเรือโดยไม่มีการพิพากษา อังกฤษคัดค้านต่อการประหารชีวิตที่รวบรัด แต่ยอมรับความถูกต้องของการจับเรือว่าเข้าในลักษณะการป้องกันตน แต่กล่าวว่าภายหลังการจับเรือแล้วสเปญไม่อยู่ในฐานะที่จะประหารชีวิตบุคคลบนเรือโดยอ้างหลักการป้องกันตนอีก

ตามทฤษฎีของรัฐบาลอังกฤษ ในเมื่อมีการกระทำที่เป็นปรปักษ์ต่อรัฐอื่นเกิดขึ้น ภายใต้ร่มธงของชาติหนึ่ง ชาติที่เสียหายอาจจะใช้มาตรการบังคับซึ่งกระทำได้ โดยอาศัยหลักการป้องกันตน แต่ต้องเป็นอันตรายที่เข้ามาใกล้ และต้องแจ้งให้รัฐเจ้าของธงทราบโดยทันทีอีกทั้งต้องส่งมอบบุคคลในเรือให้แก่รัฐเจ้าของธงเพื่อจะได้ถูกลงโทษตามกฎหมายของรัฐเจ้าของธง ถ้าเกิดความเสียหายเพราะข้อสงสัยไม่มีมูลความจริง รัฐที่จับต้องชดใช้ค่าเสียหาย ฝรั่งเศสในสงครามอัลจีเรียก็เคยตรวจค้นเรือต่างชาติที่สงสัยว่าจะขนอาวุธไปให้ฝ่ายกู้ชาติ แม้ว่าจะได้รับการคัดค้านจากรัฐบาลของประเทศต่าง ๆ เช่น ยูโกสลาเวีย โปแลนด์ และเยอรมันตะวันตก การใช้สิทธิป้องกันตัวเป็นอำนาจของรัฐจะพิจารณาว่าเมื่อไหร่ตนเองอยู่ในฐานะที่จำเป็นจะต้องป้องกันตนเอง แต่รัฐอื่นอาจไม่เห็นพ้องด้วยก็ได้การอ้างหลักป้องกันตนเองเพื่อเป็นข้ออ้างในการละเมิดกฎหมายระหว่างประเทศจะกระทำได้ภายในขอบเขตที่จำเป็นของการป้องกันตนเอง

การส่งทหารไปทำลายเรือ Caroline ไม่เป็นเหตุผลเพียงพอให้อังกฤษไปตั้งฐานอยู่ในดินแดนสหรัฐอย่างถาวร M. Borah (ประธานคณะกรรมาธิการกิจการต่างประเทศของสภาสูงสหรัฐ) กล่าวว่า เมื่อการโจมตีหยุดและอันตรายได้หมดไปแล้ว สิทธิการป้องกันตนเองก็ย่อมสิ้นสุดลงด้วย

มีปัญหาว่าสิทธิการป้องกันตัวนั้นจะขยายความไปถึงการโจมตีก่อนเพื่อหลีกเลี่ยงการถูกรุกรานได้หรือไม่นักนิติศาสตร์บางท่านเห็นว่าการป้องกันตัวอาจจะกระทำในลักษณะที่อันตรายของการรุกรานใกล้จะมาถึงโดยไม่จำเป็นว่าการรุกรานนั้นจะต้องกระทำแล้ว ซึ่งพ้องกับความเห็นของ Webster ที่เห็นว่า การป้องกันตัวอาจจะกระทำในกรณีอันตรายใกล้จะมาถึง ความคิดเห็นดังกล่าวน่าจะมีเหตุผลในสถานะการณ์ปัจจุบันเพราะการทำสงครามปรมาณูจะต้องอาศัยความรวดเร็วจึงจะเป็นฝ่ายได้เปรียบ

การโจมตีก่อนโดยอาศัยหลักป้องกันตนเป็นเหตุผลที่อิสราเอลกล่าวอ้างในการโจมตีอียิปต์ใน ค.ศ. 1967 แต่ศาลระหว่างประเทศในคดีช่องแคบ Corfou ไม่ยอมรับสิทธิการป้องกันตัวโดยการโจมตีก่อนโดยกล่าวว่าเรือของอังกฤษอาจจะเตรียมพร้อมได้เพื่อโต้ตอบการโจมตีแต่ไม่สิทธิไปโจมตีเรือของอัลบาเนียก่อนเพื่อป้องกันถูกอัลบาเนียโจมตี นอกจากนั้นมติสมัชชาสหประชาชาติที่ 3314 ถือว่ารัฐที่ใช้กำลังก่อนจะถูกสันนิฐานว่าเป็นผู้รุกราน ซึ่งคณะมนตรีความมั่นคงจะเป็นผู้พิจารณาเท่ากับสหประชาชาติไม่ยอมรับหลักการโจมตีก่อน โดยอ้างสิทธิป้องกันตนเอง

สิทธิป้องกันตัวเป็นสิทธิประจำตัวของรัฐ แม้ว่าจะเป็นรัฐเป็นกลางถาวร เช่น สวิสเซอร์แลนด์ หรือออสเตรีย แต่รัฐเหล่านี้ก็มีสิทธิป้องกันตนเอง กติกา Briand-Kellogg ถือว่าสงครามเป็นสิ่งที่ไม่ชอบด้วยกฎหมาย แต่ก็ยังยอมรับสิทธิการป้องกันตัวของรัฐ เช่นเดียวกัน

กฎบัตรสหประชาชาติได้พยายามจำกัดขอบเขตของการป้องกันตนเองของรัฐให้อยู่ในวงแคบ โดยมาตรา 51 ได้ระบุว่า "ไม่มีข้อความใดในกฎบัตรฉบับปัจจุบันที่จะริดรอนสิทธิธรรมชาติในการป้องกันตนเองโดยลำพังหรือโดยร่วมกันในกรณีที่สมาชิกของสหประชาชาติได้ตกเป็นเป้าหมายของการรุกรานด้วยอาวุธจนกว่าคณะมนตรีความมั่นคงจะได้ดำเนินมาตราการที่จำเป็นเพื่อธำรงไว้ซึ่งสันติภาพและความมั่นคงระหว่างประเทศมาตราการที่สมาชิกได้ดำเนินไปในการใช้สิทธิป้องกันตนเองนี้ จักต้องรายงานให้คณะมนตรีความมั่นคงทราบโดยทันที และจักไม่กระทบกระเทือนอำนาจและความรับผิดชอบ

ของคณะมนตรีความมั่นคงภายใต้กฎบัตรฉบับปัจจุบันที่จะดำเนินการในทุกขณะในลักษณะที่เห็นว่าจำเป็นเพื่อธำรงไว้หรือสถาปนากลับคืนมาซึ่งสันติภาพและความมั่นคงระหว่างประเทศ

สิทธิการป้องกันตามมาตรา 51 มีลักษณะ 3 ประการ คือ

1. มีลักษณะเป็นการชั่วคราว หมายถึง ทำการป้องกันตัวแล้วรายงานให้คณะมนตรีความมั่นคงทราบโดยทันที และกระทำการป้องกันตัวได้จนกว่าคณะมนตรีความมั่นคงเข้ามาดำเนินการแทน

2. ต้องถูกโจมตีโดยกำลังอาวุธก่อน

3. มาตรการที่ใช้ต้องได้สัดส่วนกับความจำเป็นในการป้องกันตน Dr.Pinto กล่าวว่า วิธีการที่ใช้ต้องจำเป็นและเพียงพอที่จะยุติและห้ามการรุกราน กฎบัตรสหประชาชาติยอมให้รัฐใช้กำลังได้ในการป้องกันตัว แต่ต้องเป็นการถูกรุกรานด้วยอาวุธก่อน มิใช่เพื่อลงโทษรัฐที่ละเมิดกฎหมายระหว่างประเทศ เช่น ละเมิดสนธิสัญญาหรือไม่ชดใช้หนี้สิน ศาลอาชญากรนูเรมเบอร์กสมัยสงครามโลกครั้งที่ 2 ได้ตัดสินว่า การที่เยอรมันรุกรานเดนมาร์กและนอร์เวย์ไม่ใช่เป็นการป้องกันตัว แต่เป็นการรุกราน นอกจากนั้นมาตรา 51 กฎบัตรสหประชาชาติยังยอมให้มีการป้องกันร่วมกันของรัฐซึ่งอาจจะอยู่ในภูมิภาคเดียวกันหรือไม่ก็ได้ การป้องกันร่วมกันหมายถึงรัฐหลายรัฐร่วมในการป้องกันตนเอง โดยผูกพันที่จะช่วยเหลือถ้ารัฐสมาชิกใดถูกรุกราน เช่น สนธิสัญญาแอตแลนติกเหนือและกติกาวอร์ซอร์ ศาลระหว่างประเทศได้ตัดสินเมื่อ 27 มิถุนายน 1986 ยอมรับหลักการป้องกันโดดเดี่ยวและป้องกันร่วมกัน แต่กำหนดว่าจะต้องเป็นการตอบโต้การรุกรานที่กระทำต่อตนด้วยอาวุธ ต่อมาสมัชชาสหประชาชาติได้กำหนดให้รัฐที่ใช้สิทธิป้องกันตนเองต้องประกาศภายใน 24 ชั่วโมงภายหลังเริ่มการต่อสู้ว่ารัฐตนพร้อมที่จะหยุดการปฏิบัติการทางทหารและถอนกองทัพของตนในกรณีที่ได้รุกเข้าไปในดินแดนหรือทะเลอาณาเขตของรัฐอื่น ถ้าฝ่ายตรงข้ามปฏิบัติเช่นเดียวกันตามวิธีการที่คู่พิพาทตกลงด้วยกันหรือตามที่องค์การที่มีอำนาจชี้แนะแก่คู่กรณี

นับตั้งแต่การก่อตั้งองค์การสหประชาชาติได้มีการอ้างหลักการป้องกันตัวบ่อยครั้ง เช่น ฝรั่งเศสในสงครามอัลจีเรียได้ทำการจับเรือในทะเลหลวง โดยอ้างหลักการป้องกันตัว เพื่อไม่ให้ส่งอาวุธให้กบฏอัลจีเรีย การปิดล้อมคิวบาในปี ค.ศ. 1962 สหรัฐอ้างหลักการป้องกันตัวของสหรัฐและประเทศลาตินอเมริกัน ทั้งที่ไม่ได้มีการรุกรานด้วยอาวุธจากคิวบา ใน

กรณีสงคราม Folkland ระหว่างอังกฤษ-อาร์เจนตินา ในปี ค.ศ. 1982 ซึ่งอาร์เจนตินาบุกเกาะ Folkland ของอังกฤษ อังกฤษได้อ้างหลักการป้องกันตัวโดยสมเหตุผล

ดินแดนของรัฐ

รัฐย่อมมีสิทธิในทรัพย์สินและอำนาจเหนือบุคคลก็เฉพาะในดินแดนของรัฐเท่านั้น ดินแดนของรัฐอาจแยกออกเป็น 4 อย่าง

1. พื้นดิน
2. น่านน้ำภายใน
3. ทะเลอาณาเขต
4. อากาศ

1. **พื้นดิน** พื้นดินที่เป็นดินแดนของรัฐย่อมรวมถึงพื้นดินทั้งหมดไม่ว่าจะเป็นของเอกชนหรือของรัฐ หรือของชาวต่างประเทศที่อยู่ในอาณาเขตของรัฐ ดินแดนของรัฐถูกกำหนดโดยเส้นเขตแดน และรวมถึงพื้นที่ใต้พื้นดินด้วย ดินแดนที่รวมกันเป็นอาณาเขตของรัฐไม่จำเป็นต้องติดต่อกัน อาจจะอยู่ในดินแดนของประเทศอื่นก็ได้ เช่น Compione ของอิตาลี และ Bursingen อยู่ในดินแดนสวิสเซอร์แลนด์

การกำหนดเขตแดน เขตแดนของประเทศต่าง ๆ อาจถูกกำหนดขึ้นได้หลายกรณี เช่น

ก. โดยจารีตประเพณีที่ยอมรับนับถือกัน

ข. โดยการตกลงกันเองในรูปสนธิสัญญา

ค. โดยการตัดสินของศาลอนุญาโตตุลาการ หรือคณะกรรมการปักปันเขตแดน

ง. โดยองค์กรทางการเมืองระหว่างประเทศ เช่น ภายหลัง ค.ศ. 1919 ได้มีการประชุมเอกอัคราชทูตโดยได้รับมอบอำนาจจากรัฐที่เกี่ยวข้องกำหนดเขตแดน ซึ่งศาลประจำยุติธรรมระหว่างประเทศกล่าวว่า ได้ทำหน้าที่เหมือนอนุญาโตตุลาการ

เขตแดนของประเทศต่าง ๆ ในทวีปอเมริกาส่วนใหญ่กำหนดขึ้นโดยอนุญาโตตุลาการ เช่น เขตแดนระหว่างสหรัฐกับคานาดา เขตแดนระหว่างกัวติมาลากับฮอนดูรัส โดยคำตัดสินของอนุญาโตตุลาการ วันที่ 23 มกราคม 1933 เขตแดนของประเทศในยุโรปส่วนใหญ่กำหนดขึ้นโดยการตกลงระหว่างกัน บางทีก็โดยสนธิสัญญาสันติภาพ สำหรับเขตแดนของประเทศต่าง ๆ

ในทวีปอาฟริกาและในทวีปเอเชีย ก็เป็นการตกลงระหว่างกันเป็นส่วนใหญ่

ในสมัยกรีกและโรมันยังไม่รู้จักการแบ่งเส้นพรมแดนในสมัยนั้นมักจะมีแผ่นดินผืนหนึ่งกว้างใหญ่พอใช้และไม่มีคนอาศัย ขั้นระหว่างรัฐใกล้เคียงเพื่อประโยชน์ในการป้องกันการรุกราน หากมีการรุกรานจะต้องผ่านเขตแดนที่ว่างตอนนั้นก่อน ทำให้รัฐที่ถูกรุกรานได้มีโอกาสเตรียมตัวป้องกันทัน ประเทศจีนในสมัยก่อนก็ถือหลักอย่างเดียวกัน คำว่า เส้นเขตแดนเริ่มเกิดขึ้นในต้นศตวรรษที่ 14 ในจดหมายของพระเจ้าหลุยส์ที่ 10 le Hutin และเริ่มถือปฏิบัตินับตั้งแต่นั้นมา แต่ในสมัยศตวรรษที่ 17 และ 18 ก็ยังมีกรณีดังกล่าว เช่น สนธิสัญญาคอนสแตนติโนเปิล วันที่ 13 มีนาคม 1700 กำหนดให้มีผืนดินรกร้างว่างเปล่าปราศจากผู้คนอยู่อาศัยเป็นเขตแดนระหว่างรัสเซียกับตุรกี

การแบ่งเขตแดนมี 2 กรณี คือ

1. กำหนดขึ้นเอง
2. เขตแดนตามธรรมชาติ

1. กำหนดขึ้นเอง โดยปกติการแบ่งเขตแดนชนิดนี้ต้องได้รับความยินยอมจากรัฐที่มีเขตแดนติดต่อกันอาจจะเป็นการติดต่อกันเองในรูปสนธิสัญญา และมีการแบ่งเขตแดนเป็นสัดส่วนกันอย่างชัดแจ้ง เช่น มีเสาหลักเขตแดนเป็นเครื่องหมายแบ่งเขต

2. การแบ่งเขตแดนตามธรรมชาติ เขตแดนตามธรรมชาติอาจจะเป็นภูเขาหรือแม่น้ำ ถ้าเป็นภูเขากั้นเขตแดน เมื่อก่อนเส้นเขตแดนมักจะมีสนธิสัญญาตกลงกันยึดทางแบ่งน้ำที่สันเขาหรือสันปันน้ำของภูเขาเป็นเส้นพรมแดน แต่ในปัจจุบัน มักจะถือเอาเส้นที่เชื่อมยอดที่สูงที่สุดของเทือกเขาเป็นเส้นเขตแดน

ถ้าเป็นแม่น้ำกั้นเขตแดนมีหลักการกำหนดเส้นเขตแดนอยู่ 2 ชนิด

ชนิดแรก ได้รับอิทธิพลมาจากความคิดเห็นของ Grotius และ Vattel ซึ่งเห็นว่าควรยึดถือเส้นกึ่งกลางแม่น้ำเป็นเส้นเขตแดน แต่หลักดังกล่าวเกิดความไม่สะดวกในการเดินเรือเพราะล่องน้ำลึกอาจไม่อยู่กึ่งกลางแม่น้ำ ในศตวรรษที่ 17 จึงได้เกิดมีทฤษฎีที่ 2

ชนิดที่สอง เรียกว่า ทฤษฎี Thalweg หรือทฤษฎีร่องน้ำโดยถือหลักว่า ถ้าเป็นแม่น้ำที่ใช้เดินเรือได้ก็ยึดตรงกลางร่องน้ำที่ไหลแรงที่สุด คือร่องน้ำลึกเป็นเขตแดนซึ่งก่อให้เกิดความสะดวกในการเดินเรือ ทฤษฎีร่องน้ำลึกได้รับการยอมรับนับถือตั้งแต่ต้นศตวรรษที่ 19 โดยประเทศต่าง ๆ ศาลสูงสุดของสหรัฐได้กล่าวในคำตัดสินเมื่อวันที่ 5 กุมภาพันธ์ 1934 ว่า ทฤษฎีร่องน้ำลึกเป็นทฤษฎีที่ให้ความเสมอภาคและยุติธรรม การเดินเรืออาจจะเป็นประโยชน์แก่รัฐเพียงรัฐเดียว ถ้าหากกำหนดว่าเส้นเขตแดนอยู่กึ่งกลางแม่น้ำ ในกรณีที่แม่น้ำมีร่องน้ำลึกสองร่องน้ำ ก็อาจตกลงกันให้ถือเอาร่องที่ลึกที่สุด ถ้าเป็นช่องแคบที่อยู่ระหว่างรัฐใช้ถือกลางร่องน้ำ ในกรณีแม่น้ำเปลี่ยนทางเดินโดยปกติการเปลี่ยนเช่นนี้ไม่มีผลในการเปลี่ยนอาณาเขต นอกจากจะมีการตกลงกันเป็นพิเศษให้เส้นเขตแดนเปลี่ยนตามร่องน้ำ เพื่อประโยชน์ในการเดินเรือ ไทยกับพม่า เคยตกลงปรับปรุงเขตแดนใหม่ เพราะแม่สายและแม่ลวก เปลี่ยนทางเดิน ถ้าเป็นทะเลสาบหรือทะเลภายในและไม่มีข้อตกลงอย่างอื่นใช้กึ่งกลางทะเลเป็นเขตแดน

2. **แม่น้ำ** แม่น้ำมี 2 จำพวก คือ แม่น้ำภายใน และแม่น้ำระหว่างประเทศ

แม่น้ำภายใน ได้แก่ แม่น้ำที่ไหลภายในประเทศตลอดสาย แม่น้ำที่อยู่ในรัฐใดก็ถือว่าเป็นแม่น้ำภายในของรัฐนั้น เช่น แม่น้ำเจ้าพระยา แม่น้ำแม่กลอง ถือว่าเป็นแม่น้ำภายในของประเทศไทย อยู่ใต้อำนาจอธิปไตยของไทย แต่แม่น้ำภายในอาจจะกลายเป็นแม่น้ำระหว่างประเทศได้ โดยความเปลี่ยนแปลงทางการเมือง หรือสภาพความเป็นอยู่ของรัฐ เช่น แม่น้ำ Drave แม่น้ำ Morava ที่ไหลในประเทศออสเตรีย-ฮังการี ซึ่งเมื่อก่อนเป็นประเทศเดียวกัน แต่ต่อมาโดยผลของสนธิสัญญาสันติภาพแวร์ซายส์ ได้แยกเป็นประเทศออสเตรียและฮังการี ทำให้แม่น้ำดังกล่าวมีสภาพเป็นแม่น้ำระหว่างประเทศ

แม่น้ำภายในย่อมอยู่ภายใต้อำนาจอธิปไตยของรัฐ รัฐอาจจะผ่อนผันให้รัฐภายนอกเข้ามาเดินเรือหรือไม่ก็ได้ ถ้าเห็นว่าเป็นประโยชน์ในด้านเศรษฐกิจแก่ตนก็อาจจะอนุญาตและจะถอนการอนุญาตเสียเมื่อใดก็ได้ โดยกฎหมาย

ระหว่างประเทศไม่มีสิทธิเข้าไปบังคับได้ ในการทำความตกลงกับต่างประเทศเกี่ยวกับการให้สิทธิเดินเรือในแม่น้ำภายใน รัฐอาจให้สิทธิแก่รัฐภายนอกที่เข้ามาเดินเรือในแม่น้ำภายในของตนเหมือนคนสัญชาติของตนเอง หรืออาจกำหนดให้สิทธิอย่างเดียวกับที่ได้ให้กับชาติอื่นที่เคยได้รับประโยชน์ เรียกว่า ชาติที่ได้รับความอนุเคราะห์ยิ่ง (Most favoured nation) หมายถึง ถ้าเคยให้สิทธิแก่รัฐอื่นเท่าใดก็จะต้องให้แก่อีกฝ่ายหนึ่งเท่านั้นด้วย

2. น่านน้ำภายใน (Internal Waters)

น่านน้ำภายใน หมายถึงน่านน้ำที่อยู่ถัดจากเส้นฐาน ซึ่งใช้วัดความกว้างของทะเลอาณาเขตเข้ามาทางแผ่นดิน

มาตรา 5 ข้อ 1. ของอนุสัญญาเจนีวา ว่าด้วยทะเลอาณาเขต และเขตต่อเนื่อง ค.ศ.1958 และข้อ 8 อนุสัญญาสหประชาชาติ ว่าด้วยกฎหมายทะเล ค.ศ. 1982 ได้กล่าวว่า น่านน้ำทางด้านแผ่นดินของเส้นฐานแห่งทะเลอาณาเขตประกอบเป็นส่วนหนึ่งของน่านน้ำภายในของรัฐ

ถ้าระยะห่างระหว่างแนวน้ำลดของจุดทางเข้าตามธรรมชาติของอ่าวไม่เกิน 24 ไมล์ อาจลากเส้นปิดระหว่างแนวน้ำลดทั้งสองนี้ได้ และน่านน้ำที่ถูกปิดกั้นอยู่ภายในเส้นนี้ให้ถือว่าเป็นน่านน้ำภายใน

นอกจากนั้นน่านน้ำภายใน ยังประกอบด้วย

1. สายน้ำที่อยู่ในดินแดนภาคผืนดินของรัฐ เช่น ทะเลสาบ แม่น้ำ
2. ท่าเรือ ท่าจอดเรือ และอ่าว รวมทั้งอ่าวประวัติศาสตร์
3. ทะเลภายใน หมายถึง พื้นน้ำเค็มผืนหนึ่ง ซึ่งล่วงลึกเข้าไปในพื้นดิน โดยอาจจะเป็นทะเลที่อยู่ในรัฐเดียวและไม่ได้เป็นทางเชื่อมใด ๆ กับทะเลหลวง เช่น ทะเล Aral ในรัสเซีย และ Dead Sea ในปาเลสไตน์ หรืออาจเป็นทะเลเชื่อมมหาสมุทร แต่อยู่ภายในรัฐเดียว เช่น ทะเล Azov ในรัสเซีย

น่านน้ำภายในตกอยู่ใต้อธิปไตยของรัฐ อธิปไตยของรัฐยังขยายไปถึงห้วงอากาศเหนือน่านน้ำ และรวมถึงพื้นดินใต้ทะเล และใต้พื้นดินใต้ท้องทะเล โดยรัฐมีอำนาจนิติบัญญัติบริหารและตุลาการเหนือน่านน้ำเหล่านั้น แต่ก็ยังไม่เหมือนอำนาจอธิปไตยของรัฐบนพื้นดิน เพราะเรือที่เข้ามาในน่านน้ำภายในของรัฐ อาจได้รับสิทธิคุ้มกัน เช่น เรือรบของรัฐต่างประเทศอีกประการหนึ่ง เป็นที่ยอมรับกันว่ารัฐเจ้าของน่านน้ำต้องยินยอมให้เรือสินค้าของรัฐอื่นเข้ามาในน่านน้ำภายในของตนได้ แต่ต้องปฏิบัติตามระเบียบกฎข้อบังคับและอยู่ใต้อำนาจศาลของรัฐเจ้าของน่านน้ำ เว้นแต่เรือสินค้าที่ใช้กำลังปรมาณู อาจต้องมี

ข้อตกลงกับรัฐเจ้าของท่าก่อน และถ้าเคยมีเส้นทางเดินเรือระหว่างประเทศในน่านน้ำใดซึ่งต่อมาได้กลายเป็นน่านน้ำภายในรัฐย่อมมีภาระจำยอมที่จะให้เรือต่างชาติใช้สิทธิเดินเรือผ่านโดยสุจริต (Innocent Passage) สำหรับประเทศไทยยังไม่มีน่านน้ำภายในลักษณะดังกล่าวอนุสัญญาเจนีวา วันที่ 9 ธันวาคม 1923 ได้ให้หลักประกันเสรีภาพในการนำเรือสินค้าเข้าในท่าของรัฐอื่น แต่เรือสินค้านั้นต้องปฏิบัติตามระเบียบและตกอยู่ภายใต้อำนาจศาลของรัฐเจ้าของท่าความผิดที่เกิดขึ้นบนเรือสินค้าจอดในท่าย่อมตกอยู่ภายใต้อำนาจศาลของรัฐเจ้าของท่ากฎหมายภายในของบางประเทศ เช่น ฝรั่งเศสยอมยกเว้นความผิดที่เกิดขึ้นระหว่างลูกเรือด้วยกันเอง หรือเกี่ยวกับความผิดทางวินัยในเรือนั้น แต่ถ้ากระทำต่อบุคคลอื่นที่มิใช่ลูกเรือ หรือความผิดระหว่างลูกเรือด้วยกันเอง แต่ขอร้องให้เจ้าหน้าที่ของรัฐเจ้าของท่าเข้ามาช่วยเหลือ หรือความผิดระหว่างลูกเรือแต่กระทำบนบกและกระทบกระเทือนความสงบเรียบร้อยของท่าก็ตกอยู่ภายใต้อำนาจศาลของฝรั่งเศส

สำหรับเรือรบ รัฐเจ้าของท่ามีสิทธิจะปฏิเสธไม่ให้เข้ามาในน่านน้ำภายในของตนได้ หรืออาจจะกำหนดระยะเวลาที่เรือรบอยู่ในน่านน้ำภายในของตนได้ ถ้ารัฐอนุญาตให้เข้ามา เรือรบก็จะต้องปฏิบัติตามกฎข้อบังคับเกี่ยวกับตำรวจและการเดินเรือของรัฐเจ้าของน่านน้ำ เรือรบที่เข้ามาย่อมได้รับสิทธิสภาพนอกอาณาเขต ซึ่งทำให้หลุดพ้นจากอำนาจศาลของรัฐเจ้าของท่า เว้นแต่ความผิดนั้นจะเกิดขึ้นบนพื้นดิน

ถ้ามีผู้กระทำผิดหลบหนีขึ้นมาบนเรือรบ ผู้บังคับการเรือต้องส่งมอบตัวให้แก่เจ้าหน้าที่ท้องถิ่นเมื่อได้รับการร้องขอ แต่ถ้าเป็นการกระทำความผิดทางการเมือง ผู้บังคับการเรืออาจจะปฏิเสธไม่ส่งมอบตัวได้

สำหรับประเทศไทย ได้มีประกาศสำนักนายกรัฐมนตรี วันที่ 11 มิถุนายน 2513 กำหนดเส้นฐานตรงที่กำหนดน่านน้ำภายในไว้ 3 บริเวณ คือที่เกาะช้าง เกาะพงัน และตรงบริเวณเกาะภูเก็ต เกาะลันตาใหญ่ เกาะตารุเตา จรดเขตแดนไทยมาเลเซีย ต่อมาวันที่ 17 สิงหาคม 2535 สำนักนายกรัฐมนตรีได้ออกประกาศกำหนดเส้นฐานตรงเพิ่มอีก 1 แห่ง ซึ่งลากเส้นจากจุดสุดท้ายของเขตแดนทางบกของไทยด้านอ่าวไทย ขึ้นมาบรรจบกับขอบนอกสุดของเกาะโลซัน เกาะกระ และเกาะกง

4. ทะเลอาณาเขต (Territorial Sea)

ทะเลอาณาเขต หมายถึง ส่วนหนึ่งของพื้นน้ำซึ่งอยู่ระหว่างทะเลหลวง

กับดินแดนของรัฐ ทะเลอาณาเขตเริ่มก่อตัวมาตั้งแต่ตอนจักรวรรดิโรมันพินาศ ในสมัยโรมัน พวกโรมันมีความเห็นว่ารัฐมีอำนาจอธิปไตย เหนือพื้นดินเท่านั้น ไม่มีอำนาจเหนือทะเล ทะเลทั้งหมดถือเป็นส่วนรวม (Res Communis) ไม่มีรัฐใดสามารถอ้างเป็นเจ้าของได้ ทะเลอาณาเขตเริ่มปรากฏเป็นความจริงในสมัยกลางของยุโรป โดยเหตุผลทางการเมืองของรัฐริมฝั่งทะเลเมดิเตอร์เรเนียน เพื่อจุดประสงค์ในการป้องกันโจรสลัดและเหตุผลทางเศรษฐกิจ โดยต้องการสงวนสิทธิ์การจับปลาในทะเลติดกับชายฝั่งของตนแก่คนในสัญชาติของรัฐตน ในต้นศตวรรษที่ 13 และ 14 ยังมีความคิดว่าดินแดนของรัฐมีอยู่เฉพาะเพียงพื้นดินเท่านั้น ไม่ขยายไปถึงพื้นน้ำ จนถึงกลางศตวรรษที่ 19 จึงได้เริ่มมีการถกเถียงกันถึงข้อกฎหมายของทะเลอาณาเขตว่าทะเลอาณาเขตเป็นส่วนหนึ่งของทะเลหลวงหรือว่าเป็นดินแดนของรัฐ นักนิติศาสตร์ที่เห็นว่าทะเลอาณาเขตเป็นส่วนหนึ่งของทะเลหลวงไม่อยู่ใต้อำนาจอธิปไตยของรัฐ และรัฐชายฝั่งไม่สามารถห้ามเรือของรัฐอื่นหรือเรือเอกชนผ่านในทะเลอาณาเขตได้ เด็กที่เกิดบนเรือซึ่งอยู่ในทะเลอาณาเขตย่อมไม่ได้สัญชาติของรัฐชายฝั่ง ได้แก่ A, de la Pradelle และ Fauchille ถึงแม้ว่าทะเลอาณาเขตจะไม่ใช่ดินแดนและตกอยู่ใต้อำนาจศาล แต่รัฐชายฝั่งก็มีอำนาจบางอย่างเหนือทะเลอาณาเขตเพื่อความปลอดภัยและความจำเป็นทางเศรษฐกิจสังคม เช่น สามารถจะห้ามเรือของชาติอื่นมาทำสงครามในทะเลอาณาเขตของตน มีสิทธิควบคุมด้านศุลกากรและด้านสาธารณสุข

นักนิติศาสตร์อีกพวกหนึ่ง เช่น Gilbert Gidel มีความเห็นว่า ทะเลอาณาเขตเป็นส่วนหนึ่งของดินแดนของรัฐชายฝั่งซึ่งอยู่ใต้อำนาจอธิปไตยและอำนาจศาลของรัฐชายฝั่งรัฐมีอำนาจอธิปไตยเหนือทะเลอาณาเขต เช่นเดียวกันกับเหนือพื้นดินของรัฐ ศาลอนุญาโตตุลาการกรุงเฮก ได้เคยตัดสินคดี Grisbadarna ระหว่างสวีเดนกับนอรเวย์ เมื่อ 23 ตุลาคม 1909 ยอมรับว่าทะเลอาณาเขตเป็นส่วนหนึ่งของดินแดนของรัฐนอกจากนั้นอนุสัญญากรุงเฮกวันที่ 12 เมษายน 1930 มาตรา 1 ได้ระบุว่า ดินแดนของรัฐประกอบด้วยส่วนหนึ่งของทะเล ซึ่งอนุสัญญานี้เรียกว่า ทะเลอาณาเขต

ปัจจุบันเป็นที่ยอมรับกันว่าทะเลอาณาเขตอยู่ใต้อำนาจอธิปไตยของรัฐชายฝั่ง เช่นเดียวกับน่านน้ำภายในอนุสัญญาเจนีวา ว่าด้วยทะเลอาณาเขตและเขตต่อเนื่อง ค.ศ. 1958 ข้อ 1 และอนุสัญญาสหประชาชาติว่าด้วยกฎหมายทะเล ค.ศ. 1982 ข้อ 2 ได้บัญญัติว่า อำนาจอธิปไตยของรัฐขยายต่อไปจากอาณาเขตพื้นดิน และน่านน้ำภายในของรัฐ จนถึงแนวทะเลประชิดชายฝั่งของ

ตนซึ่งเรียกว่าทะเลอาณาเขต อนุสัญญาสหประชาชาติว่าด้วยกฎหมายทะเล ค.ศ. 1982 ได้เพิ่มเติมกรณีของรัฐหมู่เกาะว่าจากน่านน้ำหมู่เกาะของตนจนถึงแนวทะเลประชิดชายฝั่ง ซึ่งเรียกว่าทะเลอาณาเขต นอกจากนั้นข้อ 2 ยังกล่าวว่าอำนาจอธิปไตยของรัฐชายฝั่งขยายไปถึงห้วงอากาศเหนือทะเลอาณาเขตตลอดจนพื้นดินท้องทะเลและดินใต้ผิวดินของทะเลอาณาเขต

ถึงแม้ว่ารัฐจะมีอำนาจอธิปไตยเหนือทะเลอาณาเขตแต่กฎหมายระหว่างประเทศก็ยังจำกัดสิทธิของรัฐบางประการ เพื่อประโยชน์ของการเดินเรือ เช่น สิทธิการผ่านโดยสุจริตของเรือทั้งปวงในทะเลอาณาเขตของรัฐชายฝั่ง

สิทธิการเดินเรือผ่านโดยสุจริต (Right of Innocent Passage)

สิทธิการเดินเรือผ่านโดยสุจริตในทะเลอาณาเขตถือว่าเป็นจารีตประเพณีในกฎหมายระหว่างประเทศและได้รับการรับรองโดยสนธิสัญญาหลายฉบับ อนุสัญญาเจนีวา ว่าด้วยทะเลอาณาเขตและเขตต่อเนื่องได้บัญญัติไว้ในข้อ 14-23 และข้อ 17-32 อนุสัญญาสหประชาชาติว่าด้วยกฎหมายทะเล ค.ศ. 1982 ระบุให้สิทธิการผ่านโดยสุจริตในทะเลอาณาเขตของเรือของรัฐอื่นหรือรัฐไร้ฝั่ง ไม่ว่าจะเป็นเรือเอกชนหรือเรือรบซึ่งมีความประสงค์จะผ่านทะเลอาณาเขตนั้น หรือจะเดินทางไปยังน่านน้ำภายในหรือที่จะออกไปสู่ทะเลหลวงจากน่านน้ำภายในและมีสิทธิจะหยุดทอดสมอในทะเลอาณาเขตด้วย ในกรณีที่การหยุดและการทอดสมออาจเกิดขึ้นในการเดินเรือปกติหรือจำเป็นต้องกระทำโดยเหตุสุดวิสัย เช่น การซ่อมเครื่องยนต์ หรือประสบทุกขภัย การผ่านของเรือในทะเลอาณาเขตจะถือว่าสุจริตก็ต่อเมื่อการผ่านไม่เป็นการเสื่อมเสียกระทบกระเทือนต่อสวัสดิภาพความสงบเรียบร้อยหรือความมั่นคงของรัฐชายฝั่ง แต่รัฐชายฝั่งมีสิทธิที่จะออกกฎหมายหรือข้อบังคับเพื่อรักษาสิทธิบางอย่างได้ เช่น เพื่อความมั่นคง การจับปลา การเดินเรือ การสาธารณสุขและการศุลกากรในทะเลอาณาเขตของตนได้ สำหรับเรือประมงต่างชาติการผ่านในทะเลอาณาเขตจะถือว่าไม่สุจริตถ้าไม่ปฏิบัติตามกฎหมายและข้อบังคับของรัฐชายฝั่งในการที่จะป้องกันมิให้เรือเหล่านั้นทำการประมงในทะเลอาณาเขตของตน สำหรับเรือใต้น้ำที่ผ่านทะเลอาณาเขตของรัฐอื่นจะต้องเดินบนผิวน้ำและแสดงธงของตน รัฐชายฝั่งอาจดำเนินการที่จำเป็นในทะเลอาณาเขตของตนเพื่อป้องกันการผ่านที่ไม่สุจริต แต่ในบางครั้งรัฐชายฝั่งมีสิทธิจะห้ามเรือทุกชนิดผ่านทะเลอาณาเขตของตนบางส่วนเป็นการชั่วคราวเพื่อความมั่นคงของตนและต้องประกาศให้รัฐอื่นทราบล่วงหน้า แต่ถ้าเป็นการผ่านช่องแคบนานาชาติ ซึ่งเชื่อมระหว่างส่วนหนึ่งของทะเล

สองแห่ง หรือเชื่อมกับทะเลอาณาเขตของรัฐ การห้ามชั่วคราวจะกระทำไม่ได้ เว้นแต่เพื่อคุ้มครองความปลอดภัยของตนและต้องปฏิบัติต่อรัฐอื่นโดยเสมอภาค สิทธิสำคัญอีกประการหนึ่งของรัฐชายฝั่ง คือสิทธิที่จะสงวนการจับปลาในทะเลอาณาเขตแก่ชนสัญชาติของตน แต่ถ้าอนุญาตให้คนสัญชาติอื่นมาจับปลาในทะเลอาณาเขตของตนได้ ก็อาจจะกำหนดข้อบังคับเกี่ยวกับการจับปลาไว้ อนุสัญญาเจนีวา ว่าด้วยทะเลอาณาเขตและเขตต่อเนื่อง ข้อ 15 ค.ศ. 1958 และอนุสัญญาสหประชาชาติว่าด้วยกฎหมายทะเล ค.ศ. 1982 ข้อ 24 ระบุว่ารัฐชายฝั่งต้องไม่ขัดขวางการผ่านโดยสุจริตในทะเลอาณาเขตและมีหน้าที่จะต้องโฆษณาให้ทราบตามสมควรถึงอันตรายใด ๆ ต่อการเดินเรือที่ตนทราบภายในทะเลอาณาเขตของตน และรัฐชายฝั่งไม่มีสิทธิจะเรียกเก็บค่าผ่านทะเลอาณาเขต เว้นเสียแต่ว่าจะเป็นการชำระค่าบริการเฉพาะอย่างที่ให้แก่เรือเท่านั้น

ในด้านอำนาจศาลของรัฐชายฝั่งเกี่ยวกับคดีอาญา เรือต่างชาติที่แล่นอยู่ในทะเลอาณาเขตข้อ 19 อนุสัญญาเจนีวา ว่าด้วยทะเลอาณาเขตและเขตต่อเนื่อง ค.ศ. 1958 และข้อ 27 อนุสัญญาสหประชาชาติว่าด้วยกฎหมายทะเล ค.ศ. 1982 ระบุว่ารัฐชายฝั่งไม่มีอำนาจจับกุมสอบสวนบุคคลใด ๆ เกี่ยวกับอาชญากรรมที่ได้กระทำบนเรือในระหว่างเรือนั้นกำลังผ่านน่านน้ำอาณาเขต เว้นแต่กรณีคือ

ก. ถ้าผลของอาชญากรรมนั้นขยายไปถึงรัฐชายฝั่ง หรือ

ข. ถ้าอาชญากรรมนั้นเป็นประเภทที่จะรบกวนต่อสันติภาพของประเทศหรือต่อความสงบเรียบร้อยของทะเลอาณาเขต หรือ

ค. ถ้านายเรือหรือกงสุลของประเทศซึ่งเรือนั้นชักธงร้องขอความช่วยเหลือจากเจ้าหน้าที่ท้องถิ่น หรือ

ง. ถ้าเป็นการจำเป็นเพื่อการปราบปรามการค้ายาเสพติดให้โทษโดยไม่ชอบด้วยกฎหมาย

แต่ถ้าเป็นกรณีที่อาชญากรรมนั้นได้ประกอบบนเรือก่อนที่เรือจะได้เข้าสู่ทะเลอาณาเขตและเรือนั้นเพียงแต่เดินผ่านทะเลอาณาเขตโดยไม่ได้เข้าไปในน่านน้ำภายใน รัฐชายฝั่งจะดำเนินการจับกุมหรือสอบสวนใด ๆ ไม่ได้

แต่ถ้าการกระทำผิดที่เกิดขึ้นบนเรือต่างชาติ ซึ่งเรือนั้นกำลังแล่นผ่านน่านน้ำอาณาเขตโดยออกมาจากน่านน้ำภายใน รัฐชายฝั่งมีอำนาจจับกุมหรือสอบสวนตามกฎหมายของตนในการพิจารณาว่าการจับกุมควรจะกระทำหรือไม่หรือโดยวิธีใด เจ้าหน้าที่ท้องถิ่นต้องคำนึงถึงผลประโยชน์ของการเดินเรือประกอบด้วย

หลักการดังกล่าวข้างต้นใช้บังคับเฉพาะเรือของเอกชนและเรือพาณิชย์ของรัฐบาลด้วย สำหรับเรือรบโดยปกติเมื่อเข้ามาในทะเลอาณาเขตของรัฐจะต้องบอกกล่าวล่วงหน้าและต้องปฏิบัติตามข้อบังคับของรัฐชายฝั่งเกี่ยวกับการผ่านทะเลอาณาเขตถ้าไม่ปฏิบัติรัฐชายฝั่งอาจบังคับให้เรือนั้นออกจากทะเลอาณาเขตของตนได้ (อนุสัญญาเจนีวา ว่าด้วยทะเลอาณาเขตและเขตต่อเนื่อง ค.ศ. 1958 ข้อ 23 และข้อ 30 อนุสัญญาสหประชาชาติว่าด้วยกฎหมายทะเล ค.ศ. 1982) จารีตประเพณีระหว่างประเทศไม่ให้สิทธิแก่รัฐชายฝั่งที่จะใช้อำนาจศาลทั้งทางแพ่งและทางอาญาแก่เรือโดยปราศจากความยินยอมของกัปตันเรือ อนุสัญญาทั้ง 2 ฉบับ ไม่ได้กล่าวถึงเรื่องนี้ไว้

ในกรณีเกี่ยวกับเสรีภาพในการบินเหนือทะเลอาณาเขต ยังไม่ได้รับการรับรองโดยสมบูรณ์ โดยหลักการแล้วรัฐมีอำนาจออกกฎข้อบังคับเกี่ยวกับการบินเหนือทะเลอาณาเขตเหมือนบินผ่านดินแดนของตน

เกี่ยวกับอำนาจศาลในคดีแพ่ง ข้อ 20 อนุสัญญาเจนีวา ว่าด้วยทะเลอาณาเขตและเขตต่อเนื่อง ค.ศ. 1958 และข้อ 28 อนุสัญญาสหประชาชาติว่าด้วยกฎหมายทะเล ค.ศ. 1982 ระบุว่ารัฐไม่มีอำนาจหยุดหรือเปลี่ยนทางเดินเรือของต่างชาติ ซึ่งกำลังผ่านทะเลอาณาเขตเพียงแต่ต้องการดำเนินคดีทางแพ่งกับบุคคลบนเรือนั้น สำหรับการจับกุมเรือหรือบังคับคดีต่อเรือซึ่งกำลังผ่านทะเลอาณาเขตเพื่อดำเนินกระบวนวิธีพิจารณาทางแพ่งก็กระทำไม่ได้เช่นเดียวกัน เว้นแต่

ก. เกี่ยวกับข้อผูกพันหรือหนี้สิน ซึ่งเรือนั้นได้เข้ารับหรือได้ก่อขึ้นเองในระหว่างหรือเพื่อความมุ่งประสงค์ของการเดินทางผ่านน่านน้ำของรัฐชายฝั่ง หรือ

ข. เรือต่างประเทศที่อยู่ในทะเลอาณาเขต หรือกำลังผ่านทะเลอาณาเขตเป็นเรือที่ได้ออกมาจากน่านน้ำภายใน เช่น เรือไปก่อหนี้สินหรือข้อผูกพันทางแพ่งระหว่างอยู่ที่ท่าเรือของรัฐชายฝั่งในกรณีนี้อาจถูกจับกุมดำเนินคดีทางแพ่งได้

ขอบเขตของทะเลอาณาเขต

การกำหนดเส้นฐานสำหรับวัดความกว้างของทะเลอาณาเขตนั้นได้มีหลักการอยู่หลายวิธี นักนิติศาสตร์บางท่านเห็นว่า ควรจะลากเส้นฐานขนานไปกับชายฝั่ง ซึ่งไม่สะดวกถ้าชายฝั่งเว้าแหว่งมาก บางท่านเห็นว่าควรลากเส้น

ตรงเชื่อมจุดแหลมของชายฝั่ง และถือเส้นนั้นเป็นเส้นฐานของทะเลอาณาเขต อนุสัญญาเจนีวา ว่าด้วยทะเลอาณาเขตและเขตต่อเนื่อง ค.ศ. 1958 ข้อ 3 และอนุสัญญาสหประชาชาติว่าด้วยกฎหมายทะเล ค.ศ. 1982 ข้อ 5 ระบุว่า เส้นฐานตามปกติสำหรับวัดความกว้างของทะเลอาณาเขต ได้แก่แนวน้ำลดตลอดฝั่งทะเล ตามที่ได้หมายไว้ในแผนที่ ซึ่งใช้มาตราส่วนขนาดใหญ่ที่รัฐชายฝั่ง ยอมรับนับถืออย่างเป็นทางการแต่ในท้องถิ่นที่แนวฝั่งทะเลเว้าแหว่งและตัดลึกเข้ามาหรือถ้ามีเกาะเป็นแนวตามฝั่งทะเลในบริเวณที่ใกล้เคียงติดต่อกันก็อาจลากเส้นฐานตรงเชื่อมจุดที่เหมาะสม แต่การลากเส้นฐานตรงที่ว่านี้จะต้องไม่หักเหไปจากแนวฝั่งทะเล โดยทั่วไปจนเกินสมควรและบริเวณทะเล ซึ่งอยู่ภายในเส้นต้องมีความสัมพันธ์กับผืนแผ่นดินอย่างใกล้ชิดเพียงพอจะให้อยู่ภายในระบบน่านน้ำภายในได้ หลักการดังกล่าวพ้องกับคำตัดสินของศาลยุติธรรมระหว่างประเทศในคดีพิพาทเกี่ยวกับการจับปลาระหว่างอังกฤษกับนอรเวย์ เมื่อวันที่ 18 ธันวาคม 1951 ข้อขัดแย้งระหว่างอังกฤษกับนอรเวย์ เรื่องมีอยู่ว่าชาวประมงอังกฤษไปจับปลาในระยะเกิน 3 ไมล์ทะเลจากชายฝั่งของนอรเวย์เนื่องจากชายฝั่งของนอรเวย์คดเคี้ยวเว้าแหว่ง และประกอบไปด้วยโขดหิน และเกาะเล็ก เกาะน้อย และแต่ละเกาะก็มีอ่าวการวัดทะเลอาณาเขตเป็นการยาก ดังนั้นนอรเวย์จึงใช้วิธีลากเส้นฐานตรงจากส่วนหน้าสุดของเกาะเล็กเกาะน้อยนั้นเป็นหลักในการวัดความกว้างของทะเลอาณาเขต ซึ่งนอรเวย์ได้ประกาศพระบรมราชโองการวันที่ 12 กรกฎาคม ค.ศ. 1935 กำหนดใช้วิธีดังกล่าว กำหนดเขตการจับปลาที่ 4 ไมล์ทะเลจากเส้นฐาน ชาวประมงอังกฤษที่ไปจับปลาในระยะเกิน 3 ไมล์ทะเลถูกจับกุม อังกฤษจึงยื่นคำร้องเมื่อวันที่ 28 กันยายน ค.ศ. 1949 ต่อศาลโลกคัดค้านการลากเส้นฐานตรงของนอรเวย์ และเขตจับปลา 4 ไมล์ตามหลักของนอรเวย์ ทั้งยังขอให้ศาลสั่งให้นอรเวย์ชดใช้ค่าเสียหายแก่ชาวประมงอังกฤษที่ถูกจับภายหลังวันที่ 16 กันยายน ค.ศ. 1948 ในเขตทะเลที่เป็นที่ยอมรับกันว่าเป็นทะเลหลวง ศาลโลกได้ตัดสินว่า การลากเส้นฐานตรงของนอรเวย์เพื่อกำหนดเขตการจับปลาซึ่งศาลพิจารณาว่าเป็นเหมือนทะเลอาณาเขต ตามพระบรมราชโองการวันที่ 12 กรกฎาคม ค.ศ. 1935 ไม่ขัดกับหลักกฎหมายระหว่างประเทศ โดยมติ 8-4 เสียง และ 10 ต่อ 2 เสียง เห็นว่าวิธีที่ใช้ในการกำหนดเขตการจับปลา โดยพระบรมราชโองการดังกล่าวไม่ขัดกับหลักกฎหมายระหว่างประเทศ และตลอดเวลา 60 ปีที่ผ่านมา อังกฤษไม่เคยคัดค้านแต่อย่างใด

ศาลได้วางหลักเกณฑ์การลากเส้นฐานตรงว่าเมื่อชายฝั่งมีลักษณะเว้าแหว่งลึกเข้าไปในแผ่นดินมาก หรือเป็นเกาะที่มีความสัมพันธ์กับพื้นดินอย่างใกล้ชิด เพียงพอจะอยู่ในระบบน่านน้ำภายในได้ ก็อาจจะลากเส้นฐานตรงแต่จะต้องไม่ลากหักเหไปจากทิศทางของฝั่งทะเลโดยทั่วไปจนเกินสมควร

คำพิพากษาของศาลโลกดังกล่าวทำให้เกิดทฤษฎีเส้นฐานตรงขึ้นโดยได้นำมาบัญญัติไว้ในอนุสัญญาเจนีวา ว่าด้วยทะเลอาณาเขตและเขตต่อเนื่อง ค.ศ. 1958 และอนุสัญญาสหประชาชาติว่าด้วยกฎหมายทะเล ค.ศ. 1982 แต่อนุสัญญาทั้ง 2 ฉบับไม่ได้กำหนดความยาวสูงสุดของเส้นฐานตรงว่าควรยาวเท่าใดแต่ศาลโลกในคดีดังกล่าว ยอมรับการที่นอรเวย์ลากเส้นฐานตรงถึง 44 ไมล์ ซึ่งอังกฤษเห็นว่าควรจะยาวเพียง 10 ไมล์ นอกจากเหตุผลทางประวัติศาสตร์อนึ่ง การลากเส้นฐานตรงจะต้องไม่เป็นการปิดกั้นทะเลอาณาเขตอีกรัฐหนึ่งจากทะเลหลวง

สำหรับการแบ่งอาณาเขตระหว่างรัฐ ที่มีฝั่งทะเลอยู่ตรงข้ามหรือประชิดกัน ถ้าไม่มีความตกลงกันเป็นอย่างอื่น มาตรา 12 อนุสัญญาเจนีวา ว่าด้วยทะเลอาณาเขตและเขตต่อเนื่อง ค.ศ. 1958 ข้อ 15 อนุสัญญาสหประชาชาติว่าด้วยกฎหมายทะเล ค.ศ. 1982 ระบุว่าหากไม่มีการตกลงเป็นอย่างอื่น รัฐใดรัฐหนึ่งของสองรัฐย่อมไม่มีสิทธิจะขยายอาณาเขตของตนเลยเส้นมัธยะซึ่งเป็นเส้นกลางลำน้ำวัดออกมาจากเส้นฐานที่ใช้วัดความกว้างของทะเลอาณาเขตของรัฐชายฝั่งในระยะเท่า ๆ กัน

น่านน้ำทางด้านแผ่นดินของเส้นฐานแห่งทะเลอาณาเขตประกอบเป็นส่วนหนึ่งของน่านน้ำภายในของรัฐ หลักการในการกำหนดเส้นฐานสำหรับวัดความกว้างของทะเลอาณาเขตนั้นมีข้อยกเว้น กล่าวคือ สำหรับทะเลหน้าท่าเรือ ถ้าท่าเรือมีสิ่งก่อสร้างถาวรตอนนอกสุดของท่าเรือไม่เกินแนวน้ำลด แนวน้ำลดถือเป็นจุดเริ่มต้นของทะเลอาณาเขต แต่ถ้าสิ่งก่อสร้างถาวรดังกล่าวเกินแนวน้ำลดถือสิ่งก่อสร้างนั้นเป็นจุดเริ่มต้นของทะเลอาณาเขต

ความกว้างของทะเลอาณาเขต

ระหว่างศตวรรษที่ 16–18 ยึดถือกันว่า ความกว้างของทะเลอาณาเขตเท่ากับระยะยิงปืนใหญ่ ซึ่งได้รับการสนับสนุนจากนักนิติศาสตร์ เช่น Bynkershoeck ในปี ค.ศ. 1703 และ Galiani ในปี ค.ศ. 1772 โดยกำหนดความกว้างของทะเลอาณาเขตไว้ 3 ไมล์ทะเล ซึ่งเท่ากับระยะยิงของปืนใหญ่

ในเวลานั้น ทั้งนี้เพื่อคุ้มกันดินแดนของรัฐชายฝั่งเพราะปืนใหญ่ยิงได้ไกลในขณะนั้นเพียง 3 ไมล์เท่านั้น หลัก 3 ไมล์ทะเลได้รับการรับรองอย่างแท้จริงในทางการทูต เมื่อสหรัฐได้ส่งบันทึกวันที่ 8 พฤศจิกายน 1793 ไปให้อังกฤษและฝรั่งเศสยอมรับหลักการความกว้าง 3 ไมล์ทะเลของทะเลอาณาเขต ในศตวรรษที่ 19 หลัก 3 ไมล์ทะเลได้รับการยึดถือจากมหาอำนาจทางทะเลในสมัยนั้น และกำหนดอยู่ในสนธิสัญญาหลายฉบับ เช่น สนธิสัญญาเกี่ยวกับการจับปลาในทะเลเหนือ ลงวันที่ 6 พฤษภาคม 1886

ภายหลังสงครามโลกครั้งที่ 1 หลักความกว้าง 3 ไมล์ทะเลของทะเลอาณาเขตเริ่มได้รับการคัดค้านจากประเทศต่าง ๆ ที่ต้องการขยายเขตน่านน้ำของตนให้กว้างยิ่งขึ้น

ในปี ค.ศ. 1927 รัสเซียได้เรียกร้องให้ขยายความกว้างของทะเลอาณาเขตออกไปเป็น 12 ไมล์ ในการประชุมภายใต้ความอุปถัมภ์ของสันนิบาตชาติในปี ค.ศ. 1930 มีประเทศเข้าร่วมประชุม 36 ประเทศ 18 ประเทศเป็นมหาอำนาจทางทะเลซึ่งมีกิจการเดินเรือทางทะเล คิดได้ 80% (นับจำนวนเป็นตัน) ของเรือเดินทะเลทั้งหมด มีความเห็นว่าควรจะยึดหลักความกว้างของทะเลอาณาเขตเป็นระยะ 3 ไมล์อย่างเดิม ทำให้ที่ประชุมในครั้งนั้นไม่สามารถตกลงกันได้ อังกฤษและสหรัฐอเมริกาก็ยังยึดหลักความกว้างของทะเลอาณาเขต 3 ไมล์อยู่ หลัก 3 ไมล์ทะเลใช้เป็นพื้นฐานในการทำสนธิสัญญาหลายฉบับ เช่น อนุสัญญากรุงเฮก วันที่ 6 พฤษภาคม 1882 เกี่ยวกับการตรวจในการจับปลาในทะเลเหนือ อนุสัญญากรุงคอนแสตนติโนเปิล วันที่ 29 ตุลาคม 1988 เกี่ยวกับคลองสุเอซ อนุสัญญาเจนีวาวันที่ 20 ตุลาคม 1921 เกี่ยวกับเกาะอาแลนด์

นักสถิติชาวสหรัฐอเมริกา s. W. Boggs ได้บันทึกไว้ว่าใน ปี ค.ศ. 1951 ประเทศที่ยังยึดถือหลักความกว้างของทะเลอาณาเขต 3 ไมล์ ยังเป็นประเทศมหาอำนาจทางทะเลที่มีเรือสินค้า 79% (คิดเป็นจำนวนตัน) ของเรือทั้งหมด

หลัก 3 ไมล์ ของทะเลอาณาเขตยังเป็นหลักการที่ประเทศมหาอำนาจทางทะเลยึดถืออยู่ จนถึง ค.ศ. 1958 แม้ว่าจะได้รับการคัดค้านจาก

ประเทศรัสเซีย ประเทศค่ายคอมมูนิสต์ ประเทศในทวีปอาฟริกา ประเทศที่กำลังพัฒนาและไอซ์แลนด์ ประเทศเหล่านี้ ต้องการให้ขยายทะเลอาณาเขตออกไปให้กว้างกว่า 3 ไมล์ เพื่อประโยชน์ในการประมง เพราะเป็นที่ยอมรับกันว่า ภายในทะเลอาณาเขต ถือว่าเป็นเขตประมงจำเพาะของรัฐชายฝั่ง ดังนั้น จึงเกิดความขัดแย้งทางเศรษฐกิจระหว่างประเทศที่มีเรือประมงที่ทันสมัย สามารถหาปลาได้ในระยะไกล เช่น ประเทศฝรั่งเศส อังกฤษ นอร์เวย์ ญี่ปุ่น ฮอลแลนด์ ประเทศเหล่านี้ไม่ต้องการให้ขอบเขตของทะเลอาณาเขตกว้างมากเกินไป เพื่อประโยชน์ในการเดินเรือ และการประมงของตนในทะเลหลวง ขณะเดียวกันประเทศที่ไม่มีเรือประมงทำการจับปลาในระยะไกลด้อยในทางเทคโนโลยี่จำเป็นต้องสงวนพันธุ์ปลาเพื่อประโยชน์ของประชาชนของตน ก็ต้องการขยายทะเลอาณาเขตของตนให้กว้างที่สุด เช่น ประเทศไอซ์แลนด์ อาเยนตินา่ เปรู เม็กซิโก ชิลี มอร้อคโค เลบานอน ตูนิเซีย และอินโดนิเซีย นอกจากนั้นยังมีเหตุผลทางการเมือง โดยประเทศในโลกที่ 3 ที่กำลังพัฒนาอ้างว่า การที่ทะเลอาณาเขตกว้าง 3 ไมล์ หรือแม้แต่ 6 ไมล์ ทำให้ประเทศที่มีแสนยานุภาพทางทะเลสามารถกระทำการบีบคั้นทางการเมืองต่อรัฐชายฝั่งโดยนำเรือรบของตนมาจอดอยู่นอกทะเลอาณาเขต ซึ่งระยะ 3 ไมล์หรือ 6 ไมล์ ยังอยู่ในระยะวิถีของปืนเรือรบ ที่จะกระทำการได้

แต่ก่อน ค.ศ. 1958 ก็ยังมีประเทศอื่นประกาศขยายความกว้างของทะเลอาณาเขตของตนเกินกว่า 3 ไมล์ เช่น นอร์เวย์ เดนมาร์ค สวีเดน และไอซ์แลนด์ ขยายเป็น 4 ไมล์ ประเทศโคลอมเบีย อียิปต์ สเปญ กรีซ อินเดีย อิตาลี มอร็อคโค ปอร์ตุเกต ตุรกี ยูโกสโลวาเกีย ขยายเป็น 6 ไมล์ เม็กซิโก 9 ไมล์ รัสเซีย บัลกาเลีย รูมาเนีย 12 ไมล์

หลังจากที่บริษัทน้ำมันอเมริกันชื่อ Magnolia petroleum สามารถขุดพบน้ำมันในไหล่ทวีปใต้ทะเลในบริเวณห่างจากฝั่งรัฐหลุยเซียน่า 28 ไมล์ ในวันที่ 28 กันยายน 1945 ประธานาธิบดีทรูแมนได้ออกประกาศสิทธิที่จะแสวงหาประโยชน์จากทรัพยากรบริเวณไหล่ทวีปใต้ทะเลที่มีอาณาเขตต่อ

LW 403 157

เนื่องจากผืนแผ่นดินสหรัฐอเมริกาแต่ผู้เพียงแม้จะอยู่ใต้ทะเลหลวงก็ตาม แต่คำประกาศของประธานาธิบดีทรูแมนมุ่งเฉพาะไหล่ทวีปเท่านั้น จากคำประกาศนี้ทำให้ประเทศต่าง ๆ หันมาให้ความสนใจต่อทรัพยากรธรรมชาติใต้ทะเลหลวง หลังจากนั้นประเทศหลายประเทศในกลุ่มมลาตินอเมริกันโดยมิได้แยกแยะปัญหาไหล่ทวีปกับปัญหาการจับปลาได้ ทำการประกาศรวมบริเวณที่เป็นไหล่ทวีปให้อยู่ในทะเลอาณาเขตของตน เพื่อจะได้สงวนทรัพยากรธรรมชาติทั้งหมดในบริเวณไหล่ทวีป รวมทั้งการจับปลาแก่พลเมืองของตนในระยะ 200 ไมล์ จากฝั่ง เริ่มด้วยประเทศชิลีได้ประกาศขยายเขตทะเลอาณาเขตออกไป 200 ไมล์ เมื่อวันที่ 23 มิถุนายน 1947 ติดตามด้วยประเทศเปรู และในปี ค.ศ. 1952 อีควาดอร์ก็ประกาศเช่นเดียวกันได้มีคำประกาศร่วมกันของประเทศชิลี เปรู และอีควาดอร์ที่ Santiago วันที่ 18 สิงหาคม 1952 ยืนยันอำนาจอธิปไตย และอำนาจศาลในระยะ 200 ไมล์ จากฝั่ง ต่อมาประเทศปานามา บราซิล อาเยนตินา คอสตาริกา นิคารากัว เอลซาวาดอร์ และอุรุกวัย ก็ประกาศขยายทะเลอาณาเขตของตนเป็น 200 ไมล์ทะเลบ้าง สำหรับเหตุผลที่ประเทศกลุ่มลาตินอเมริกัน ต้องการขยายเขตทางทะเลของตนออกไปจนถึง 200 ไมล์ เพราะต้องการให้อาณาเขตทางทะเลของตนครอบคลุมไปถึงกระแสน้ำอุ่น Humboldt อันเป็นแหล่งอุดมด้วยทรัพยากรธรรมชาติและปลาจำนวนมาก และเพื่อสงวนพันธุ์ปลาให้พ้นจากกองเรือประมงของประเทศที่ก้าวหน้าในการประมง ซึ่งมีกองเรือประมงสามารถจับปลาได้ในระยะไกล การจับปลามีความสำคัญต่อเศรษฐกิจของประเทศเหล่านี้ โดยเฉพาะประเทศเปรู ซึ่งมีอาชีพในการประมงเป็นหลัก แม้ว่าประเทศเหล่านี้จะประกาศขยายเขตน่านน้ำของตนไป 200 ไมล์ แต่มีเพียง 4 ประเทศที่ใช้สิทธิเหนือทะเลอาณาเขตตามที่บัญญัติไว้ในอนุสัญญาเจนีวาอย่างสมบูรณ์ คือประเทศอีควาดอร์ ปานามา บราซิล และเปรู แต่ประเทศอื่นไม่ห้ามการเดินเรือหรือการบินผ่าน ประเทศอุรุกวัยถือว่าการผ่านโดยสุจริตในทะเลอาณาเขตใช้เฉพาะใน 12 ไมล์แรกจากฝั่ง ส่วนอีก 188 ไมล์หลัง เสรีภาพในการเดินเรือและการบินผ่านเป็นไปอย่างสมบูรณ์ เช่นในทะเลหลวง แต่ก็มีอีกหลายประเทศในทวีปอเมริกาที่ขยายเขตทะเลอาณาเขตของตนไปเพียง

12 ไมล์เท่านั้น เช่นประเทศคิวบา โคลอมเบีย กัวติมาลา ไฮติ ฮวนดูรัส จาไมก้า เม็กซิโก ทรินิเดด และเวเนซูเอลล่า นอกจากนั้นบางประเทศในทวีปอาฟริกา ซึ่งเพิ่งได้รับเอกราชก็ได้ขยายเขตน่านน้ำของตนไปถึง 30 ไมล์ ก็มี

ตามสถิติในต้นปี ค.ศ. 1975 มีประเทศต่าง ๆ ยึดถือความกว้างของทะเลอาณาเขตดังนี้[1]

22 รัฐ รวมทั้งอังกฤษและสหรัฐอเมริกายึดถือหลักความกว้าง 3 ไมล์

4 รัฐ ยึดหลักความกว้าง 4 ไมล์

11 รัฐ ยึดหลักความกว้าง 6 ไมล์

2 รัฐ ยึดหลักความกว้าง 10 ไมล์

53 รัฐ ยึดหลักความกว้าง 12 ไมล์

10 รัฐ ยึดหลักความกว้างเกิน 12 ไมล์ แต่ไม่ถึง 200ไมล์

8 รัฐ ขยายเขตน่านน้ำไปจนถึง 200 ไมล์

ญี่ปุ่นประกาศขยายเขตทะเลอาณาเขตเป็น 12 ไมล์ ในเดือนมีนาคม 1977 ประเทศไทยได้ออก พ.ร.บ.กำหนดความกว้างของทะเลอาณาเขตเป็น 12 ไมล์ เมื่อวันที่ 6 ตุลาคม พ.ศ. 2509 และฝรั่งเศสก็ประกาศเป็น 12 ไมล์ บ้าง เมื่อวันที่ 24 ธันวาคม 1971

ตามสถิติจะเห็นว่าประเทศส่วนใหญ่ขยายความกว้างของทะเลอาณาเขตของตนเกิน 3 ไมล์ และ 53 ประเทศ ยึดหลักความกว้างของทะเลอาณาเขต 12 ไมล์ สหรัฐอเมริกา อังกฤษ และประเทศที่ยังใช้หลัก 3 ไมล์ อยู่ไม่เห็นชอบในการขยายทะเลอาณาเขตออกไปเกิน 3 ไมล์ การขยายอำนาจของรัฐเหนือพื้นน้ำในทะเลหลวง บางครั้งอาจเกิดกรณีพิพาทได้ เช่น ในปี ค.ศ. 1972 อังกฤษและเยอรมันตะวันตก ได้ยื่นคำร้องต่อศาลยุติธรรมระหว่างประเทศ กรณีประเทศไอซ์แลนด์ขยายเขตประมงจำเพาะของตนไปถึง 50 ไมล์ แต่ไอซ์แลนด์ไม่ยอมรับอำนาจศาลอังกฤษและเยอรมันตะวันตกขอให้

[1] Philippe Manin, Droit international public p. 279

ศาลพิจารณาว่า การขยายเขตประมงจำเพาะของไอซ์แลนด์ไปถึง 50 ไมล์ จะขัดกับกฎหมายระหว่างประเทศหรือไม่ และไอซ์แลนด์มีสิทธิที่จะอ้างสิทธิในเขตทะเล 50 ไมล์ โดยไม่ต้องคำนึงถึงสิทธิของอังกฤษและเยอรมันตะวันตกที่มีมาก่อนหรือไม่ ศาลยุติธรรมได้ปฏิเสธที่จะชี้ว่า การขยายเขตประมงจำเพาะไปในทะเล 50 ไมล์นั้น จะขัดต่อกฎหมายระหว่างประเทศหรือไม่ แต่ได้พิพากษาว่าการอ้างสิทธิของไอซ์แลนด์ในทะเล 50 ไมล์ ไม่เป็นการขัดต่อสิทธิทางประวัติศาสตร์ในการประมงของอังกฤษและเยอรมันตะวันตก

คณะกรรมาธิการกฎหมายระหว่างประเทศขององค์การสหประชาชาติได้ยอมรับว่าตามทางปฏิบัติระหว่างประเทศเกี่ยวกับขอบเขตของทะเลอาณาเขตยังไม่มีหลักการที่แน่นอน แต่กฎหมายระหว่างประเทศไม่ยอมรับการขยายทะเลอาณาเขตเกินกว่า 12 ไมล์ การกำหนดความกว้างของทะเลอาณาเขตจะต้องกำหนดโดยการประชุมระหว่างประเทศ

การประชุมกฎหมายทะเลที่กรุงเจนีวา สวิซเซอร์แลนด์ในปี ค.ศ. 1958 และ 1960

การประชุมกฎหมายระหว่างประเทศว่าด้วยทะเลครั้งที่ 1 ภายใต้การอำนวยการขององค์การสหประชาชาติครั้งแรก จัดขึ้นระหว่างวันที่ 24 กุมภาพันธ์ - 27 เมษายน 1958 ณ ที่ทำการขององค์การสหประชาชาติในยุโรปที่นครเจนีวาประเทศสวิสเซอร์แลนด์ ซึ่งมีประเทศต่าง ๆ เข้าร่วมประชุมถึง 86 ประเทศรวมทั้งประเทศไทย

ที่ประชุมครั้งนี้ไม่สามารถตกลงกันได้ในการกำหนดขอบเขตความกว้างของทะเลอาณาเขต เพราะความคิดเห็นและผลประโยชน์ที่ขัดแย้งในทางเศรษฐกิจและการเมือง ดังได้กล่าวแล้วข้างต้นของรัฐที่เข้าร่วมประชุม รัสเซีย และประเทศที่กำลังพัฒนาหลายประเทศ ต้องการขยายความกว้างของทะเลอาณาเขตออกไปเป็น 12 ไมล์ สหรัฐอเมริกาและประเทศฝ่ายตะวันตกต้องการให้อยู่ระดับเดิม 3 ไมล์ เมื่อไม่สามารถตกลงกันได้ในที่ประชุม สหรัฐอเมริกาในนามของประเทศ ฝ่ายตะวันตกได้เสนอหลัก 6 + 6 หมายถึง ความกว้างของทะเลอาณาเขตอยู่ใน 6 ไมล์แรก ส่วน 6 ไมล์หลังถัดจาก

ทะเลอาณาเขตเป็นเขตประมงจำเพาะของรัฐชายฝั่ง ซึ่งรัฐชายฝั่งมีสิทธิจับปลาและประเทศอื่นที่เคยจับปลาในเขตดังกล่าวมาแล้วกว่า 5 ปี ก่อนวันที่ 1 มกราคม 1958 ก็มีสิทธิจับปลาได้ในเขตนั้นเช่นกัน ข้อเสนอของสหรัฐอเมริกาดังกล่าวไม่สามารถตกลงกันได้ในที่ประชุม โดยขาดเสียงสนับสนุนซึ่งกำหนดไว้ 2 ใน 3 ไปเพียง 7 เสียง ดังนั้นอนุสัญญาเจนีวา ค.ศ. 1958 เกี่ยวกับทะเลอาณาเขตจึงมิได้กำหนดขอบเขตของทะเลอาณาเขตไว้ ถึงแม้จะตกลงกันไม่ได้ แต่ประเทศส่วนใหญ่ในที่ประชุมก็มีความเห็นพ้องกันว่าหลักความกว้าง 3 ไมล์ของทะเลอาณาเขต เป็นหลักที่ล้าสมัยเสียแล้ว ควรจะขยายกว้างกว่านั้น

ในการประชุมครั้งที่ 2 ที่กรุงเจนีวา สวิสเซอร์แลนด์ เช่นเดียวกัน มีประเทศต่าง ๆ เข้าร่วมประชุม 88 ประเทศ รวมทั้งประเทศไทย ในการประชุมครั้งนี้ สหรัฐอเมริกา และคานาดาโดยการสนับสนุนของฝ่ายตะวันตกได้เสนอหลัก 6 + 6 เข้ามาอีก แต่ได้เปลี่ยนแปลงแก้ไขเล็กน้อย โดยกำหนดว่า รัฐที่เคยจับปลาในเขตประมงจำเพาะ (6 ไมล์ถัดจาก ทะเลอาณาเขต) สามารถจับปลาต่อไปได้เพียง 10 ปีเท่านั้น หลังจากนั้นรัฐชายฝั่งแต่ผู้เดียวมีสิทธิในการจับปลาในบริเวณนั้น ข้อเสนอดังกล่าวได้รับความเห็นชอบจากที่ประชุม 54 เสียง ซึ่งมติที่ประชุมกำหนดไว้ 55 เสียง (2 ใน 3) จึงขาดความเห็นชอบไปเพียง 1 เสียงเท่านั้น

ความล้มเหลวในการประชุมที่เจนีวาใน ปี ค.ศ. 1958 และ ค.ศ. 1960 ทำให้รัฐทั้งหลายเชื่อว่า เมื่อยังไม่มีหลักการที่สามารถตกลงกันได้ในเรื่องขอบเขตความกว้างของทะเลอาณาเขต รัฐก็มีสิทธิที่จะกำหนดขอบเขตทะเลอาณาเขตของตนเองได้ ซึ่งการกระทำดังกล่าวไม่ถือว่าเป็นการขัดกับหลักกฎหมายระหว่างประเทศ แต่ถึงกระนั้นก็ดี การขยายขอบเขตทางทะเลอาณาเขตกว้างมากเกินไป ก็อาจไม่ได้รับการยอมรับ ประเทศมหาอำนาจทางทะเลมีความเห็นโน้มเอียงว่าขอบเขตของทะเลอาณาเขตไม่ควรเกิน 12 ไมล์

ความวิวัฒนาการของกฎหมายทะเลภายหลังปี ค.ศ. 1960[1]

ภายหลังการประชุมที่เจนีวา เกี่ยวกับกฎหมายทะเลในปี ค.ศ. 1958 และ ค.ศ. 1960 ซึ่งที่ประชุมไม่สามารถตกลงกันได้ในการกำหนดความกว้างของทะเลอาณาเขต ก่อให้เกิดความคิดและการปฏิบัติของรัฐต่าง ๆ เกี่ยวกับข้อกำหนดความกว้างของทะเลอาณาเขตในรูปต่าง ๆ กัน ซึ่งอาจแบ่งได้ดังนี้

1. ประเทศที่เห็นด้วยกับหลัก 6 + 6 ซึ่งเคยเสนอในที่ประชุมกฎหมายทะเลที่เจนีวา ปี ค.ศ. 1960 ได้มีการจัดทำอนุสัญญาหลายฉบับโดยยึดหลักดังกล่าว เช่น อนุสัญญาระหว่างอังกฤษและนอร์เวย์วันที่ 17 พฤศจิกายน 1960 อังกฤษ-ไอซ์แลนด์ วันที่ 11 มีนาคม 1961 ฝรั่งเศส-สเปญ วันที่ 20 มีนาคม 1967 และสนธิสัญญาที่สำคัญที่สุดได้แก่อนุสัญญายุโรปเกี่ยวกับการจับปลา วันที่ 9 มีนาคม 1964 ซึ่งประกอบด้วย อังกฤษ และประเทศภาคพื้นยุโรปหลายประเทศรวมทั้งไอซ์แลนด์ อนุสัญญาฉบับนี้ได้ขจัดปัญหาเกี่ยวกับการจับปลาในทะเลเหนือ นอกจากนั้นยังมีหลายประเทศได้นำหลักการดังกล่าวไปบัญญัติไว้ในกฎหมายภายในของตน เช่น ออสเตรเลีย นิวซีแลนด์ สเปญ เดนมาร์ก

2. ภายหลัง ค.ศ. 1960 รัฐหลายรัฐโดยเฉพาะรัฐในทวีปอเมริกาใต้ ได้ประกาศเขตทะเลอาณาเขตของตนเอง ตามที่ตนเห็นสมควร และรัฐเหล่านั้นก็มิได้ยึดหลักเกณฑ์ในทางกฎหมายไปในแนวเดียวกัน ซึ่งจัดแบ่งได้เป็น 3 ประเภท

รัฐประเภทแรก ประกาศขยายทะเลอาณาเขตออกไปถึง 200 ไมล์ และถือว่าตนมีสิทธิในน่านน้ำส่วนนี้เต็มที่เหมือนทะเลอาณาเขต เช่น ประเทศอีควาดอร์ (กฤษฎีกาวันที่ 10 พฤศจิกายน 1966) ปานามา (กฎหมายวันที่ 2 กุมภาพันธ์ 1967) บราซิล (พระราชกำหนดวันที่ 25 มีนาคม 1970) และเปรู กฎหมายเกี่ยวกับการบินพลเรือนของเปรูวันที่ 11 พฤศจิกายน 1965 กำหนดว่าเปรูมีอำนาจอธิปไตยเด็ดขาด และอำนาจศาลบนพื้นอากาศเหนือพื้นน้ำจนถึง 200 ไมล์

---

[1] Hubert Thierry. Droit international public. P. 315

รัฐประเภทที่ 2 ประกอบด้วยรัฐที่ขยายทะเลอาณาเขตของตนไป 200 ไมล์ แต่ยังยอมรับเสรีภาพในการเดินเรือ และการบินผ่านในทะเลอาณาเขตหรือในส่วนหนึ่งของทะเลอาณาเขตประเทศเหล่านี้ได้แก่ประเทศอาเยนตินา ชิลี คอสตาริกา นิการากัว เอลซัลวาดอร์ และอุรุกวัย

รัฐธรรมนูญของเอลซัลวาดอร์ ค.ศ. 1962 ระบุว่าดินแดนของสาธารณรัฐขยายออกไปในทะเลเป็นระยะ 200 ไมล์ ถึงกระนั้นก็ดีประเทศทั้ง 6 ก็ยอมรับสิทธิเสรีภาพในการเดินเรือและการบินผ่านเหนือน่านน้ำมากกว่าสิทธิการผ่านโดยสุจริตในทะเลอาณาเขต

ได้มีการพิจารณากันในที่ประชุมของคณะกรรมาธิการเตรียมร่างการประชุมกฎหมายทะเลครั้งที่ 3 กรรมการบางท่านเห็นว่าในเมื่อไม่มีกฎหมายระหว่างประเทศกำหนดให้ต้องใช้หลักกฎหมายเดียวกันในเขตทะเลอาณาเขต จึงเป็นไปได้ไหมที่จะกำหนดให้รัฐชายฝั่งมีอำนาจอธิปไตยเด็ดขาดในระยะหนึ่งของทะเลอาณาเขตเช่น 12 ไมล์แรก และในระยะถัดไปที่เกินกว่านั้น รัฐยังคงมีเพียงสิทธิบางอย่าง แต่ต้องให้เสรีภาพในการเดินเรือ การบินผ่าน การวางสาย และท่อใต้ทะเล เพราะจุดประสงค์ที่รัฐขยายทะเลอาณาเขตของตนไปถึง 200 ไมล์ ก็เพื่อสงวนทรัพยากรธรรมชาติในทะเล ซึ่งได้แก่ ปลา แร่ น้ำมันใต้ทะเล เท่านั้น

รัฐประเภทที่ 3 เป็นรัฐในกลุ่มลาตินอเมริกัน ซึ่งเห็นพ้องที่จะขยายความกว้างของทะเลอาณาเขตของตนออกไปเพียง 12 ไมล์ ประเทศเหล่านี้ได้แก่ ประเทศโคลอมเบีย คิวบา กัวติมาลา ไฮติ ฮอนดูรัส จาไมก้า เม็กซิโก โดมินิกัน ทรินิเดด และเวเนซูเอลล่า

3. ในปี ค.ศ. 1970 ประเทศในอเมริกาใต้ (ยกเว้นประเทศคิวบาและไฮติ) ได้จัดการประชุมขึ้นที่ลิมา เพื่อจะหาข้อยุติในแนวเดียวกันเกี่ยวกับขอบเขตความกว้างของทะเลอาณาเขต ภายหลังการประชุมได้มีแถลงการณ์เรียกว่า "คำประกาศกรุงลิมา" มีสาระสำคัญพอสรุปได้ว่าประเทศกลุ่มลาตินอเมริกันไม่ได้จำกัดที่จะเรียกร้องความกว้างของทะเลอาณาเขตไปถึง 200 ไมล์ แต่ต้องการสิทธิที่จะกำหนดอำนาจอธิปไตยและอำนาจกฎหมายในทะเลในลักษณะที่สมเหตุสมผล โดยคำนึงถึงสภาพทางภูมิศาสตร์ ธรณีวิทยา

และชีวะวิทยา และความจำเป็นในการใช้ทรัพยากรอย่างมีเหตุผล แต่การปฏิบัติดังกล่าวจะไม่เป็นการขัดขวางเสรีภาพในการเดินเรือและการบินผ่านของทุกชาติ

ความต้องการของประเทศดังกล่าวที่จะมีสิทธิกำหนดขอบเขตทะเลอาณาเขตของตนเอง จะมีผลอย่างแท้จริงก็ต่อเมื่อสอดคล้องกับกฎหมายระหว่างประเทศ และได้รับการรับรองจากชาติอื่น คณะกรรมาธิการกฎหมายระหว่างประเทศของสหประชาชาติได้เสนอหลักการที่ใช้ประกอบเป็นแนวทางของที่ประชุมกฎหมายทะเลที่เจนีวาว่ากฎหมายระหว่างประเทศไม่ยอมรับการขยายทะเลอาณาเขตไปเกินกว่า 12 ไมล์ (An. C.D.I. 1956 Vol 2 P. 265)

ประเทศบางประเทศเช่นประเทศโคลอมเบีย เม็กซิโก และเวเนซูเอลล่า ยอมรับความกว้างของทะเลอาณาเขตอยู่ที่ 12 ไมล์ แต่ขณะเดียวกันก็ต้องการมีสิทธิบางอย่างในทะเลหลวงที่ถัดไปจากทะเลอาณาเขตจนถึงระยะ 200 ไมล์ เพื่อประโยชน์ในการสงวนทรัพยากรธรรมชาติ เช่น ปลา และแร่ธาตุในท้องทะเลให้แก่ชนสัญชาติของตน ซึ่งสาธารณประชาชนจีนและคิวบาก็เห็นชอบกับหลักการดังกล่าว จึงพอสรุปได้ว่าชาติที่กำลังพัฒนาจะไม่ยอมรับหลักการใดเกี่ยวกับทะเลอาณาเขตที่ไม่ให้สิทธิอธิปไตยบางอย่างแก่ตนในพื้นทะเลไกลออกไปในระยะ 200 ไมล์

จากการที่ไม่สามารถตกลงกันได้ถึงขอบเขตความกว้างของทะเลอาณาเขต ในการประชุมเกี่ยวกับกฎหมายทะเลที่กรุงเจนีวาประเทศสวิส-เซอร์แลนด์ในปี ค.ศ. 1958 และ 1960 ปัญหากฎหมายทะเลจึงยังขาดความแน่นอนและสมบูรณ์ หลังจาก ค.ศ. 1960 ได้มีประเทศเกิดขึ้นใหม่หลายประเทศ และส่วนใหญ่ไม่ยอมเข้าเป็นภาคีของอนุสัญญาเจนีวา ค.ศ. 1958 ด้วยเหตุผลที่ว่าตนไม่ได้เข้าร่วมการพิจารณากฎหมายทะเลในครั้งนั้นด้วย และเนื้อหาของอนุสัญญาเจนีวา ค.ศ. 1958 ทั้ง 4 ฉบับ มีลักษณะที่มุ่งจะรักษาผลประโยชน์ในทะเลของประเทศมหาอำนาจทางทะเลมากกว่าประเทศด้อยพัฒนา และสาธารณรัฐประชาชนจีนก็มีความเห็นเช่นเดียวกัน ดังนั้นประเทศต่าง ๆ หลายประเทศจึงมีความเห็นว่าองค์การสหประชาชาติควรจะได้พิจารณาแก้ไขกฎหมายทะเลโดยการจัดการประชุมระหว่างประเทศขึ้นอีก

ในปี ค.ศ. 1967 ผู้แทนของมอลตาในสหประชาชาติ นายอาร์วิด พาร์โด้ ได้เรียกร้องให้องค์การสหประชาชาติทำการประชุมเพื่อขจัดปัญหาเกี่ยวกับกฎหมายทะเลโดยเสนอหลักการที่ว่าทรัพยากรธรรมชาติในบริเวณพื้นทะเล หรือใต้ดินของพื้นทะเลนั้น เป็น "มรดกร่วมของมวลมนุษยชาติ" (The Common Heritage of Mankind)

หลักการของพาร์โด้ได้รับการรับรองโดยมติ 2749 (XXV) ของสมัชชาสหประชาชาติ และมีการแต่งตั้งคณะกรรมการเกี่ยวกับพื้นทะเล (sea bed committee) เพื่อทำหน้าที่ร่างหลักกฎหมายทะเลเสนอต่อที่ประชุมระหว่างประเทศเกี่ยวกับกฎหมายทะเลที่จะมีขึ้นในครั้งต่อไป ในที่สุดที่ประชุมสมัชชาใหญ่ก็ได้ตกลงจัดการประชุมระหว่างประเทศกฎหมายทะเลครั้งที่ 3 ขึ้นที่กรุงคาราคัสประเทศเวเนซูเอลล่า ระหว่างวันที่ 21 มิถุนายน - 29 สิงหาคม ค.ศ. 1974

ในการประชุมที่กรุงคาราคัส ที่ประชุมยังไม่ลงมติเด็ดขาดยอมรับหลักการใด ๆ จึงจำเป็นจะต้องทำการประชุมระหว่างประเทศในครั้งต่อไปอีกที่กรุงเจนีวาประเทศสวิสเซอร์แลนด์ ในปี ค.ศ. 1975 ถ้าจะพิจารณาถึงการอภิปรายในที่ประชุมซึ่งประกอบด้วยผู้แทนของรัฐต่าง ๆ 150 คณะ จะเห็นความโน้มเอียงของที่ประชุมต่อหลักการของประเทศที่กำลังพัฒนา โดยเฉพาะในเรื่องเกี่ยวกับเขตเศรษฐกิจจำเพาะ ซึ่งที่ประชุมเห็นชอบในหลักการว่า การสร้างเขตเศรษฐกิจจำเพาะจะต้องไม่ขัดขวางการเดินเรือ การบินผ่าน การวางสาย หรือท่อใต้ทะเลในเขตนั้น รัฐชายฝั่งจะมีอำนาจอธิปไตยในเขตเศรษฐกิจจำเพาะเพียงแสวงหาประโยชน์จากทรัพยากรในเขตนั้น แต่การใช้อธิปไตยดังกล่าวจะต้องคำนึงถึงประเทศที่กำลังพัฒนาซึ่งไม่มีทะเลและรัฐชายฝั่งที่อยู่ในลักษณะภูมิศาสตร์ที่เสียเปรียบด้วย ที่ประชุมได้ย้ำถึงความจำเป็นในการสร้างความเสมอภาคเกี่ยวกับการแสวงหาทรัพยากรธรรมชาติของทะเล

ขอบเขตเศรษฐกิจจำเพาะที่ประชุมเห็นชอบให้มีระยะ 200 ไมล์จากฝั่ง รัฐบางรัฐได้ให้ข้อสังเกตว่า การกำหนดขอบเขตเศรษฐกิจจำเพาะเป็นหลักเดียวกันอาจจะไม่เหมาะสม จะต้องคำนึงถึงสภาพทางภูมิศาสตร์

ประกอบด้วย ฉะนั้นจึงควรกำหนดเขตเศรษฐกิจจำเพาะให้มีระยะไกลเท่ากับเขตของไหล่ทวีป ซึ่งจะทำให้รัฐชายฝั่งมีอำนาจสำรวจและแสวงหาทรัพยากรธรรมชาติทุกชนิด ทั้งในน้ำ ในพื้นดิน ท้องทะเลและดินใต้ผิวดินของบริเวณใต้ทะเล มีอำนาจป้องกันและสงวนทรัพยากรธรรมชาติ กำจัดมลภาวะและทำการค้นคว้าวิจัยทางวิทยาศาสตร์

ประเทศมหาอำนาจทางทะเล หรือประเทศที่มีเทคโนโลยีก้าวหน้าในการจับปลา ไม่เห็นด้วยกับหลักการเกี่ยวกับเขตเศรษฐกิจจำเพาะ เพราะเห็นว่าประเทศที่ไม่มีเครื่องมือเครื่องใช้ในการทำประมงที่ทันสมัยแต่ไม่ให้ประเทศที่มีความสามารถจับปลาได้เข้าไปจับปลา ปลาที่ถึงอายุก็จะตายไปเปล่า ๆ ทำให้สูญเสียทรัพยากรธรรมชาติไปโดยไม่มีประโยชน์

สมัชชาสหประชาชาติ ได้มีการจัดตั้งกรรมการขึ้นพิจารณาเกี่ยวกับกฎหมายทะเล 3 คณะ

คณะที่ 1 พิจารณาปัญหาเฉพาะทะเลส่วนที่อยู่นอกเขตอำนาจของรัฐ โดยพิจารณากิจกรรมทุกอย่างที่เกี่ยวข้องกับการแสวงหาประโยชน์จากพื้นดินและดินใต้ผิวดินในทะเลหลวง

คณะที่ 2 พิจารณาปัญหาในทะเลส่วนที่อยู่ภายในขอบเขตอำนาจของรัฐ ปัญหาทะเลอาณาเขตและเขตต่อเนื่อง ช่องแคบ ที่ใช้ในการเดินเรือระหว่างประเทศ เขตเศรษฐกิจจำเพาะ ไหล่ทวีป ทะเลหลวง รัฐหมู่เกาะ เกาะประเทศที่ไร้ฝั่งทะเล

คณะที่ 3 พิจารณาเรื่องเกี่ยวกับการรักษาสภาพแวดล้อมในทะเลและการค้นคว้าทางวิทยาศาสตร์

การประชุมกฎหมายทะเลครั้งที่ 3 ขององค์การสหประชาชาติ ซึ่งมีสมัยการประชุมทั้งสิ้น 11 สมัย เริ่มประชุมในปี ค.ศ. 1973-1982 และได้มีการลงนามในอนุสัญญาสหประชาชาติว่าด้วยกฎหมายทะเล ค.ศ. 1982 ที่เมืองมองเตโกเบ้ประเทศจาไมก้า ซึ่งมีประเทศต่าง ๆ ร่วมลงนาม 119 ประเทศรวมทั้งประเทศไทย แต่มีประเทศมหาอำนาจอุตสาหกรรมหลายประเทศที่มิได้ร่วมลงนาม เช่น สหรัฐอเมริกา อังกฤษ เยอรมันตะวันตก ในการประชุมครั้งนี้ เป็นชัยชนะของกลุ่ม 77 หรือที่เรียกกันว่ากลุ่มประเทศในโลกที่ 3 ซึ่งประกอบด้วยประเทศด้อยพัฒนา และประเทศกำลังพัฒนาที่เรียกร้องให้มีการรวบรวมกฎหมายทะเลไว้ในเอกสารฉบับเดียว ซึ่งประเทศมหาอำนาจก็ไม่ขัดข้อง เพราะสอดคล้องกับผลประโยชน์ของตน ร่างกฎหมายได้ถูกจัดเตรียมโดยประเทศ

สมาชิกขององค์การสหประชาชาติทั้งหมดแทนที่จะจัดทำโดยคณะกรรมาธิการกฎหมายระหว่างประเทศของสหประชาชาติแต่หลักกฎหมายส่วนใหญ่ ถึง 80% เป็นหลักการของอนุสัญญาเจนีวา ค.ศ. 1985

อนุสัญญาฉบับนี้มีลักษณะเป็นการรวบรวมจารีตประเพณีเกี่ยวกับกฎหมายทะเล ที่ได้ยอมรับและถือปฏิบัติอยู่พร้อมทั้งปรับปรุงให้ทันสมัยเพื่อให้สอดคล้องกับแนวความคิดและทางปฏิบัติของรัฐต่าง ๆ ในปัจจุบันอีกทั้งให้เพิ่มเติมหลักการใหม่ ๆ อีกด้วยซึ่งพอจะสรุปหลักการใหญ่ ๆ โดยสังเขปได้ดังต่อไปนี้

1) ในส่วนที่เกี่ยวกับทะเลอาณาเขต และเขตต่อเนื่อง ข้อ 3 ของอนุสัญญาระบุว่าความกว้างของทะเลอาณาเขตของรัฐชายฝั่งจะต้องไม่เกิน 12 ไมล์ทะเล ในอนุสัญญาเจนีวา ค.ศ. 1958 ไม่ได้กำหนดความกว้างไว้ ซึ่งรัฐชายฝั่งมีอำนาจอธิปไตยอย่างสมบูรณ์ คล้ายกับที่บัญญัติไว้ในอนุสัญญาเจนีวา ค.ศ. 1958 แต่ไม่สามารถห้ามการผ่านโดยสุจริตของเรือต่างชาติ รวมทั้งเรือรบ เรือดำน้ำต้องแล่นบนผิวน้ำ และแสดงธงของตน ทั้งนี้ รัฐชายฝั่งอาจจะห้ามการผ่านโดยสุจริตเป็นการชั่วคราวในเขตที่กำหนดถ้าการผ่านนั้นกระทบกระเทือนต่อความมั่นคงของตนรวมทั้งการฝึกซ้อมอาวุธแต่ต้องประกาศให้ทราบ (ข้อ 25)

สำหรับเส้นฐานที่ใช้วัดความกว้างของทะเลอาณาเขต ซึ่งตามอนุสัญญาเจนีวาว่าด้วยทะเลอาณาเขต และเขตต่อเนื่องกำหนดให้มีเส้นฐานปรกติและเส้นฐานตรง แต่กฎหมายทะเล ปี ค.ศ. 1982 ได้กล่าวถึงรัฐหมู่เกาะจึงได้มีการกำหนดเส้นฐานตรงหมู่เกาะ (Straight archipelagic baselines) ขึ้น

เส้นฐานปรกติและเส้นฐานตรงอนุสัญญาเจนีวาว่าด้วยทะเลอาณาเขตและเขตต่อเนื่อง ค.ศ. 1958 และอนุสัญญาสหประชาชาติว่าด้วยกฎหมายทะเล ค.ศ. 1982 กล่าวไว้ในลักษณะเดียวกัน

ข้อ 5 กฎหมายทะเล ค.ศ. 1982 ระบุว่าเส้นฐานปรกติ (Normal baselines) ได้แก่ แนวน้ำลดตลอดฝั่งตามที่รัฐชายฝั่งกำหนดไว้ในแผนที่ ซึ่งใช้มาตราส่วนขนาดใหญ่ที่รัฐชายฝั่งรับรองอย่างเป็นทางการ สำหรับรัฐที่มีชายฝั่งลาดชัน แนวน้ำลดก็จะอยู่ใกล้ฝั่ง ส่วนรัฐที่ชายฝั่งมีลักษณะค่อย ๆ ลาดลงสู่ทะเล เส้นแนวน้ำลดก็จะห่างจากฝั่งมาก ทำให้รัฐนั้นมีอาณาเขตทางทะเลกว้างกว่าในการกำหนดจุดน้ำลด รัฐชายฝั่งมีอำนาจกำหนดได้ตามสมควร ซึ่งวิธีกำหนดจุดน้ำลดไม่ได้กำหนดไว้ในอนุสัญญา ค.ศ. 1958 และ ค.ศ. 1982

เส้นฐานตรง (straight baselines) ข้อ 7 อนุสัญญาสหประชาชาติ ว่าด้วยกฎหมายทะเล ค.ศ. 1982 กำหนดว่า ในท้องถิ่นที่แนวฝั่งทะเลเว้าแหว่งและ

ตัดลึกเข้ามามากหรือถ้ามีเกาะเรียงราย ตามฝั่งทะเลในบริเวณใกล้ชิดติดกับฝั่งทะเลนั้น อาจนำวิธีการลากเส้นฐานตรงเชื่อมจุดที่เหมาะสมมาใช้ในการลากเส้นฐานซึ่งใช้วัดความกว้างของทะเลอาณาเขตก็ได้

เส้นฐานตรงหมู่เกาะ เป็นของใหม่ซึ่งอนุสัญญาเจนีวา ค.ศ. 1958 ไม่ได้กล่าวถึง แต่อนุสัญญาสหประชาชาติว่าด้วยกฎหมายทะเล ค.ศ. 1982 ได้กำหนดเกี่ยวกับน่านน้ำหมู่เกาะ ตามข้อเรียกร้องของรัฐหมู่เกาะ ข้อ 47 (1) ได้กำหนดว่า รัฐหมู่เกาะอาจลากเส้นฐานตรงเชื่อมต่อจุดนอกสุดของเกาะที่ตั้งอยู่นอกสุดกับโขดหินที่โผล่พ้นน้ำของหมู่เกาะ โดยล้อมหมู่เกาะไว้ หากภายในเส้นฐานมีเกาะใหญ่อยู่และบริเวณที่ซึ่งอัตราส่วน ของบริเวณที่เป็นพื้นน้ำต่อบริเวณที่เป็นพื้นดิน รวมทั้งเกาะปะการังอยู่ในระหว่างอัตรา 1 ต่อ 1 และ 9 ต่อ 1

เรือต่างชาติที่ใช้พลังงานนิวเคลียร์และเรือซึ่งบรรทุกนิวเคลียร์หรือวัตถุที่มีอันตรายหรือเป็นพิษอื่นใดต้องมีเอกสารและปฏิบัติตามมาตรการป้องกันพิเศษที่กำหนดขึ้นสำหรับเรือเช่นว่านั้นโดยความตกลงระหว่างประเทศ

การขยายทะเลอาณาเขตไป 12 ไมล์ ทำให้พื้นทะเลของช่องแคบหลายแห่งตกเป็นทะเลอาณาเขตของรัฐ ช่องแคบรวมถึง 106 ช่องแคบ ช่องแคบที่สำคัญได้แก่ ช่องแคบ Gibralta, Malacca, Hormus, Bab EL, Mandeb และ Bosporus

เขตต่อเนื่องมีความกว้างไม่เกิน 24 ไมล์ นับจากเส้นฐานที่วัดความกว้างของทะเลอาณาเขต (ข้อ 33) ตามอนุสัญญาเจนีวา ค.ศ. 1958 เขตต่อเนื่องจะมีความกว้างอยู่ภายใน 12 ไมล์ นับจากเส้นฐานที่ใช้วัดความกว้างของทะเลอาณาเขตในเขตต่อเนื่อง รัฐมีสิทธิบางอย่างที่จำกัดเพียงเพื่อป้องกันการฝ่าฝืนกฎหมายและข้อบังคับเกี่ยวกับศุลกากร รัษฎากร การเข้าเมืองหรือการสุขาภิบาลภายในอาณาเขตหรือทะเลอาณาเขตของตนและลงโทษการฝ่าฝืนกฎหมายและข้อบังคับข้างต้น ซึ่งได้กระทำภายในอาณาเขตหรือทะเลอาณาเขตของตน

ทุกชาติมีเสรีภาพในการเดินเรือ และบินผ่านในเขตต่อเนื่อง

2) ในส่วนเกี่ยวกับช่องแคบระหว่างประเทศ อนุสัญญาได้ยอมรับหลักสิทธิการผ่านชั่วคราว (Transit Passage) ซึ่งเป็นหลักการใหม่แทนการผ่านโดยสุจริต เป็นการผ่านช่องแคบที่ใช้ในการเดินเรือระหว่างประเทศจากส่วนหนึ่งของทะเลหลวงหรือเขตเศรษฐกิจจำเพาะไปยังอีกส่วนหนึ่งของทะเลหลวงหรือเขตเศรษฐกิจจำเพาะ (ข้อ 37) การผ่านชั่วคราว หมายถึงการใช้เสรีภาพในการเดินเรือและบินผ่านอย่างต่อเนื่อง และเร่งรีบเพื่อผ่านช่อง

แคบระหว่างส่วนหนึ่งของทะเลหลวงหรือเขตเศรษฐกิจจำเพาะไปยังอีกส่วนหนึ่งของทะเลหลวงหรือเขตเศรษฐกิจจำเพาะ ข้อ 38 ได้ยืนยันหลักการเสรีภาพในการผ่านชั่วคราวของการเดินเรือ และบินผ่านของทุกชาติในช่องแคบตามข้อ 37 เว้นแต่ว่าช่องแคบนั้นประกอบด้วยเกาะของรัฐที่อยู่ติดกับช่องแคบ และฝั่งแผ่นดินใหญ่ของรัฐนั้นจะไม่ถือว่าเป็นสิทธิการผ่านชั่วคราว หากมีเส้นทางออกสู่ทะเลหลวงของเกาะผ่านทะเลหลวงหรือผ่านเขตเศรษฐกิจจำเพาะที่ให้ความสะดวกในทำนองเดียวกันทั้งในลักษณะการเดินเรือและทางอุทกศาสตร์ และข้อ 44 ยังได้ห้ามรัฐที่อยู่ติดกับช่องแคบขัดขวางหรืองดสิทธิการผ่านชั่วคราวด้วย อีกทั้งการใช้สิทธิดังกล่าวยังไม่จำเป็นต้องขออนุญาตล่วงหน้า เรือดำน้ำไม่ต้องลอยบนผิวน้ำเมื่อผ่านช่องแคบไม่เหมือนในทะเลอาณาเขต แต่เรือหรือเครื่องบินที่ผ่านมีหน้าที่ตามข้อ 39 จะต้อง

ก. เดินทางหรือบินผ่านโดยมิชักช้า

ข. งดเว้นการคุกคามใด ๆ หรือการใช้กำลังต่ออธิปไตยบูรณภาพอาณาเขตหรือเอกราชทางการเมืองของรัฐที่อยู่ติดกับช่องแคบ หรือกระทำโดยลักษณะการอื่นใดอันเป็นการละเมิดหลักกฎหมายระหว่างประเทศที่บัญญัติไว้ในกฎบัตรสหประชาชาติ

ค. ละเว้นจากกิจกรรมใด ๆ นอกเหนือไปจากกิจกรรมซึ่งตามธรรมดาเกี่ยวข้องในลักษณะปกติกับการผ่านอย่างต่อเนื่องและเร่งรีบ เว้นแต่เกิดความจำเป็นเพราะเหตุสุดวิสัยหรือภัยพิบัติ

ง. ปฏิบัติตามบทบัญญัติอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง

รัฐที่อยู่ติดต่อกับช่องแคบมีอำนาจออกกฎหมายและข้อบังคับเกี่ยวกับการผ่านช่องแคบในเรื่องความปลอดภัยในการเดินเรือ ป้องกัน ลดและกำจัดมลภาวะเป็นพิษ ห้ามการจับปลา ขนถ่าย หรือบรรทุกสินค้า หรือบุคคลอันเป็นการละเมิดกฎหมายและข้อบังคับ เกี่ยวกับการศุลกากร การคลัง การสุขาภิบาล และการเข้าเมืองของรัฐที่อยู่ติดกับช่องแคบ รัฐที่อยู่ติดกับช่องแคบมีหน้าที่ต้องประกาศให้ทราบถึงอันตรายใด ๆต่อการเดินเรือหรือการบินภายในหรือเหนือช่องแคบที่ตนทราบระบอบการผ่านโดยสุจริต

ก็ยังคงใช้อยู่กับช่องแคบในการเดินเรือระหว่างประเทศซึ่งไม่เข้ากับสิทธิการผ่านชั่วคราวหรือที่เชื่อมทะเลอาณาเขตของรัฐหนึ่งกับส่วนหนึ่งของทะเลหลวงหรือกับเขตเศรษฐกิจจำเพาะของรัฐอื่น (ข้อ 45)

3) ในส่วนที่เกี่ยวกับน่านน้ำหมู่เกาะ การประชุมกฎหมายทะเลครั้งที่ 3 ได้ยอมรับหลักการใหม่เกี่ยวกับน่านน้ำหมู่เกาะซึ่งรัฐหมู่เกาะ เช่น ฟิลิปปินส์ อินโดนีเซีย และฟิจิ ได้เคยเรียกร้องในการประชุมกฎหมายทะเลครั้งที่ 1 และครั้งที่ 2 แต่ไม่ประสบผลสำเร็จ น่านน้ำหมู่เกาะไม่ใช่น่านน้ำภายในหรือทะเลอาณาเขต เพราะรัฐหมู่เกาะสามารถมีน่านน้ำภายใน และทะเลอาณาเขตของตนเองได้ แต่เป็นน่านน้ำที่อยู่ถัดจากน่านน้ำภายใน

รัฐหมู่เกาะต้องการมีสิทธิในน่านน้ำรอบหมู่เกาะ เพื่อทดแทนความเสียเปรียบที่เกาะมีพื้นที่เล็กและอยู่กระจัดกระจายอีกทั้งเพื่อความมั่นคงของตนเอง ข้อ 46 ได้ให้คำจำกัดความของรัฐหมู่เกาะว่า

รัฐหมู่เกาะหมายถึง รัฐซึ่งประกอบทั้งหมดด้วยหมู่เกาะหนึ่งหรือหลายหมู่เกาะ หมู่เกาะเหล่านี้ประกอบด้วยกลุ่มของเกาะรวมทั้งส่วนต่าง ๆ ของเกาะ น่านน้ำที่เชื่อมติดต่อระหว่างกันและกันและลักษณะทางธรรมชาติอื่นซึ่งเกี่ยวพันอย่างใกล้ชิดจนกระทั่งเกาะน่านน้ำและลักษณะทางธรรมชาติอื่นเช่นว่านั้นประกอบกันขึ้นเป็นองค์ภาวะทางภูมิศาสตร์เศรษฐกิจและการเมืองอันหนึ่งอันเดียวกันหรือซึ่งตามประวัติศาสตร์ถือกันว่าเป็นเช่นนั้น

สำหรับประเทศที่มีพื้นดินส่วนหนึ่งอยู่บนทวีป อีกส่วนหนึ่งเป็นเกาะเล็กเกาะน้อยไม่ถือว่าเป็นรัฐหมู่เกาะ การลากเส้นฐานของเส้นหมู่เกาะข้อ 47 กำหนดว่า รัฐหมู่เกาะอาจลากเส้นฐานตรงเชื่อมต่อจุดนอกสุดของเกาะที่ตั้งอยู่นอกสุดกับโขดหินที่โผล่พ้นน้ำของหมู่เกาะ โดยล้อมหมู่เกาะไว้ โดยมีเงื่อนไขว่า ภายในเส้นฐานที่ว่านั้นจะต้องรวมเกาะใหญ่และความสัมพันธ์ระหว่างบริเวณที่เป็นพื้นน้ำต่อบริเวณที่เป็นพื้นดิน รวมทั้งปะการังอยู่ระหว่างอัตรา 1 ต่อ 1 และ 9 ต่อ 1 ความยาวของเส้นฐานเช่นว่านั้นจะต้องไม่เกิน 100 ไมล์ทะเล ยกเว้นไม่เกินร้อยละ 3 ของจำนวนทั้งหมดของเส้นฐานที่ปิดล้อมหมู่เกาะใด ๆ อาจเกินความยาวนั้นได้ จนกระทั่งถึงความ

ยาวมากที่สุดเพียง 125 ไมล์ทะเล การลากเส้นฐานเช่นว่านั้นจะต้องไม่เฉไปมากจนเกินสมควรจากรูปลักษณ์ทั่วไปของหมู่เกาะและเส้นฐานเช่นว่าจะต้องไม่ลากไปยังและมาจากพื้นที่ที่อยู่เหนือระดับน้ำขณะน้ำลด เว้นแต่จะได้สร้างประภาคารหรือสิ่งที่ติดตั้งคล้ายคลึงกัน ซึ่งอยู่เหนือระดับน้ำทะเลอย่างถาวรไว้บนนั้น หรือ ณ ที่ซึ่งพื้นที่ที่อยู่เหนือระดับน้ำขณะน้ำลดทั้งหมดหรือบางส่วนตั้งอยู่ในระยะที่ไม่เกินความกว้างของทะเลอาณาเขตจากเกาะที่ใกล้ที่สุด อนึ่ง รัฐหมู่เกาะจะต้องไม่นำระบบเส้นฐานเช่นว่ามาใช้ในลักษณะที่จะตัดทะเลอาณาเขตของอีกรัฐหนึ่งขาดออกจากทะเลหลวงหรือเขตเศรษฐกิจจำเพาะ ถ้าส่วนหนึ่งของน่านน้ำหมู่เกาะของรัฐหมู่เกาะอยู่ระหว่างสองส่วนของรัฐเพื่อนบ้านรัฐหนึ่งที่ประชิดติดต่อกันใช้สิทธิต่าง ๆ และผลประโยชน์โดยชอบธรรมอื่นทั้งหมดที่มีอยู่ซึ่งรัฐเพื่อนบ้านนั้นได้ใช้มาแต่ดั้งเดิมในน่านน้ำเช่นว่า และสิทธิทั้งหมดที่กำหนดโดยความตกลงระหว่างรัฐเหล่านั้นยังคงมีอยู่และได้รับการเคารพต่อไปและรัฐหมู่เกาะจะต้องประกาศให้ทราบโดยชอบซึ่งแผนที่หรือรายการจุดพิกัดทางภูมิศาสตร์เช่นว่านั้น และจะต้องส่งสำเนาแผนที่หรือรายการดังกล่าวอย่างละหนึ่งชุดให้เลขาธิการสหประชาชาติเก็บรักษาไว้

ความกว้างของทะเลอาณาเขต เขตต่อเนื่อง เขตเศรษฐกิจจำเพาะและไหล่ทวีป วัดจากเส้นฐานหมู่เกาะดังกล่าวข้างต้น

สภาวะทางกฎหมายของน่านน้ำหมู่เกาะ

จุดประสงค์ของรัฐหมู่เกาะ (Archipelagic States) ที่ต้องการให้มีการรับรองหลักการของน่านน้ำหมู่เกาะมีทั้งในด้านยุทธศาสตร์ การเมืองและเศรษฐกิจ แม้ว่าจะได้มีการยอมรับหลักการของเขตเศรษฐกิจจำเพาะแล้วก็ตามรัฐหมู่เกาะก็ยังต้องการอำนาจอธิปไตยในน่านน้ำหมู่เกาะใกล้เคียงกับอำนาจอธิปไตยของรัฐในทะเลอาณาเขตหรือน่านน้ำภายใน

ข้อ 49 อนุสัญญาสหประชาชาติว่าด้วยกฎหมายทะเลยอมรับอำนาจอธิปไตยของรัฐหมู่เกาะในพื้นน้ำ พื้นดินท้องทะเล ดินใต้ผิวดินห้วงอากาศเหนือหมู่เกาะและทรัพยากรที่มีอยู่โดยระบุว่า อธิปไตยของรัฐหมู่เกาะขยายไปถึงน่านน้ำซึ่งถูกปิดล้อมโดยเส้นฐานหมู่เกาะที่ลากขึ้นตามข้อ 47 อันเรียกว่าน่านน้ำหมู่เกาะ โดยไม่คำนึงถึงความลึกหรือระยะห่างจากชายฝั่งของน่านน้ำ

น้น อธิปไตยนี้ขยายไปถึงห้วงอากาศเหนือบริเวณน่านน้ำหมู่เกาะรวมทั้งพื้นดินท้องทะเลและดินใต้ผิวดินและทรัพยากรที่มีอยู่ในนั้นด้วยระบอบการผ่านช่องทางทะเลน่านน้ำหมู่เกาะที่ก่อตั้งขึ้นในภาคนี้จะไม่กระทบถึงสถานภาพของน่านน้ำหมู่เกาะในกรณีอื่น ๆ รวมทั้งช่องทางทะเลหรือการใช้อธิปไตยของรัฐหมู่เกาะเหนือน่านน้ำเช่นว่าและห้วงอวกาศ พื้นดินท้องทะเลกับดินใต้ผิวดินของน่านน้ำและทรัพยากรที่มีอยู่ในนั้นแต่การใช้อำนาจอธิปไตยของรัฐหมู่เกาะอยู่ในขอบเขตจำกัดไม่เหมือนอำนาจอธิปไตยของรัฐเหนือน่านน้ำภายในของตน รัฐหมู่เกาะต้องคำนึงถึงสิทธิของรัฐข้างเคียงด้วยโดยทำการเจรจาหรือทำความตกลง 2 ฝ่ายเกี่ยวกับการจับปลาหรือผลประโยชน์อย่างอื่นของรัฐทั้ง 2 ข้อ 51 กำหนดว่าโดยไม่เป็นการเสื่อมเสียต่อข้อ 49 รัฐหมู่เกาะจะต้องเคารพความตกลงต่าง ๆ ที่มีอยู่กับรัฐอื่นและจะต้องยอมรับสิทธิการจับปลาที่มีมาแต่ดั้งเดิมรวมทั้งกิจกรรมโดยชอบธรรมอื่นใดของรัฐเพื่อนบ้านที่ประชิดติดต่อกันในบริเวณบางบริเวณที่อยู่ในน่านน้ำหมู่เกาะ ข้อกำหนดและเงื่อนไขในการใช้สิทธิและดำเนินกิจกรรมเช่นว่านั้นรวมทั้งลักษณะขอบข่ายและพื้นที่ที่ข้อกำหนดและเงื่อนไขเหล่านั้นใช้บังคับ เมื่อรัฐใดรัฐหนึ่งที่เกี่ยวข้องร้องขอให้กำหนดโดยความตกลงทวิภาคีระหว่างรัฐเหล่านั้นสิทธิเช่นว่าจะโอนหรือแบ่งสรรให้แก่รัฐที่สามหรือคนชาติของรัฐที่สามมิได้และรัฐหมู่เกาะจะต้องเคารพสายเคเบิลใต้ทะเลที่มีอยู่ซึ่งรัฐอื่นเป็นผู้วางไว้และผ่านน่านน้ำของตนโดยไม่ได้วางขึ้นบนแผ่นดินรัฐหมู่เกาะจะต้องอนุญาตให้มีการบำรุงรักษาและเปลี่ยนสายเคเบิลเช่นว่าเมื่อได้รับแจ้งให้ทราบโดยชอบเกี่ยวกับที่ตั้งของสายเคเบิลและเจตนาที่จะซ่อมแซมหรือเปลี่ยนสายเคเบิลนั้น

ทุกชาติมีเสรีภาพในการเดินเรือโดยใช้สิทธิการผ่านโดยสุจริตในน่านน้ำหมู่เกาะแต่รัฐหมู่เกาะก็สามารถระงับสิทธิการผ่านโดยสุจริตของเรือต่างชาติไว้ชั่วคราวในบริเวณที่ระบุไว้ในน่านน้ำหมู่เกาะของตน หากการระงับเช่นว่านั้นมีความจำเป็นยิ่งต่อการรักษาความมั่นคงของตนการระงับดังกล่าวจะมีผลหลังจากที่ได้ประกาศให้ทราบโดยชอบเท่านั้น การห้ามเรือต่างชาติดังกล่าวรัฐหมู่เกาะจะต้องไม่เลือกปฏิบัติทั้งในรูปแบบหรือตามข้อเท็จจริงระหว่างเรือต่างชาติ ข้อ 52 (2) การผ่านช่องทางทะเลหมู่เกาะของเรือและอากาศยาน

ต้องเดินทางตามวิธีการปกติโดยมีวัตถุประสงค์เพียงเพื่อการผ่านอย่างต่อเนื่อง เร่งรีบและไม่ถูกกีดขวางระหว่างส่วนหนึ่งของทะเลหลวงหรือเขตเศรษฐกิจจำเพาะกับอีกส่วนหนึ่งของทะเลหลวงหรือเขตเศรษฐกิจจำเพาะ

เพื่อตอบแทนต่อการที่รัฐชายฝั่งยอมให้มีการใช้สิทธิการผ่านโดยสุจริตอนุสัญญากฎหมายทะเลจึงยอมให้รัฐหมู่เกาะมีสิทธิกำหนดเส้นทางเดินเรือและเดินอากาศเพื่อความปลอดภัยในการเดินเรือและเดินอากาศ การกำหนดเส้นทางดังกล่าว ข้อ 53 ระบุว่า เส้นทางทะเลและเส้นทางบินดังกล่าวจะต้องตัดผ่านน่านน้ำหมู่เกาะและทะเลอาณาเขตที่ประชิดติดกัน และจะต้องรวมถึงเส้นทางผ่านตามปกติทั้งปวงที่ใช้เป็นเส้นทางในการเดินเรือหรือการบินผ่านระหว่างประเทศผ่านหรือเหนือน่านน้ำหมู่เกาะ และภายในเส้นทางดังกล่าวในส่วนที่เกี่ยวกับเรือร่องน้ำในการเดินเรือตามปกติทั้งปวง โดยมีเงื่อนไขว่าความซับซ้อนกันของเส้นทางที่มีความสะดวก ทำนองเดียวกันระหว่างจุดเข้าและจุดออกเดียวกันจะต้องไม่เป็นสิ่งจำเป็น ช่องทางทะเลและเส้นทางบินดังกล่าวจะถูกกำหนดโดยอนุกรมของเส้นแกนต่อเนื่องจากจุดเข้าของเส้นทางผ่านไปยังจุดออก เรือและอากาศยานในการผ่านช่องทางทะเลหมู่เกาะจะต้องไม่หักเหเส้นทางออกไปยังด้านใดด้านหนึ่งของเส้นแกนเช่นว่าเกินกว่า 25 ไมล์ทะเล ในระหว่างการผ่านโดยมีเงื่อนไขว่า เรือและอากาศยานเช่นว่าจะต้องไม่เข้าไปใกล้ฝั่งเป็นระยะทางเกินกว่าร้อยละ 10 ของระยะทางระหว่างจุดที่ใกล้ที่สุดบนเกาะที่อยู่ติดกับช่องทางทะเล

รัฐหมู่เกาะซึ่งกำหนดช่องทางทะเลภายใต้ข้อนี้อาจระบุแผนแบ่งแนวจราจร สำหรับการผ่านโดยปลอดภัยของเรือซึ่งผ่านช่องที่แคบในช่องทะเลเช่นว่าก็ได้ ข้อ 53 (6)

เมื่อพฤติการณ์บังคับหลังจากที่ได้มีการประกาศให้ทราบโดยชอบแล้ว รัฐหมู่เกาะอาจให้ใช้ช่องทางทะเลหรือแผนแบ่งแนวจราจรอื่น ๆ แทนช่องทางทะเลหรือแผนแบ่งแนวจราจรใด ๆ ที่ตนได้ระบุหรือกำหนดไว้ก่อนหน้านั้นได้ ข้อ 53 (7)

ช่องทางทะเลและแผนแบ่งแนวจราจรเช่นว่าจะต้องสอดคล้องกับข้อบังคับระหว่างประเทศซึ่งยอมรับกันโดยทั่วไป ข้อ 53 (8)

ในการระบุให้ใช้ช่องทางทะเลอื่นแทนหรือในการกำหนดหรือให้ใช้แผนแบ่งแนวจราจรอื่นแทน รัฐหมู่เกาะจะต้องยื่นข้อเสนอไปยังองค์การระหว่าง

ประเทศที่มีอำนาจเพื่อให้การยอมรับ องค์การฯ อาจยอมรับเฉพาะแต่ช่องทางทะเลและแผนแบ่งแนวจราจรที่อาจตกลงกับรัฐหมู่เกาะนั้น หลังจากนั้นรัฐหมู่เกาะจึงอาจระบุกำหนดหรือให้ใช้ช่องทางทะเลและแผนแบ่งแนวจราจรนั้นแทนได้ ข้อ 53 (9)

รัฐหมู่เกาะจะต้องแสดงโดยชัดแจ้งซึ่งแกนของช่องทางทะเลและแผนแบ่งแนวจราจรทั้งปวงที่ตนได้ระบุหรือกำหนดไว้ในแผนที่ซึ่งจะต้องประกาศให้ทราบโดยชอบ ข้อ 53 (10)

เรือที่อยู่ในระหว่างการผ่านช่องทางทะเลหมู่เกาะจะต้องเคารพช่องทางทะเลและแผนแบ่งแนวจราจรที่มีผลใช้บังคับซึ่งกำหนดขึ้นตามข้อนี้ ข้อ 53 (11)

ถ้ารัฐหมู่เกาะมิได้กำหนดช่องทางทะเลหรือเส้นทางบิน การใช้สิทธิการผ่านช่องทางทะเลหมู่เกาะอาจจะกระทำได้โดยการผ่านเส้นทางซึ่งใช้กันเป็นปกติในการเดินเรือระหว่างประเทศ ข้อ 53 (12)

พอสรุปได้ว่าเส้นทางที่รัฐหมู่เกาะกำหนดในการเดินเรือหรือการบินจะต้องสอดคล้องกับเส้นทางปกติในการเดินเรือและเดินอากาศระหว่างประเทศซึ่งจะแก้ไขได้ก็ต้องเสนอให้องค์การระหว่างประเทศที่มีอำนาจยอมรับ เช่นองค์การที่ปรึกษาการเดินเรือระหว่างรัฐบาล ถ้ารัฐหมู่เกาะไม่ได้กำหนดเส้นทางไว้ก็อาจใช้เส้นทางปกติในการเดินเรือระหว่างประเทศ

สถานภาพทางกฎหมายในการผ่านน่านน้ำหมู่เกาะมีลักษณะใกล้เคียงกับสิทธิการผ่านชั่วคราวในช่องแคบระหว่างประเทศ

4) ไหล่ทวีป (Continental Shelf) อนุสัญญาสหประชาชาติว่าด้วยกฎหมายทะเล ค.ศ.1982 ได้แก้ไขหลักการกำหนดขอบเขตไหล่ทวีป ข้อ 76(1) ของอนุสัญญาบัญญัติว่าไหล่ทวีปประกอบด้วยพื้นดินท้องทะเล และดินใต้ผิวดินของบริเวณใต้ทะเลซึ่งขยายออกไปเลยทะเล อาณาเขตของรัฐตลอดส่วนต่อออกไปตามธรรมชาติของดินแดนทางบกของตน จนถึงริมนอกของขอบทวีป หรือถึงระยะ 200 ไมล์ทะเลจากเส้นฐานซึ่งใช้วัดความกว้างของทะเลอาณาเขตในกรณีที่ริมนอกของขอบทวีปขยายไปไม่ถึงระยะนั้น

อนุสัญญาฉบับนี้ได้ยกเลิกวิธีการกำหนดขอบเขตของไหล่ทวีปซึ่งตามอนุสัญญา ค.ศ.1958 ให้ขยายไปได้ถึงความลึก 200 เมตร หรือเกินกว่านั้นได้ ถ้ารัฐชายฝั่งมีความสามารถแสวงประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติในไหล่ทวีป

ซึ่งเป็นประโยชน์แก่รัฐที่มีความก้าวหน้าทางเทคโนโลยี แต่อนุสัญญาสหประชาชาติว่าด้วยกฎหมายทะเล ค.ศ. 1982 กำหนดให้รัฐชายฝั่งทุกรัฐมีสิทธิในไหล่ทวีปเป็นอย่างต่ำถึงระยะ 200 ไมล์ทะเลจากเส้นฐานที่ใช้วัดความกว้างของทะเลอาณาเขต แม้ว่าขอบนอกสุดของไหล่ทวีปจะขยายไปไม่ถึงก็ตาม แต่รัฐที่มีขอบนอกของไหล่ทวีปเกิน 200 ไมล์ อาณาเขตบริเวณไหล่ทวีปก็ขยายไปถึงขอบนอกสุดของไหล่ทวีป ซึ่งเกิน 200 ไมล์ ได้ แต่ต้องไม่เกิน 350 ไมล์จากเส้นฐานที่ใช้วัดความกว้างของทะเลอาณาเขต หรือจะต้องห่างไม่เกิน 100 ไมล์ทะเล จากแนวน้ำลึก 2,500 เมตร ซึ่งเป็นเส้นเชื่อมต่อความลึก 2,500 เมตรนั้น ข้อ 76 (5) แต่ในกรณีที่มีแนวสันเขาใต้ทะเล เขตขอบนอกของไหล่ทวีปจะห่างไม่เกิน 350 ไมล์ทะเล จากเส้นฐานที่ใช้วัดความกว้างของทะเลอาณาเขต เว้นแต่ชั้นความสูงใต้ทะเล ซึ่งเป็นส่วนประกอบตามธรรมชาติของขอบทวีป เช่น ส่วนชัน ที่ราบสูง ชะง่อน สันดอน และยอดสูงใต้ทะเล ในกรณีนี้ ก็อาจจะขยายเกิน 350 ไมล์ ได้ ข้อ 76 (6)

การกำหนดขอบเขตของไหล่ทวีปที่มีความกว้างเกิน 200 ไมล์ทะเลนั้นอนุสัญญา ค.ศ. 1982 ได้กำหนดให้มีการจัดตั้งคณะกรรมาธิการกำหนดเขตไหล่ทวีป ซึ่งรัฐชายฝั่งจะต้องมอบข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับขอบเขตไหล่ทวีปของตน คณะกรรมาธิการจะให้ข้อเสนอแนะแก่รัฐชายฝั่งเกี่ยวกับการกำหนดขอบนอกของไหล่ทวีปของรัฐนั้น เขตของไหล่ทวีปที่รัฐชายฝั่งกำหนดตามข้อเสนอของคณะกรรมาธิการถือว่าสิ้นสุด และมีผลผูกพัน

สำหรับการกำหนดเขตไหล่ทวีประหว่างรัฐ ซึ่งฝั่งทะเลอยู่ประชิดกันหรืออยู่ตรงข้าม อนุสัญญาเจนีวา ค.ศ. 1958 เกี่ยวกับไหล่ทวีปมาตรา 6 กำหนดให้ทำความตกลงกัน ถ้าไม่มีการตกลงกันก็ให้ใช้เส้นมัธยะเป็นเขตแดน ในกรณีไหล่ทวีปเดียวกันตั้งอยู่ประชิดกับอาณาเขตของรัฐ 2 รัฐ หรือมากกว่าซึ่งมีฝั่งทะเลอยู่ตรงข้าม และในกรณีที่ไหล่ทวีปเดียวกัน ตั้งอยู่ประชิดอาณาเขตของรัฐ 2 รัฐ ซึ่งประชิดกันหากไม่มีการตกลงกันเขตแดนจะกำหนดขึ้นโดยการใช้หลักระยะห่างเท่ากัน จากจุดที่ใกล้ที่สุดของเส้นฐานซึ่งใช้วัดความกว้างของทะเลอาณาเขตของแต่ละรัฐแต่อนุสัญญาสหประชาชาติว่าด้วยกฎหมายทะเล ค.ศ 1982 ไม่ได้กำหนดหลักเกณฑ์การกำหนดเขตไหล่ทวีประหว่างรัฐที่มีฝั่งทะเลประชิดกันหรืออยู่ตรงข้าม มาตรา 83 ระบุแต่เพียงว่าให้กระทำโดยความตกลงบนมูลฐานของกฎหมายระหว่างประเทศตามที่อ้างถึงในข้อ 38 แห่งธรรมนูญศาลยุติธรรมระหว่างประเทศ เพื่อให้บรรลุผลอันเที่ยงธรรม การที่กฎหมายไม่ได้บัญญัติวิธีการแบ่งเขตไหล่ทวีปไว้ก็เพื่อเปิดโอกาสให้รัฐที่มีปัญหาข้อพิพาทหาทางเจรจาตกลงระหว่างกัน

ในปี ค.ศ. 1969 ศาลยุติธรรมระหว่างประเทศได้ตัดสินคดีพิพาทระหว่างเยอรมันตะวันตก ซึ่งไม่ได้เป็นภาคีของอนุสัญญาเจนีวา ค.ศ. 1958 กับเดนมาร์ก และเนเธอร์แลนด์ เกี่ยวกับการแบ่งไหล่ทวีปในทะเลเหนือ ซึ่งศาลยุติธรรมระหว่างประเทศได้ตัดสินเมื่อวันที่ 20 กุมภาพันธ์ 1969 โดยให้หลักเกณฑ์ว่า อนุสัญญาเจนีวา ค.ศ. 1958 เกี่ยวกับการแบ่งเขตไหล่ทวีปโดยหลักเส้นมัธยะ (Equidistance Line) ยังไม่เป็นจารีตประเพณีระหว่างประเทศ การแบ่งไหล่ทวีปโดยทำความตกลงระหว่างรัฐบนรากฐานความยุติธรรม จึงถือว่าเป็นจารีตประเพณีระหว่างประเทศ และการเจรจาจะต้องคำนึงถึงสภาพการณ์ที่ถูกต้อง เช่น รูปลักษณะของชายฝั่ง หรือลักษณะพิเศษลักษณะทางฟิสิกส์ ธรณีวิทยา และทรัพยากรธรรมชาติของไหล่ทวีป ความสัมพันธ์ที่สมควรระหว่างความกว้างของไหล่ทวีปและความยาวของชายฝั่งและไหล่ทวีปจะต้องเป็นส่วนต่อเนื่องทางธรรมชาติของดินแดนของตนจะไปลุกล้ำส่วนต่อเนื่องทางธรรมชาติของรัฐอื่นไม่ได้ นอกจากนี้ ในคดีระหว่างฝรั่งเศสกับอังกฤษเกี่ยวกับไหล่ทวีปในมหาสมุทรแอตแลนติก คำตัดสินอนุญาโตตุลาการวันที่ 30 มิถุนายน 1977 ก็ได้ยืนยันหลักการเดียวกับศาลยุติธรรมระหว่างประเทศ คือ ให้ยึดหลักความยุติธรรมในการทำข้อตกลงระหว่างรัฐในการแบ่งไหล่ทวีป

คดีไหล่ทวีปของทะเลเหนือระหว่างเดนมาร์ก เยอรมันตะวันตกและเยอรมันตะวันตก เนเธอร์แลนด์

ข้อเท็จจริง

เมื่อวันที่ 2 กุมภาพันธ์ ค.ศ. 1967 ได้มีการทำความตกลง 2 ฉบับระหว่างเดนมาร์ก เยอรมันตะวันตกและเยอรมันตะวันตก เนเธอร์แลนด์ ตกลงนำข้อพิพาทเกี่ยวกับไหล่ทวีปในทะเลเหนือของประเทศคู่กรณีขึ้นสู่ศาลยุติธรรมระหว่างประเทศ ตามสภาพภูมิประเทศของไหล่ทวีปในทะเลเหนือความลึกของน้ำไม่เกิน 200 เมตร ก่อนหน้านั้นเคยมีข้อตกลงกำหนดเขตไหล่ทวีประหว่างอังกฤษกับนอรเวย์ เดนมาร์กกับเนเธอร์แลนด์ ซึ่งกำหนดเขตไหล่ทวีป โดยถือเส้นกึ่งกลางของไหล่ทวีปส่วนละเท่ากันเป็นเส้นแบ่งเขตเยอรมันกับเดนมาร์กได้ทำข้อตกลงเมื่อวันที่ 9 มิถุนายน ค.ศ. 1965 และเยอรมันทำกับเนเธอร์แลนด์วันที่ 1 ธันวาคม ค.ศ. 1964 สามารถตกลงกำหนดเขตไหล่ทวีปได้เพียงส่วนหนึ่งโดยใช้หลักเส้นมัธยะ แต่ส่วนที่เหลือยังตกลงกันไม่ได้ ศาลจึงมีหน้าที่พิจารณาหลักกฎหมายระหว่างประเทศที่จะใช้ในการกำหนดเขตไหล่ทวีปของคู่กรณีเนเธอร์แลนด์ และเดนมาร์ก อ้างมาตรา 6 อนุสัญญาเจนีวาว่าด้วยไหล่ทวีป ค.ศ. 1958 ที่ระบุว่า ในกรณีไหล่ทวีปเดียวกัน ตั้งอยู่ประชิดกับอาณาเขตของรัฐ 2 รัฐ ซึ่งประชิดกับเขตแดนของไหล่ทวีปจะกำหนดโดยความตกลงระหว่างกัน

หากไม่มีการตกลงกันและนอกจากว่าพฤติการณ์พิเศษจะทำให้เป็นการสมควรที่จะใช้เส้นเขตแดนอื่น เขตแดนนั้นได้แก่เส้นมัธยะซึ่งจุดทุกจุดบนเส้นนั้นมีระยะห่างเท่ากันจากจุดที่ใกล้ที่สุดของเส้นฐาน ซึ่งใช้วัดความกว้างของทะเลอาณาเขตของแต่ละรัฐ เยอรมันปฏิเสธไม่รับรู้หลักเกณฑ์กำหนดเขตไหล่ทวีปของอนุสัญญาเจนีวา ค.ศ. 1958 โดยอ้างว่าตนไม่ได้เข้าเป็นภาคีของอนุสัญญาฉบับนี้ ดังนั้นจึงไม่มีสิทธิใช้บังคับกับตนได้ทุกรัฐควรจะมีสิทธิในส่วนของไหล่ทวีปอย่างยุติธรรมตามความยาวของฝั่งทะเล ศาลพิจารณาคำร้องของเนเธอร์แลนด์ และเดนมาร์ก ที่ให้ใช้เส้นมัธยะตามอนุสัญญาเจนีวา ว่าด้วยไหล่ทวีป ค.ศ. 1958 ศาลเห็นว่าหลักเส้นมัธยะ ยังไม่มีคุณค่าเป็นหลักกฎหมายอย่างแท้จริงและเยอรมันไม่ได้เป็นภาคีสนธิสัญญาฉบับนี้ แม้ว่าเยอรมันจะมีท่าทีบางอย่างที่ยอมรับอยู่บ้างแต่ก็ไม่เด็ดขาดและเด่นชัด ดังนั้นศาลจึงเห็นว่ามาตรา 6 อนุสัญญาเจนีวาไม่ใช้บังคับแก่เยอรมัน ศาลเห็นว่ามาตรา 6 ของอนุสัญญาเจนีวา คัดลอกมาจากร่างของคณะกรรมาธิการกฎหมายระหว่างประเทศซึ่งเสนอหลักการแบ่งเขตไหล่ทวีป โดยใช้เส้นมัธยะอย่างไม่มั่นใจเป็นทำนองการทดลอง และยังอนุญาตให้รัฐสามารถทำข้อสงวนได้ในกรณีดังกล่าว ซึ่งขัดกับหลักกฎหมายจารีตประเพณี ฉะนั้น มาตรา 6 จึงไม่เป็นกฎหมายจารีตประเพณีที่เกิดขึ้นก่อนหรืออยู่ในระหว่างก่อตัวเป็นกฎหมายจารีตประเพณี การที่อนุสัญญาเจนีวากำหนดให้คู่กรณีกำหนดเขตไหล่ทวีปโดยการทำข้อตกลงระหว่างกัน การกำหนดให้ทำข้อสงวนได้ตามข้อ 12 ของอนุสัญญาและอนุสัญญาฉบับนี้ก็ใช้บังคับได้ไม่นานจึงทำให้ไม่มีลักษณะเป็นกฎหมายจารีตประเพณี ศาลเห็นว่าคู่กรณีต้องแสวงหาความตกลงระหว่างกัน โดยยึดหลักความยุติธรรมด้วยการเจรจา ศาลตัดสินด้วยคะแนน 11 ต่อ 6 เมื่อวันที่ 20 ธันวาคม ค.ศ. 1969 ต่อมาในปี ค.ศ. 1971 เยอรมันเดนมาร์กและเนเธอร์แลนด์ได้ตกลงกำหนดเขตไหล่ทวีปได้สำเร็จ อนุสัญญาฉบับใหม่ ค.ศ. 1982 ไปในแนวทางเดียวกับคำตัดสินดังกล่าวข้างต้น ข้อ 83 ของอนุสัญญาบัญญัติว่าการกำหนดเขตไหล่ทวีประหว่างรัฐที่ชายฝั่งประชิดติดกัน หรืออยู่ตรงข้ามให้กระทำโดยการตกลงที่สอดคล้องกับกฎหมายระหว่างประเทศ ตามที่อ้างถึงในข้อ 38 ของธรรมนูญศาลยุติธรรมระหว่างประเทศ เพื่อที่จะบรรลุถึงการแก้ปัญหาที่ยุติธรรม ถ้ารัฐไม่สามารถตกลงกันได้ในเวลาอันสมควร รัฐที่เกี่ยวข้องจะตกลงกันโดยสันติวิธีสอดคล้องกับมาตรา 2(3) ของกฎบัตรสหประชาชาติ และหาทางระงับข้อพิพาทตามวิธีที่กำหนดไว้ในมาตรา 33(1) ของกฎบัตรสหประชาชาติ รัฐที่ลงนามหรือให้สัตยาบัน หรือเข้าร่วมในอนุสัญญานี้ มีสิทธิที่จะเลือกในการระงับข้อขัดแย้งอันเกี่ยวกับการแปลหรือการบังคับใช้สนธิสัญญาโดยให้ศาล

LW 403 177

ระหว่างประเทศ ศาลยุติธรรมระหว่างประเทศศาลอนุญาโตตุลาการหรือศาลอนุญาโตตุลาการพิเศษ ศาลหนึ่งศาลใดเป็นผู้พิจารณาก็ได้

สภาวะทางกฎหมายของไหล่ทวีป

อนุสัญญาว่าด้วยกฎหมายทะเลปี ค.ศ. 1982 ข้อ 77 ว่าด้วยสิทธิของรัฐชายฝั่งเหนือไหล่ทวีปเหมือนกับอนุสัญญาเจนีวาว่าด้วยไหล่ทวีป ปี ค.ศ. 1958 ข้อ 2 ซึ่งบัญญัติว่า รัฐชายฝั่งมีสิทธิอธิปไตยเหนือไหล่ทวีป เพื่อความมุ่งประสงค์ในการสำรวจไหล่ทวีป และการแสวงหาประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติของไหล่ทวีป สิทธิอธิปไตยดังกล่าวเป็นสิทธิจำเพาะ กล่าวคือ ถ้ารัฐชายฝั่งไม่สำรวจไหล่ทวีป หรือแสวงประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติของไหล่ทวีป ผู้ใดจะเข้าดำเนินกิจกรรมเหล่านี้ โดยมิได้รับความยินยอมอย่างชัดแจ้งจากรัฐชายฝั่งไม่ได้ ทรัพยากรธรรมชาติประกอบด้วย แร่ และทรัพยากรที่ไม่มีชีวิตอย่างอื่นของพื้นดิน ท้องทะเล และใต้ผิวดิน รวมทั้งอินทรีภาพมีชีวิตซึ่งเป็นประเภทติดอยู่กับที่

สิทธิของรัฐชายฝั่งเหนือไหล่ทวีปจะไม่กระทบกระเทือนต่อสถานภาพทางกฎหมายของน่านน้ำที่อยู่เหนือไหล่ทวีปหรือของห้วงอากาศเหนือน่านน้ำเหล่านั้น

พื้นน้ำที่อยู่เหนือไหล่ทวีป ตามอนุสัญญาเจนีวา ค.ศ. 1958 บัญญัติไว้ชัดแจ้งว่าเป็นทะเลหลวง แต่อนุสัญญาปี ค.ศ. 1982 ไม่ได้กล่าวถึง ทั้งนี้เพราะพื้นน้ำเหนือไหล่ทวีป อาจจะกลายเป็นเขตเศรษฐกิจจำเพาะไปแล้ว

การใช้สิทธิเหนือไหล่ทวีปของรัฐชายฝั่ง ต้องไม่กระทบกระเทือนต่อการเดินเรือ หรือสิทธิและเสรีภาพอย่างอื่น อันเป็นที่ยอมรับแก่รัฐอื่นโดยอนุสัญญานี้อีกทั้งจะต้องไม่รบกวนการใช้สิทธิในลักษณะที่ไม่มีเหตุผล (ข้อ 78 (2)) นอกจากนั้นทุกรัฐมีสิทธิที่จะวางสายหรือท่อใต้น้ำบนไหล่ทวีป (ข้อ 79)

เนื่องจากขอบเขตของไหล่ทวีปบางแห่งอาจจะกว้างมาก เพื่อความเป็นธรรม อนุสัญญาฉบับปัจจุบันจึงได้เพิ่มหลักการใหม่ โดยกำหนดในข้อ 82 ว่าในกรณีที่ไหล่ทวีปกว้างเกิน 200 ไมล์ ถ้ารัฐชายฝั่งแสวงหาประโยชน์ได้จากทรัพยากรที่ไม่มีชีวิตของไหล่ทวีปในระยะเกินกว่า 200 ไมล์ จนถึงขอบนอกของไหล่ทวีปรัฐชายฝั่งจะต้องแบ่งรายได้ส่วนหนึ่งจะเป็นเงินสดหรือสิ่งของก็ได้แก่องค์การพื้นทะเลระหว่างประเทศ (The International Sea bed Authority) เพื่อนำไปแบ่งให้แก่ประเทศต่าง ๆ ที่เป็นภาคีตามหลักการแบ่งที่ยุติธรรม โดยคำนึงถึงผลประโยชน์และความต้องการของประเทศที่กำลังพัฒนา หรือด้อยพัฒนาหรือไร้ฝั่ง

หลักการแสวงหาผลประโยชน์และขอบเขตของไหล่ทวีป แม้ว่าจะผสม

ผสานไปกับเขตเศรษฐกิจจำเพาะ แต่ข้อกำหนดเกี่ยวกับไหล่ทวีปก็ยังมีประโยชน์เพราะไม่มีข้อกำหนดใดบังคับให้รัฐชายฝั่งต้องประกาศเขตเศรษฐกิจจำเพาะของตน หรืออาจประกาศเขตเศรษฐกิจจำเพาะของตนน้อยกว่า 200 ไมล์ก็ได้ ถ้าเขตเศรษฐกิจจำเพาะน้อยกว่าเขตของไหล่ทวีปก็ต้องใช้หลักการเกี่ยวกับไหล่ทวีปมาบังคับใช้ในเขตที่เหลืออยู่

5. เขตเศรษฐกิจจำเพาะ (Exclusive economic zone) แนวคิดในเรื่องเขตเศรษฐกิจจำเพาะได้ถูกจุดประกายเป็นครั้งแรกในปี ค.ศ. 1971 เมื่อตัวแทนจากประเทศเคนยาในคณะกรรมการที่ปรึกษาทางกฎหมายแห่งอัฟริกาและเอเชียได้เสนอแนวคิดในเรื่องเขตประมงในน่านน้ำซึ่งประชิดกับรัฐชายฝั่ง ซึ่งรัฐชายฝั่งสามารถออกใบอนุญาตทำการประมงได้ แนวคิดดังกล่าวได้ถูกเสนอให้คณะกรรมการท้องทะเลลึกพิจารณาในปี ค.ศ. 1972 และประเทศสมาชิกขององค์การสหภาพอัฟริกันเห็นชอบด้วยได้ถูกเสนอต่อที่ประชุมกฎหมายทะเลครั้งที่ 3 นอกจากนั้นในคดีพิพาทระหว่างอังกฤษ-ไอซ์แลนด์ และเยอรมันตะวันตกในเรื่องเขตอำนาจในการประมง ศาลยุติธรรมระหว่างประเทศได้พิพากษา เมื่อวันที่ 25 กรกฎาคม ค.ศ. 1974 ว่ามีกฎหมายจารีตประเพณีที่เกิดขึ้นสำหรับแนวคิดในเรื่องเขตประมงและเรื่องสิทธิพิเศษทางการประมง ในน่านน้ำซึ่งประชิดกับรัฐชายฝั่งที่มีพื้นที่ทำการเกษตรน้อยต้องพึ่งพารายได้จากการประมงเป็นหลัก และความโน้มเอียงของความคิดในการขยายเขตการประมง ในคดีเรียกว่าสงครามปลาคอด (The Cod war) เรื่องมีอยู่ว่า ในปี ค.ศ. 1948 รัฐสภาอัลทิงค์ (Althing) ของไอซ์แลนด์ ได้ออกกฎหมายเกี่ยวกับการสงวนการจับปลาในอาณาเขตไหล่ทวีป โดยจุดประสงค์ที่จะป้องกันการจับปลาที่ถูกคุกคามจากอุปกรณ์ที่ทันสมัยในการจับปลาของประเทศอื่น กฎหมายกำหนดให้รัฐมนตรีว่าการกระทรวงประมงมีสิทธิที่จะออกกฎข้อบังคับเกี่ยวกับการประมงในเขตไหล่ทวีป โดยไม่ได้ขยายความกว้างของน่านน้ำอาณาเขตแต่อย่างใด ในปี ค.ศ. 1952 รัฐบาลไอซ์แลนด์บังคับใช้กฎหมายฉบับดังกล่าว โดยประกาศเขตการประมงของตนไป 4 ไมล์ จากเส้นฐานตรง เยอรมันไม่ได้คัดค้านแต่อย่างใดแต่อังกฤษคัดค้าน ภายหลังการประชุมว่าด้วยกฎหมายทะเล ในปี ค.ศ. 1958 ไอซ์แลนด์ ได้ประกาศขยายเขตการประมงออกไปเป็น 12 ไมล์ และเปลี่ยนแปลงแนวเส้นฐาน ซึ่งอังกฤษและเยอรมันคัดค้าน เรือประมงของอังกฤษและเยอรมัน ได้เข้าไปทำการประมงในเขตดังกล่าวมาเป็นเวลาช้านานแล้ว การกระทบกระทั่งระหว่างเรือประมงอังกฤษกับเจ้าหน้าที่ไอซ์แลนด์จึงเกิดขึ้นบ่อยครั้ง ต่อมารัฐสภาอัลทิงค์ (Althing) ได้ลงมติเมื่อวันที่ 5 พฤษภาคม ค.ศ. 1959 ยืนยันสิทธิของไอซ์แลนด์

ในเขตไหล่ทวีปตามแนวทางของกฎหมาย ปี ค.ศ. 1948 ภายหลังการประชุมครั้งที่ 2 ขององค์การสหประชาชาติเกี่ยวกับกฎหมายทะเลใน ค.ศ. 1960 ได้มีการเจรจาระหว่างไอซ์แลนด์ อังกฤษกับไอซ์แลนด์ เยอรมันตะวันตกและได้มีการทำหนังสือแลกเปลี่ยนวันที่ 11 มีนาคม ค.ศ. 1961 กับอังกฤษ หนังสือแลกเปลี่ยนวันที่ 19 กรกฎาคม ค.ศ. 1961กับเยอรมันตะวันตกซึ่งได้บรรลุข้อตกลงโดยอังกฤษและเยอรมันตะวันตกยอมรับการจับปลากว้าง 12 ไมล์ทะเลและแนวเส้นฐานใหม่ของไอซ์แลนด์ ขณะเดียวกันไอซ์แลนด์ยอมให้ประเทศทั้งสองเข้าไปทำการประมงในเขตการจับปลาของไอซ์แลนด์ได้มีการกำหนดระยะเวลา 3 ปี และต้องทำข้อตกลงใหม่ทุก 3 ปี แต่เป็นที่เข้าใจกันดีว่าในอนาคตไอซ์แลนด์ก็ยังยึดถือมติของสภาอัลทิงค์วันที่ 5 พฤษภาคม ค.ศ. 1959 เกี่ยวกับการขยายเขตการจับปลาของไอซ์แลนด์ แต่จะบอกแก่รัฐบาลอังกฤษและเยอรมัน ก่อนลงหน้า 6 เดือนและคู่กรณียอมรับที่จะนำข้อพิพาทหากมีขึ้นให้ศาลยุติธรรมระหว่างประเทศพิจารณาในเดือนกรกฎาคม ค.ศ. 1971 รัฐบาลไอซ์แลนด์ประกาศขยายเขตการประมงของตนเป็น 50 ไมล์ และบอกเลิกข้อตกลงกับประเทศทั้งสอง อังกฤษและเยอรมันตะวันตกคัดค้านการประกาศดังกล่าว โดยถือว่าขัดต่อหลักกฎหมายระหว่างประเทศการเจรจาระหว่างคู่กรณีไม่ประสบผลสำเร็จ ในวันที่ 1 กันยายน ค.ศ. 1972 รัฐบาลไอซ์แลนด์ประกาศให้คำประกาศเขตดังกล่าวมีผลบังคับใช้อังกฤษและเยอรมันตะวันตก จึงนำเรื่องขึ้นสู่ศาลยุติธรรมระหว่างประเทศในวันที่ 14 เมษายน ค.ศ. 1972 และวันที่ 5 มิถุนายน ค.ศ. 1972 แต่ไอซ์แลนด์ปฏิเสธไม่ยอมรับอำนาจศาลโดยอ้างว่าข้อตกลงปี ค.ศ. 1961 ได้สิ้นสุดลงแล้วศาลไม่มีอำนาจพิจารณาคดี และมาตรการของรัฐบาลไอซ์แลนด์ เป็นความอยู่รอดของประเทศเพราะมีพื้นที่ทำการเกษตรน้อยมากไอซ์แลนด์เห็นว่ากรณีที่ศาลจะมีอำนาจพิจารณาคดีได้ ก็ต่อเมื่อไอซ์แลนด์ไม่ได้บอกกล่าวล่วงหน้า 6 เดือนตามที่ตกลงไว้ แต่ศาลเห็นว่าศาลมีอำนาจพิจารณาคดีนี้ แม้ว่าไอซ์แลนด์จะไม่เข้าร่วมการพิจารณาคดี และปฏิเสธอำนาจศาลก็ตาม อังกฤษขอให้ศาลตัดสินตามข้อเสนอของอังกฤษ 4 ข้อ ข้อ 1 ข้ออ้างสิทธิในเขตทำการประมง 50 ไมล์ ขัดกับกฎหมายระหว่างประเทศ ข้อ 2 การประกาศเขตจับปลาเลยจากเขตที่กำหนดไว้ในข้อตกลงปี ค.ศ. 1961 (12 ไมล์) เป็นการกระทำที่ขาดสิทธิอันชอบธรรม ข้อ 3 ไอซ์แลนด์ ต้องไม่ขัดขวางการจับปลาของอังกฤษในบริเวณทะเลหลวงซึ่งอยู่ถัดจากเขต 12 ไมล์ ข้อ 4 อังกฤษและไอซ์แลนด์ ต้องดำเนินการเจรจาเพื่อสงวนสัตว์น้ำ โดยคำนึงถึงความจำเป็นในการจับปลาของไอซ์แลนด์ และสิทธิของอังกฤษที่มีแต่โบราณกาล

ศาลยุติธรรมระหว่างประเทศได้พิพากษา โดยมติ 10 ต่อ 4 เสียง ว่า

การอ้างสิทธิในเขตประมง 50 ไมล์ไม่อาจอ้างต่ออังกฤษและเยอรมันตะวันตกได้ และไอซ์แลนด์ไม่สามารถห้ามไม่ให้เรือของทั้งสองประเทศเข้ามาในน่านน้ำที่พิพาทหรือขัดขวางการปฏิบัติงานของเรือเหล่านั้น พร้อมทั้งให้รัฐบาลไอซ์แลนด์อังกฤษและเยอรมันตะวันตก เจรจาหาข้อตกลงที่เป็นธรรมเกี่ยวกับสิทธิการจับปลา เป็นที่น่าสังเกตว่าศาลยุติธรรมระหว่างประเทศไม่ได้ชี้ขาดว่าการขยายเขตประมงของไอซ์แลนด์ไป 50 ไมล์นั้นขัดต่อหลักกฎหมายระหว่างประเทศหรือไม่

เขตเศรษฐกิจจำเพาะไม่ได้บัญญัติไว้ในอนุสัญญาเจนีวา ค.ศ. 1958 เพิ่งปรากฏขึ้นเป็นครั้งแรกในอนุสัญญาสหประชาชาติว่าด้วยกฎหมายทะเล ค.ศ. 1982 ซึ่งประเทศไทยไม่เห็นชอบในหลักการของเขตเศรษฐกิจจำเพาะ เพราะทำให้ไทยเสียพื้นที่ทางทะเลที่ชาวประมงไทย ซึ่งมีอยู่ถึงประมาณกว่า 150,000 คน ไม่สามารถทำการจับปลาได้ถึงร่วม 300,000 ตารางกิโลเมตร และเหลือพื้นที่ทำการประมงเพียง 1 ใน 10 ของพื้นที่จับปลาเดิม แต่ก็ไม่สามารถต่อต้านกับมติส่วนใหญ่ของที่ประชุมได้

อนุสัญญาสหประชาชาติว่าด้วยกฎหมายทะเลได้ยอมรับหลักการเกี่ยวกับเขตเศรษฐกิจจำเพาะ แม้ว่าประเทศมหาอำนาจทางทะเลซึ่งมีเทคโนโลยีสูงในการประมงไม่เห็นด้วยในตอนแรก แต่ภายใต้ความกดดันของประเทศในโลกที่ 3 ซึ่งส่วนใหญ่เป็นประเทศด้อยพัฒนาหรือกำลังพัฒนา จึงเกิดข้อตกลงประนีประนอม โดยที่ประชุมยอมรับหลักการเกี่ยวกับทะเลอาณาเขต ให้จำกัดความกว้างเพียง 12 ไมล์ เพื่อแลกเปลี่ยนกับการยอมรับหลักการของเขตเศรษฐกิจจำเพาะ

เขตเศรษฐกิจจำเพาะเป็นเขตที่อยู่ถัดจากทะเลอาณาเขตไปจนถึงทะเลหลวงมีความกว้างไม่เกิน 200 ไมล์ทะเล วัดจากเส้นฐานที่ใช้วัดความกว้างของทะเลอาณาเขต ถ้ารัฐกำหนดเขตทะเลอาณาเขต 12 ไมล์ ก็คือ 188 ไมล์ต่อจากทะเลอาณาเขต

เขตเศรษฐกิจจำเพาะมีสถานะทางกฎหมายของตนเอง ข้อ 86 ของอนุสัญญาสหประชาชาติว่าด้วยกฎหมายทะเล ค.ศ. 1982 บัญญัติว่าสถานะทางกฎหมายของทะเลหลวงใช้บังคับกับส่วนของทะเลที่ไม่รวมอยู่ในเขตเศรษฐกิจจำเพาะ ทะเลอาณาเขต น่านน้ำหมู่เกาะ หรือน่านน้ำภายใน ในเขตเศรษฐกิจจำเพาะ รัฐชายฝั่งมีสิทธิอธิปไตยในการแสวงหาประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติในทะเลเท่านั้น ไม่มีอำนาจอธิปไตยเหมือนในทะเลอาณาเขต สิทธิอธิปไตยเป็นสิทธิเฉพาะ (Sovereign right) ในบางเรื่องบางสถานที่ที่กฎหมายระหว่างประเทศรับรองซึ่งผิดกับอำนาจอธิปไตย ซึ่งรัฐมีอำนาจโดยสมบูรณ์ทุกเรื่องทุกสถานที่เว้นแต่กฎหมายระหว่างประเทศระบุห้ามไว้

การแบ่งเขตเศรษฐกิจจำเพาะระหว่างรัฐ ก่อให้เกิดปัญหาเพราะบริเวณเขตเศรษฐกิจจำเพาะ เมื่อก่อนเป็นทะเลหลวง อนุสัญญาข้อ 74(1) กำหนดว่า การแบ่งเขตเศรษฐกิจจำเพาะระหว่างรัฐที่ชายฝั่งอยู่ประชิดติดกัน หรืออยู่ตรงกันข้าม ให้ใช้หลักเดียวกับการแบ่งไหล่ทวีป คือกระทำโดยการตกลงที่สอดคล้องกับกฎหมายระหว่างประเทศตามที่อ้างถึงในข้อ 38 ของธรรมนูญศาลยุติธรรมระหว่างประเทศ เพื่อบรรลุการแก้ปัญหาที่ยุติธรรม

สภาวะทางกฎหมายของเขตเศรษฐกิจจำเพาะ

ในเขตเศรษฐกิจจำเพาะ รัฐมีสิทธิอธิปไตยในการสำรวจและแสวงหาประโยชน์การอนุรักษ์ และจัดการทรัพยากรธรรมชาติที่มีชีวิตหรือไม่มีชีวิตบนพื้นน้ำ พื้นดิน ท้องทะเล และดินใต้ผิวดิน และกจกรรมอย่างอื่นที่เกี่ยวกับการสำรวจและแสวงประโยชน์เพื่อจุดประสงค์ทางเศรษฐกิจ เช่น การผลิตพลังงานจากน้ำ กระแสน้ำ และลม รัฐชายฝั่งมีสิทธิที่จะแสวงหาประโยชน์จากทรัพยากรทุกชนิดในเขตเศรษฐกิจจำเพาะ นอกจากนั้นยังมีอำนาจทางกฎหมายในการก่อตั้งและใช้ประโยชน์เกาะเทียม สิ่งติดตั้งและสิ่งก่อสร้างในทะเล เช่น สถานีขุดเจาะน้ำมันดิบ มีอำนาจเกี่ยวกับการค้นคว้าวิจัยวิทยาศาสตร์ทางทะเล พิทักษ์ และอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมในทะเล เกาะจำลองหรือสิ่งก่อสร้างในทะเลไม่มีสถานะภาพเป็นเกาะ ไม่มีทะเลอาณาเขตของตนเอง และไม่มีผลกระทบเกี่ยวกับการกำหนดทะเลอาณาเขตเขตเศรษฐกิจจำเพาะ หรือไหล่ทวีป

การใช้สิทธิและดำเนินการตามหน้าที่ของรัฐชายฝั่งในเขตเศรษฐกิจจำเพาะ รัฐชายฝั่งจะต้องคำนึงตามสมควรถึงสิทธิและหน้าที่ของรัฐอื่น ในเขตเศรษฐกิจจำเพาะ รัฐชายฝั่งมีเพียงสิทธิอธิปไตยเหนือสิ่งอันพึงได้ทางเศรษฐกิจจากทะเลในเขตนั้น แต่เป็นสิทธิที่ไม่ได้คลุมไปทุกเรื่อง ผิดกับในน่านน้ำภายใน หรือในทะเลอาณาเขต แต่ถึงกระนั้นก็ดี สิทธิของรัฐชายฝั่งก็มีลักษณะครอบคลุมกว้าง ข้อ 59 ของอนุสัญญากล่าวว่า ในกรณีที่อนุสัญญาไม่ได้กล่าวถึงเกี่ยวกับสิทธิหรืออำนาจทางกฎหมายของรัฐชายฝั่ง หรือรัฐอื่นในเขตเศรษฐกิจจำเพาะ กรณีพิพาทระหว่างรัฐชายฝั่งกับรัฐอื่น จะต้องมีการหาข้อตกลงบนพื้นฐานของความยุติธรรม โดยพิจารณาถึงสภาวการณ์ที่

ถูกต้อง และคำนึงถึงความสำคัญของผลประโยชน์ที่พิพาทของฝ่ายต่าง ๆ และของสังคมระหว่างประเทศในส่วนรวม

สิทธิอธิปไตยของรัฐชายฝั่งในเขตเศรษฐกิจจำเพาะที่สำคัญ เช่น การจับปลา รัฐชายฝั่งมีอำนาจกำหนดปริมาณสัตว์น้ำที่อนุญาตให้จับได้ ทั้งนี้ เพราะรัฐชายฝั่งมีหน้าที่ต้องรักษาสภาวะคงที่ของทรัพยากรมีชีวิตในเขตเศรษฐกิจจำเพาะ โดยการวางมาตรการที่เหมาะสมในการอนุรักษ์และจัดการเพื่อป้องกันการกระทบกระเทือนที่เกิดจากการจับปลาเกินกำหนด การปฏิบัติการดังกล่าวรัฐชายฝั่งจะร่วมมือกับองค์การระหว่างประเทศที่มีอำนาจหรือองค์การภูมิภาคทั้งนี้เพื่อรักษาระดับจำนวนสัตว์น้ำให้อยู่ในสภาวะคงที่ของกำลังผลิตที่สูงสุดของทรัพยากรมีชีวิต โดยคำนึงถึงความจำเป็นทางเศรษฐกิจของรัฐชายฝั่งที่ต้องอาศัยเลี้ยงชีพด้วยการจับปลา และความจำเป็นพิเศษของรัฐที่กำลังพัฒนา

รัฐชายฝั่งจะกำหนดขีดสมรรถภาพการประมงของตนเอง ถ้าสมรรถภาพในการแสวงหาประโยชน์ของตนต่ำกว่าจำนวนสัตว์น้ำที่อนุญาตให้จับได้ ก็ให้อนุญาตให้รัฐอื่นเข้ามาทำการประมงได้ โดยทำความตกลงกัน แต่รัฐชายฝั่งก็มีสิทธิที่จะคำนึงถึงปัจจัยต่าง ๆ เช่น ความสำคัญของสัตว์น้ำต่อเศรษฐกิจของประเทศและผลประโยชน์ของชาติตน ผลประโยชน์ของประเทศไร้ฝั่ง และประเทศที่มีลักษณะทางภูมิศาสตร์เสียเปรียบ ความต้องการของรัฐที่กำลังพัฒนาในภูมิภาค และรัฐที่ประชาชนเคยทำการประมงอย่างสม่ำเสมอในเขตเศรษฐกิจจำเพาะ เรือประมงของรัฐอื่นที่จับปลาในเขตเศรษฐกิจจำเพาะต้องเคารพกฎหมายข้อบังคับและระเบียบอื่น ๆ และมาตรการอนุรักษ์สัตว์น้ำของรัฐชายฝั่ง รัฐชายฝั่งมีอำนาจออกอาชญาบัตรแก่ชาวประมงหรือเรือประมง หรือเครื่องมือการจับปลาและมีสิทธิเรียกเก็บค่าธรรมเนียม ทั้งมีอำนาจกำหนดประเภทอายุ ปลาที่อนุญาตให้จับได้ จำนวนที่จับ และฤดูกาลที่ให้จับรวมทั้งเขตการจับปลาด้วย การอนุญาตให้รัฐไร้ฝั่งหรือรัฐที่มีสภาพภูมิศาสตร์เสียเปรียบเข้าไปจับปลาในเขตเศรษฐกิจของตนรัฐชายฝั่งอาจไม่ยินยอมได้ ถ้าการจับปลาในเขตเศรษฐกิจจำเพาะมีความสำคัญอย่างยิ่งยวดต่อเศรษฐกิจของตน (ข้อ 71) ในส่วนที่เกี่ยวกับทรัพยากรใต้ทะเลและดินใต้ผิวดินท้องทะเลให้ใช้หลักเกณฑ์เดียวกับไหล่ทวีป

อนุสัญญายังให้เสรีภาพในการเดินเรือและการบินผ่าน การวางสายและท่อใต้ทะเลในเขตเศรษฐกิจจำเพาะเช่นเดียวกับเสรีภาพในทะเลหลวงแต่เรือและเครื่องบินจะต้องเคารพกฎหมายและระเบียบข้อบังคับของรัฐชายฝั่งที่สอดคล้องกับอนุสัญญาและบทบัญญัติอื่นของกฎหมายระหว่างประเทศรัฐชายฝั่งไม่อาจจะจำกัดเสรีภาพในการเดินเรือ เว้นแต่ในกรณีที่กำหนดไว้ เช่น เพื่อการอนุรักษ์สัตว์น้ำและการอนุรักษ์สภาพแวดล้อม

ในการใช้สิทธิอธิปไตยเพื่อการสำรวจและแสวงประโยชน์ อนุรักษ์และจัดการทรัพยากรที่มีชีวิตของเขตเศรษฐกิจจำเพาะ รัฐชายฝั่งอาจดำเนินมาตรการทุกอย่างรวมทั้งการขอขึ้นตรวจค้นเรือ หยุดเรือ ยึดเรือและจับกุมลูกเรือดำเนินคดี แต่ทั้งนี้ความผิดฐานละเมิดกฎหมายและข้อบังคับในการจับปลาจะไม่มีโทษจำคุก เว้นแต่ประเทศที่เกี่ยวข้องจะตกลงเป็นอย่างอื่นประเทศไทยได้ประกาศพระบรมโองการกำหนดเขตเศรษฐกิจจำเพาะเมื่อวันที่ 23 กุมภาพันธ์ 2524 ออกไป 200 ไมล์ทะเล โดยวัดจากเส้นฐานที่ใช้สำหรับวัดความกว้างของทะเลอาณาเขต และออกประกาศพระบรมราชโองการ เรื่องเขตเศรษฐกิจจำเพาะของราชอาณาจักรไทยด้านอ่าวไทย ส่วนที่ประชิดกับเขตเศรษฐกิจจำเพาะของประเทศมาเลเซีย ลงวันที่ 16 กุมภาพันธ์ 2531 และเขตเศรษฐกิจจำเพาะของไทย ทางด้านทะเลอันดามันลงวันที่ 18 กรกฎาคม 2531 สหภาพยุโรปก็ประกาศเขตเศรษฐกิจจำเพาะของประเทศสมาชิกออกเป็น 200 ไมล์ทะเลเช่นกัน เมื่อวันที่ 3 พฤษภาคม ค.ศ. 1976

6. เขตทะเลที่อยู่นอกเขตอำนาจของรัฐ เขตทะเลที่อยู่นอกเขตอำนาจของรัฐ คือทะเลหลวงซึ่งก่อนอนุสัญญากฎหมายทะเล ค.ศ. 1982 พื้นน้ำพื้นดินและดินใต้ผิวดินของท้องทะเลล็กอยู่ภายใต้กฎเกณฑ์เดียวกัน แต่อนุสัญญาฉบับใหม่ได้กำหนดให้พื้นดินและดินใต้ผิวดินของท้องทะเลอยู่ภายใต้กฎเกณฑ์พิเศษ ส่วนกิจกรรมบนพื้นน้ำของทะเลหลวง ยังคงใช้หลักเกณฑ์ของทะเลหลวง

ทะเลหลวงเป็นทะเลที่ไม่อยู่ภายใต้อธิปไตยของรัฐใด รัฐทุกรัฐไม่ว่าจะเป็นรัฐชายฝั่งหรือไร้ฝั่งก็มีสิทธิใช้ทะเลหลวงได้ มาตรา 1 ของอนุสัญญาเจนีวา ค.ศ. 1958 บัญญัติว่า คำว่า "ทะเลหลวง" หมายถึงส่วนทั้งหมดของทะเล ซึ่งไม่รวมอยู่ในทะเลอาณาเขต หรือในน่านน้ำภายในของรัฐแต่ในอนุสัญญา ค.ศ. 1982 ได้แก้ไขเปลี่ยนแปลงคำจำกัดความเดิม เพราะมีเขตเศรษฐกิจจำเพาะและน่านน้ำหมู่เกาะที่เป็นเขตทะเลเพิ่มขึ้น อนุสัญญาฉบับใหม่จึงบัญญัติในข้อ 86 ว่าบทบัญญัติของหมวดนี้ (หมวด 7) ใช้กับทุกส่วนของทะเลที่ไม่ใช่เขตเศรษฐกิจจำเพาะ ทะเลอาณาเขตหรือน่านน้ำภายในของรัฐ ทั้งมิใช่น่านน้ำหมู่เกาะของรัฐหมู่เกาะ

หลังจากเกิดทฤษฎีของพาร์โดที่ถือว่าทะเลนั้นคือมรดกร่วมของมวลมนุษยชาติ (The Common Heritage of Mankind) ซึ่งต่อมาสมัชชาใหญ่ได้สนับสนุนทฤษฎีดังกล่าวในข้อมติการประชุมหมายเลข 2749 (XXV) โดยประกาศว่าก้นทะเลและท้องทะเลรวมทั้งดินใต้บาดาลภายนอกอำนาจเขตของรัฐ และทรัพยากรทั้งมวลในบริเวณดังกล่าวนี้เป็นมรดกร่วมของมวลมนุษยชาติ อนุสัญญาฉบับใหม่จึงบัญญัติให้พื้นดินและดินใต้ผิวดินของท้องทะเลอยู่ภายใต้กฎเกณฑ์พิเศษ แต่กิจกรรมบริเวณผิวน้ำและท้องน้ำ อยู่ภายใต้ระบอบกฎหมายทะเลหลวง

เสรีภาพในการใช้ทะเลหลวงเป็นที่ยอมรับกันมาเป็นเวลานาน อนุสัญญาเจนีวาว่า ค.ศ. 1958 บัญญัติว่า เสรีภาพแห่งทะเลหลวงมี 4 ประการ คือ เสรีภาพในการเดินเรือ การประมง การวางสาย และท่อใต้ทะเล และการบินเหนือทะเลหลวง อนุสัญญาฉบับใหม่ได้เพิ่มเติมเสรีภาพใหม่อีก 2 ประการ คือ เสรีภาพที่จะสร้างเกาะเทียม และการติดตั้งอย่างอื่นที่กฎหมายระหว่างประเทศอนุญาต และเสรีภาพเกี่ยวกับการสำรวจทางวิทยาศาสตร์

ในทะเลหลวงรัฐมีอำนาจเหนือเรือที่ชักธงของตนแต่ผู้เดียว หรือรบชาติอื่นไม่สามารถจับกุมหรือตรวจค้นได้ อนุสัญญาเจนีวา ค.ศ.1958 ได้กำหนดข้อยกเว้นคือ หากสงสัยว่าเรือนั้นกระทำการโจรสลัดหรือบรรทุกทาสหรือแม้ว่าจะชักธงต่างชาติ แต่เรือนั้นตามความเป็นจริงมีสัญชาติเดียวกับเรือรบ อนุสัญญาฉบับใหม่ได้เพิ่มเติมข้อยกเว้นเพิ่มขึ้นในเรื่องเกี่ยวกับการค้ายาเสพติด การส่งคลื่นวิทยุหรือโทรทัศน์ จากเรือหรือติดตั้งในทะเลหลวง ซึ่งเป็นการละเมิดข้อบังคับระหว่างประเทศ และเรือไร้สัญชาติ

พื้นดินและดินใต้ผิวดินในท้องทะเลลึก

ก่อนอนุสัญญาฉบับใหม่ พื้นดินและดินใต้ผิวดินของท้องทะเลเป็นส่วนหนึ่งของทะเลหลวงไม่มีรัฐใดอ้างอธิปไตยหรือเข้าครอบครองได้ ทุกรัฐมีเสรีภาพที่จะแสวงหาประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติของท้องทะเล ต่อมาสมัชชาสหประชาชาติได้ยอมรับหลักการของพาร์โด ที่ถือว่าเขตท้องทะเลลึกและทรัพยากรธรรมชาติในเขตดังกล่าว เป็นมรดกร่วมของมวลมนุษยชาติ

หลักการดังกล่าวมีความหมายว่ารัฐหนึ่งรัฐใดไม่สามารถอ้างสิทธิเป็นเจ้าของเหนือส่วนหนึ่งส่วนใดของท้องทะเลลึก มนุษยชาติทั้งมวลเป็นเจ้าของ การดำเนินกิจกรรมในท้องทะเลจะต้องอยู่ภายใต้ระบบการจัดการร่วมกันของทุกรัฐ ต้องมีการแบ่งผลประโยชน์ที่จะได้รับจากท้องทะเลลึกอย่างยุติธรรม รัฐทุกรัฐไม่ว่าจะเป็นรัฐชายฝั่งหรือไร้ฝั่งมีสิทธิใช้ท้องทะเลลึกแต่ต้องในทางสันติ กิจกรรมที่ดำเนินการจะต้องจำกัดเพียงการแสวงหาประโยชน์ทางเศรษฐกิจหรือการวิจัยวิทยาศาสตร์ การนำทรัพยากรธรรมชาติมาใช้ต้องไม่หมดไปในชั่วอายุคนเดียว

ขอบเขตท้องทะเลลึก

ข้อ 1 ของอนุสัญญา ค.ศ. 1982 บัญญัติว่าบริเวณพื้นที่หมายถึงพื้นดินท้องทะลและพื้นมหาสมุทรและดินใต้ผิวดินที่อยู่นอกเขตอำนาจของรัฐ เขตท้องทะเลที่อยู่ภายใต้อำนาจของรัฐได้แก่พื้นดินใต้ทะเลอาณาเขต เขตเศรษฐกิจจำเพาะและไหล่ทวีป ฉะนั้น ท้องทะเลลึกจะอยู่ต่ำกว่าไหล่ทวีป รัฐทุกรัฐจะแจ้งต่อองค์การพื้นทะเลระหว่างประเทศ (The International Seabed Authority) ถึงขอบเขตไหล่ทวีปของตน ถ้าไหล่ทวีปเกิน 200 ไมล์ คณะกรรมาธิการกำหนดเขตไหล่ทวีปจะให้คำแนะนำแก่รัฐชายฝั่งเกี่ยวกับขอบนอกของไหล่ทวีป ถ้ารัฐชายฝั่งปฏิบัติตามจะมีผลบังคับใช้อย่างเด็ดขาดซึ่งอาจนำไปอ้างต่อรัฐอื่นหรือต่อองค์การพื้นทะเลระหว่างประเทศ

การจัดตั้งระบบเขตท้องทะเลลึกก็เพื่อการสำรวจพื้นดินท้องทะเลและขุดค้นทรัพยากรธรรมชาติจำพวก แร่ธาตุต่าง ๆ เช่น แมงกานิสโนดูล แร่นิเกิล ทองแดง ฟอสฟอร์ส และ ฯลฯ ส่วนทรัพยากรมีชีวิตนั้นไม่ได้กล่าวไว้ เพราะอุปสรรคเกี่ยวกับความลึกอย่างมากของท้องน้ำ การจัดตั้งระบบดังกล่าวจะต้องไม่กระทบกระเทือนถึงสถานะภาพของน่านน้ำที่อยู่เหนือและอากาศเหนือพื้นน้ำรวมทั้งสิทธิของรัฐชายฝั่ง ส่วนเสรีภาพในการเดินเรือ และการวิจัยวิทยาศาสตร์ในทะเลหลวงยังมีอยู่เช่นเดิม ซึ่งบางครั้งอาจจะกระทบกระทั่งกับการแสวงหาประโยชน์จากท้องทะเลลึก เพราะการแสวงหาประโยชน์อาจจะต้องสร้างสิ่งก่อสร้าง ซึ่งก่อให้เกิดความไม่สะดวกในการเดินเรือได้

กิจกรรมในท้องทะเลลึกจะต้องกระทำเพื่อผลประโยชน์ของมนุษย์ชาติ โดยส่วนรวมและต้องคำนึงถึงผลประโยชน์และความจำเป็นของประเทศที่กำลังพัฒนาด้วย

การนำทรัพยากรธรรมชาติในท้องทะเลมาใช้ประโยชน์อยู่ภายใต้การดำเนินการขององค์การระหว่างประเทศ เรียกว่า องค์การพื้นทะเลระหว่างประเทศ มีหน้าที่บริหารท้องทะเลลึกโดยออกกฎระเบียบ และควบคุมการดำเนินงานในเขต และแจกจ่ายผลประโยชน์ที่ได้รับให้แก่รัฐต่าง ๆ โดยคำนึงถึงผลประโยชน์และความจำเป็นของรัฐที่กำลังพัฒนา และประชาชนที่ยังไม่ได้รับเอกราชโดยสมบูรณ์ นอกจากนี้ยังอาจดำเนินการวิจัยทางวิทยาศาสตร์ทางทะเลเกี่ยวกับบริเวณพื้นที่ และทรัพยากรในบริเวณนั้น อาจเข้าทำสัญญาเพื่อความมุ่งประสงค์นั้น ดำเนินมาตราการหาเทคโนโลยี่และความรู้ด้านวิทยาศาสตร์และถ่ายทอดความรู้แก่รัฐที่กำลังพัฒนาด้วยเพื่อให้รัฐภาคีทั้งปวงได้รับประโยชน์จากความรู้นั้น และดำเนินมาตราการที่จำเป็นในการป้องกันมลภาวะ

การแสวงหาประโยชน์ในเขต องค์การอาจจะเป็นผู้ลงทุนในการขุดทรัพยากรขนส่งและจำหน่ายเองในรูปขอ่งวิสาหกิจ (The Enterprise) ซึ่งเป็นองค์กรย่อยขององค์การอยู่ในความควบคุมของคณะมนตรี หรือให้รัฐหรือเอกชนบริษัทเอกชนของรัฐที่เป็นภาคีอนุสัญญามีสิทธิในการดำเนินการขุดค้นทรัพยากรในรูปการขอสัมปทานจากองค์การ หรือในรูปการแบ่งรายได้ให้แก่องค์การ

องค์การพื้นทะเลระหว่างประเทศมีสภาพบุคคลระหว่างประเทศ ประกอบด้วยรัฐที่เป็นภาคีสนธิสัญญาทั้งหมด มีที่ทำการตั้งอยู่ที่จาไมก้า องค์กรที่สำคัญขององค์การได้แก่ สมัชชา คณะมนตรี และสำนักงานเลขาธิการ

สมัชชาประกอบด้วยผู้แทน 1 คนของรัฐภาคีทุกรัฐ และอาจจะมีผู้ช่วยหรือที่ปรึกษา สมัชชาเป็นองค์กรสูงสุดขององค์การ มีหน้าที่กำหนดนโยบายทั่วไปขององค์การ เป็นผู้เลือกคณะมนตรีและเลขาธิการของสำนักงานเลขาธิการ

คณะมนตรีเป็นฝ่ายบริหารของยงค์การ องค์ประกอบของคณะมนตรีเป็นที่ถกเถียงกันมากในที่ประชุมกฎหมายทะเล ประเทศกลุ่มอุตสาหกรรมต้องการได้สิทธิพิเศษเพราะถือว่าตนเป็นผู้จัดหาทุนทรัพย์ และเทคโนโลยี่ แต่กลุ่มประเทศ 77 ซึ่งเป็นตัวแทนของประเทศกำลังพัฒนาหรือด้อยพัฒนายืนยันในหลักการให้ทุกประเทศมีผู้แทนอยู่ในคณะมนตรีโดยทั่วถึงทุกภาคอย่างเที่ยงธรรม ในที่สุดจึงได้ตกลงให้คณะมนตรีประกอบด้วยสมาชิก 36 คน เลือก

โดยสมัชชา 18 คน โดยแบ่งจากเขตภูมิศาสตร์อย่างเที่ยงธรรม เช่น อาฟริกา ลาตินอเมริกัน อาเซีย ยุโรปตะวันออก ยุโรปตะวันตก โดยอย่างน้อยเขตละ 1 คน และจากรัฐอื่น ๆ ส่วนอีก 18 คนที่เหลือเลือกโดยอาศัยหลักเกณฑ์ดังนี้

4 คน เลือกจากประเทศที่บริโภคหรือนำเข้าทรัพยากรจำพวกแร่ประเภทเดียวกับที่มีอยู่ในท้องทะเลลึกในระยะ 5 ปีหลัง เกินกว่า 2% ของการบริโภค

หรือนำเข้าของโลก และอย่างน้อยต้องเป็นประเทศในยุโรปตะวันออก 1 คน รวมทั้งรัฐผู้บริโภคที่ใหญ่ที่สุด (ข้อ 161)

4 คน เลือกจาก 8 ประเทศภาคีที่ได้ทำการลงทุนจำนวนมากในการดำเนินกิจการในเขตโดยรัฐภาคีทำการลงทุนโดยตรงหรือโดยเอกชนสัญชาติของรัฐนั้น และอย่างน้อยต้องมีประเทศในยุโรปตะวันออก 1 คน

4 คน เลือกจากประเทศผู้ส่งออกแร่ชนิดเดียวกับที่มีอยู่ในเขตและต้องมีประเทศที่กำลังพัฒนาอย่างน้อย 2 คน ซึ่งการส่งออกของแร่ดังกล่าวมีความสำคัญต่อเศรษฐกิจของประเทศ

6 คน จากประเทศกำลังพัฒนา ซึ่งมีผลประโยชน์พิเศษ เช่น มีพลเมืองมาก รัฐไร้ฝั่ง หรือมีลักษณะทางภูมิศาสตร์ที่เสียเปรียบ รัฐที่อยู่ในจำพวกรัฐที่นำเข้ารายใหญ่ของแร่ชนิดเดียวกับที่มีอยู่ในเขต รัฐที่เป็นผู้ผลิตแร่ดังกล่าว และรัฐด้อยพัฒนา

สำนักงานเลขาธิการขององค์การประกอบด้วยเลขาธิการ และเจ้าหน้าที่ขององค์การ เลขาธิการได้รับเลือกโดยสมัชชาจากผู้สมัคร ซึ่งเสนอโดยคณะมนตรีมีระยะเวลา 4 ปี และอาจได้รับเลือกใหม่ได้ในกรณีเกิดข้อพิพาทในการตีความหรือบังคับใช้อนุสัญญา ข้อ 279 กำหนดให้รัฐคู่พิพาทตกลงกันโดยสันติวิธี ตามมาตรา 2 (3) ของกฎบัตรสหประชาชาติและแสวงหาข้อยุติโดยวิธีที่กำหนดในมาตรา 33 (1) ของกฎบัตรสหประชาชาติคือ การเจรจา การไกล่เกลี่ย ไต่สวน ประนีประนอมอนุญาโตตุลาการ หรืออาจจะให้ศาลระหว่างประเทศว่าด้วยกฎหมายทะเล หรือศาลยุติธรรมระหว่างประเทศ หรือศาลอนุญาโตตุลาการ หรือศาลอนุญาโตตุลาการพิเศษ ที่ตั้งขึ้นเป็นผู้พิจารณาก็ได้

อนุสัญญาฉบับนี้ แม้จะมีประเทศร่วมลงนามเป็นจำนวนมาก แต่ประเทศมหาอำนาจ เช่น สหรัฐอเมริกา และประเทศอื่น ๆ อีกจำนวนมาก ไม่ได้ร่วมลงนามด้วย แม้ว่าจะเป็นประเทศจำนวนน้อย แต่เป็นประเทศที่มีอิทธิพลทางเศรษฐกิจ จึงอาจก่อให้เกิดปัญหายุ่งยากในอนาคต

อนุสัญญาสหประชาชาติว่าด้วยกฎหมายทะเล ค.ศ. 1982 จะมีผลบังคับเมื่อครบเวลา 1 ปี ภายหลังจากประเทศต่าง ๆ 60 ประเทศให้สัตยาบัน ประเทศไทยแม้จะได้ร่วมลงนามด้วย แต่ปัจจุบันยังไม่ได้ให้สัตยาบันในวันที่ 16 พฤศจิกายน 2536 ได้มีประเทศต่าง ๆ ให้สัตยาบันหรือภาคยานุวัติควบ 60 รายแล้ว ดังนั้นอนุสัญญาก็จะมีผลใช้บังคับตั้งแต่วันที่ 16 พฤศจิกายน 2537 จนถึงปลายปี พ.ศ. 2538 มีประเทศต่าง ๆ เข้าเป็นภาคีในอนุสัญญาฉบับนี้แล้ว 81 ประเทศ

อ่าว (Bay)

อ่าวเป็นส่วนหนึ่งของน่านน้ำภายในอนุสัญญาเจนีวา ค.ศ. 1958 ข้อ 7 และอนุสัญญาสหประชาชาติว่าด้วยกฎหมายทะเล ค.ศ. 1982 ข้อ 10 (2) ได้ให้คำจำกัดความของอ่าวว่า อ่าวคือส่วนเว้าที่เห็นได้ชัดซึ่งส่วนที่เว้าเข้ามา ได้สัดส่วนกับความกว้างของปากอ่าวจนทำให้มีน่านน้ำที่ล้อมรอบด้วยแผ่นดิน และมิได้ประกอบเป็นแต่เพียงความโค้งของฝั่งทะเล อย่างไรก็ดี มิให้ถือส่วนเว้าเป็นอ่าวเว้นแต่เนื้อที่ของส่วนเว้านั้นจะกว้างกว่าพื้นที่ครึ่งวงกลม ซึ่งมีเส้นผ่าศูนย์กลางเป็นเส้นที่ลากพาดปากทางเข้าของส่วนเว้านั้น

ในการวัดพื้นที่ของอ่าว พื้นที่ของส่วนเว้าได้แก่ พื้นที่ซึ่งอยู่ระหว่างแนวน้ำลดรอบฝั่งของส่วนเว้าและเส้นซึ่งเชื่อมแนวน้ำลดของจุดทางเข้าตามธรรมชาติของส่วนเว้านั้น ในกรณีที่ส่วนเว้ามีปากทางเข้ามากกว่าแห่งหนึ่ง เนื่องจากมีเกาะอยู่ให้ลากรูปครึ่งวงกลมบนเส้นซึ่งยาวเท่ากับผลรวมของความยาวของเส้นที่ลากพาดปากทางเข้าต่าง ๆ นั้น เกาะภายในส่วนเว้าให้ถือเสมือนเป็นส่วนหนึ่งของพื้นน้ำของส่วนเว้า

ถ้าระยะห่างระหว่างแนวน้ำลดของจุดทางเข้าตามธรรมชาติของอ่าวไม่เกิน 24 ไมล์ อาจลากเส้นปิดระหว่างแนวน้ำลดทั้งสองนี้ได้ และน่านน้ำที่ถูกปิดกั้นอยู่ภายในเส้นนี้ให้ถือว่าเป็นน่านน้ำภายใน

ในกรณีที่ระยะห่างระหว่างแนวน้ำลดของจุดทางเข้าตามธรรมชาติของอ่าวเกินกว่า 24 ไมล์ให้ลากเส้นฐานตรงยาว 24 ไมล์ภายในอ่าวในทำนองที่จะปิดกั้นพื้นที่น้ำอย่างมากที่สุดเท่าที่สามารถทำได้ ด้วยเส้นที่มีความยาวเช่นนั้น

หลักดังกล่าวไม่ใช้บังคับแก่อ่าวประวัติศาสตร์ (Historic Bays) อ่าวประวัติศาสตร์[1] หมายถึงอ่าวที่ถือเสมือนดินแดนของรัฐ มีสภาพทางกฎหมายเหมือนน่านน้ำภายในซึ่งรัฐมีสิทธิห้ามการผ่านโดยสุจริตของเรือต่างชาติได้โดยสิทธิของรัฐชายฝั่งเหนืออ่าวได้รับการรับรองและยินยอมจากรัฐอื่นมาแต่โบราณกาล แต่อ่าวนั้นต้องไม่เป็นทางเดินเรือสากล อ่าวประวัติศาสตร์ ได้แก่ อ่าวไทยซึ่งมีความกว้างประมาณ 50 ไมล์ทะเล โดยลากเส้นตรงปิดปากอ่าว ทำให้น่านน้ำในอ่าวประวัติศาสตร์กลายเป็นน่านน้ำภายในของไทย ซึ่งรัฐบาลได้ประกาศ เมื่อ 22 กันยายน 2502 อ่าว Shesapeake อ่าว Concertion อ่าว Fonseca อ่าว Granville และอ่าว Hudsun

เกาะ

เกี่ยวกับเกาะหรือพื้นที่ที่อยู่เหนือระดับน้ำขณะน้ำลด อนุสัญญาเจนีวาว่าด้วยทะเลอาณาเขตและเขตต่อเนื่อง ค.ศ. 1958 ข้อ 10 และอนุสัญญาสหประชาชาติ ว่าด้วยกฎหมายทะเล ข้อ 121 ค.ศ. 1982 ได้ให้คำจำกัดความว่า เกาะหมายถึงพื้นดินที่เกิดขึ้นตามธรรมชาติล้อมรอบด้วยน้ำและอยู่เหนือระดับน้ำขณะน้ำขึ้น เกาะมีทะเลอาณาเขตและไหล่ทวีปของตนเอง สำหรับโขดหิน ซึ่งโดยสภาพแล้วไม่สามารถเป็นที่อยู่อาศัยของมนุษย์หรือยังชีพทางเศรษฐกิจได้ ไม่สามารถมีเขตเศรษฐกิจจำเพาะหรือไหล่ทวีปได้ การวัดทะเลอาณาเขตของเกาะก็เป็นไปตามหลักการดังนี้

1. พื้นที่ที่อยู่เหนือระดับน้ำขณะน้ำลด ได้แก่พื้นดินที่เกิดขึ้นตามธรรมชาติซึ่งล้อมรอบด้วยน้ำและอยู่เหนือระดับขณะน้ำลด แต่จมอยู่ใต้ระดับน้ำขณะน้ำขึ้น ในกรณีที่พื้นที่ที่อยู่เหนือระดับน้ำขณะน้ำลดทั้งหมดหรือเพียงบางส่วนตั้งอยู่ในระยะห่างจากผืนแผ่นดินหรือเกาะไม่เกินความกว้างของทะเลอาณาเขต แนวน้ำลดของพื้นที่เช่นว่านั้น อาจใช้เป็นเส้นฐานสำหรับวัดความกว้างของทะเลอาณาเขตก็ได้

2. ในกรณีที่พื้นที่ที่อยู่เหนือระดับน้ำขณะน้ำลดทั้งหมด ตั้งอยู่ในระยะห่างจากผืนแผ่นดินหรือเกาะเกินกว่าความกว้างของทะเลอาณาเขต พื้นที่นั้นย่อมไม่มีทะเลอาณาเขตของตนเอง

ถ้าเกาะถูกล้อมรอบด้วยน้ำในขณะที่น้ำขึ้นเท่านั้น แต่น้ำไม่ล้อมรอบในขณะน้ำลด เกาะนั้นก็ไม่ใช่เกาะตามเจตนารมณ์ของกฎหมาย เช่น ขณะน้ำลดมีพื้นที่ติดกับฝั่งได้

เขตต่อเนื่อง (Contiquous Zone)[1]

---

[1] M. Bourguin Les Baies Historiqes Neuchâtal 1952 p. 37

[1] G. Gidel. La merterritoriale et La zone contique Recueil Des cours 1934 p. 241-273

เขตต่อเนื่องเกิดจากความรู้สึกของรัฐที่เห็นว่าอำนาจของรัฐในด้านการศุลกากรเพื่อป้องกันการลักลอบนำเข้าสินค้า หนีภาษี การเข้าเมือง โดยผิดกฎหมาย การคลัง และการสาธารณสุข จำกัดอยู่แต่เพียงภายในทะเลอาณาเขตของตน ไม่เพียงพอที่จะป้องกันการละเมิด กฎหมายจึงพยายามขยายเขตอำนาจของตนออกไปอีก ซึ่งอนุสัญญาเจนีวา ว่าด้วยทะเลอาณาเขตและเขตต่อเนื่อง ค.ศ. 1958 และอนุสัญญาสหประชาชาติว่าด้วยกฎหมายทะเล ค.ศ. 1982 ได้ยอมรับอย่างเป็นทางการ

เขตต่อเนื่องหมายถึง ส่วนของทะเลหลวงซึ่งอยู่ถัดจากเขตของทะเลอาณาเขตจนถึงระยะหนึ่งซึ่งรัฐสามารถใช้อำนาจบางอย่าง เช่น เพื่อป้องกันการละเมิดในด้านการสาธารณสุข การเข้าเมืองและศุลกากร อนุสัญญาเจนีวา ค.ศ. 1958 ได้ยอมรับรู้สิทธิของรัฐในเขตต่อเนื่องโดยไม่ได้ให้คำจำกัดความแต่อย่างใด

เขตต่อเนื่องแตกต่างจากทะเลอาณาเขต 2 ประการ คือ

1. เขตต่อเนื่องเป็นส่วนหนึ่งของทะเลหลวง แต่ทะเลอาณาเขตเป็นส่วนหนึ่งของดินแดนของรัฐ

2. เขตต่อเนื่องนั้น รัฐจะใช้อำนาจบางอย่างได้เท่านั้น โดยไม่มีอำนาจอย่างสมบูรณ์ แต่ในทะเลอาณาเขต รัฐมีอำนาจอธิปไตยเพราะถือว่าเป็นดินแดนของรัฐ

เหตุผลในการกำหนดเขตต่อเนื่องของรัฐชายฝั่ง ก็เพื่อผลประโยชน์ของรัฐชายฝั่งในทางเศรษฐกิจและศุลกากร เขตต่อเนื่องทำให้รัฐชายฝั่งสามารถตรวจสอบเรือต่างประเทศที่เข้ามาในบริเวณเขตต่อเนื่องได้ ซึ่งถ้าไม่มีเขตดังกล่าวรัฐก็ไม่สามารถใช้อำนาจอย่างใดได้เพราะเป็นทะเลหลวง

ในประวัติศาสตร์ ในปี ค.ศ. 1718 อังกฤษได้เคยออกกฎหมาย hovering Acts ให้สิทธิที่จะจับยึดเรือสินค้า ที่สงสัยว่าจะหลบหนีภาษีศุลกากรในเขตต่อเนื่อง และในปี ค.ศ. 1826 ได้ให้สิทธิในการตรวจค้นเรือซึ่งอยู่ภายในระยะ 12 ไมล์จากฝั่ง การกระทำของอังกฤษได้รับการคัดค้านจากประเทศต่าง ๆ กฎหมายฉบับดังกล่าวจึงถูกยกเลิกในปี ค.ศ. 1876 อังกฤษจึงยอมใช้อำนาจในระยะเพียง 3 ไมล์ทะเล ซึ่งเป็นระยะเท่ากับความกว้างทะเลอาณาเขตเช่นเดิม

สำหรับสหรัฐก็ได้ออกกฎหมายยึดหลักเช่นเดียวกับกฎหมายของอังกฤษ โดยในปี ค.ศ. 1922 ได้ออกกฎหมายลงโทษเรือต่างประเทศ ซึ่งละเมิดกฎหมายศุลกากรของสหรัฐ ภายในระยะ 3-12 ไมล์จากฝั่งโดยกฎหมายดังกล่าวให้สิทธิแก่พนักงานศุลกากรตรวจสินค้าของเรือต่างประเทศในระยะ

ดังกล่าวได้ และในระหว่างปี ค.ศ. 1924-1928 สหรัฐก็ได้ทำสนธิสัญญากับประเทศต่าง ๆ เช่น อังกฤษ เยอรมัน ฮอลแลนด์ อิตาลี สวีเดน ฝรั่งเศส และสเปน เรียกว่า Liquor treaties[1] อนุญาตให้เรือรบสหรัฐตรวจค้น ยึด หรือนำเรือเข้ามาในท่าของสหรัฐได้ถ้าจำเป็น ในระยะห่างจากฝั่งเท่าที่เรือที่ละเมิดกฎหมายการค้าสุราจะวิ่งได้ภายใน 1 ชั่วโมง แต่จะเกิน 12 ไมล์ไม่ได้ ทั้งนี้เพื่อป้องกันการค้าสุรา ซึ่งในขณะนั้นกฎหมายสหรัฐห้ามการดื่มสุรา แต่เนื่องด้วยมีเรือบรรทุกสุราไปจอดห่างจากฝั่ง 3 ไมล์ทะเล ซึ่งอยู่นอกทะเลอาณาเขตและบรรทุกสุราเข้ามาขายในเมือง สหรัฐจึงต้องกระทำสนธิสัญญากับประเทศต่าง ๆ และกำหนดเขตต่อเนื่องเพื่อสามารถที่จะปราบปรามการค้าสุราได้ ในฝรั่งเศสในปี ค.ศ. 1791 และ 1817 ได้มีกฎหมายกำหนดเขตควบคุมด้านภาษีศุลกากร ซึ่งกำหนดระยะห่างจากฝั่ง 20 ไมล์ และให้อำนาจเจ้าหน้าที่ศุลกากรตรวจค้นเรือต่างประเทศในระยะดังกล่าวได้

เขตต่อเนื่องถือว่าเป็นส่วนหนึ่งของทะเลหลวง ซึ่งรัฐมีอำนาจบางอย่างที่จำกัด ฉะนั้นเสรีภาพในการเดินเรือในเขตต่อเนื่อง จะต้องไม่ถูกรบกวนเพราะการกระทำของรัฐ อนุสัญญาเกี่ยวกับเขตต่อเนื่อง ค.ศ. 1958 ข้อ 24 ระบุว่ารัฐชายฝั่งจะขยายเขตต่อเนื่องเกินกว่า 12 ไมล์นับจากเส้นฐาน ซึ่งใช้วัดความกว้างของทะเลอาณาเขตไม่ได้ในกรณีที่รัฐขยายความกว้างของทะเลอาณาเขตออกไปเป็น 12 ไมล์ตามอนุสัญญานี้ก็เท่ากับไม่มีเขตต่อเนื่องในกรณีที่ฝั่งทะเลของรัฐ 2 รัฐอยู่ตรงข้ามหรือประชิดกัน ถ้าไม่มีความตกลงระหว่างกันเป็นอย่างอื่น รัฐใดรัฐหนึ่งของทั้งสองรัฐไม่มีสิทธิที่จะขยายเขตต่อเนื่องของตนเลยเส้นมัธยะซึ่งจุดทุกจุดบนเส้นนั้นมีระยะห่างเท่ากัน จากจุดที่ใกล้ที่สุดบนเส้นฐาน ซึ่งใช้วัดความกว้างของทะเลอาณาเขตของรัฐทั้งสอง อนุสัญญาสหประชาชาติว่าด้วยกฎหมายทะเล ค.ศ. 1982 ข้อ 33 ได้ขยายเขตต่อเนื่องไปถึง 24 ไมล์ทะเลโดยระบุว่าเขตต่อเนื่องมิอาจขยายเกินกว่า 24 ไมล์ทะเลจากเส้นฐานซึ่งใช้วัดความกว้างของทะเลอาณาเขต ถ้าความกว้างของทะเลอาณาเขตเป็น 12 ไมล์ทะเล เขตต่อเนื่องก็ขยายไปอย่างมากอีก 12 ไมล์ นอกจากนั้นอนุสัญญาทั้ง 2 ฉบับยังกำหนดวัตถุประสงค์ของการใช้อำนาจของรัฐชายฝั่ง อนุสัญญาเจนีวา ค.ศ. 1958 ข้อ 24 และข้อ 33 อนุสัญญาสหประชาชาติ ว่าด้วยกฎหมายทะเล ค.ศ. 1982 กล่าวว่าในเขตทะเลหลวง ซึ่งต่อเนื่องกับทะเลอาณาเขตของรัฐชายฝั่งอาจดำเนินการควบคุมตามที่จำเป็นเพื่อ

---

[1] G. Gidel. La merterritoriale et la zone contique Paris 1934 p. 434

ก. ป้องกันการละเมิดข้อบังคับเกี่ยวกับการศุลกากร รัษฎากร การเข้าเมืองหรือการอนามัยภายในอาณาเขต หรือทะเลอาณาเขตของตน

ข. ลงโทษการละเมิดข้อบังคับข้างต้นซึ่งได้กระทำภายในอาณาเขตหรือทะเลอาณาเขตของตน

แต่ปัจจุบันเขตต่อเนื่องเป็นส่วนหนึ่งของเขตเศรษฐกิจจำเพาะรัฐชายฝั่งจึงอาจออกกฎหมายคุ้มครองทรัพยากรธรรมชาติ ทั้งที่มีชีวิตและไม่มีชีวิต และเกี่ยวกับกิจกรรมอื่น ๆ เช่น การสร้างเกาะเทียม การสำรวจวิจัยวิทยาศาสตร์ทางทะเลการคุ้มครองสภาวะแวดล้อม การออกกฎหมายข้อบังคับดังกล่าวอาจจะกระกระเทือนต่อเสรีภาพในการเดินเรือในเขตต่อเนื่องของรัฐอื่นได้ ซึ่งรัฐชายฝั่งต้องคำนึงถึงสิทธิและหน้าที่ของรัฐอื่นด้วย

ไหล่ทวีป (Continental Shelf)

ไหล่ทวีปคือพื้นดินที่ลาดเอียงจากชายฝั่งลงไปใต้ทะเล จนถึงความลึกระดับหนึ่งซึ่งพื้นนั้นจะหักมุมลึกลงไปสู่ท้องทะเล กฎหมายระหว่างประเทศได้กล่าวถึงไหล่ทวีปเมื่อไม่นานมานี่เอง ทั้งนี้เนื่องจากความเจริญทางเทคนิคใหม่ ๆ ทำให้สามารถหาประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติจากพื้นดินและดินใต้ผิวดินในทะเล โดยเฉพาะการแสวงหาน้ำมันดิบและแก๊สธรรมชาติในทะเล ซึ่งเพิ่งถูกขุดค้นหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 ยุติไม่นานได้มีการคำนวณกันว่า 26% ของปริมาณน้ำมันดิบของโลกอยู่ในทะเล และขณะนี้ 20% ของน้ำมันดิบและ 10% ของแก๊สธรรมชาติได้ถูกขุดได้จากบริเวณไหล่ทวีป จึงได้มีการกำหนดลักษณะทางกฎหมายที่จะให้รัฐชายฝั่งมีสิทธิเหนือไหล่ทวีปในการแสวงหาทรัพยากรธรรมชาติ[1] ในระยะแรกรัฐต่าง ๆ มักจะอ้างว่าตนมีสิทธิในการขุดหาทรัพยากรธรรมชาติเหนือไหล่ทวีปโดยการประกาศแต่ฝ่ายเดียว เพราะถือว่าไหล่ทวีปเป็นการขยายโดยธรรมชาติของดินแดนของรัฐชายฝั่ง เช่น ประกาศของประธานาธิบดีทรูแมน ของสหรัฐ เมื่อวันที่ 28 กันยายน 1945 อังกฤษและประเทศในทวีปอเมริกาก็ประกาศสิทธิของตนเหนือไหล่ทวีปตามสหรัฐด้วย แต่ก็เคยมีสัญญาระหว่างรัฐที่กล่าวเกี่ยวกับไหล่ทวีป เช่น สนธิสัญญาระหว่างอังกฤษกับเวเนซูเอลล่า ในปี ค.ศ. 1942 เกี่ยวกับการค้นหาน้ำมันดิบระหว่างเวเนซูเอลล่า และเกาะทรินิเด้ การประกาศแต่ฝ่ายเดียวของรัฐก่อให้เกิดความขัดแย้งระหว่างรัฐต่าง ๆ ที่มีผลประโยชน์จึงได้มีการประชุมระหว่างประเทศและสิ้นสุดลงด้วยการทำสนธิสัญญาเจนีวา ค.ศ. 1958 เกี่ยวกับไหล่

[1] G. Scelle. Plateau continental et D.I. in Rew. D.I.P. 1955 p. 5

ทวีป ประกาศใช้เมื่อวันที่ 10 มิถุนายน 1964 แต่ประเทศเยอรมันไม่ยอมให้สัตยาบัน

ข้อ 1 ของอนุสัญญาเจนีวาว่าด้วยไหล่ทวีป ค.ศ. 1958 ได้ให้คำจำกัดความของไหล่ทวีปว่า ไหล่ทวีปใช้อ้างอิงถึง

ก. พื้นดินท้องทะเล และดินใต้ผิวดินของบริเวณใต้ทะเลที่ประชิดกับชายฝั่ง แต่อยู่ภายนอกบริเวณทะเลอาณาเขตจนถึงความลึก 200 เมตร หรือเกินขีดจำกัดนั้นไปจนถึงที่ซึ่งความลึกของน่านน้ำเหนือที่นั้นสามารถจะใช้แสวงประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติในบริเวณดังกล่าวนั้นได้

ข. พื้นดินท้องทะเลและดินใต้ผิวดินของบริเวณใต้ทะเลเช่นเดียวกันที่ประชิดกับชายฝั่งของเกาะ

สำหรับพื้นดินท้องทะเลและดินใต้ผิวดินของทะเลอาณาเขตย่อมไม่ถือว่าเป็นไหล่ทวีป โดยรัฐยังมีอำนาจอธิปไตยอย่างสมบูรณ์เพราะอยู่ในทะเลอาณาเขตของตน

ในระหว่างการประชุมอนุสัญญาเจนีวาว่าด้วยไหล่ทวีป ค.ศ. 1958 ประเทศที่ได้เข้าร่วมประชุมได้คัดค้านถึงคำจำกัดความที่ไม่กระจ่างของไหล่ทวีปซึ่งไม่ระบุความลึกสูงสุดโดยอนุญาตให้รัฐชายฝั่งมีอำนาจแสวงหาประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติ แม้ว่าความลึกจะเกิน 200 เมตรก็ตาม ถ้าสามารถจะหาประโยชน์ได้ทำให้ประเทศที่มีความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีได้เปรียบกว่าประเทศอื่น เพราะสามารถแสวงประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติในทะเลลึกเกินกว่า 200 เมตรได้แต่ผู้เดียว

สิทธิของรัฐชายฝั่งเหนือไหล่ทวีป

ข้อ 2 ของอนุสัญญาเจนีวา ค.ศ. 1958 ว่าด้วยไหล่ทวีปและอนุสัญญาสหประชาชาติว่าด้วยกฎหมายทะเล ค.ศ. 1982 ข้อ 77 ระบุว่า รัฐชายฝั่งมีสิทธิอธิปไตยเหนือไหล่ทวีปเพื่อความมุ่งประสงค์ในการสำรวจไหล่ทวีปและการแสวงประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติของไหล่ทวีป แต่สิทธิอธิปไตยดังกล่าวผิดกับอธิปไตยของรัฐเหนือดินแดนของตนเพราะรัฐจะใช้สิทธิอธิปไตยได้ในวงจำกัดโดยมีเงื่อนไขเพียงมุ่งประสงค์ที่จะสำรวจและแสวงประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติของไหล่ทวีปเท่านั้น ถึงอย่างไรก็ตาม รัฐชายฝั่งจะเป็นผู้พิจารณาเองว่าการกระทำของตนเป็นการสำรวจและแสวงประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติหรือไม่ สิทธิในอำนาจอธิปไตยของรัฐเหนือไหล่ทวีปเป็นสิทธิจำเพาะ โดยแม้ว่าถ้ารัฐชายฝั่งไม่สำรวจไหล่ทวีปหรือแสวงประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติของไหล่ทวีป รัฐอื่นจะเข้าดำเนินกิจกรรมเหล่านั้นหรือเรียกร้องสิทธิในไหล่ทวีปโดยมิได้รับความยินยอมอย่างชัดแจ้งจากรัฐชายฝั่งไม่ได้

สิทธิดังกล่าวมิได้ขึ้นอยู่กับการครอบครองหรือการออกประกาศใด ๆ

เนื่องจากสิทธิของรัฐชายฝั่งจำกัดอยู่เพียงพื้นดินท้องทะเลและดินใต้ผิวดินเท่านั้น ฉะนั้น รัฐชายฝั่งจึงไม่มีสิทธิที่จะขัดขวางเสรีภาพในการเดินเรือของทุกชาติในบริเวณไหล่ทวีปหรือในการบินในห้วงอากาศเหนือไหล่ทวีป ข้อ 5 ของอนุสัญญาเจนีวา และข้อ 78 อนุสัญญาสหประชาชาติกล่าวว่า การสำรวจไหล่ทวีปและการแสวงประโยชน์จากทรัพยากรจากไหล่ทวีปต้องไม่ยังผลอันเป็นการแทรกสอดโดยไม่มีเหตุผลสมควรต่อการเดินเรือ การประมงหรือการอนุรักษ์ทรัพยากรมีชีวิตในทะเลหรือยังเป็นผลให้เป็นการแทรกสอดต่อการวิจัยทางสมุทรศาสตร์ หลักมูล หรือทางวิทยาศาสตร์อื่น ๆ ซึ่งกระทำโดยมีเจตนาจะพิมพ์เผยแพร่อย่างเปิดเผย และข้อ 3 อนุสัญญาเจนีวา และข้อ 78 อนุสัญญาสหประชาชาติระบุว่า สิทธิของรัฐชายฝั่งเหนือไหล่ทวีปจะไม่กระทบกระเทือนต่อสถานภาพทางกฎหมายของน่านน้ำที่อยู่เหนือในฐานะที่เป็นทะเลหลวงหรือของห้วงอากาศเหนือน่านน้ำเหล่านั้น

อนึ่ง การสำรวจไหล่ทวีปและการแสวงหาประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติของไหล่ทวีป รัฐชายฝั่งไม่อาจขัดขวางการวางหรือการบำรุงรักษาสายหรือท่อใต้น้ำบนไหล่ทวีป (ข้ออนุสัญญาเจนีวา และข้อ 79 (2) อนุสัญญาสหประชาชาติ)

รัฐชายฝั่งมีสิทธิที่จะสร้างและบำรุงรักษาหรือดำเนินงานเกี่ยวกับสิ่งติดตั้งและกลอุปกรณ์อื่น ๆ บนไหล่ทวีปอันจำเป็นเพื่อการสำรวจไหล่ทวีปและการแสวงประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติของไหล่ทวีป และที่จะจัดตั้งเขตปลอดภัยรอบสิ่งติดตั้งและกลอุปกรณ์เช่นว่านั้น และดำเนินมาตรการที่จำเป็นเพื่อการคุ้มครองสิ่งติดตั้งและกลอุปกรณ์ในเขตเหล่านั้น

เขตปลอดภัยดังกล่าว อาจขยายไปจนถึงระยะ 500 เมตร รอบสิ่งติดตั้งและกลอุปกรณ์ที่ได้จัดตั้งขึ้นโดยวัดจากแต่ละจุดของขอบด้านนอกของสิ่งติดตั้งและกลอุปกรณ์เหล่านั้น เรือทุกสัญชาติต้องเคารพต่อเขตปลอดภัยเหล่านั้น แต่สิ่งติดตั้งและอุปกรณ์เช่นว่านี้ แม้ว่าจะอยู่ภายใต้อำนาจของรัฐชายฝั่งก็ไม่มีสถานภาพเป็นเกาะ สิ่งติดตั้งและอุปกรณ์เหล่านี้ไม่มีทะเลอาณาเขตของตนเอง และการมีสิ่งเหล่านี้อยู่ไม่กระทบกระเทือนต่อการกำหนดเขตทะเลอาณาเขตของรัฐชายฝั่ง

การก่อสร้างสิ่งติดตั้งเช่นว่านี้ใด ๆ จะต้องมีการประกาศให้ทราบตามสมควร และต้องจัดให้มีวิธีการถาวรเพื่อเตือนให้ทราบว่ามีสิ่งติดตั้งเหล่านี้อยู่ สิ่งติดตั้งใดที่ได้ถูกละทิ้งหรือไม่ใช้แล้วต้องรื้อถอนออกไปทั้งหมด

สิ่งติดตั้งหรือกลอุปกรณ์หรือเขตปลอดภัยของสิ่งเหล่านั้น ไม่อาจ

จะตั้งขึ้น ณ ที่ซึ่งอาจรบกวนต่อการใช้ช่องทางเดินเรือในทะเลที่ได้เป็นที่ยอมรับนับถือกันอันจำเป็นแก่การเดินเรือระหว่างประเทศ

รัฐชายฝั่งมีพันธะที่จะต้องดำเนินมาตรการที่เหมาะสมทั้งปวงในเขตปลอดภัยเพื่อการคุ้มครองทรัพยากรมีชีวิตในทะเลให้พ้นจากสิ่งที่เป็นอันตราย

การวิจัยใดที่เกี่ยวกับไหล่ทวีปและซึ่งกระทำ ณ ไหล่ทวีป จะต้องได้รับความยินยอมจากรัฐชายฝั่งแม้กระนั้นก็ตามโดยปกติรัฐชายฝั่งจะไม่ปฏิเสธการให้ความยินยอม ถ้าคำร้องขอนั้นกระทำโดยสถาบันที่มีคุณวุฒิเพื่อความมุ่งหมายในการวิจัยหรือทางวิทยาศาสตร์โดยแท้เกี่ยวกับลักษณะทางฟิสิกส์หรือทางชีววิทยาของไหล่ทวีป ทั้งนี้ภายในบังคับแห่งข้อแม้ว่ารัฐชายฝั่งจะมีสิทธิที่จะเข้าร่วมหรือที่จะมีผู้แทนเข้าร่วมในการวิจัย ถ้าตนปรารถนาเช่นนั้นและไม่ว่ากรณีใดจะมีการพิมพ์โฆษณาผลของการวิจัย

อนุสัญญาเกี่ยวกับไหล่ทวีป ค.ศ. 1958 ได้ให้สิทธิแก่รัฐชายฝั่งในการแสวงหาประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติ ทรัพยากรธรรมชาติดังกล่าวได้แก่ แร่ และทรัพยากรที่ไม่มีชีวิตอย่างอื่นของพื้นดิน ท้องทะเลและดินใต้ผิวดิน รวมทั้งอินทรีย์ภาพมีชีวิตซึ่งเป็นประเภทติดอยู่กับที่ กล่าวคือ อินทรีย์ภาพในระยะที่อาจเก็บผลได้นั้นไม่เคลื่อนที่ไปบนหรือใต้พื้นดินท้องทะเลหรือไม่สามารถเคลื่อนไหวได้ เว้นแต่จะสัมผัสทางกายภาพอยู่เสมอกับพื้นดินท้องทะเลหรือดินใต้ผิวดิน เช่น หินปะการัง พวกหอยแมลงภู่ แต่ไม่รวมถึงปลาหรือสัตว์มีชีวิตอื่น ๆ ที่อยู่ในทะเลเหนือพื้นดินท้องทะเลอันเป็นไหล่ทวีป

การกำหนดอาณาเขตของไหล่ทวีป

ข้อ 6 อนุสัญญาเจนีวา ค.ศ. 1958 เกี่ยวกับไหล่ทวีปได้กำหนดว่า

1. ในกรณีที่ไหล่ทวีปเดียวกันตั้งอยู่ประชิดกับอาณาเขตของรัฐ 2 รัฐหรือมากกว่า ซึ่งมีฝั่งทะเลอยู่ตรงกันข้าม เขตแดนของไหล่ทวีปที่เป็นของรัฐเช่นว่านั้น จะกำหนดโดยการตกลงระหว่างกันหากไม่มีการตกลงกันและนอกจากว่าพฤติการณ์พิเศษจะทำให้เป็นการสมควรที่จะใช้เส้นเขตแดนอื่นเขตแดนนั้นได้แก่เส้นมัธยะ ซึ่งจุดทุกจุดบนเส้นนั้นมีระยะห่างเท่ากันจากจุดที่ใกล้ที่สุดของเส้นฐานซึ่งใช้วัดความกว้างของทะเลอาณาเขตของแต่ละรัฐ

2. ในกรณีที่ไหล่ทวีปเดียวกันตั้งอยู่ประชิดกับอาณาเขตของรัฐ 2 รัฐซึ่งประชิดกัน เขตแดนของไหล่ทวีปจะกำหนดโดยการตกลงระหว่างกันหากไม่มีการตกลงกันและนอกจากว่าพฤติการณ์พิเศษจะทำให้เป็นการสมควรที่จะใช้เส้นเขตแดนอื่น เขตแดนนั้นจะกำหนดขึ้นโดยการใช้หลักระยะห่างเท่ากันจากจุดที่ใกล้ที่สุดของเส้นฐาน ซึ่งใช้วัดความกว้างของทะเลอาณาเขตของแต่ละรัฐ

3. ในการกำหนดเขตแดนของไหล่ทวีปเส้นใดที่ลากตามหลักการที่

วางไว้ในวรรคหนึ่งและวรรคสองของข้อนี้ ควรจะกำหนดไว้โดยอ้างถึงแผนที่และลักษณะสันฐานทางภูมิศาสตร์ตามที่เป็นอยู่ในวันหนึ่งใด โดยเฉพาะ และควรจะมีการอ้างถึงจุดที่ซึ่งคงที่ถาวรและเห็นได้ชัดบนพื้นแผ่นดินด้วย

ในคดีเกี่ยวกับไหล่ทวีปของทะเลเหนือระหว่างเยอรมัน เดนมาร์ก ฮอลแลนด์ ศาลยุติธรรมระหว่างประเทศไม่ยอมรับหลักเส้นมัธยะเป็นเส้นกำหนดเขตแดนของไหล่ทวีป โดยอ้างว่าหลักการดังกล่าวยังไม่ถือเป็นจารีตประเพณีระหว่างประเทศ จะนำมาใช้บังคับแก่เยอรมัน ซึ่งยังไม่ได้ให้สัตยาบันอนุสัญญาเจนีวาเกี่ยวกับไหล่ทวีปไม่ได้

(สำหรับอนุสัญญาสหประชาชาติว่าด้วยกฎหมายทะเล ค.ศ. 1982 เกี่ยวกับไหล่ทวีปให้ดูหน้า 174-179) ประกอบ

4. อากาศ[1] ดินแดนภายใต้อำนาจอธิปไตยของรัฐนอกจากจะเป็นดินแดน ส่วนที่เป็นพื้นดินน่านน้ำภายใน และทะเลอาณาเขตแล้วยังรวมถึงบริเวณอากาศเหนืออาณาเขตของรัฐด้วย ในต้นศตวรรษที่ 20 ได้มีทฤษฎีกำหนดดินแดนทางอากาศของรัฐอยู่ 3 ทฤษฎี ทฤษฎีแรกถือว่ารัฐมีอำนาจอธิปไตยในบริเวณอากาศเหนือดินแดนของตน ทฤษฎีที่ 2 เห็นว่ารัฐมีอำนาจในบริเวณอากาศเหนือดินแดนของตนแต่ต้องยอมให้เครื่องบินผ่านได้เช่นเดียวกับทะเลหลวงโดยการทำข้อตกลงกับรัฐที่ขอผ่าน ทฤษฎีที่ 3 ยอมรับอำนาจอธิปไตยของรัฐเพียงความสูงระยะหนึ่ง หากเกินกว่านั้นถือว่าเป็นอิสระไม่อยู่ในอำนาจอธิปไตยของรัฐ ระหว่างสงครามโลกครั้งที่ 1 ในทางปฏิบัติรัฐต่าง ๆ ได้ยึดหลักทฤษฎีที่ 1 ที่ยอมรับอำนาจอธิปไตยของรัฐในบริเวณอากาศเหนือดินแดน โดยไม่จำกัดระยะความสูง หลักการดังกล่าวได้ยอมรับโดยอนุสัญญาปารีสวันที่ 13 ตุลาคม 1919 และอนุสัญญาชิคาโก วันที่ 7 ธันวาคม 1944 ซึ่งระบุว่ารัฐภาคียอมรับว่าทุกรัฐมีอำนาจอธิปไตยสมบูรณ์ในอากาศเหนือดินแดนของรัฐ นอกจากนั้นมาตรา 2 ของอนุสัญญาเจนีวาเกี่ยวกับทะเลอาณาเขต ค.ศ. 1958 และข้อ 2 ของอนุสัญญาสหประชาชาติว่าด้วยกฎหมายทะเล ค.ศ. 1982 ก็กำหนดว่าอำนาจอธิปไตยของรัฐชายฝั่งคลุมไปถึงที่ว่างเปล่าในอากาศเหนือทะเลอาณาเขต แต่บริเวณเหนือทะเลหลวงและไหล่ทวีปยังคงเป็นอิสระไม่อยู่ใต้อำนาจของรัฐใด

อำนาจอธิปไตยของรัฐเหนือดินแดนจะต้องสอดคล้องกับเสรีภาพในการคมนาคมทางอากาศด้วย กล่าวคือ รัฐต้องยอมให้อากาศยานของรัฐอื่น ซึ่งผ่านโดยบริสุทธิ์และให้ความสะดวกในยามสงบ ได้มีข้อตกลงหลายฉบับเกี่ยวกับทางคมนาคมทางอากาศ เช่น ข้อตกลงว่าด้วยการขนส่งทางอากาศระหว่างประเทศ ค.ศ. 1944 องค์การยุโรปเกี่ยวกับการควบคุมการบิน ค.ศ. 1960 หลังจากที่รัสเซียได้ส่งดาวเทียมขึ้นไปโคจรในอวกาศเมื่อวันที่ 4 ตุลาคม 1957 และ

---

1 Philippe Manin. Droit international public 1979
Collection Droit Sciences Economiques. P. 321.

ต่อมาสหรัฐอเมริกาก็ทำการส่งคนไปสำรวจดวงจันทร์อีก ก่อให้เกิดปัญหาอำนาจอธิปไตยของรัฐ ได้เกิดมีความเห็นว่าอำนาจอธิปไตยของรัฐควรจะจำกัดอยู่เพียงความสูงระยะหนึ่งเหนือพื้นดิน แต่ก็ไม่สามารถตกลงกันได้ ว่าควรกำหนดความสูงเท่าใด นักนิติศาสตร์บางท่านเห็นว่าอำนาจอธิปไตยของรัฐในอากาศเหนือพื้นดิน ควรจะสูงเพียงเท่าที่ความสูงของดาวเทียมคือประมาณ 110-160 กม. ส่วนที่เกินกว่านั้นย่อมเป็นอิสระไม่เป็นของรัฐใด เช่น ทะเลหลวง Von Karman เห็นว่า อำนาจอธิปไตยของรัฐควรจะหยุดอยู่แค่ความสูงเท่ากำลังของเครื่องบินจะบินได้ คือประมาณ 83 กม. แต่ประเทศต่าง ๆ ได้ยอมรับในหลักการที่ว่าอำนาจอธิปไตยของรัฐในอากาศเหนือพื้นดินจะถูกจำกัดอยู่เพียงความสูงระยะหนึ่งเท่านั้น นอกจากนั้นก็ไม่อยู่ในอำนาจอธิปไตยของรัฐใด รัฐทุกรัฐมีสิทธิที่จะใช้ในการสำรวจและเดินทางในอวกาศได้ คณะกรรมการอวกาศของสหประชาชาติได้ยอมรับหลักการดังกล่าว นอกจากนั้นยังได้มีการทำสนธิสัญญาเกี่ยวกับการสำรวจและใช้ห้วงอวกาศรวมทั้งดวงจันทร์ และดาวนพเคราะห์อื่น ๆ เช่น อนุสัญญาวันที่ 27 มกราคม ค.ศ. 1967 ลงนาม ณ กรุงวอชิงตัน ลอนดอนและมอสโคว์กำหนดเสรีภาพในการสำรวจและใช้ประโยชน์ในทางสันติของห้วงอวกาศ พระจันทร์และดาวนพเคราะห์อื่น ระบุว่ารัฐต่าง ๆ จะครอบครองหรือถือสิทธิในห้วงอวกาศ หรือดาวนพเคราะห์ใด ๆ ไม่ได้ นอกจากนั้นยังห้ามการทดลองอาวุธหรือตั้งฐานทัพทางทหารหรือซ้อมรบในห้วงอวกาศในพระจันทร์และดาวนพเคราะห์อื่น ๆ แต่ไม่ได้กำหนดส่วนสูงเหนือพื้นดินที่รัฐควรจะมีอำนาจอธิปไตย

สำหรับดินแดนแถบขั้วโลกเหนือ[1] หรือทวีปอาร์คติก ซึ่งสภาพภูมิประเทศและอากาศไม่อำนวยให้รัฐต่าง ๆ สามารถเข้าไปครอบครองได้อย่างแท้จริงเพราะส่วนใหญ่เป็นทะเลน้ำแข็งเกือบตลอดปี มีพวกเอสกิโมอาศัยอยู่ แต่เนื่องจากบริเวณดังกล่าวเป็นจุดยุทธศาสตร์และมีทรัพยากรอยู่มากจึงทำให้ชาติต่าง ๆ ที่อยู่ใกล้ขั้วโลกเหนืออ้างกรรมสิทธิ์ตามส่วนต่าง ๆ ที่ติดต่อกับพื้นแผ่นดินใหญ่ของตน เช่น รัสเซียอ้าง La terre wrangel นอรเวย์อ้าง Spitzberg

สำหรับดินแดนขั้วโลกใต้หรือทวีปแอนตาร์ติก ซึ่งเป็นแผ่นดินปกคลุมด้วยน้ำแข็ง เนื่องจากสภาพดินฟ้าอากาศหนาวจัดทำให้ส่วนใหญ่ของปีไม่มีผู้อาศัยอยู่ จึงยากที่จะเข้าไปครอบครองอย่างแท้จริง แต่เนื่องจากมีทรัพยากร เช่น แร่ยูเรเนียมอยู่มาก ทำให้ประเทศต่าง ๆ พยายามอ้างกรรมสิทธิ์ เช่น ฝรั่งเศสอ้าง terre Adelie อังกฤษอ้างเกาะ Falk land จึงทำให้มีการทำ

[1] R. Dollot Le droit International des Espaces polaires Recueil des Cours II 1949 p. 124

สนธิสัญญาระหว่างประเทศต่าง ๆ 12 ประเทศ คือ อาร์เยนตินา ออสเตรเลีย เบลเยียม ฝรั่งเศส ญี่ปุ่น นิวซีแลนด์ นอรเวย์ ชิลี อาฟริกาใต้ รัสเซีย อังกฤษ และสหรัฐ เมื่อวันที่ 1 ธันวาคม ค.ศ. 1959 โดยมีหลักการห้ามการปฏิบัติการทางทหาร การทดลองปรมาณูในดินแดนขั้วโลกใต้ ห้ามนำสิ่งที่มีกัมมันตภาพรังสีมาทิ้งแต่อนุญาตให้มีการค้นคว้าและร่วมมือทางวิทยาศาสตร์ระหว่างประเทศสมาชิกได้ และให้ยุติการอ้างอธิปไตยเหนือดินแดนดังกล่าวไว้ชั่วคราว

การจี้เครื่องบิน

กฎหมายระหว่างประเทศยอมรับหลักการที่ว่าทุกรัฐมีหน้าที่จะต้องร่วมกันปราบปรามอาชญากรระหว่างประเทศที่กระทำในทะเลหลวงที่เรียกว่าโจรสลัดแต่ในปลายศตวรรษที่ 20 ได้เกิดมีอาชญากรรมระหว่างประเทศที่กระทำในเครื่องบิน คือ การจี้เครื่องบิน (Hijack) หรือสลัดอากาศ ซึ่งอาจจะกระทำอยู่ในอาณาเขตของรัฐใดรัฐหนึ่งและความผิดจะเกี่ยวโยงกันหลายประเทศ เช่น ผู้กระทำผิดผู้โดยสาร ผู้เช่าเครื่องบิน และเจ้าของเครื่องบิน อาจมีสัญชาติต่างกัน รัฐต่าง ๆ จำต้องให้ความร่วมมือในการปราบปรามอย่างเช่น โจรสลัด จึงได้มีการตกลงทำสนธิสัญญาระหว่างประเทศเกี่ยวกับเรื่องนี้ คือ

1. อนุสัญญาโตเกียว วันที่ 14 กันยายน 1963 ว่าด้วยความผิดและการกระทำอื่น ๆ บางประการที่กระทำบนอากาศยาน

2. อนุสัญญากรุงเฮก วันที่ 16 ธันวาคม 1970 เพื่อการปราบปรามการยึดอากาศยาน โดยมิชอบด้วยกฎหมาย

3. อนุสัญญามอนตริออล วันที่ 27 กันยายน 1971 เพื่อการปราบปรามการกระทำอันมิชอบด้วยกฎหมายต่อความปลอดภัยของการบินพลเรือน

โจรสลัดอากาศ ตามความหมายของอนุสัญญามอนตริออล หมายถึงบุคคลซึ่งกระทำการอย่างใดอย่างหนึ่งดังต่อไปนี้

ก. ผู้ที่ประทุษร้ายบุคคลใดในเครื่องบินที่กำลังบินอยู่ ถ้าการกระทำนั้นอาจเป็นอันตรายต่อความปลอดภัยของเครื่องบิน

ข. ผู้ทำลายหรือก่อความเสียหายแก่เครื่องบินที่อยู่ในขณะบริการ

ค. ผู้วางเครื่องมือหรือวัตถุ เช่น ระเบิดในเครื่องบินที่อยู่ในขณะบริการซึ่งอาจทำลายหรือก่อความเสียหายแก่เครื่องบิน

ง. ทำลายหรือทำความเสียหายแก่เครื่องอำนวยความสะดวกในการเดินอากาศ เช่น เครื่องบินสื่อสาร หรือเครื่องหมายสำหรับการเดินอากาศหรือเข้าแทรกแซงกับการปฏิบัติการของเครื่องอำนวยความสะดวก ถ้าหากการกระทำเช่นนั้นอาจเป็นอันตรายต่อความปลอดภัยของเครื่องบินที่กำลังบินอยู่ หรือแจ้งข่าวเท็จ ซึ่งเป็นอันตรายต่อความปลอดภัยของเครื่องบินที่กำลังบินอยู่

เครื่องบินที่อยู่ในขณะบริการ หมายถึงระยะเวลาตั้งแต่การเตรียมการก่อนบิน โดยเจ้าหน้าที่ภาคพื้นดินหรือเจ้าหน้าที่ประจำเครื่องบินสำหรับเที่ยวบินใด โดยเฉพาะจนกว่าจะครบ 24 ชั่วโมงภายหลังการลงสู่พื้นดิน

ประเทศที่มีอำนาจลงโทษ ผู้จี้เครื่องบิน ได้แก่

ก. ประเทศที่เครื่องบินจดทะเบียน

ข. ประเทศที่เครื่องบินที่ถูกจี้ลงจอดพร้อมกับผู้จี้เครื่องบิน

ค. ประเทศที่ผู้เช่าเครื่องบินที่ถูกจี้มีถิ่นฐานทางธุรกิจหรือถิ่นที่อยู่ถาวรในประเทศนั้น

ง. ประเทศที่ผู้จี้เครื่องบินปรากฏตัว

สำหรับความผิดที่มิได้เกิดขึ้นบนเครื่องบิน อาทิเช่น การแจ้งข่าวเท็จซึ่งก่อให้เกิดอันตรายต่อความปลอดภัยของเครื่องบินที่กำลังบินอยู่ ซึ่งอาจกระทำบนพื้นดินให้เป็นอำนาจศาลของประเทศที่ความผิดนั้นได้เกิดขึ้น

รัฐที่จับตัวผู้จี้เครื่องบินได้จะต้องดำเนินการลงโทษในประเทศของตนหรือส่งผู้ร้ายข้ามแดน และต้องรายงานเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นให้องค์การบินพลเรือนระหว่างประเทศทราบ

ประเทศไทยได้เข้าเป็นภาคี อนุสัญญาเกี่ยวกับการจี้เครื่องบินทั้ง 3 ฉบับ และได้ตราพระราชบัญญัติว่าด้วยความผิดบางประการต่อการเดินอากาศ พ.ศ. 2521

ทะเลหลวง (High Seas)

อนุสัญญาเจนีวาเกี่ยวกับทะเลหลวง ค.ศ. 1958 ได้กล่าวถึง ทะเลหลวงว่าหมายถึงส่วนของทะเลที่ไม่รวมอยู่ในทะเลอาณาเขต หรือน่านน้ำภายในของรัฐใดรัฐหนึ่ง นอกจากนั้นทะเลหลวงยังรวมถึงพื้นน้ำที่เชื่อมกับทะเลหลวงเป็นช่องให้เรือเดินผ่านได้ แม้ช่องนั้นจะอยู่ใต้อำนาจอธิปไตยของรัฐใดก็ตาม เช่นทะเล Marmara ซึ่งไหลผ่านช่องแคบสองแห่งของตุรกี Bosphore และ Dardanelles ไปเชื่อมทะเลดำและหมู่เกาะต่าง ๆ และทะเลหลวงยังรวมถึงไหล่ทวีปและเขตต่อเนื่องของทะเลอาณาเขตด้วย แต่อนุสัญญาสหประชาชาติว่าด้วยกฎหมายทะเล ค.ศ. 1982 ข้อ 86 กล่าวว่าทะเลหลวง หมายถึงส่วนทั้งหมดของทะเลที่ไม่ใช่เขตเศรษฐกิจจำเพาะทะเลอาณาเขตหรือน่านน้ำภายในของรัฐ ทั้งมิใช่น่านน้ำหมู่เกาะของรัฐหมู่เกาะ ฉะนั้นเขตต่อเนื่องของทะเลอาณาเขต ห้วงน้ำและผิวน้ำ เหนือไหล่ทวีปที่อยู่นอกเขตเศรษฐกิจจำเพาะ ก็อยู่ในเขตทะเลหลวง แต่รัฐชายฝั่งยังมีสิทธิอธิปไตยเหนือไหล่ทวีป

เสรีภาพของทะเลหลวง ก่อนศตวรรษที่ 18 รัฐต่าง ๆ พยายามขยาย

อำนาจอธิปไตยในทะเลหลวงโดยไม่รับรู้หลักการที่ว่าทะเลหลวงไม่อยู่ใต้อำนาจอธิปไตยของรัฐใดและรัฐไม่มีสิทธิจะครอบครองทะเลหลวงได้ ทุกชาติย่อมมีสิทธิเสรีภาพในการเดินเรือในทะเลหลวงนับตั้งแต่ศตวรรษที่ 12 เมืองต่าง ๆ ในอิตาลี เช่น แซน ปิซาร์ ได้อ้างกรรมสิทธิ์ในทะเลหลวง เวนิซอ้างกรรมสิทธิ์ในทะเลอาเดรียติก ในปลายศตวรรษที่ 15-16 เมื่อสันตปาปาได้แบ่งดินแดนและทะเลที่ค้นพบให้แก่สเปนและโปรตุเกส ทั้งสองประเทศก็ได้ขยายกรรมสิทธิ์ของตนไปในทะเลหลวง เช่น สเปนอ้างว่า มหาสมุทรแอตแลนติกเป็นของตน โปรตุเกสอ้างกรรมสิทธิ์ในมหาสมุทรอินเดียและมหาสมุทรแอตแลนติกตอนใต้ การกล่าวอ้างกรรมสิทธิ์เหนือทะเลหลวงของประเทศต่าง ๆ ดังกล่าวได้ถูกคัดค้านโดยนักกฎหมาย และประมุขของรัฐต่าง ๆ อังกฤษทำการประท้วงสเปน โดยแจ้งว่าไม่ยอมรับรู้อำนาจอธิปไตยของสเปนในทะเลหลวงแต่ในศตวรรษที่ 17 อังกฤษก็พยายามที่จะขยายอำนาจอธิปไตยของตนไปในทะเลหลวงเช่นกัน กษัตริย์ของอังกฤษ Jacque ที่ 1 ได้ห้ามชาวฮอลแลนด์ทำการจับปลาตามบริเวณทะเลรอบเกาะอังกฤษ ซึ่งขยายไปกว้างจนถึงฝั่งของรัฐอื่น ต่อมาในปี ค.ศ. 1609 อันเป็นการเริ่มต้นในการยอมรับเสรีภาพของทะเลหลวงโดย Grotius ได้เขียนหนังสือชื่อ Mare liberum สนับสนุนเสรีภาพของทะเลหลวงและคัดค้านอำนาจสันตปาปาที่ยกสิทธิทะเลหลวงให้แก่รัฐต่าง ๆ โดยให้เหตุผลคือ

1. ทะเลหลวงไม่เป็นกรรมสิทธิ์ของรัฐใด เพราะการได้กรรมสิทธิ์จะต้องเกิดจากการครอบครอง แต่การครอบครองทะเลหลวงเป็นสิ่งที่เป็นไปไม่ได้

2. การติดต่อทางคมนาคมและการค้าขายระหว่างรัฐต่าง ๆ อย่างอิสระเป็นสิทธิโดยธรรมชาติของมนุษย์

ทฤษฎีของ Grotius ได้รับการสนับสนุนโดย Vattel และ Bynkershock ทฤษฎีดังกล่าวขัดกับผลประโยชน์ของอังกฤษในขณะนั้น อังกฤษจึงสนับสนุนให้นักนิติศาสตร์อังกฤษชื่อเซสเดน เขียนหนังสือ Mare clausum คัดค้านความเห็นของ Grotius โดยยืนยันว่ารัฐมีสิทธิครอบครองเหนือทะเลหลวงได้

เสรีภาพในทะเลหลวงได้รับการรับรองอย่างแท้จริงในต้นศตวรรษที่ 18 รัฐต่าง ๆ ได้เริ่มมีความคิดเห็นคล้อยตาม Grotius เสรีภาพของทะเลหลวงจึงค่อย ๆ กลายเป็นหลักการที่ยอมรับในกฎหมายระหว่างประเทศ อนุสัญญาเจนีวา ค.ศ. 1958 เกี่ยวกับทะเลหลวง มาตรา 2 และอนุสัญญาสหประชาชาติว่าด้วยกฎหมายทะเล ค.ศ. 1982 ข้อ 87 ได้บัญญัติว่าทะเลหลวงเปิดแก่ทุกชาติไม่ว่ารัฐชายฝั่งหรือรัฐไร้ฝั่ง และข้อ 89 ระบุว่ารัฐทุกรัฐไม่สามารถอ้างสิทธิชอบ

ธรรมที่จะขยายอำนาจอธิปไตยของตนไปยังส่วนใดส่วนหนึ่งของทะเลหลวงได้ เสรีภาพในทะเลหลวงเป็นของรัฐที่มีชายฝั่งติดทะเลหรือไม่ก็ตาม ซึ่งสิทธิดังกล่าวประกอบด้วย

1. เสรีภาพในการเดินเรือ
2. เสรีภาพในการประมง
3. เสรีภาพในการวางสายโทรเลขโทรศัพท์ และท่อใต้ทะเล
4. เสรีภาพในการบินเหนือทะเลหลวง

นอกจากนั้นยังมีเสรีภาพอื่น ๆ ที่กฎหมายระหว่างประเทศยอมรับและอนุสัญญาสหประชาชาติว่าด้วยกฎหมายทะเล ค.ศ. 1982 ข้อ 87 ได้บัญญัติเพิ่มเติม คือเสรีภาพในการสร้างเกาะเทียมและสิ่งติดตั้งอื่น ๆ ที่กฎหมายระหว่างประเทศอนุญาตให้ทำได้เสรีภาพในการค้นคว้าวิจัยทางวิทยาศาสตร์ แต่การใช้เสรีภาพดังกล่าวรัฐจะต้องคำนึงตามควรถึงผลประโยชน์ของรัฐอื่น ๆ ในการใช้เสรีภาพแห่งทะเลหลวงของรัฐเหล่านั้น และโดยคำนึงตามควรถึงสิทธิในส่วนที่เกี่ยวกับกิจกรรมในบริเวณพื้นที่ด้วย

กฎหมายระหว่างประเทศยอมรับเสรีภาพของทะเลหลวงในยามที่ไม่มีสงคราม แต่ในกรณีเกิดสงครามรัฐคู่สงครามมีสิทธิตรวจค้นและอาจจับกุมเรือของชาติเป็นกลางได้ถ้าบรรทุกสินค้าต้องห้ามส่งไปให้ศัตรูประธานาธิบดีวิลสันได้แถลงต่อสภาคองเกรส เมื่อวันที่ 22 มกราคม 1917 ว่านานาชาติควรมีสิทธิใช้ทะเล โดยเสรีทั้งในเวลาสงบและในเวลาสงคราม

สภาพทางกฎหมายของเรือในทะเลหลวง

เรือที่แล่นในทะเลหลวงย่อมมีสัญชาติของรัฐตามธงที่ตนชักอยู่ซึ่งทำให้เรือนั้นได้รับการคุ้มครองจากรัฐเจ้าของธงและได้รับประโยชน์จากสนธิสัญญาต่าง ๆ ที่รัฐของตนได้กระทำกับรัฐอื่น สัญชาติของเรือต้องระบุไว้ในเอกสารประจำเรือด้วย กฎหมายภายในของแต่ละรัฐจะกำหนดเงื่อนไขที่เรือจะได้สัญชาติของรัฐนั้น และทำให้มีสิทธิที่จะชักธงของรัฐได้ซึ่งทำให้เรือนั้นตกอยู่ใต้อำนาจศาลของรัฐที่ชักธงการให้สัญชาติแก่เรือนั้น ข้อ 91 อนุสัญญาสหประชาชาติว่าด้วยกฎหมายทะเล ค.ศ. 1982 กำหนดว่าการให้สัญชาติแก่เรือนั้นต้องปรากฏว่ามีความเกี่ยวพันกันอย่างแท้จริงระหว่างรัฐและเรือที่จะได้สัญชาติของรัฐนั้น และให้รัฐทุกรัฐออกเอกสารประจำเรือให้แก่เรือที่รัฐนั้นได้ให้สิทธิชักธงของตน เรือจะต้องเดินภายใต้ธงของรัฐเพียงรัฐเดียวเท่านั้น เว้นแต่ในกรณีพิเศษซึ่งได้มีการตกลงไว้อย่างชัดแจ้งในสนธิสัญญาระหว่างประเทศ

หรือในอนุสัญญานี้ให้อยู่ภายใต้บังคับแห่งเขตอำนาจโดยจำเพาะรัฐนั้น เมื่ออยู่ในทะเลหลวง เรือไม่อาจเปลี่ยนธงของตนในระหว่างการเดินทางหรือในขณะที่อยู่ในท่าเรือที่จอดแวะเว้นแต่กรณีของการโอนกรรมสิทธิ์อย่างแท้จริง หรือการเปลี่ยนการจดทะเบียนเรือซึ่งเดินภายใต้ธงของรัฐ 2 รัฐ หรือกว่านั้น มิอาจอ้างสัญชาติหนึ่งสัญชาติใดต่อรัฐอื่นใดได้ และอาจถูกถือเสมือนเรือที่ไร้สัญชาติ (ข้อ 92 อนุสัญญาสหประชาชาติ ค.ศ. 1982) สำหรับรัฐที่ไม่อยู่ติดทะเลก็มีสิทธิชักธงเรือของตนเช่นกัน เช่น สวิตเซอร์แลนด์และสำนักวาติกัน เรือที่อยู่ในทะเลหลวงย่อมเป็นอิสระไม่อยู่ใต้อำนาจของรัฐใด นอกจากรัฐที่ตนชักธง เรือชาติอื่นในเวลาสงบไม่มีอำนาจจับกุมหรือตรวจค้นใด ๆ ทั้งสิ้น แม้จะปรากฏว่ามีอาชญากรสัญชาติของตนอยู่บนเรือนั้นก็ตาม อังกฤษเคยจับกุมผู้หนีราชการทหารบนเรือรัฐอื่น การกระทำดังกล่าวได้ถูกคัดค้านจากประเทศต่าง ๆ เพราะถือว่า รัฐที่เรือนั้นชักธงมีสิทธิแต่เพียงผู้เดียวในการจับกุม ตรวจค้นหรือสั่งให้เรือนั้นกลับเข้าท่าได้ ซึ่งเรือนั้นจำเป็นจะต้องปฏิบัติตามเพราะตกอยู่ใต้อำนาจศาลและการควบคุมของรัฐเจ้าของธง

แต่ในบางกรณีรัฐอาจให้สิทธิการชักธงของตนแก่เรือของรัฐอื่น ๆ เช่น ในกรณี

1. ชาติมหาอำนาจยอมให้ชนสัญชาติของรัฐอื่นมีสิทธิชักธงของตนเพื่อให้การคุ้มครองหรือเพื่อหลีกเลี่ยงอันตรายจากโจรสลัด เช่น ในสมัยที่เดนมาร์กมีอำนาจเรือของชาติอื่นในทะเลเมดิเตอร์เรเนียนจะชักธงของเดนมาร์กเพื่อป้องกันโจรสลัด

2. เรือของรัฐที่ให้บริการสาธารณะในรัฐต่างประเทศอาจได้สิทธิชักธงของรัฐอื่น

3. ในสมัยก่อนเรือของรัฐที่ไม่ได้อยู่ติดฝั่งทะเลและไม่มีธงของตนเองจึงต้องใช้ธงของรัฐอื่น เช่น สวิตเซอร์แลนด์เคยใช้ธงของเยอรมัน

ภายหลังสงครามโลกครั้งที่ 1 สนธิสัญญาสันติภาพได้ยอมรับสิทธิการใช้ธงของรัฐที่ไม่อยู่ติดทะเล อนุสัญญาเจนีวาเกี่ยวกับทะเลหลวง ค.ศ. 1958 ข้อ 3 และอนุสัญญาสหประชาชาติว่าด้วยกฎหมายทะเล ค.ศ. 1982 ข้อ 90 ก็ได้บัญญัติให้รัฐที่ไม่ใช่รัฐชายฝั่งมีสิทธิชักธงของตนในทะเลหลวงได้ และบังคับให้รัฐชายฝั่งยินยอมให้รัฐที่ไม่ติดทะเลผ่านดินแดนของตนเพื่อจะออกไปทะเลได้โดยเสรี ให้สิทธิในการใช้ท่าเรือแก่เรือของชนชาติเหล่านั้น เช่นเดียวกับเรือของตนเอง โดยการตกลงกันเองระหว่างรัฐชายฝั่งและรัฐที่ไร้ฝั่งทะเล มาตรา

22 ของอนุสัญญาเจนีวา ค.ศ. 1958 ระบุว่าเรือรบที่พบเรือสินค้าต่างชาติในทะเลหลวงไม่มีสิทธิขึ้นตรวจเรือสินค้า เว้นแต่จะมีเหตุผลอันสมควรให้สงสัยว่า

ก. เรือนั้นกระทำการโจรสลัด หรือ

ข. เรือนั้นกระทำการค้าทาส หรือ

ค. แม้ว่าจะชักธงต่างชาติ หรือมิยินยอมที่จะแสดงธงของตน เรือนั้นตามความเป็นจริงมีสัญชาติเดียวกับเรือรบ

อนุสัญญาสหประชาชาติว่าด้วยกฎหมายทะเล ค.ศ. 1982 ข้อ 110 ได้เพิ่มกรณี

1. เรือกระทำการออกอากาศจากทะเลหลวงโดยมิได้รับอนุญาต โดยทำการส่งวิทยุกระจายเสียงหรือแพร่ภาพโทรทัศน์จากเรือ หรือสิ่งติดตั้งในทะเลหลวง โดยมุ่งให้สาธารณชนรับได้โดยขัดต่อข้อบังคับระหว่างประเทศ ทั้งนี้ไม่รวมถึงการส่งสัญญาณขอความช่วยเหลือ

2. เรือนั้นปราศจากสัญชาติ

หลักการเกี่ยวกับเสรีภาพของทะเลหลวงในยามสันติ เรือหรืออากาศยาน ในทะเลหลวงเป็นอิสระไม่อยู่ภายใต้อำนาจศาลของรัฐใด นอกจากรัฐเจ้าของธงที่เรือหรืออากาศยานนั้นชัก มีผลอย่างสมบูรณ์ สำหรับเรือรบอากาศยานหรือเรือซึ่งเป็นของหรือดำเนินการโดยรัฐ และใช้ในงานของรัฐบาลอันไม่ใช่การพาณิชย์ แต่สำหรับเรือของเอกชนต่างชาติมีข้อยกเว้นที่ยอมรับในรูปจารีตประเพณีหรือข้อตกลงในรูปสนธิสัญญาที่รัฐกระทำต่อกันว่าอาจจะถูกตรวจค้น หรือถูกยึดโดยเรือรบหรืออากาศยานทหาร หรือเรือ หรืออากาศยานอื่นซึ่งมีเครื่องหมายชัดแจ้งบ่งชัดว่าเป็นเรือหรืออากาศยานที่ใช้ในราชการของรัฐบาล

ข้อยกเว้นที่เป็นจารีตประเพณีในกฎหมายระหว่างประเทศ แบ่งออกเป็น

1. โจรสลัด

2. การป้องกันตนเอง

3. การติดตาม

1. โจรสลัด ตามข้อ 15 อนุสัญญาเจนีวา ค.ศ. 1958 และข้อ 101 อนุสัญญาสหประชาชาติว่าด้วยกฎหมายทะเล ค.ศ. 1982 ระบุว่าหมายถึงบุคคลที่เดินทางอยู่ในทะเลหลวงเพื่อผลประโยชน์ส่วนตัวและปฏิบัติการณ์รุนแรงโดยมิชอบด้วยกฎหมายเช่นการใช้กำลัง การกักขังหรือทำการปล้นสดมภ์ การเป็นโจรสลัดจะต้องประกอบด้วยหลักเกณฑ์ดังต่อไปนี้

ก. มีการปฏิบัติการใช้กำลังรุนแรงหรือกักขังโดยมิชอบด้วยกฎหมาย

ต่อบุคคลหรือสิ่งของหรือกระทำการปล้นสดมภ์ซึ่งกระทำเพื่อวัตถุประสงค์ส่วนตัว โดยลูกเรือหรือผู้โดยสารของเรือเอกชนหรืออากาศยานเอกชน และมุ่งกระทำต่อเรือหรืออากาศยานลำอื่น การกระทำดังกล่าวต้องกระทำในทะเลหลวง หรือในที่ที่ไม่ได้อยู่ใต้อำนาจศาลของรัฐใด ถ้ากระทำในพื้นดินหรือทะเลอาณาเขตของรัฐยังไม่ถือว่าการกระทำนั้นเป็นโจรสลัด

ข. เรือหรืออากาศยานที่กระทำการโจรสลัดจะต้องเป็นของเอกชน ฉะนั้นเรือรบหรืออากาศยานของรัฐบาลหรือเรือที่ได้รับอนุญาตจากรัฐให้ทำการจับกุมตรวจค้นเรือสินค้าในสมัยก่อนเรียกว่า Privateering จึงไม่ใช่โจรสลัด เว้นแต่เรือรบหรืออากาศยานของรัฐได้ถูกลูกเรือก่อความไม่สงบและเข้าควบคุมเรือหรืออากาศยานนั้น อาจถือว่าเป็นของเอกชนได้

ค. โจรสลัดไม่จำเป็นต้องทำการปล้นสดมภ์เสมอไป เพียงแต่การใช้กำลังรุนแรง เช่นกระทำร้ายร่างกาย หรือกระทำต่อสิ่งของ เช่นเรือ อากาศยาน หรือทรัพย์สิน ก็ถือได้ว่าเป็นโจรสลัด

นอกจากนั้น การกระทำใด ๆ เพื่อยุยงหรืออำนวยความสะดวกโดยเจตนาให้มีการปฏิบัติการของโจรสลัดก็ถือว่าเป็นการกระทำของโจรสลัดด้วย

โจรสลัด สูญเสียความคุ้มกันที่ได้รับจากธงที่ตนชัก เรือรบหรือเครื่องบินทหารของรัฐใด ๆ ก็มีสิทธิที่จะจับกุมโจรสลัดในทะเลหลวงได้ อังกฤษเห็นว่าแม้แต่เพียงสงสัยก็อาจจะขอตรวจค้นได้แต่อนุสัญญาเจนีวาว่าด้วยทะเลหลวง ค.ศ. 1958 ข้อ 20 และข้อ 106 อนุสัญญาสหประชาชาติ ว่าด้วยกฎหมายทะเล ค.ศ. 1982 ระบุว่าจะต้องมีเหตุผลเพียงพอ จึงจะทำการตรวจค้นได้ ถ้าไม่มีเหตุผลเพียงพอแล้วไปทำการตรวจค้น หากปรากฏว่าเรือไม่ใช่โจรสลัด เรือที่ตรวจค้นอาจจะต้องจ่ายค่าสินไหมทดแทนให้

การจับเรือหรือเครื่องบินโจรสลัด จะต้องกระทำในทะเลหลวงหรือในที่ซึ่งไม่อยู่ใต้อำนาจศาลของรัฐใด แต่ถ้าพบอยู่ในดินแดนของรัฐใดรัฐนั้นก็มีสิทธิจับกุมได้ โจรสลัดเมื่อถูกจับจะถูกนำขึ้นศาลและลงโทษตามกฎหมายของรัฐที่ทำการจับกุม ส่วนทรัพย์สมบัติที่ค้นได้ก็จะถูกคืนให้เจ้าของไป สนธิสัญญาบางฉบับระบุให้ถือว่า การกระทำบางอย่างมีลักษณะเป็นโจรสลัดเช่นเดียวกัน เช่น สนธิสัญญาวอชิงตัน วันที่ 6 กุมภาพันธ์ 1922 ถือว่าบุคคลซึ่งละเมิดต่อหลักการในการโจมตี ยึด หรือทำลายเรือสินค้าจะต้องถูกลงโทษเสมือนว่าเป็นการกระทำของโจรสลัด การกระทำที่เป็นลักษณะของโจรสลัดแต่เพื่อจุดหมายทางการเมือง อาจจะไม่ถือเป็นโจรสลัดได้ เช่นในปี ค.ศ. 1961 ร้อยเอก Galevao

ได้ยึดเรือของโปรตุเกส โปรตุเกสถือว่าเป็นโจรสลัด แต่ประเทศอื่นไม่เห็นด้วย และบราซิลได้ยอมให้สิ้นภัยทางการเมือง พร้อมทั้งคืนเรือให้โปรตุเกสได้มีการบันทึกไว้ว่าระหว่างปี ค.ศ.1991-1993 มีการปล้นและใช้กำลัง โดยโจรสลัดถึง 368 ครั้ง ซึ่งเกิดขึ้นในบริเวณทะเลจีนตอนใต้ระหว่างฮ่องกง ฟิลิปปินส์ และเกาะไหหลำของจีน ในบริเวณช่องแคบมะละกา และทะเลนอกน่านน้ำอินโดนีเซีย ด้วย

เนื่องจากโจรสลัดเป็นการกระทำความผิดระหว่างประเทศ ฉะนั้น ประเทศต่าง ๆ จึงให้ความร่วมมือในการที่จะปราบปรามโจรสลัดให้หมดสิ้นไป พ.ร.บ. ป้องกันและปราบปรามการกระทำอันเป็นโจรสลัด พ.ศ. 2534 มาตรา 4 ระบุให้เจ้าหน้าที่ทหารเรือมีอำนาจดำเนินการเพื่อป้องกันและปราบปรามการกระทำอันเป็นโจรสลัด ซึ่งได้กระทำในทะเลหลวงหรือในเขตเศรษฐกิจจำเพาะ

2. การป้องกันตัวเอง นักนิติศาสตร์บางท่านเห็นว่า หลักการป้องกันตัวเองที่อนุญาตให้เรือรบมีสิทธิตรวจค้น จับกุม เรือที่ชักธงของรัฐอื่นในยามสันติโดยมีเหตุผลที่เชื่อได้ว่าจะคุกคามความปลอดภัยของรัฐตนนั้นยังไม่ได้ถือว่าเป็นจารีตประเพณีในกฎหมายระหว่างประเทศอย่างแท้จริง เป็นแต่เพียงหลักที่อังกฤษและสหรัฐอเมริกายึดถือปฏิบัติเท่านั้น อนุสัญญาเจนีวาเกี่ยวกับทะเลหลวง ค.ศ. 1958 และอนุสัญญาสหประชาชาติว่าด้วยกฎหมายทะเล ค.ศ. 1982 ก็ไม่ได้บัญญัติเกี่ยวกับเรื่องนี้ไว้ นักนิติศาสตร์อังกฤษเห็นว่า จะใช้สิทธิในการป้องกันตนเองได้ ก็แต่โดยเงื่อนไข กล่าวคือ

ก. จะต้องเป็นภัยพิบัติที่ใกล้จะมาถึงและมีข้อควรสงสัยอย่างแท้จริง

ข. รัฐที่ใช้สิทธิการป้องกันตัวต้องแจ้งให้รัฐเจ้าของธงที่ถูกจับหรือตรวจค้นทราบทันที

ค. บุคคลที่ถูกจับในเรือ ต้องถูกส่งไปให้รัฐเจ้าของธง

ง. มาตรการที่กระทำต้องมีลักษณะเป็นการป้องกันมิใช่การปราบปราม

สเปนเคยจับเรือสหรัฐ Mary Lowel ในปี ค.ศ. 1869 และเรือ Virginius ในปี ค.ศ. 1873 โดยอ้างหลักป้องกันตัว ฝรั่งเศสในสงครามอัลจิเรียก็เคยจับเรือของชาติต่าง ๆ ที่สงสัยว่าจะขนอาวุธมาให้คณะกู้ชาติอัลจิเรีย

3. การติดตาม ในต้นศตวรรษที่ 19 อังกฤษและสหรัฐได้ยึดถือปฏิบัติจนกลายเป็นจารีตประเพณีระหว่างประเทศ และอนุสัญญาเจนีวา ค.ศ. 1958 ได้บัญญัติให้เรือรบมีสิทธิไล่ติดตามเรือเอกชนของรัฐอื่นที่หนีการจับกุมเข้าไปในทะเลหลวง โดยการติดตามเริ่มจากน่านน้ำภายในหรือน่านน้ำอาณาเขตหรือเขตต่อเนื่องของรัฐนั้นเข้าไปในทะเลหลวง อนุสัญญาเจนีวา ค.ศ. 1958 ว่า

ด้วยทะเลหลวงข้อ 23 และอนุสัญญาสหประชาชาติว่าด้วยกฎหมายทะเล ค.ศ. 1982 ข้อ 111 บังคับว่าจะทำการติดตามได้ต่อเมื่อมีเหตุผลที่เชื่อได้ว่าเรือลำนั้นได้ละเมิดกฎหมายหรือข้อบังคับของรัฐตน การไล่ตามเช่นว่านั้นจะต้องเริ่มต้นเมื่อเรือต่างชาติหรือเรือเล็กลำหนึ่งของเรือต่างชาติอยู่ในน่านน้ำภายในน่านน้ำหมู่เกาะทะเลอาณาเขตหรือเขตต่อเนื่องของรัฐที่ไล่ตาม อนึ่ง การติดตามนั้นรัฐที่ทำการติดตามจะดำเนินต่อไปได้ถึงนอกทะเลอาณาเขตหรือเขตต่อเนื่อง แต่จะต้องติดตามติดต่อกันโดยไม่หยุด แต่จะติดตามเข้าไปในน่านน้ำอาณาเขตของรัฐอื่น หรือของรัฐเจ้าของธงของเรือที่ถูกติดตามไม่ได้ การติดตามอาจถือว่าเริ่มต้นได้ต่อเมื่อได้ส่งสัญญาณให้หยุดที่สามารถเห็นได้ด้วยตา หรือฟังได้ด้วยหูในระยะห่างที่เรือต่างชาติจะสามารถเห็นหรือได้ยินสัญญาณได้ เมื่อจับเรือได้แล้วก็จะพากลับมายังท่าของตนและรัฐที่จับจะต้องแจ้งการจับไปให้รัฐเจ้าของธงของเรือที่ถูกจับโดยมิชักช้า อนึ่ง นอกจากเรือรบที่มีสิทธิติดตามแล้ว เครื่องบินทหารเรือ หรือเครื่องบินของรัฐที่ได้รับอนุญาตก็มีสิทธิติดตามได้

ในกรณีที่การติดตามไม่ได้ปฏิบัติถูกต้องตามหลักกฎหมายหรือไม่มีเหตุผลสมควร รัฐที่จับจะต้องรับผิดชอบชดใช้ค่าเสียหายทดแทนในกรณีเกิดการเสียหายขึ้น

ข้อยกเว้นในรูปสนธิสัญญา ซึ่งรัฐต่าง ๆ กระทำต่อกัน

มีสนธิสัญญาหลายฉบับ ซึ่งรัฐต่าง ๆ ได้กระทำต่อกันโดยตกลงที่จะตรวจตราป้องกันกิจการบางอย่างในทะเลหลวง เช่น การตรวจตราสายโทรเลขใต้ทะเล การตรวจตราการประมง การตรวจสถานที่จับปลา การตรวจตราการค้าทาส

1. เสรีภาพในการวางสายโทรเลขใต้ทะเล ได้ถูกกำหนดขึ้นโดยเจตนาเพื่อจะป้องกันสายโทรเลขใต้ทะเลระหว่างประเทศ (สายแรกคือ สายเชื่อมคาแลร์ของฝรั่งเศสกับโดเวอร์ของอังกฤษ เมื่อ ค.ศ. 1851) อนุสัญญาปารีส ค.ศ. 1884 ซึ่งมีรัฐ 26 ประเทศ เป็นภาคีสัญญา มีเจตนาที่จะประกันเสรีภาพในการวางและรักษาสายโทรเลขใต้ทะเล ได้ให้สิทธิเรือรบของรัฐภาคีอนุสัญญาสอบสวนเอกสารประจำเรือของเรือเอกชนที่ถูกสงสัยว่า กระทำการทำลายหรือทำความเสียหายให้กับสายโทรเลขใต้ทะเลจะโดยเจตนาหรือไม่ก็ตาม แต่ถ้าเรือนั้นกระทำผิด รัฐที่เรือนั้นชักธงเท่านั้นมีสิทธิลงโทษได้รัฐผู้จับไม่มีสิทธิลงโทษ

2. เสรีภาพในการประมง รัฐอาจจะทำสนธิสัญญากำหนดกฎเกณฑ์ระหว่างกันเกี่ยวกับการจับปลาได้ เช่นห้ามจับปลาบางชนิด หรือในสถานที่บาง

แห่ง สนธิสัญญาหลายฉบับได้กล่าวถึงการจับปลาไว้ เช่น สนธิสัญญาฝรั่งเศสกับอังกฤษ วันที่ 24 พฤษภาคม ค.ศ. 1843 และวันที่ 11 พฤศจิกายน 1867 อนุสัญญากรุงเฮกวันที่ 6 พฤษภาคม 1882 ระหว่างอังกฤษ ฝรั่งเศสเยอรมัน เบลเยียม เดนมาร์ก และฮอลแลนด์ เกี่ยวกับการจับปลาในทะเลเหนือ ซึ่งภาคีอนุสัญญาได้ตกลงให้แต่ละชาติคอยควบคุมเรือของตนเองและให้สิทธิเรือรบของภาคีที่พบการละเมิดการจับปลามีสิทธิสอบสวนเพื่อทราบว่าเรือลำนั้นได้ชักธงถูกต้องตามกฎหมายหรือไม่โดยตรวจจากเอกสารประจำเรือ และในกรณีจำเป็นอาจจะทำการตรวจค้นเรือเพื่อยืนยันหลักฐานการกระทำผิดได้ แต่รัฐเจ้าของเรือที่กระทำผิดเท่านั้นจะมีสิทธิลงโทษ รัฐผู้จับไม่มีสิทธิลงโทษได้ นอกจากนั้นยังมีอนุสัญญาเกี่ยวกับการจับปลาในทะเลหลวง ค.ศ. 1958 และในปี ค.ศ. 1967 ก็มีการทำอนุสัญญาเกี่ยวกับการจับปลาในทะเลแอตแลนติกเหนือ เคยมีกรณีพิพาทระหว่างสหรัฐกับอังกฤษเกี่ยวกับสิทธิจับสัตว์น้ำในทะเลเบริ่ง เดิมทีเดียวรัสเซียอ้างสิทธิเต็มที่เหนือทะเลเบริ่งอังกฤษและสหรัฐได้คัดค้านในที่สุดรัสเซียยอมทำสนธิสัญญากับสหรัฐอเมริกา เมื่อ ค.ศ. 1824 และอีกฉบับหนึ่งกับอังกฤษใน ค.ศ. 1825 รับรู้สิทธิในการประมงของสหรัฐและอังกฤษในทะเลเบริ่ง ในปี ค.ศ. 1867 รัสเซียขายอลาสก้าให้สหรัฐอเมริกา สหรัฐจึงต้องการจำกัดสิทธิในการประมงของรัฐอื่นในทะเลเบริ่งบ้าง โดยเฉพาะการจับแมวน้ำ ซึ่งสหรัฐต้องการคุ้มครองเพื่อป้องกันการสูญพันธุ์เพราะแมวน้ำมักจะนิยมจับกันในขณะอายุ 3 ขวบ ซึ่งเป็นระยะที่แมวน้ำมีหนังและขนงามที่สุด รัฐสภาสหรัฐจึงออกกฎหมายคุ้มครองการจับแมวน้ำเมื่อวันที่ 27 กรกฎาคม 1868 โดยห้ามจับแมวน้ำในอาณาเขตที่ตนได้รับโอนจากรัสเซียและในน่านน้ำใกล้เคียง และกฎหมายอีกฉบับหนึ่งวันที่ 1 กรกฎาคม 1870 ให้สัมปทานจับแมวน้ำได้ปีหนึ่งเพียง 4 เดือน และห้ามใช้อาวุธสังหาร อังกฤษและแคนาดาคัดค้าน โดยอ้างเสรีภาพในการจับปลาในทะเลหลวง ต่อมาสหรัฐได้จับเรือของอังกฤษหลายลำที่ทำการจับแมวน้ำและส่งให้ศาลสหรัฐพิพากษาลงโทษ ซึ่งอังกฤษได้คัดค้าน ในที่สุดได้ตกลงเสนอข้อพิพาทให้อนุญาโตตุลาการตัดสิน อนุญาโตตุลาการได้พิจารณาตัดสินว่า การกระทำของอังกฤษเป็นการปฏิบัติการในทะเลหลวง อังกฤษจึงมีสิทธิชอบธรรมที่จะกระทำได้ แต่เห็นความจำเป็นในการสงวนพันธุ์แมวน้ำตามที่สหรัฐอ้างจึงวางหลักเกณฑ์ในการจับแมวน้ำไว้ดังนี้

ก. ห้ามมิให้จับหรือฆ่าแมวน้ำในเขต 60 ไมล์ รอบเกาะฟริบิลอฟไม่ว่าในเวลาและโดยวิธีใด

ข. ในระหว่างวันที่ 1 พฤษภาคม ถึง 31 กรกฎาคม ของทุกปี ห้ามจับหรือฆ่าแมวน้ำในทะเลหลวงในบริเวณนั้น

ค. ในเขตและบริเวณที่อนุญาตให้ล่าแมวน้ำได้ ให้ใช้เฉพาะเรือใบและเรือพายอื่น ๆ ที่ใช้ในการประมงเท่านั้น และห้ามใช้เครื่องมือบางอย่าง เช่น อาวุธปืน หรือวัตถุระเบิด

ง. เรือที่จะทำการล่าแมวน้ำ ต้องได้รับใบอนุญาตเป็นพิเศษจากรัฐบาลของตน ทั้งยังต้องมีสมุดบัญชีแสดงรายการและวันสถานที่จับ รวมตลอดทั้งจำนวนและเพศของแมวน้ำที่จับได้

3. การตรวจตราสถานที่จับปลาได้ถูกกำหนดโดยอนุสัญญากรุงเฮก ค.ศ. 1887 ซึ่งห้ามบาร์ลอยน้ำในทะเลเหนือ โดยห้ามการซื้อขายแลกเปลี่ยนเครื่องดื่ม สุราในทะเลหลวงแก่ชาวประมง

4. การตรวจตราการค้าทาส เนื่องจากการค้าทาสเป็นการขัดต่อมนุษยธรรมอย่างร้ายแรงประเทศต่าง ๆ จึงเห็นความจำเป็นที่จะต้องปราบปรามการค้าทาส สนธิสัญญาปารีส ค.ศ. 1814 และสนธิสัญญากรุงเวียนนา ค.ศ. 1815 ได้ประณามการค้าทาสและให้ประเทศภาคีสนธิสัญญาร่วมมือกันทำการปราบปรามเรือของตนที่กระทำการค้าทาส ในต้นศตวรรษที่ 19 อังกฤษได้ดำเนินนโยบายปราบปรามการค้าทาสอย่างจริงจังโดยการทำสนธิสัญญากับรัฐอื่น เช่น สนธิสัญญาวันที่ 20 ธันวาคม 1841 ทำกับรัฐต่าง ๆ ในทวีปยุโรป อนุญาตให้เรือรบมีสิทธิตรวจเยี่ยมสอบเอกสารประจำเรือ และตรวจค้นเรือของเอกชนของรัฐภาคีได้ในทะเลหลวง เพื่อตรวจค้นการค้าทาสแต่ถ้าจับได้ศาลของรัฐที่เรือกระทำผิดจะเป็นผู้พิพากษาโทษเอง กรรมสารเบอร์ลิน ค.ศ. 1885 ห้ามการค้าทาสผิวดำในทวีปอาฟริกา กรรมสารกรุงบรัสเซลล์ ค.ศ. 1890 ก็ห้ามการค้าทาสเช่นเดียวกัน โดยอนุญาตให้เรือรบมีสิทธิตรวจสอบเอกสารประจำเรือได้ นอกจากนั้นก็ยังมีอนุสัญญาเจนีวา ค.ศ. 1926 ได้ห้ามการค้าทาสมีข้อความทำนองเดียวกัน

อนุสัญญาเจนีวา เกี่ยวกับทะเลหลวง ค.ศ. 1958 ข้อ 13 และอนุสัญญาสหประชาชาติว่าด้วยกฎหมายทะเล ค.ศ. 1982 ข้อ 99 ระบุว่าทุกรัฐจะต้องวางมาตรการที่ได้ผลเพื่อห้ามและลงโทษการค้าทาสในเรือที่ชักธงของตนทาสคนใดที่ลี้ภัยขึ้นบนเรือลำใดไม่ว่าจะชักธงใดย่อมได้อิสรภาพทันทีและอนุญาตให้เรือรบมีสิทธิสอบเอกสารประจำเรือ ของเรือพาณิชย์ของรัฐอื่นได้ ถ้ามีเหตุอันควรสงสัยว่าได้มีการบรรทุกทาสมาในเรือหรือกรณีที่มีเหตุผลสมควร

ให้สงสัยว่าเรือนั้นมีสัญชาติเช่นเดียวกับเรือรบ แต่ชักธงต่างชาติหรือมิยินยอมที่จะแสดงธงของตน

ในเรื่องเกี่ยวกับเรือชนกันในทะเลหลวง ถ้าเรือที่เป็นฝ่ายผิดเข้ามาในท่าของรัฐที่เรือเป็นฝ่ายถูก รัฐนั้นมีสิทธิจะดำเนินคดีอาญากับเรือลำนั้นหรือไม่ ศาลประจำยุติธรรมระหว่างประเทศได้ตัดสินในคดีเรือบรรทุกถ่านหินของตุรกี Bozkourt และเรือโดยสารของฝรั่งเศส Lotus ชนกันในทะเล ตุรกีได้จับและลงโทษลูกเรือ 4 คนของฝรั่งเศส ฝรั่งเศสได้คัดค้านโดยอ้างว่ารัฐอื่นไม่มีอำนาจที่จะพิจารณาผู้กระทำผิด นอกจากรัฐที่เรือนั้นชักธง แต่ตุรกีอ้างว่ากฎหมายภายในของตนกำหนดให้ศาลพิจารณาลงโทษชาวต่างประเทศได้ถ้ากระทำผิดในต่างประเทศและผู้เสียหายเป็นชาวตุรกี กฎหมายระหว่างประเทศไม่ได้กล่าวถึงกรณีนี้ไว้ ศาลประจำยุติธรรมระหว่างประเทศจึงตัดสินให้ตุรกีชนะ โดยอ้างว่า สิ่งใดที่ไม่ได้กำหนดห้ามไว้ถือว่ากระทำได้โดยปริยาย คำตัดสินดังกล่าวได้รับการคัดค้านจากนักนิติศาสตร์เป็นส่วนใหญ่ ต่อมาได้มีอนุสัญญากรุงบรัสเซลส์ วันที่ 10 พฤษภาคม 1952 ได้กำหนดในทางตรงกันข้ามกับคำพิพากษาของศาล โดยถือว่ารัฐเจ้าของธงเท่านั้น จะมีสิทธิพิพากษาบุคคลบนเรือได้ รัฐอื่นไม่มีสิทธิอันชอบธรรม คณะกรรมการกฎหมายระหว่างประเทศของสหประชาชาติก็มีความเห็นเช่นเดียวกัน อนุสัญญาเจนีวาว่าด้วยทะเลหลวง ค.ศ. 1958 มาตรา 11 และมาตรา 97 อนุสัญญาสหประชาชาติว่าด้วยกฎหมายทะเล ค.ศ. 1982 ระบุว่า ในกรณีที่มีการชนกันหรือมีอุบัติการณ์อื่นใดของการเดินเรือเกี่ยวกับเรือในทะเลหลวงซึ่งพัวพันถึงความรับผิดชอบทางอาญา หรือทางวินัยของนายเรือหรือบุคคลอื่นใดในประจำการของเรือ อำนาจในการดำเนินคดีทางอาญาหรือทางวินัยต่อบุคคลดังกล่าวจะกระทำได้แต่เพียงเจ้าหน้าที่ฝ่ายปกครองหรือฝ่ายตุลาการของรัฐเจ้าของธงหรือของรัฐซึ่งบุคคลนั้นมีสัญชาติ อนึ่ง การจับกุมหรือกักกันเรือแม้ในฐานเป็นมาตรการในการสอบสวนจะสั่งให้กระทำได้ก็แต่โดยเจ้าหน้าที่ของรัฐเจ้าของธงเท่านั้น

นอกจากที่กล่าวมาแล้วอาจจะมีข้อตกลงระหว่างรัฐยอมให้รัฐภาคีสนธิสัญญาทำการจับกุมเรือของชาติภาคีได้ในทะเลหลวงเมื่อกระทำผิดในกรณีต่าง ๆ ที่กำหนดไว้ในสนธิสัญญา เช่น ข้อตกลงระหว่างอังกฤษกับสหรัฐ

ปี ค.ศ. 1924 เกี่ยวกับการป้องกันการขนสุราเถื่อนระบุให้ภาคีสนธิสัญญามีสิทธิจับเรือสินค้าของภาคีได้ ในกรณีขนสุราเถื่อนในทะเลหลวง

แม่น้ำระหว่างประเทศ

แม่น้ำระหว่างประเทศตามความเห็นของศาลประจำยุติธรรมระหว่างประเทศ หมายถึง แม่น้ำที่ไหลผ่านรัฐหลายรัฐมุ่งสู่ทะเล เช่น ตั้งต้นจากประเทศ ก. ผ่านประเทศ ข. และผ่านประเทศอื่น ๆ อีก จนกว่าจะออกทะเลหรือเป็นแม่น้ำกั้นเขตแดนระหว่างรัฐ หรือมีลักษณะทั้งสองอย่างพร้อมกันซึ่งใช้ประโยชน์ในการเดินเรือ ทดน้ำ หรือผลิตกระแสไฟฟ้า เช่น แม่น้ำไรน์ แม่น้ำดานูบ แม่น้ำโขง แม่น้ำระหว่างประเทศมีลักษณะคล้ายคลองระหว่างประเทศ เพราะแบ่งหรือผ่านดินแดนของรัฐหลายรัฐ แต่แตกต่างกันที่แม่น้ำระหว่างประเทศไม่เป็นทางเชื่อมทะเลสองแห่ง เช่น คลองระหว่างประเทศและเกิดขึ้นโดยธรรมชาติมิใช่เกิดจากการขุดในดินแดนของรัฐหนึ่งรัฐใด

ในสมัยโรมันถือว่าแม่น้ำเป็นสิ่งสาธารณะ ใคร ๆ ก็ใช้ได้ แต่รัฐริมแม่น้ำก็มีสิทธิดำเนินการทางตำรวจ และคุ้มครองป้องกันเพื่อประโยชน์ของการใช้แม่น้ำร่วมกัน เสรีภาพในการเดินเรือในแม่น้ำได้รับการรับรอง รัฐเจ้าของฝั่งไม่มีสิทธิวางระเบียบอันเป็นการตัดสิทธิของรัฐอื่น แต่มีสิทธิเรียกเก็บค่าใช้จ่ายในการบำรุงรักษาทางน้ำได้ เนื่องจากแม่น้ำไม่ได้ใช้เฉพาะแต่การเดินเรือเท่านั้น ยังอาจใช้ประโยชน์ในกรณีอื่นอีก เช่นในการผลิตกระแสไฟฟ้า หรือการทดน้ำ ฉะนั้นรัฐที่แม่น้ำไหลผ่านอาณาเขตจะต้องไม่กระทำให้มีการเปลี่ยนทางเดินของแม่น้ำ หรือทำให้แม่น้ำสกปรก หรือกระทำการใด ๆ อันก่อให้เกิดความเสียหายแก่รัฐอื่นที่แม่น้ำผ่านอาณาเขตด้วย เช่นทำให้แม่น้ำแห้งหรือกระทำการก่อสร้างอันเป็นเหตุให้น้ำท่วมอาณาเขตของรัฐริมแม่น้ำอื่น

ในสมัยกลาง เมื่อเจ้าครองนครมีอำนาจในระบอบฟิวดัลลิสม์ หลักเกณฑ์เกี่ยวกับแม่น้ำได้เปลี่ยนแปลงไปโดยถือว่าแม่น้ำเป็นบ่อเกิดรายได้ของรัฐ ฉะนั้นจึงต้องอยู่ภายใต้อำนาจอธิปไตยของรัฐอย่างสมบูรณ์ รัฐอาจห้ามไม่ให้ผู้อื่นใช้แม่น้ำได้ หรือถ้าจะอนุญาตให้ใช้ ก็อาจจะเรียกเก็บค่าภาษีหรือค่าธรรมเนียม หรืออาจจะวางระเบียบข้อบังคับอย่างไรก็ได้ แม่น้ำผ่านดินแดนของแคว้นใด เจ้าผู้ครองนครก็มีสิทธิเต็มที่ แม่น้ำบางสายถูกเก็บค่าธรรมเนียมตลอดทางที่ผ่านแคว้นต่าง ๆ เช่นแม่น้ำโรน และแม่น้ำโซนถูกเก็บค่าภาษีถึง 60 แห่ง

เมื่อสิ้นสมัยฟิลดัลลิสม์ เจ้าผู้ครองนครหมดอำนาจตกอยู่ใต้อำนาจของกษัตริย์แต่ผู้เดียว กษัตริย์มีอำนาจเด็ดขาดในการกำหนดระเบียบในการเดินเรือในแม่น้ำ การเก็บค่าผ่านด่านหลาย ๆ แห่งก็ลดน้อยลงไป ก่อให้เกิดความสะดวกในการเดินเรือ และเริ่มมีความคิดที่จะให้เสรีภาพในการเดินเรือขึ้นมาบ้าง

ในศตวรรษที่ 17 ความคิดที่จะให้เสรีภาพในการเดินเรือแก่ทุกชาติเริ่มปรากฏเป็นความจริง โดยได้มีการทำสนธิสัญญาระหว่างประเทศเป็นครั้งแรกคือ อนุสัญญากรุงเวียนนาระหว่างออสเตรียกับตุรกี ในวันที่ 1 พฤษภาคม 1616 ให้สิทธิการเดินเรือในแม่น้ำดานูบ

ในปี ค.ศ. 1625 Grotius ได้แสดงทัศนะสนับสนุนให้มีการเคารพเสรีภาพในการเดินเรือจึงทำให้ชาติต่าง ๆ เริ่มมีความโน้มเอียงที่จะให้สิทธิเสรีภาพในการเดินเรือมากขึ้น ในศตวรรษที่ 18 คณะปฏิวัติฝรั่งเศสได้ออกกฤษฎีกาวันที่ 16 พฤศจิกายน 1792 สั่งให้กองทัพฝรั่งเศสในเบลเยี่ยมดูแลให้สิทธิเสรีภาพในการเดินเรือ ในแม่น้ำ 1 Escaut และ la Meuse แก่รัฐที่แม่น้ำไหลผ่าน แต่ไม่ได้ให้สิทธิแก่รัฐที่แม่น้ำไม่ได้ไหลผ่าน ต่อมาเมื่อมีการประชุมคองเกรสกรุงเวียนนา ในปี ค.ศ. 1815 ที่ประชุมได้กำหนดหลักการที่จะใช้บังคับการเดินเรือในแม่น้ำไรน์และหลักการทั่วไปที่จะใช้บังคับกับแม่น้ำระหว่างประเทศทุกสาย (มาตรา 108-116 กรรมสาร กรุงเวียนนา วันที่ 9 มิถุนายน 1815) และเพื่อให้เป็นไปตามหลักการที่กำหนดในกรรมสารกรุงเวียนนาได้มีการทำสนธิสัญญาระหว่างประเทศเกี่ยวกับการเดินเรือในแม่น้ำระหว่างประเทศที่สำคัญต่าง ๆ เช่น แม่น้ำ L'Elbe โดยกรรมสาร Dresde วันที่ 23 มิถุนายน 1821 แม่น้ำไรน์โดยอนุสัญญา Mayence วันที่ 31 มีนาคม 1831 และ Mannheim วันที่ 17 ตุลาคม 1868 แม่น้ำ L'Escaut และ La Meuse โดยสนธิสัญญาลอนดอน วันที่ 19 เมษายน 1839 แม่น้ำคองโก และแม่น้ำ Niger โดยอนุสัญญาเบอร์ลิน 26 กุมภาพันธ์ 1885

ในศตวรรษที่ 18 และ 19 พอสรุปได้ว่า รัฐต่าง ๆ มีแนวโน้มที่จะให้สิทธิในการเดินเรือในแม่น้ำระหว่างประเทศแก่ทุกชาติไม่ว่าจะเป็นรัฐที่แม่น้ำไหลผ่านหรือไม่ และส่งเสริมให้มีการจัดตั้งคณะกรรมการควบคุมแม่น้ำ ซึ่งมีลักษณะและหน้าที่เป็นองค์กรระหว่างประเทศ

การประชุมสันติภาพในปี ค.ศ. 1919 ที่ประชุมได้พยายามที่จะกำหนดวิธีการพิเศษที่จะใช้ในการควบคุมแม่น้ำบางสายซึ่งเป็นแม่น้ำภายในของรัฐที่แพ้สงคราม เช่นแม่น้ำ Elbe, Oder หรือแม่น้ำที่รัฐซึ่งแพ้สงครามมีผลประโยชน์เกี่ยวข้องอยู่ด้วยและวิธีการทั่วไปที่จะใช้กับแม่น้ำระหว่างประเทศอื่น ๆ เช่นเดียวกับกรรมสารกรุงเวียนนา ค.ศ. 1815 (มาตรา 338 สนธิสัญญาแวร์ซายส์)

ในปี ค.ศ. 1921 สันนิบาตชาติได้เชิญชาติต่าง ๆ 42 ชาติมาประชุมกันที่บาร์ซาโลนา ประเทศสเปน และได้ตกลงทำอนุสัญญาบาร์ซาโลนา วันที่ 20 เมษายน 1921 โดยมีหลักการสำคัญดังนี้

ก. กำหนดลักษณะของแม่น้ำระหว่างประเทศซึ่งครั้งก่อนการจะกลายเป็นแม่น้ำระหว่างประเทศอาศัยการทำสนธิสัญญาเป็นหลัก อนึ่งแม่น้ำระหว่างประเทศต้องเป็นแม่น้ำที่ใช้ในการเดินเรือ ถ้าใช้ในกิจการอย่างอื่น เช่น การทำเขื่อนกั้นน้ำหรือผลิตกระแสไฟฟ้า ไม่ถือว่าเป็นแม่น้ำระหว่างประเทศ

ข. รับรู้เสรีภาพในการเดินเรือและความเสมอภาคของทุกรัฐที่เป็นภาคีในอนุสัญญานี้ ไม่ว่าจะเป็นรัฐริมน้ำหรือไม่ก็ตาม

อนุสัญญาฉบับนี้ได้ผลน้อยในทางปฏิบัติ มีรัฐที่เข้าเป็นภาคีเพียง 21 รัฐในปีค.ศ. 1939 โดยปกติแม่น้ำระหว่างประเทศมักจะมีการตกลงกันในรูปสนธิสัญญาระหว่างรัฐที่มีผลประโยชน์ร่วมกันซึ่งอาจเป็นเจ้าของริมน้ำกับรัฐที่ใช้ประโยชน์ในแม่น้ำนั้น แต่หลังสงครามโลกครั้งที่ 2 มีความโน้มเอียงที่จะคำนึงถึงประโยชน์ของรัฐเจ้าของแม่น้ำมากขึ้นดังจะเห็นได้จากอนุสัญญา 18 สิงหาคม 1948 เกี่ยวกับแม่น้ำดานูบ[1]

แม่น้ำในยุโรปที่สำคัญคือ แม่น้ำไรน์ และดานูบ

แม่น้ำไรน์ จนถึง ค.ศ. 1919 การวางหลักเกณฑ์เกี่ยวกับแม่น้ำสายนี้แบ่งแยกได้เป็น 3 ระยะ

ระยะแรก คองเกรสกรุงเวียนนา ได้วางกฎเกณฑ์เกี่ยวกับการควบคุมแม่น้ำไรน์เมื่อวันที่ 24 มีนาคม 1815 แต่ได้เกิดกรณีพิพาทเกี่ยวกับการตีความ

---

[1]ในทวีปเอเชียแม่น้ำแยงซีเกียงสงวนไว้เฉพาะเรือของจีนเท่านั้น A.D. No 1541

ในข้อขัดแย้งระหว่างฮอลแลนด์กับประเทศริมแม่น้ำอื่น จึงทำให้หลักการที่ให้เสรีภาพในการเดินเรือในแม่น้ำไรน์ไม่สามารถบังคับใช้ได้

ระยะที่สอง มีการทำอนุสัญญา Mayence วันที่ 31 มีนาคม 1831 โดยยืนยันหลักการของคองเกรสกรุงเวียนนา ได้มีการจัดตั้งคณะกรรมการกลางเพื่อดูแลการใช้แม่น้ำไรน์ แต่การเดินเรือก็ยังสงวนไว้เฉพาะรัฐริมแม่น้ำเท่านั้น

ระยะที่สาม อนุสัญญา Mannheim วันที่ 17 ตุลาคม 1868 ได้แก้ไขอนุสัญญา Mayence แต่ยังคงให้สิทธิพิเศษแก่รัฐริมแม่น้ำโดยให้รัฐริมแม่น้ำมีสิทธิออกใบอนุญาตการเดินเรือซึ่งใบอนุญาตนี้จะออกให้ก็แต่บุคคลซึ่งมีภูมิลำเนาอยู่ในรัฐริมแม่น้ำไรน์เท่านั้น และยังมีกรรมการกลางคอยควบคุมดูแลแม่น้ำ โดยมีหน้าที่ร่างระเบียบเกี่ยวกับการตำรวจ คอยควบคุมการเดินเรือในแม่น้ำ คณะกรรมการกลางนี้ประกอบด้วยผู้แทนของรัฐริมแม่น้ำเท่านั้น

ในปี ค.ศ. 1919 สนธิสัญญาแวร์ซายส์ได้แก้ไขโครงสร้างของคณะกรรมการกลาง โดยให้คณะกรรมการกลางประกอบด้วยผู้แทนของรัฐอื่นด้วย เช่นอังกฤษและอิตาลีซึ่งไม่ใช่รัฐริมแม่น้ำ และข้อพิพาทที่เกิดขึ้นในแม่น้ำไรน์จะต้องให้ศาลประจำยุติธรรมระหว่างประเทศเป็นผู้พิจารณา และให้สิทธิแก่รัฐอื่นเท่ากับรัฐริมแม่น้ำ แต่ต่อมาในปี ค.ศ. 1936 เยอรมันได้ปฏิเสธไม่ยอมรับหลักการควบคุมแม่น้ำไรน์ ตามที่สนธิสัญญาแวร์ซายส์ กำหนดไว้

ภายหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 หลักเกณฑ์ต่าง ๆ ที่ควบคุมแม่น้ำไรน์ก็ได้กลับนำมาใช้ได้อีก อนุสัญญา Mannheim ได้ถูกแก้ไขเล็กน้อยโดยอนุสัญญาวันที่ 20 พฤศจิกายน 1963 เกี่ยวกับการแต่งตั้งตัวประธานคณะกรรมการกลาง คณะกรรมการกลางมีหน้าที่ดูแลแม่น้ำไรน์ได้ออกกฎเกณฑ์ต่าง ๆ เกี่ยวกับการตำรวจและการเดินเรือ มีผลใช้บังคับในวันที่ 1 มกราคม 1955

แม่น้ำดานูบ สนธิสัญญาปารีสวันที่ 30 มีนาคม 1856 ได้วางระเบียบการเดินเรือในแม่น้ำดานูบ โดยให้เสรีภาพการเดินเรือแก่ทุกรัฐ และได้มีการจัดตั้งคณะกรรมการควบคุมแม่น้ำขึ้น 2 คณะ คณะแรกเป็นคณะกรรมการถาวรประกอบด้วยรัฐริมฝั่งแม่น้ำมีหน้าที่เกี่ยวกับการตำรวจในแม่น้ำดานูบ และคณะกรรมการชั่วคราว ซึ่งประกอบด้วยรัฐที่ไม่ใช่รัฐริมแม่น้ำและรัฐริมแม่น้ำมีหน้าที่ทำให้แม่น้ำอยู่ในสภาพเดินเรือได้ แต่คณะกรรมการถาวร

ไม่ได้มีการจัดตั้งขึ้น คงมีแต่เพียงคณะกรรมการชั่วคราวซึ่งโดยพฤตินัยได้ตั้งเป็นการถาวร เรียกว่าคณะกรรมการยุโรป ซึ่งมีอำนาจเพิ่มมากขึ้นจากที่กำหนดในครั้งแรก มีสิทธิออกกฎข้อบังคับและในด้านการศาล แต่อำนาจของคณะกรรมการยุโรปมีเฉพาะส่วนหนึ่งของแม่น้ำดานูบเท่านั้น คือจาก Braila ไปจนถึงทะเลดำ แต่จาก Ulm ถึง Braila ยังคงอยู่ใต้อำนาจของรัฐริมแม่น้ำ ต่อมาอนุสัญญาปารีส วันที่ 23 กรกฎาคม 1921 ได้ตั้งคณะกรรมการมาควบคุมแม่น้ำช่วงที่สองดังกล่าว ภายหลังภายใต้ความกดดันของรูมาเนีย เยอรมันและรัสเซีย ก่อนสงครามโลกครั้งที่สอง ในปี ค.ศ.1938 คณะกรรมการยุโรปได้มอบอำนาจส่วนใหญ่ที่ตนมีให้แก่รัฐบาลรูมาเนีย และได้ถูกยุบไปในที่สุด

ภายหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 สนธิสัญญาสันติภาพที่ทำไว้กับรูมาเนีย ฮังการี และบัลกาเรีย ในปี ค.ศ. 1947 ได้ยืนยันหลักการให้เสรีภาพการเดินเรือแก่ทุกชาติในแม่น้ำดานูบ ต่อมาภายหลังได้มีการทำสนธิสัญญาเกี่ยวกับแม่น้ำสายนี้อีกครั้งเรียกว่าอนุสัญญากรุงเบลเกรด วันที่ 18 สิงหาคม 1948 ระหว่างรัสเซีย บัลกาเรีย ฮังการี รูมาเนีย เชคโกสโลวาเกีย ยูเครน และยูโกสลาเวีย ซึ่งประเทศยุโรปตะวันตก เช่น อังกฤษ ฝรั่งเศส ไม่ยอมรับเพราะอนุสัญญาดังกล่าวเป็นการเปิดโอกาสให้รัสเซียเข้ามาควบคุมแม่น้ำดานูบ ในอนุสัญญาระบุให้เสรีภาพในการเดินเรือในแม่น้ำดานูบ แต่เฉพาะส่วนหนึ่งของแม่น้ำดานูบเท่านั้น คือช่วงระหว่าง Ulm และทะเลดำ โดยผ่านคลอง Soulina ส่วนที่เหลือเสรีภาพในการเดินเรือสงวนไว้ให้แก่รัฐริมแม่น้ำ รัฐชายฝั่งมีหน้าที่ทะนุบำรุงทางเดินเรือ และปรึกษาหารือกับคณะกรรมการดานูบซึ่งประกอบด้วยผู้แทนของรัฐริมแม่น้ำดานูบ มีที่ทำการอยู่ที่กรุงบูคาเรสต์ และถือว่าเป็นพนักงานระหว่างประเทศ ได้รับการคุ้มกันทางการทูต คณะกรรมการมีอำนาจควบคุมให้มีการปฏิบัติตามอนุสัญญาเบลเกรดค.ศ. 1948 กำหนดอัตราค่าผ่านแม่น้ำ เพื่อเก็บไว้เป็นค่าใช้จ่ายในการทะนุบำรุงแม่น้ำ

แม่น้ำโขง[1] เป็นแม่น้ำในทวีปเอเชีย กั้นเขตแดนระหว่างประเทศไทยกับลาวหลักการเดินเรือในแม่น้ำโขงถูกกำหนดโดยอนุสัญญาปารีส วันที่ 29 ธันวาคม 1954 ลงนามโดยรัฐชายฝั่ง เคยมีปัญหากับฝรั่งเศสคือเมื่อ ร.ศ. 112

[1] Nguyen Quoc Dinh, L'internationalisation du Mekong A.F.D.L. 1962 P.91

ไทยได้ยินยอมเสียดินแดนให้แก่ฝรั่งเศสเป็นจำนวนมาก อนุสัญญาปีค.ศ. 1893 มีข้อความกำหนดว่า บรรดาเกาะต่าง ๆ ในลำน้ำโขงให้ถือว่าเป็นของฝรั่งเศส โดยอาศัยอนุสัญญาฉบับนี้ ฝรั่งเศสได้พยายามจะถือว่าแม่น้ำโขงเป็นของฝรั่งเศสทั้งสาย ฝรั่งเศสเห็นว่าอำนาจอธิปไตยของไทยควรหยุดอยู่แค่ชายฝั่งแม่น้ำโขง แต่ไทยยืนยันว่าแม่น้ำโขงเป็นแม่น้ำระหว่างประเทศ โดยปกติปัญหาการเดินเรือของรัฐภายนอกไม่ค่อย จะเกิดขึ้นเพราะแม่น้ำโขงมีเกาะแก่งมากไม่สะดวกในการเดินเรือ อนุสัญญาก็ยืนยันหลักการให้เสรีภาพในการเดินเรือในแม่น้ำโขง

ช่องแคบระหว่างประเทศ

ช่องแคบระหว่างประเทศเป็นทางคมนาคมทางน้ำตามธรรมชาติ ซึ่งเชื่อมทะเลสองแห่ง ศาลยุติธรรมระหว่างประเทศได้กล่าวในการพิจารณาคดีช่องแคบคอร์ฟู ว่าการที่จะเป็นช่องแคบระหว่างประเทศต้องพิจารณาถึงลักษณะทางภูมิศาสตร์ของช่องแคบว่าเป็นทางเชื่อมระหว่างทะเลหลวงสองแห่งและตามข้อเท็จจริงช่องแคบได้ใช้เป็นทางเรือระหว่างประเทศ

ช่องแคบมีหลายลักษณะ กล่าวคือ

1. ช่องแคบที่เชื่อมทะเลหลวงสองแห่ง หรือทะเลหลวงกับทะเลภายในของรัฐเช่น ช่องแคบ Kerth เชื่อมทะเล Azov และทะเลดำ

2. ช่องแคบที่เชื่อมทะเลหลวงสองแห่งโดยริมฝั่งของช่องแคบอยู่ใต้อำนาจอธิปไตยของรัฐเดียวกัน เช่น ช่องแคบ Bosphore ของตุรกี

3. ช่องแคบซึ่งริมฝั่งของช่องแคบ อยู่ใต้อำนาจอธิปไตยของหลายรัฐ และความกว้างของช่องแคบมากกว่าสองเท่าของความกว้างของทะเลอาณาเขต ส่วนที่ไม่อยู่ในความกว้างของทะเลอาณาเขตของรัฐริมฝั่งย่อมถือเป็นทะเลหลวงเช่น ช่องแคบ Pas de calais กว้าง 31 ไมล์

ปัญหาอาจเกิดขึ้น ถ้าช่องแคบไม่กว้างมากซึ่งทำให้บริเวณของช่องแคบตกอยู่ใต้อำนาจอธิปไตยของรัฐริมฝั่ง หรือในกรณีที่ริมฝั่งของช่องแคบอยู่ใต้อำนาจอธิปไตยของรัฐเดียวจะถือหลักการอย่างไร ศาลยุติธรรมระหว่างประเทศได้ตัดสินในคดีช่องแคบคอร์ฟูว่า ช่องแคบระหว่างประเทศไม่จำเป็นต้องพิจารณาถึงความกว้างของช่องแคบหรืออยู่ใต้อำนาจอธิปไตยของรัฐใด

แต่พิจารณาเพียงว่าถ้าเป็นทางเชื่อมระหว่างทะเลหลวงสองแห่ง ก็ถือว่าเป็นช่องแคบระหว่างประเทศ และเรือของทุกรัฐไม่ว่าจะเป็นเรือรบหรือเรือสินค้ามีสิทธิที่จะผ่านโดยสุจริตในยามสงบได้ โดยรัฐชายฝั่งไม่มีสิทธิขัดขวางและไม่จำเป็นจะต้องได้รับอนุญาตก่อน แม้ว่าช่องแคบนั้นจะอยู่ในทะเลอาณาเขตของรัฐนั้นก็ตามเว้นแต่จะได้มีสนธิสัญญากำหนดไว้เป็นพิเศษ รัฐริมฝั่งมีเพียงอำนาจออกกฎข้อบังคับในการผ่าน แต่ไม่มีสิทธิห้ามการผ่านโดยสุจริตในยามสงบแต่อย่างใด

ในกรณีช่องแคบอยู่ในน่านน้ำอาณาเขตของรัฐนั้น แต่ช่องแคบนั้นเป็นทางเชื่อมระหว่างทะเลหลวงกับทะเลภายในของรัฐอื่น เช่น ช่องแคบ tiran ก็ถือหลักให้เสรีภาพในการเดินเรือเช่นเดียวกัน อนุสัญญาเจนีวาว่าด้วยทะเลอาณาเขต ค.ศ. 1958 ข้อ 16 (4) ได้ระบุว่า การห้ามชั่วคราวซึ่งการผ่านโดยสุจริตของเรือต่างชาติที่ผ่านช่องแคบที่ใช้เพื่อการเดินเรือระหว่างประเทศระหว่างส่วนหนึ่งของทะเลหลวงกับอีกส่วนหนึ่งของทะเลหลวง หรือทะเลอาณาเขตของรัฐต่างประเทศจะกระทำมิได้

ได้มีอนุสัญญาที่รัฐต่าง ๆ ทำไว้กำหนดหลักการเดินเรือในช่องแคบระหว่างประเทศที่สำคัญ ๆ เช่น

ช่องแคบยิปรอลตา กว้าง 14.6 กิโลเมตร เชื่อมระหว่างมหาสมุทรแอตแลนติกกับทะเลเมดิเตอร์เรเนียน มาตรา 7 คำประกาศระหว่างฝรั่งเศสกับอังกฤษ วันที่ 8 เมษายน 1904 ให้เสรีภาพในการผ่านช่องแคบและห้ามสะสมกำลังรบในริมฝั่งของช่องแคบ

ช่องแคบ Magellen ยาว 600 กิโลเมตร เป็นทางเชื่อมระหว่างมหาสมุทรแอตแลนติก กับมหาสมุทรแปซิฟิค สนธิสัญญาระหว่างอาเยนตินาก้บชิลี วันที่ 23 กรกฎาคม 1881 ให้เสรีภาพในการผ่านช่องแคบแก่ทุกชาติและห้ามการสะสมกำลังรบในริมฝั่งของช่องแคบอีกทั้งตกลงให้ช่องแคบเป็นดินแดนที่เป็นกลางในกรณีเกิดสงคราม

ช่องแคบตุรกี Bosphore และ Dardanelles ข้อตกลงระหว่างประเทศเกี่ยวกับการเดินเรือในช่องแคบสายนี้ ได้เปลี่ยนแปลงหลายครั้ง ครั้งล่าสุดได้แก่อนุสัญญา Montreux วันที่ 20 กรกฎาคม 1936 กำหนดหลักเกณฑ์ให้

เสรีภาพในการผ่านช่องแคบแก่เรือของทุกชาติในยามสงบ แต่เรือรบจะต้องแจ้งให้ทราบล่วงหน้าและอาจจำกัดน้ำหนักของเรือ สำหรับระยะเวลาการอยู่ในทะเลดำ ถ้าเป็นเรือของรัฐอื่น จะอยู่เกิน 21 วันไม่ได้ ในยามสงครามซึ่งตุรกีเป็นคู่สงครามด้วย ตุรกีมีสิทธิจะปิดช่องแคบได้ เรือรบคู่สงครามจะผ่านช่องแคบไม่ได้ เว้นแต่จะเป็นการกระทำของสันนิบาตชาติหรือเรือของรัฐ ซึ่งมีสนธิสัญญาช่วยเหลือซึ่งกันและกันกับตุรกี

ช่องแคบเดนมาร์ก เป็นช่องแคบที่เชื่อมทะเลบัลติกกับทะเลเหนือ อนุสัญญา 14 มีนาคม 1857 ให้เสรีภาพในการเดินเรือแก่ทุกชาติในยามสงบ แต่ในยามสงครามเดนมาร์กสามารถจะปิดช่องแคบได้ ในสงครามโลกครั้งที่ 1 เดนมาร์กได้ปิดช่องแคบดังกล่าว

คลองระหว่างประเทศ

ในครั้งแรกหลักการที่ทำให้เกิดมีคลองและแม่น้ำระหว่างประเทศก็เพื่อประโยชน์ในการคมนาคมร่วมกันของนานาชาติโดยถือว่าทุกประเทศมีสิทธิเดินเรือในคลองระหว่างประเทศโดยเสรีเป็นการจำกัดอำนาจอธิปไตยของรัฐเจ้าของคลอง แต่ต่อมาภายหลังผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจของคลองซึ่งมีเป็นจำนวนมากทำให้รัฐที่คลองตั้งอยู่เริ่มที่จะเรียกร้องผลประโยชน์หรือเอกสิทธิเหนือคลองที่อยู่ในดินแดนของตน คลองที่เชื่อมทะเลสองแห่งไม่จำเป็นจะต้องเป็นคลองระหว่างประเทศเสมอ เช่น คลอง Corinth เชื่อมทะเล Ionienne และทะเล Egee ซึ่งอยู่ใต้อำนาจอธิปไตยของกรีก คลองระหว่างประเทศจะเกิดขึ้นโดยการตกลงเป็นพิเศษของนานาชาติให้เป็นคลองระหว่างประเทศเช่น คลองสุเอซ คลองปานามา คลองคีล

คลองสุเอซ

คลองสุเอซได้เริ่มขุดในปี ค.ศ. 1869 โดยบริษัทเอกชน ริเริ่มโดย F. de Lessep โดยได้รับสัมปทานจากอาณาจักรออตโตมัน (ตุรกี) ให้เสรีภาพในการผ่านคลองสุเอซ ต่อมาได้มีอนุสัญญาคอนสแตนติโนเปิล วันที่ 29 พฤศจิกายน 1888 ระหว่างอาณาจักรออตโตมัน (ตุรกี ขณะนั้นยังครอบครองอียิปต์อยู่) กับประเทศมหาอำนาจในยุโรป โดยให้เสรีภาพในการผ่านคลองแก่เรือสินค้าและเรือรบของทุกชาติ และตกลงให้บริเวณคลองเป็นที่ปลอดจาก

การทำสงครามหรือการสู้รบใด ๆ และห้ามกระทำการใด ๆ อันเป็นการขัดขวางการเดินเรือผ่านคลองสุเอซ สำหรับเรือรบจะต้องผ่านโดยไม่หยุดหรือแวะจอดที่ท่าใด ๆ ของคลอง ในระหว่างสงครามโลกครั้งที่ 1 ความเป็นกลางของคลองได้ถูกละเมิด ซึ่งขณะนั้นอียิปต์อยู่ใต้การปกครองของอังกฤษ คลองจึงตกอยู่ในความควบคุมของอังกฤษ ต่อมาเมื่ออียิปต์ได้อิสระภาพ จึงได้สิทธิเหนือคลองแทนอังกฤษอย่างเต็มที่ แต่หลังจากได้มีการก่อตั้งประเทศอิสราเอล อียิปต์ไม่ยอมให้เรืออิสราเอลผ่าน หรือเรือที่จะมุ่งหน้าไปเมืองท่าของอิสราเอล โดยอ้างมาตรา 10 ของอนุสัญญาคอนสแตนติโนเปิลซึ่งให้สิทธิแก่อียิปต์ที่จะห้ามเรือของชาติที่ตนอยู่ในภาวะสงครามผ่านคลองได้ คณะมนตรีความมั่นคงได้เคยลงมติหลายครั้ง เช่นมติวันที่ 1 กันยายน 1951 และมติวันที่ 31 ตุลาคม 1956 ให้ยึดถือหลักเสรีภาพในการผ่านคลองโดยเสมอภาค แม้ว่าอียิปต์จะได้ยึดคลองจากเอกชนมาเป็นของรัฐเมื่อวันที่ 26 กรกฎาคม 1956 ก็ไม่ทำให้หลักเสรีภาพในการผ่านคลองเปลี่ยนแปลงไป อียิปต์ได้ประกาศเมื่อวันที่ 24 เมษายน 1957 ยอมรับข้อผูกพันตามอนุสัญญาคอนสแตนติโนเปิล และยอมรับอำนาจศาลของศาลยุติธรรมรวมระหว่างประเทศ กรณีมีข้อพิพาทเกิดขึ้นเกี่ยวกับอนุสัญญาดังกล่าว

คลองปานามา

คลองปานามาอยู่ในประเทศปานามา คลองปานามาเป็นทางลัดเชื่อมมหาสมุทรแปซิฟิค กับมหาสมุทรแอตแลนติก เฟอร์ดินันเดอเลสเซฟ ผู้สร้างคลองสุเอซ รับสร้างคลองปานามาในปี ค.ศ. 1903 แต่สร้างไม่สำเร็จ เพราะคนงานล้มตายด้วยไข้จับสั่น ประธานาธิบดีโรสเวลรับดำเนินต่อ และสำเร็จในปี ค.ศ. 1914 เสรีภาพในการเดินเรือในคลองปานามาไม่ได้ถูกประกันโดยสนธิสัญญาหลายฝ่าย แต่เป็นเพียงสนธิสัญญาสองฝ่ายเท่านั้น ฉบับแรกคือสนธิสัญญา Hay-pauncefote ทำในปี ค.ศ. 1901 ระหว่างสหรัฐกับอังกฤษโดยระบุให้เสรีภาพในการผ่านคลองเหมือนคลองสุเอซฉบับที่สองกระทำระหว่างสหรัฐกับปานามาในปี ค.ศ. 1903 โดยสนธิสัญญาให้สิทธิสหรัฐควบคุมจัดการคลองและสามารถมีฐานทัพอยู่ในพื้นที่บริเวณสองข้างคลองทั้งยังมีสิทธิกำหนดเงื่อนไขในการผ่านคลองในระหว่างสงครามโลกครั้งที่ 2 สหรัฐมีสิทธิควบคุม

เรือของคู่สงคราม ระยะความกว้าง 10 ไมล์รอบฝั่งคลองอยู่ในอำนาจของสหรัฐโดยเด็ดขาด สหรัฐมีสิทธิจัดการเกี่ยวกับคลองโดยแบ่งรายได้ค่าผ่านคลองให้ปานามาตามสถิติสหประชาชาติในปี ค.ศ. 1970 รายได้ค่าผ่านคลองเก็บได้ร้อยเจ็ดสิบห้าล้านดอลลาร์ แต่ปานามาได้แบ่งเพียง 1 ล้านดอลลาร์ ในปี ค.ศ. 1970 สินค้าส่งผ่านคลองนี้มีเป็นจำนวน 114 ล้านตัน เนื่องจากคลองปานามาเป็นคลองระหว่างประเทศที่เป็นประ โยชน์แก่ทุกชาติตามสนธิสัญญาดังกล่าว สหรัฐมีหน้าที่จะต้องป้องกันคลองนี้ด้วย ต่อมาปานามาได้เรียกร้องขอคืนคลอง และในที่สุดได้มีข้อตกลงระหว่างสหรัฐกับปานามาที่จะคืนคลองปานามาให้แก่ปานามาในพ.ศ. 2543

คลองคีล

คลองคีลได้ถูกขุดระหว่างปี ค.ศ. 1887-1895 โดยเยอรมัน ในครั้งแรกเพื่อจุดมุ่งหมายทางยุทธศาสตร์ แต่ต่อมาได้ใช้ประโยชน์ในการเดินเรือระหว่างทะเลบัลติกกับทะเลเหนือโดยไม่ต้องผ่านเดนมาร์ก ทำให้ย่นระยะทางไปมากจนถึง ค.ศ. 1919 คลองคีลเป็นของเยอรมัน แต่กลายเป็นคลองระหว่างประเทศโดยมาตรา 380-386 ของสนธิสัญญาแวร์ซายส์ ค.ศ. 1919 ซึ่งระบุให้คลองนี้เปิดเสรีแก่เรือรบหรือเรือสินค้าของทุกชาติที่อยู่ในภาวะสันติกับเยอรมันโดยเสมอภาคและให้บริเวณคลองเป็นเขตปลอดสงคราม (มาตรา 195 สนธิสัญญาแวร์ซายส์) ในปีค.ศ. 1923 ศาลประจำยุติธรรมระหว่างประเทศได้มีโอกาสพิจารณาคดี Wimbledon เมื่อวันที่ 17 สิงหาคม 1923 โดยเรื่องมีอยู่ว่าในปี ค.ศ. 1920 โปแลนด์ทำสงครามกับรัสเซีย เยอรมันวางตัวเป็นกลางและดำเนินมาตรการตามหน้าที่ของรัฐเป็นกลางโดยห้ามเรือที่บรรทุกอาวุธยุทโธปกรณ์ผ่านคลองปรากฏว่ามีเรืออังกฤษลำหนึ่งที่ฝรั่งเศสเช่าไปบรรทุกอาวุธมุ่งไปยังฐานทัพเรือของโปแลนด์โดยต้องการผ่านคลองคีล แต่เยอรมันปฏิเสธไม่ยอมให้ผ่าน ศาลประจำยุติธรรมระหว่างประเทศได้ตัดสินว่า ตามมาตรา 380 ของสนธิสัญญาแวร์ซายส์ การห้ามของเยอรมันไม่ให้เรือผ่านแม้ว่าจะบรรทุกอาวุธยุทโธปกรณ์ไม่ถูกต้องเพราะคลองคีลเป็นเส้นทางคมนาคมระหว่างประเทศจะสามารถห้ามได้ก็แต่เฉพาะเรือของชาติที่อยู่ในภาวะสงครามกับเยอรมัน เป็นเหตุให้เยอรมันต้องชดใช้ค่าเสียหายให้แก่บริษัทซึ่งได้รับความ

เสียหาย ต่อมาเมื่อวันที่ 14 พฤศจิกายน 1936 เยอรมันได้บอกเลิกพันธะเกี่ยวกับคลองคีลที่บัญญัติไว้ในสนธิสัญญาแวร์ซายส์ และประกาศว่าตั้งแต่วันที่ 15 มกราคม 1937 เรือรบต่างชาติที่ผ่านคลองจะต้องได้รับความยินยอมจากเยอรมันเสียก่อน แต่หลังจากที่เยอรมันแพ้สงครามโลกครั้งที่ 2 ในปีค.ศ. 1945 จึงได้นำระบบเก่าเกี่ยวกับคลองคีลกลับมาใช้อีก สินค้าที่ผ่านคลองนี้มีเป็นจำนวนมากในปี ค.ศ. 1968 มีจำนวนถึง 42 ล้านตัน

บทบาทของบุคคลในกฎหมายระหว่างประเทศ

เป็นที่ยอมรับกันในสมัยโบราณว่ากฎหมายระหว่างประเทศใช้บังคับเฉพาะแก่รัฐเท่านั้น บุคคลไม่อยู่ใต้อำนาจของกฎหมายระหว่างประเทศโดยตรง ถ้าจะบังคับใช้แก่บุคคลก็ต้องผ่านรัฐโดยการออกกฎหมายภายในบังคับบุคคลในรัฐนั้น เอกชนไม่มีสิทธิและพันธะโดยตรงจากกฎหมายระหว่างประเทศซึ่งเป็นความคิดเห็นของนักนิติศาสตร์เช่น Triepel และ Anzilotti แต่ต่อมาสถานการณ์ระหว่างประเทศได้เปลี่ยนแปลงไป กฎหมายระหว่างประเทศได้เริ่มเข้ามาบังคับใช้โดยตรงกับบุคคลมากยิ่งขึ้น เช่นในอดีตสงครามโลกครั้งที่ 2 ได้มีการลงโทษอาชญากรสงครามโดยตรงแทนที่จะเป็นการลงโทษรัฐ กรณีเกี่ยวกับการปราบปรามโจรสลัด การค้าทาส การค้ายาเสพติด การคุ้มครองชนส่วนน้อย การช่วยเหลือผู้บาดเจ็บและเจ็บป่วยในเวลาสงคราม การปฏิบัติต่อเชลยศึก การช่วยเหลือผู้ลี้ภัย นอกจากกรณีดังกล่าวในระยะหลังกฎหมายระหว่างประเทศยังยอมให้บุคคลสามารถที่จะเป็นโจทก์หรือจำเลยในศาลระหว่างประเทศได้ เช่นอนุสัญญากรุงเฮก ฉบับที่ 12 ค.ศ. 1907 เกี่ยวกับการตั้งศาลทรัพย์เชลยระหว่างประเทศ มาตรา 4 ให้สิทธิแก่บุคคลที่คิดว่าไม่ได้รับความยุติธรรมจากการตัดสินของศาลทรัพย์เชลยของคู่สงคราม นำเรื่องขึ้นฟ้องต่อศาลดังกล่าวได้ แต่ปัจจุบันศาลนี้ยังไม่ได้จัดตั้งขึ้นเพราะมหาอำนาจบางประเทศไม่เห็นด้วย แต่ในทวีปอเมริกาได้มีการจัดตั้งศาลระหว่างรัฐในทวีปอเมริกา โดยสนธิสัญญาวอชิงตัน วันที่ 20 ธันวาคม 1907 โดยให้สิทธิบุคคลยื่นฟ้องต่อศาลนี้ได้ นอกจากนั้นได้มีการตั้งศาลอนุญาโตตุลาการผสม

โดยสนธิสัญญาสันติภาพค.ศ. 1919-1920 โดยให้มีหน้าที่ตัดสินปัญหาเกี่ยวกับการเรียกร้องทรัพย์สินระหว่างรัฐกับบุคคลสัญชาติเยอรมันและอิตาลีโดยให้สิทธิบุคคลธรรมดาร้องขอความเป็นธรรมต่อศาลได้ในอนุสัญญายุโรปเกี่ยวกับสิทธิมนุษยชนก็ยินยอมให้เอกชนสามารถร้องขอต่อศาลในกรณีที่สิทธิมนุษยชนของตนถูกละเมิด จะเห็นได้ว่าในปัจจุบันบุคคลเริ่มจะมีบทบาทโดยตรงในกฎหมายระหว่างประเทศมากขึ้นทุกขณะ